

TACHE PAPAHAGI

M A N U A L

D' E

FONETICĂ ROMANICĂ

ROMÎNĂ, ITALIANĂ, FRANCESĂ ȘI SPANIOLĂ

CASA ȘCOALELOR
BUCUREȘTI
1943

LĂMURIRI

a — De sigur că una din primele întrebări cu privire la scăderile acestui manual va fi : de ce sînt studiate numai patru limbi ? — *Romania* e formată din patru mari unități geografice, bine distincte între ele din anumite puncte de vedere : Iberia, Gallia, Italia și Illyro-Dacia — ultimele două fiind reprezentate de la originile romane și pînă astăzi prin cîte o singură limbă romanică (italiana și romîna). La această considerațiune vine să se adauge și următoarea : cel ce vrea să se inițieze în domeniul cercetărilor și studiilor romanice, va porni dela tratatul de fonetică al propriei sale limbi ; înainte de a ajunge la tratate complete, cari să îmbrățișeze toate limbile romanice (cum ar fi cele de Éd. Bourciez, P. Guarnerio și W. Meyer-Lübke), nu e inutil ca, pînă la capătul drumului de fonetică romanică, tînărul să aibă în mijlocul acestui drum un oarecare popas — chiar dacă acest popas nu e vre-o culme.

b — Exceptînd sistematisarea paralelă și urmărirea critică a problemelor, precizez că, pentru francesă, italiană și spaniolă, toate rezultatele acestor probleme aparțin cercetărilor și studiilor fonetice respective, adică : pentru spaniolă, celor ale lui R. Menendez Pidal ; pentru italiană, celor ale lui P. E. Guarnerio, D'Ovidio etc. ; pentru francesă, celor ale lui Anglade, Brunot, Clédat, Darmesteter, Nyrop, Schwan-Behrens, Thomas etc., în special al lui Éd. Bourciez, în al cărui *Précis de phonétique française*, 1937 se pot găsi multe din tot ce depășește expunerea generală din paginile ce urmează, precum și importanței opere de ansamblu Ferdinand Brunot et Charles Bruneau, *Précis de grammaire historique de la langue française*, 1937. Dar pentru toate cele patru limbi, *Grammaire des langues romanes* a lui W. Meyer-Lübke constituie încă o basă bogată.¹ — Cît privește fonetica romînă, nouă și veche, ea, de fapt, e lapidar și clasic concretizată în *Psaltirea scheiană* de I.-A.

¹ Nu vom menționa nimic cu privire la variatele greșeli de prezentare a formelor romînești.

Candrea (cf. și *Les éléments latins de la langue roumaine — Le consonantisme* tot de I.-A. Candrea), și, în special, în *Histoire de la langue roumaine*, I-II, de Ovide Densusianu. Totuși, fără a păși în expuneri de amănunte în timp și spațiu, și în aceste pagini ce urmează se aduc oarecari contribuții și precisări.

c — Atenție specială am dat, firește, limbei române și, în al doilea rând, limbei franceze, pentru care, dese ori, alături de formele contemporane, menționez și cele vechi sau, după posibilități tehnice de tipar, numai cele vechi — cele nouă fiind sau cunoscute sau ușor de urmărit (chiar la indicele acestei lucrări). Recurgerea la vechea francesă e necesară nu numai spre a se vedea variata și adâncă evoluție fonetică a acestei limbi, ci, din când în când, spre a se reține și câte o formă interesantă, chiar dacă ea privește și alt sau alte capitole decât cel fonetic.¹

d — Punctul de plecare, ca și înșăși basa elementului lexical latin și romanic folosit în acest manual, a fost REW, dar nu în mod exclusiv. Pentru română, chiar pentru fonetică, e o imposibilitate să se ignoreze CDDE — așa cum se constată în REW — după cum, pentru francesă, nu s'ar putea trece peste opere ca Bl, DD, DG, G, W. Drept dovadă că utilizarea acestor lucrări lexicologice se impune, dau aci o serie de cuvinte latine și romanice ce nu există în REW, menționând între parentese publicații în cari ele există, și, apoi, numărul respectiv din REW:

r. *adîncă* (CDDE) 210; *ADMUTIRE (CDDE, DD); *APPARICULUM > fr. *appareil* (Bl, DD; G: *AD~); r. *aramă* (CDDE) 242; † it. *armo* 661; sp. *cabrina* (CDDE) 1654; CAECIA > r. *ceață* (CDDE); CARMEN > fr. *charme* (Bl, DD, DG, G, W); ar. *cârnar* (CDDE) 1702; † fr. *chauchain* (CDDE, TL, W) 1490; ar. *chînet* 6510; † *demier* (CDDE, TL) 2551 și † sp. *demigar*; *DISGLUTINARE > r. *dejghina* (CDDE); † sp. *emer* (PG, p. 103) 3722; FABRIRE > r. *făuri* (CDDE); † sp. *fabro* (CDDE) 3120; *FETIOLUS (CDDE) pentru r. *fecior* 3273; *FOLLIRE (CDDE) pentru r. *foi* 3560; † fr. *fraie* (DD) 3480; sp. *hechura* (CDDE) 3136; INCLINATIO(NEM) > r. *închinăciune* (CDDE); INTENUO > r. *înșin* (CDDE) pentru care cf. 8654; † fr. *limeux* (God, CDDE) 5054; LUMBĒA > fr. *longe* (Bl, DD, DG, FVoc 217, G); *LUMINIO(NEM) (DD) pentru fr. *lumignon* 2852; r. *măcelar* (CDDE) 5200; *MATICARE > ar. *mătricare* (CDDE); † fr. *men* (CDDE) 5496; † sp. *meyo* (PG, p. 123) 5462; r. *mistreț* (CDDE) 5618; r. *minc* (CDDE) 5285; r. *muget* (CDDE)

¹ Cf., de ex., conjuncția † *si* „et” (An, p. 151 și 247-248) — avînd, prin urmare, exact și sensul co-descendentului și din română; Gaston Paris, *Extraits de la Chanson de Roland*, ed. 17, p. 155 (sub *si*); Joseph Bédier, *La Chanson de Roland, (commentaires)*, 1927, p. 475-476 (sub *si*) etc.

5720 ; r. *mulsoare* (CDDE) 5736 ; r. *murseca* (CDDE) 5690 ; † r. *neca* (CDDE) 5869 ; r. *negură* 5865 (e dat la indice) ; r. *păsa* (CDDE) 6287 ; fr. *pointure* (Bl, DD, DG, G) 6848 ; † fr. *porcherece* (God, CDDE) 6658 ; PUSTULARE > ar. *puşcl'eare* (CDDE) ; fr. *quant* 6933 ; fr. *rouer* (DD etc.) 7388 ; r. *seca* (GrS, VI, 325) 7764 ; sp. *sereno* 7843 (e dat la indice) ; * (s)PASMARE (Bl, DD, DG) ; r. *stur* 8260 ; ar. *sumă* 8454 ; † fr. *torn* > *tour* (Bl, DD, DG, G) 8796 ; it. *uggioso* < ODIOSUM (D'Ov, § 46) ; * UVITTA (Bl, DD, DG, G) pentru fr. *luette* 9105 ; † sp. *yemdo* (PG, p. 103) 3724 etc.¹ — Cf. și §§ 25 (nota), 32 Fr.

De altfel, adausurile și rectificările ce s'ar putea aduce operei lui Meyer-Lübke ar crește simșilor dacă atari preocupări s'ar face pentru fiecare limbă romanică separat de către reprezentanți ai ei cu un program oarecum comun pentru toate limbile romanice², sau dacă s'ar sintetisa tot ce s'a publicat pînă acum în diferite publicațiuni.

e — Cel puțin numărul de poziții date pentru toate sunetele ar face, de sigur, măcar impresia că respectivele sunete au fost supuse, în evoluția lor istorică, unor legi³, despre cari Michel Bréal spune: «Nous appelons *loi*..... le rapport constant qui se laisse découvrir dans une série de phénomènes», BS, 9 și că «Les lois phoniques ne règnent pas sans contrôle», *ibid.*, 97. Că se vor numi *legi* sau, mai bine, *reguli fonetice*, sunetele, în condiții identice și în perioade anumite, au avut, în linii generale și cam fără grave excepții, aceeași soartă. Altfel ar fi un non-sens realității fonetice bunăoară ca acestea:

în spaniolă: diftongarea lui Ę sau Ö accentuați în *ie* sau *ue* ;

în francesă: transformarea, în anumite poziții, a lui Á > e sau c > ċ > š (*ch*) ;

în italiana toscană: dispariția lui R în poziția ry în cele vre-o 95 de cuvinte existente în REW — cf. CORIARIUS > *coiaio*, SALARIA > *salaiia* etc. (GF, §§ 304-307) ;

¹ Cf. și darea de seamă pe care o face S. Pușcartiu în DR, VII, 475-482. — E de la sine înțeles că mai toate cuvintele menționate în această listă nu apar numai în publicațiunile date între parentese.

² În cursul anilor 1940-1942, la orele de seminar ale catedrei de *Filologie romanică* s'a studiat *elementul lexical grecesc* în latina vulgară și în limbile romanice. Într-o altă însemnări și rectificări, s'a putut preciza că numărul cuvintelor de origine greacă din REW se ridică cel puțin la vre-o 885, în timp ce Meyer-Lübke menționează că sînt grecești numai 514. — Cu ocazia acestei note, încă ceva. Intre variatele propuneri ce s'ar putea face pentru refacerea acestui REW, fie pentru închegarea unui nou dicționar romanic : cred că ar fi fost mai bine ca, în loc să se indice originea grecească a cuvîntului prin prescurtarea *griech.*, să se fi dat însăși forma grecească, întrucît, poate pentru unii, precizarea devine mai delicată cînd ar fi să se știe dacă, de ex. : ANCON (443 a) e derivat din ἄγκων sau din ἄγκος ; CALIENDRUM (1514) din χάλανδρος sau din κάλλωντρον ; ENODIS (2874) din ἐν-οδιος sau E + NODUS? — Și tot așa și cu cuvintele arabe.

³ Cf., în această privință, și S. Pușcartiu în DR, II (1922), 19-84 ; Ov. Denssianu în GrS, I (1923), 3-4 ; G. Giuglea în DR, IX (1938), 655. — Cf. și Nyr, §§ 109-111. care e și mai categoric.

în română: întunecarea lui A latino-autohton în anumite poziții în *ă* (> *i*), sau rotacisarea lui L intervocalic din același element latino-autohton, pentru care cf. § 166.

f — Nu toate cuvintele se încadrează în respectiva poziție pentru toate cele patru limbi. Ex.: CAECUM (§ 47) nu privește limba franceză; NEBULA (§ 130) presintă B intervocalic numai pentru latina vulgară de la baza limbei române, în timp ce, pentru celelalte trei limbi, prin sincoparea lui U, s'a format grupul consonantic secundar BL — motiv pentru care același cuvânt a fost dat și la § 221 pentru aceste trei limbi. La fel și COGITARE (§ 191) tot pentru franceză, ca și pentru română. §. a. m. d.

Tot așa: multe poziții privesc mai mult, dacă nu chiar aproape exclusiv, franceza — cf. §§ 68, 155, 169 etc. Sint, însă, și unele cari interesează numai fonetica română, cum ar fi §§ 130, 159, 166 etc. Totuși, chiar pentru atari cazuri, planul general pentru fiecare poziție nu a suferit nici o schimbare.

Încă ceva: din tendință de concentrare, nu am descompus anumite poziții în cari anumite sunete dau naștere la rezultate variate — cf. §§ 221, 223, 226 etc.

g — Pentru anumite poziții ale unor anumite sunete, cam rar am recurs la cuvintele latine ce s'au păstrat izolat în câte o singură limbă din cele patru — între ele figurează și nelatine (grecești, gallice etc.), dar cari au trecut prin filieră latină. În general, am avut în vedere să releviez cuvinte ce s'au păstrat în toate cele patru limbi sau cel puțin în două din ele, pentru ca, astfel, urmărirea paralelă a problemelor să fie mai plină, mai temeinică. Pentru această considerațiune, pentru unele poziții dau prea puține forme latine — să nu se uite, însă, că, pentru diferite cazuri, latina nu ne poate presenta decât câte un singur cuvânt.

De reținut că am evitat cât s'a putut verbele, întrucât acestea nu pot reda fonetismul la fel ca și celelalte părți de cuvânt, măcar pentru faptul că ele nu au un accent constant pentru toate formele lor de conjugare — cf., de ex., r. *cîntăm* < CANTAMUS raportat la § 21 R.

h — O ultimă constatare: raportînd cele patru limbi romanice la latina vulgară — firește, aci numai fonetic —, rămîne, oare, romîna pe planul al patrulea și, deci, se încadrează în sensul celor exprimate de GF, § 14?¹ — Din atîtea tablouri sinoptice ce urmează, se poate

¹ Cf. și recenșia lui G. Giuglea în DR, I, 482-489.

vedea că, în multe dintre ele, romîna rivalisează chiar cu spaniola, iar în cîteva întrece și italiana. Dar, în această ierarhisare, poate că nu ar fi inutil să se aibă în vedere și următoarea realitate. Urmărind comparativ cele patru limbi romanice, vom fi impresionați de varietatea — și încă profundă — dialectală din sînul spaniolei, francesei și italienei, în timp ce quasi-unitatea din sînul romînei vorbite din Maramureș și Bucovina pînă în masivul sudic al Pindului ne va impresiona în sens oarecum invers. Și atunci, raportîndu-le la aceeași latină vulgară, dar sub raportul dialectologic, ne-am putea convinge că, dintre aceste patru limbi, romîna, în ciuda atîtor vitregii etno-istorice, geografice etc., ar putea cel puțin rivalisa chiar cu însăși italiana.

PRECISĂRI INTRODUCITIVE

α — Alfabetul latin se compune din vocale și consoane.

Nu toate consoanele se pronunță cu ajutorul aceluiași elemente constitutive ale orificiului bucal. Unele se pronunță cu ajutorul buzelor, altele mai mult cu ajutorul dinților etc. Resultă, de aci, că vom avea consoane variate ca pronunțare și că, pentru toate aceste feluri de consoane, vom avea și o terminologie specială. Iată, simplificat din toate punctele de vedere, un tablou al consoanelor:

	<i>surde</i>	<i>sonore</i>	<i>nasale</i>	<i>aspirante</i>	<i>vibrante</i>	<i>semi-vocale</i>
<i>labiale</i>	p f	b v	m			ɥ
<i>dentale</i>	t s	d z	n			
<i>palatale</i>	c (k q)	g		h		ɹ (j)
<i>liquide</i>	l				r	

Pentru consoane nu vom avea de făcut nici o distincție între latina vulgară și cea clasică.

β — Trecînd la vocale, vom remarca în primul rînd că în latina clasică avem a face cu *cantitate*, pe cînd în latina vulgară, pentru aceleași vocale, vom avea a face cu *calitate*. Prin urmare, orice vocală *scurtă* din l. clasică va fi *deșchisă* în l. vulgară, după cum orice vocală *lungă* din aceeași l. clasică va fi *închisă* în l. vulgară. Cantitatea vocalelor în l. clasică se arată prin semnele: ~ (scurtă) și - (lungă). În l. vulgară calitatea se arată prin aceleași două semne, ca și prin alte două ce se pun sub respectivele vocale și anume: punctul . arată că vocala e închisă, iar semnul < arată că vocala e deșchisă. Vom tran-

scrie, deci, pentru latina vulgară : Ē sau Ē̄, E sau Ē, Ī sau Ī̄, Ī̄ sau Ī̄, Ō sau Ō̄, o sau ō, Ū sau Ū̄, Ū̄ sau Ū̄. In latina vulgară de la basa limbilor romanice avem un singur fel de A.

In latina de la basa limbilor romanice Ī s'a confundat cu E, amîndouă aceste vocale dînd rezultate identice.

Același lucru s'a petrecut și între Ū și Ō pentru toate limbile romanice, exceptînd romîna (și sarda).

Exceptînd romîna, pentru celelalte limbi romanice vom avea: Ō și Ō̄ distincte (în romîna, Ō și Ō̄ = o) și Ū̄ (în romîna, Ū și Ū̄ = u).

Aceste esențiale deosebiri trebuie reținute dacă vrem să ne orientăm de la început asupra rezultatelor diferite ce le constatăm la aceleași vocale, dar cari au calități deosebite, cum ar fi, de ex., pentru romîna:

MĒLEM > *miere*, pe cînd MĒLUM > *măr*;

TĒRRAM > *țară*, „ „ TĒLAM > *țeară*.

γ — Cuvintele sînt formate din sunete și sunetele pot forma în anumite condițiuni silabe. Atît sunetele cît și silabele pot fi *inițiale* (adică în capul cuvîntului), *mediale* (adică în corpul cuvîntului) și *finale* (cuvîntul încheindu-se cu ele).

δ — Dacă un cuvînt e format dintr'o singură silabă, evident că accentul va cădea pe această silabă. Acest cuvînt se numește *oxiton*. Oxitone sînt și toate cuvintele ce au accentul pe ultima silabă — ceea ce constituie o caracteristică a limbei franceze.

Paroxitone sînt cuvintele accentuate pe penultima silabă: PÁTER, NOVÉRCA.

Proparoxitone sînt cuvintele accentuate pe ante-penultimă: DOMINICA, LACRIMA, TENÉRUM.

ε — Vocalele sînt *libere* cînd se găsesc în silabe deschise și sînt *în entravă* cînd se găsesc în silabe închise. Rezultatele acestor vocale difer, deci, după aceste poziții:

CARUM > fr. *cher*, pe cînd CARRUM > fr. *char*;

FĒRUM > it. *fiero*, pe cînd FĒRRUM > it. *ferro*.

Nu toate grupurile de consoane formează *entravă* pentru toate limbile romanice. Pentru limba franceză, grupurile consonantice PR, BR, TR, DR, CR, GR constituie silabe deschise pentru o vocală.

ζ — *Accentul* joacă un rol însemnat în evoluția sunetelor, chiar în cea a consoanelor:

MEDŪLLAM > (a)r. *măduvă*, pe cînd MEDULLAREM > (a)r. *mădular*.

Evident că nici o consoană nu poartă accent. Deci, nu vom avea consoane accentuate sau neaccentuate. Vom avea, însă, consoane pro-tonice, adică așezate sau aflate înaintea vocalei accentuate, și consoane post-tonice, adică următoare vocalei accentuate:

Grupul consonantic pro tonic $SC \overset{'}{>}$ r. *șt*: SCIO > *știu*;

Grupul consonantic post tonic $\overset{'}{SC} >$ r. *ș*: FASCIAM > *fașe*.

Ca și la alte cazuri, și aci uniformitatea nu e absolută. Vom întâlni, deci, cuvinte latine ce nu poartă accentul pe aceeași silabă pentru toate limbile romanice:

FICA'TUM > r. *ficat*, it. d. *figá(o)*;

*FI'CATUM > it. *fegato*, † fr. *figido* > † *feie* > *foie*;

FI'CATUM > sp. *higado* — Tot așa: .

TO'NITRUM > r. *tunet*;

TONITRUM > fr. *tonnerre*, † sp. *tonidro*.

Pentru latina clasică și vulgară, cf. Dens, I, p. 66—69; PG, § 6 etc.

η — *Yod*¹-ul are un rol însemnat și variază, ales în fonetica romanică apuseană (în spaniolă și, în special, în francesă). El e:

1. latin — originar (i ori j) sau secundar (e) — și e urmat de o vocală, accentuată sau neaccentuată, cu care formează fie hiat, fie diftong: VIRIDIA, VIRIDIARIUM, SCABIES, MANSIO, ALVEA, HABEAT; JANUA, JOCUR, JUVENCUS, MAJUS, TRAJECTA. — De reținut metatesarea în anumite poziții ce se constată cu acest *yod* mai cu seamă în francesă, ca și în spaniolă;

2. romanic, rezultat din palatalele *c* și *q* — fie că acestea sînt singure, fie că formează grupuri de consoane.

¹ Fiind de proveniență nemțească, i se păstrează ortografia cu -d. deși, poate, mai bine ar fi să fie ortografiat cu -ț, după gr. *lăτα* (t).

«ACCIDENTE» FONETICE

Urmează explicarea cunoscenteii terminologiei a accidentelor fonetice¹: în ordine alfabetică, vom menționa numai pe aceea ce, acum, a rămas clasică și care, simplu și precis, cuprinde mai tot ce e esențial și necesar. Vom evita, deci, anumiți termeni de contemporană turbureală filologică complicată.

1 — *A f e r e s a* e dispariția unui sunet sau a unei silabe de la începutul cuvântului:

r. *buric* < *un buric* < * *umburic* < * *UMBULICUM* < *UMBILICUM*;

ar. *mușeat* < *fur-mușeat* < * *FORMOSIATUM*;

it. *bottega*, sp. *bodega* < *APŌTHĒCAM*;

fr. *basin* < *bon basin* < *bombasin* < it. *bombagino*;

„ *chandail* < *marchands d'ail* (DH, §273);

2 — *A g l u t i n a r e a* este fuziunea unui sunet sau a unei particule proclitice cu un cuvânt. Această particulă e, în general, un articol. Ex.:

r. *omidă*, ar. *un'idă* < * *OMIDAM* < gr. *ὀμιδας*;

„ *toropală* < gr. mod. *τὸ ῥόπαλον* (GrS, VI, 326);

it. *lampone* < *l'ampone*; *lape* < *la ape* (GF, § 80);

„ *loppio* < *lo ὀππίο* [*ŌPIUM*] (D'Ov, § 79);

fr. *alumelle* < *la lamelle*;

„ *alerte* (< *a l(h)erte*) < it. *allèrta* < *all'èrta* (< *ER(E)CTA*);

„ *émouchet* < pl. *les mouchets* (< † *moschet* → *MUSCA*)

„ *lendit* < *l'endit* [*< INDICTUM*];

„ *lierre* < *l'ierre* < † *edre* < *HĒDĒRAM*;

„ *luette* < *l'uette* < * *UVITTAM* < *ŪVA* (DD). — Cf. și DG, § 509.

¹ Pentru francesă, cf. Nyr, §§ 488 — 530 («*Phénomènes divers*»). — Pentru unele din aceste accidente, cf. și Maurice Grammont, *Traité de phonétique*, ed. a II-a (1939); Carlo Battisti, *Fonetica generale*, 1938 etc.

Contrar casului relevat din poesia populară la *Deglutinare* (§ 7), într'o culegere tot din poesia noastră populară, în loc de *Îs voinic cu comănac* s'a cules și publicat în trei texte diferite: *Îs voinicu Comănac* și *Îs voinicu comănac*.

3 — *Analogia* e influența pe care — pe cale de asemănare reală sau falsă, pe cale de asociație de idei etc. — un cuvânt o exercită asupra unui alt:

CRASSUS > GRASSUS sub influența lui GROSSUS;

FICA'TUM și F'CATUM sub influența lui SY'KOTON (συκωτόν), și, probabil, și sub cea a formelor JĚCUR,-ORIS și ἦπαρ,-ατος. — Cf. și § 38 b.

r. *promoroacă* (< sl.), și *brumoroacă* sub influența lui *brumă*;

EXĪRE > it. *escire* > *uscire* sub influența lui *uscio* < ŪSTIUM;

*CASSANU > † fr. *chasne* > *chesne* > *chêne* sub influența lui *frêne* < † *fresne* < † *fraisne* < FRAXĪNUM — B, § 36 (p. 53).

4 — *Apocopa* e căderea unui sunet sau unei silabe cu care se încheie cuvântul. În domeniul limbei române, ea e o caracteristică a graiului maramureșean.

r. *fa* < *fată* (DA).

Pentru Maramureș, cf. ce dau în *Graiul și folklorul Maramureșului*, § 45 (p. LXIV).

5 — *Asimilația* e identificarea ca pronunțare a două sunete diferite din două silabe consecutive:

P . . . T > T . . . T: ASPECTARE > *ASTECTARE — cf. r. *așteptare*, it. d. *astettare*;

V . . . B > B . . . B: VERBEX (< VERVEX) > BERBEX — cf. r. *berbece*, it. *berbice*, fr. *brebis*;

T . . . D > D . . . D: TAEDA > DAEDA — cf. r. (*d*)*zadă*, it. d. *deda* (§ 149 R);

ă . . . e > e . . . e: *PARICULAM > r. *păreche* > *pereche*;

î . . . i > i . . . i: GRANDINARE > r. *grîndinare* > *grindinare*;

r . . . n > n . . . n: SERENUM > r. *serin* > *senin*

n . . . r > r . . . r: SANGUINARE > r. *sîngenare* > *sîngerare*.

6 — *Cronologia fonetică* constituie criteriul după care putem cunoaște, în timp, ordinea succesivă în care s'au efectuat transformările sau evoluțiile fonetice.

În română, vom vedea că orice É + N (deșchis sau închis) din elementul latin (și autohton) trece regulat la *in*: BENE > *bine*; în schimb,

orice $\dot{E} + R$ sau orice altă consoană, exceptînd N , nu trece niciodată la ir , ci rămîne er sau devine ear : CERAM > *ceară* — §§ 45, 47, 60, 61 etc. Dar regiunile rotacisante ale dacoromînei au cunoscut și cunosc încă și forma *bire*. Care formă e mai veche: *bine* sau *bire*? BENE nu putea da decît *bine*. Forma rotacisantă *bire* se explică numai din forma *bine*. Conclusia: $\dot{E} + N$ a trecut la i înainte ca $-N-$ latin intervocalic să ajungă la rotacisare. Deci, BENE > *bine* > *bire*.

Pentru italiană, francesă și spaniolă să ne oprim la grupul consonantic CL — cf. § 234:

OC(Ū)LUM > *occhio*, *oșil*, *ojo*, în timp ce:

SAEC(Ū)LUM > [*secolo*, *siècle*, *siglo*]. Dacă acest SAECULUM ar fi fost pentru aceste trei limbi tot atît de vechiu ca și, bunăoară, VĒCLUS, atunci el ar fi devenit **secchio*, **sieil* și **s(i)ejo*.

Ceva și mai simplu pentru francesă:

OCULUM > *oșil*, pe cînd *AB-OCULO > *aveugle*.

Pentru spaniolă cf. PG, § 59 etc.

Casurile de cronologie fonetică se pot înmulți la infinit și multe din ele vor fi menționate în paginile ce vor urma — cf. §§ 121 *Fr*; 148 *Fr*; *Sp*; 162 *Fr*; 166 *R*; 180 *R*; 219; 221 *R*; 228 *Sp*; 241 *R* etc.

7 — *D e g l u t i n a r e a* este operația contrară *aglutinării*:

it. *usignuolo* < *l'usignuolo* < *LUSCINIOLUM;

fr. *anspessade* < *lanspessadè* < it. *lancia spezzata*;

„ *cunette* < it. *cunetta* < it. *lacunetta*.

O deglutinare — eronată, dar explicabilă — e și în următoarele versuri ce le-am dat în *Graiul și folklorul Maramureșului*, 98²¹⁻²²:

„In mînuca d'e-a stînga

Da i-o dat cu șercuța* [= cușercuța]

Ca sintaxă și semantism istoric, tot cu o deglutinare a prepoziției *de* avem a face în expresiunea: *face rost* („pregătește, procură⁴) < *face de rost* (< ROSTRUM) „face de gură“.

8 — *D i s i m i l a ț i a*, vocalică sau consonantică, e diferențierea fonică a unuia din două sunete identice din două silabe consecutive:

D... D > R... D: MĒDĪDIES > MERIDIES — cf. r. *meriz*. it. *meriggio*;

L... L > L... R: ŪLŪLARE > *UR(U)LARE — cf. r. *urlare*, it. *urlare*,

fr. *hurler*;

e... e > i... e: *CERĒSIUS > r. *cereș* > *cireș*;

r... r > $\left\{ \begin{array}{l} \text{n... r: SŪSPIRARE > r. } *suspirare* > *suspinare*; \\ \text{r... l: MERCURIS > it. } *mercoledì*, \text{sp. } *miércoles*. \end{array} \right.$

Prin disimilație consonantică se mai înțelege și dispariția unui sunet din două identice aflătoare în două silabe consecutive:

r... r > r: FRATREM > r. *frate*; PER + INTRO > † r. *prentu* > *pentru*.

Disimilație eliminatorie avem și în:

CRIBRUM > CIBRUM > r. *ciur* (§ 222 R).

Cerculă *fărină* și *făină*. În graiul rotacisant: *făriră*. Dintr'o falsă reacție în contra rotacismului, a rezultat *fănină*, *făn'ină*, care, cu *n'* dispărut în limba literară, a devenit *făină* — cas ce, de fapt, nu privește direct disimilația.

9 — *Epentesa* e apariția unui sunet în corpul cuvintului:

r. *ceriu(ri)* < CAELUM; r. *pîine* < PANEM; r. *mîine* < MANE;

r. *mair* < mare, *ureiche* etc. — cf. material documentar în DR,

III, 466-471 și 476 și urm. În romină, această epentesă a lui *-i-* nu poate fi streină de vocala palatală din silaba următoare.

fr. *nombre* < NŪMERUM, *cendre* < CĪNEREM, *pondre* < PONERE;

sp. *hombre* < *homre* < *homne* < HOMINEM;

„ *sembrador* < *semrador* < *semnador* < SEMINATOREM¹

10 — *Epitesa* e adăugirea unui sunet la finele cuvintului — cf. *Fonetica sintactică* (§ 12).

11 — *Etimologia populară* e alterarea formei unui cuvînt pornită dintr'o asociație de idei basată pe o asemănare a celui cuvînt cu un altul — amîndouă aceste cuvinte fiind distincte ca sens.

gr. *μυλλόφυλλον* > lat. MILLEFOLIUM;

„ *κάρπυς, ἐλέησον* > r. d. *Kir-Alexa* etc. — cf. 'ce menționez în *Din folklorul romanic și cel latin*, 7-8; Sim. Fl. Marian, *Sărbătorile la Romîni*, II, 180 și urm.;

r. *Jiu(l)* > r. *viu(l)* — Elena Niculiță-Voronca, *Datinele și credințele poporului romîn*, 1903, 731 (v. *ibid.* și pag. 544);

«Lucifero, o lu Cifru, come dice la plebe...», Gius. Pitrè, *Usi e costumi, credenze e pregiudizi del popolo siciliano*, IV (1889), 65;

VAGABŪNDUM > [it. d. *vagamondo*], GF, § 88;

engl. «(la rose) *Harry Cower*» > fr. «(la rose) *haricot vert*», „pour les jardiniers français” — Remy de Gourmont, *Esthétique de la langue française*, 105 (ed. a VIII-a);

¹ Pentru *b* epentetic în romină, cf. § 42. Pentru *b* în francesă și spaniolă și *t*, *d* în francesă, cf. §§ 135, 155.

Lamartine > fr. d. *la Martine* („la fumelle à Martin“) — Hugues Lapaire, *Le Berry vu par un berrichon*, 1928, 236 (v. *ibid.* și pag. 43 și 65);

«TURR(DS MAURI o *Tormor* se llama hoy *Tremor*, por haberse pensado en el verbo anticuado *tremor*», PG, § 70² (p. 159).

Pentru alte cazuri, cf. Mil, p. 384-388 (*Divers types d'étymologie populaire*); Nyr, §§ 528-530; H. Gaidoz (și alții) în *Mélusine*, IV, 505-524; V, 12-15,...; VI, 13-14; VII, 118 etc.; Gius. Pitrè, *Fiabe e leggende popolari siciliane*, 1888, 372-381. Ș. a. m. d.

12 — *Fonetica sintactică* e întâlnirea a două sunete diferite (unul final și altul inițial) din două cuvinte consecutive în frază: sunetul inițial (aparținând, deci, cuvântului al doilea), prin dedublare, dă naștere unui alt sunet identic, pe care și-l însușește cuvântul precedent în partea lui finală. Exemple:

AD-VIX > r. *abi* > *abia*: *abi a venit* > *abia a venit*;

ECCU-SIC > r. *ași* > *aș(i)a*: *ași a zis* > *așa a zis*;

QUAM > r. *ca* > *cam*: *ca mult* > *cam mult*;

ar. *va* (particulă invariabilă, formînd viitorul la toate persoanele) circulă și ca *vai*: *va întru*, *va înn'i*, *va iasă* > *vai întru*, *vai înn'i*, *vai iasă* — altă explicație la CAR, § 287 (p. 466);

r. *î*- din forme ca *îmi*, *îl* etc. — cf. § 15 — se explică, de fapt, tot prin *Fonetica sintactică*. — Altă explicație la Dens, II, 31, unde acest *î*- e considerat ca protetic;

tot așa și *-a* diu *ace(a)sta* (cf. *Din morfologia limbei romîne*, 19); altă explicație la S. Pușcariu, *Limba romînă*, I (1940), 118; P. Skok în *Revue des études slaves*, III (1923), 76; N. Drăganu în DR, II, 283.

13 — *Metatesa* e schimbarea poziției unui sau unor sunete în corpul cuvântului :

FĪMBRIA > *FRIMBIA > r. *frînghie*, fr. *frange*;

ĪNTĒGER > INTEGRUM > INTREGUM > r. *întreg* etc.;

PALUDEM > PADŪLEM > r. *pădure*, it. *padule*, † sp. *paul*;

PŪPULUS > *PLOPPUS > r. *plop*, it. *pioppo* ;

r. *chiag* < *CLAGUM < COAG(U)LUM;

r. *chingă* < *CLINGA < CING(U)LA;

r. *cuib* < *CUBIUM, *aibă* < HABEAT, *sgaibă* < SCABIAM;

it. *rugumare* < RUMIGARE (cf. și r. *ruguma*);

sp. † *caldairo* < CALDARIUM, † *maisone* < MA(N)SIONEM.

14 — *Propaginare* este apariția într'o silabă precedentă sau următoare a unui sunet dedublat, fără ca acesta să-și piardă poziția:

FACŪLA > *FLACCULA > it. *fiaccola*, (r. *flacăra* DA), GF, §§ 81, 457;

r. *cărunt* < *cănunt < cānut < CANUTUM;

r. *mărunt* < mănunt < *mānut (ar. *minut*) < MĪNUTUM;

r. *funingine* < funigine < *furigine < FULIGINEM;

r. *sprînceană* < *sprîceană < SUPER-*CĪNNAM;

ar. *pingîn* < *pāgîn (dr) < PAGANUM.

Ceva în sens progresiv în francesă:

DĒRBĪTA > † *dert(r)e* > *dartre*;

PĒRDĪCEM > *perdrix*;

*TERMITEM > *tertre* (Rol, 3292).

15 — *Protesa* e apariția unui sunet în capul unui cuvânt (cf. și §§ 161, 242^{b1}):

ISCOLA, SI 115; ISPIRITO, MEp 98; ISPOSE, SI 116.

r. *î* - din *îmi*, *îți*, *ii*, *își* etc., pentru care cf. ce am formulat în *Din morfologia limbii române*, 16-17. — Cf. § 12.

În aromână avem generalizarea lui *a* - :

alavdu (dr. *laud*), *amură* (dr. *mură*), *ariu* (dr. *riu*), *aurlu* (dr. *url*) etc.

În francesă și spaniolă este *e* - înaintea unui *s* † cons:

fr. *échelle* — sp. *escala*, fr. *épée* — sp. *espada*, † fr. *ester* — sp. *estar* etc.

16 — *Sincopa* e dispariția unui sunet sau chiar a unei silabe din interiorul cuvântului. Ca și alte accidente, și acesta poate fi general (adică comun celor patru limbi romanice de cari ne ocupăm) sau parțial (adică cunoscut numai unei sau unor din ele), după cum poate fi originar (adică latin) sau roman ori romanice.

VETERANUS > VETRANUS > r. *bătrîn*, it (d.) *vetrano*;

BON(IT)ATEM > r. *bunătațe*, it. *bontà* etc.;

OP(ER)AM > it. *opera*, fr. *œuvre*, sp. *huebra*;

VESTIMENTUM > r. *veșmînt*, it. *vestimento* etc.

Sincopa e o caracteristică a limbii trancese. Grație ei — ca și amuțirei sau dispariției vocalelor finale etc. —, în francesă cuvintele latine nu-și păstrează același număr de silabe și, păstrînd accentul originar, devin toate oxitone: BAETICA > *beige* (Densusianu în GrS, V, 358), CIVITA > † *cit*, CIVITATE > *cité*, DEBITA > *dette*, GALBINUM > *jaune*, HOSPITE > *hôte*, MANICA > *manche*, MASCULU > *mâle*, *SEPERARE > *sevrer*, *TĒNĒRUNT > *tinrent* etc. — Cf., pentru accent, §§ 47, 89, 107 Fr.

V O C A L I S M U L

A accentuat

17 a — A = E:

ALACER = *ALECRIS

CERASEA = CERESEA

MALUM = MELUM (gr. μάλον, μῆλον); cf. și τάλαντον > TALENTUM.

b — A = O:

ABELLANA = *ABELLONA > r. *alună*

FAMES = FOMES > r. *foame* — cf. § 21 R.

QUADRUM = *QUODRUM > r. *codru*.

18

A + N	> i	; a	; ai(n)	; a
MANUM	> mîná	, mano	, main	, mano
PAGANUM	> págin	, pagano	, paien	, pagano
VANUM	> _____	, vano	, vain	, vano
CANEM	> cîne	, cane	, chien	, _____
MANE	> mîne	, mane	, † main	, _____
PANEM	> pîne	, pane	, pain	, pan
CALCANEUM	> cîlcîiu	, calcagno	, † chauchein	, † calcaño
ANIMAM	> † inemă	, anima	, † arme > áme	, alma
LANAM	> lîná	, lana	, laine	, lana
SANAM <i>adj.</i>	> ar. șină	, sana	, saine	, sana

R. — Cea mai caracteristică transformare vocalică în limba română e evoluția lui Á + N — ca și Á și A în pozițiile §§ 20, 22, 32-37 — în *ă* > *i*. Prima fasă de întunecare pentru cei doi A a fost *ă* — cf. *Din epoca de formațiune a limbei române*, 3-8 (GrS, I, 203-208). Germenele acestei transformări aparține substratului autohton — un fapt fonetic pe cât de firesc pe atât de logic. J. Vendryes, în articolul *Celtique et roman* (în R L R, I (1925), 272), scrie: „En ce qui concerne les pays de langue celtique, l'influence du substrat sur le latin n'est pas

niable. Elle se manifeste surtout dans la prononciation et c'est là qu'on l'a reconnue dès l'abord“.

Pentru † *inemă* > *inimă*, iar acesta: *inmă* > *irmă* (v. mai jos fr. † *arme*), cf. CDDE, 866. — Cf. § 180 R.

Fr. — *ie* din *chien*, *pâren* etc. se datorește *yod*-ului (c, g). In Rol: *chiens* 1874, *chen* 2591, *chens* 30 etc. — Pentru *arme* < † *anme*, cf §§ 180 Fr, 183 Fr.

Notă. In legătură cu originea lui *ă* > *î* din română, reproduc mai jos câteva păreri din filologia română.

«Le passage de *a* lat. + *n*, *m* simples ou composés avec d'autres consonnes à *î* en roumain ne peut être séparé du phénomène analogue de l'albanais», Dens, I, 295.

«Quant à l'apparition de *ă* en roumain, on serait peut-être tenté de la faire remonter à l'époque où les Roumains étaient en contact avec les Albanais; *ă* aurait pris naissance, dans cette hypothèse, sur le territoire commun habitée autrefois par les Roumains et les Albanais. Une pareille hypothèse serait, naturellement, moins sujette à caution; toutefois si on pense que *a* atone est devenu *ă* aussi dans d'autres régions romanes (Meyer-Lübke, *Rom. Gramm.*, I, §§ 303, 304), il est bien plus vraisemblable d'admettre une évolution spontanée aussi pour l'*ă* roumain», Dens, II (1914), 17—18.

«Intunecarea lui *a* latin în pozițiile amintite [*ă* (*a*) + *n*, *ă* (*a*) + *n*, *m* + *cons*] se datorește influenței substratului linguistic autohton Acest fenomen a putut încolți pe alocurea în mod lent și necontrolat în graiul autohtonilor romanizați, cari nu aveau nici un fel de contact cu viața militară, politico-administrativă a Romanilor. După moartea acestui împărat însă [Constantin-cel-mare], putem socoti că a doua jumătate a secolului al iv-lea a fost o generală pregătire de transformare fonetică în privința acestui sunet», T. Papahagi, în GrS, I (1924), 207.

Cu privire la «slăbirea lui *a* în *ă* în poziție neaccentuată» (p. 162): «Excluzind cu desăvârșire proveniența ei turanică,..... nici obârșia ei traco-ilirică nu-i pe deplin asigurată», Th. Capidan, în DR, III (1924), 165

«..... je pense que son origine [le passage de tout *a* non accentué en *ă*] nous conduit au domaine albano-roumain et tient probablement du fond commun thraco-illyrien», Th. Capidan, în *Balcania*, I (1938), 52.

Variațiuni după părerile exprimate asupra originii acestui *ă* (> *î*) sint expuse în DR, II (1922), 183-184, IV (1927), 58-59 și în *Balcania* I, 66 și 67.

19

A + NN	> <i>a</i>	; <i>a</i>	; <i>an</i>	; <i>a</i>
ANNUM	> <i>an</i>	, anno	, an	, año
CANNULAM	> <i>ar. canură</i>	, <i>d. kánola</i>	, —	,
INGANNO	> <i>ar. angan</i>	, inganno	, † enjanne	, engaño
PANNUM, -AM	> <i>ar. pană</i>	, panno	, pan	, paño

R. — Iată o primă dovadă cu privire la pronunțarea diferită a consoanelor duble (§ 208) față de cea a consoanelor identice dar simple: a nu s'a întunecat, după cum, în francesă, nu a devenit *ai(n)*.

În dacoromână, pentru ar. (*a*)*n*gan e *îngin*: *i* (al doilea) se datorește formelor în cari accentul nu mai cădea pe A: INGANNARE > *îngănare* > *înginare*, de unde *îngin* — cf. și §§ 21 *Fr*, 38 *a*, 98 *R* etc. — Pentru dr. *canură*, cf. DA, precum și Dosofteiu, *Psaltirea în versuri*, 1887, 169 (nota).

Fr. — Pentru † *enjanner*, † *engan(n)er*, cf. God și TL. *Pan* apare și în vechea francesă.

20

A + N + cons	> <i>i</i>	; <i>a</i>	; <i>an</i>	; <i>a</i>
ABANTE	> † <i>aînte</i>	, <i>avanti</i>	, <i>avant</i>	, ———
ANGELUM	> † <i>înger</i>	, <i>angelo</i>	, <i>ange</i>	, <i>anjel</i>
CANTICUM	> † <i>cîntec</i>	, ———	, ———	, ———
GLANDEM	> † <i>ghindă</i>	, <i>ghiande</i>	, <i>gland</i>	, <i>land(r)e</i>
PANTICEM	> † <i>pîntece</i>	, <i>pancia</i>	, <i>panse</i>	, <i>panza</i>
SANGUÏNE)M	> † <i>sînge</i>	, <i>sangue</i>	, <i>sang</i>	, <i>sangre</i>
TANTUM	> † <i>atî(n)t</i>	, <i>tanto</i>	, <i>tant</i>	, <i>tanto</i>

R. — *i* din † *aînte* pare a fi un reflex al lui *-i* din *mai*: *mai* †**înte* (MAGIS A(BA)NTE) > *mai* †**înte* > *mainte*. Altă explicație în CDDE, 882.

Ghindă: palatalizarea grupului GL a determinat trecerea lui *i* la *i*: GLANDEM > **ql'îndă* > *ql'îndă* (ar.) > *ghindă*.

21

A + M	> <i>a</i>	; <i>a</i>	; <i>aim (ain)</i>	; <i>a</i>
*ARAMEN	> <i>aramă</i>	, <i>rame</i>	, <i>airain</i>	, <i>alambre</i>
*DAMUM	> ———	, ———	, <i>daim (dain)</i>	, <i>gamo</i> < GAMMUM
FAMEM	> <i>foamé</i>	, <i>fame</i>	, <i>faim</i>	, <i>hambre</i>
HAMUM	> ———	, <i>amo</i>	, <i>hain</i>	, ———
RAMU(LA)M	> <i>ramură</i>	, <i>ramo</i>	, <i>rain</i>	, <i>ramo</i>
SQUAMAM	> <i>scamă</i>	, <i>squama</i>	, ———	, <i>escama</i>

R. — Sub influența lui FOMES,-ITEM, FAMES > FOMES > *foame* (CDDE, 622; altă părere în DA).

CLAMO urma să dea *cheam* (în aromină: *cl'eam*); avem, însă, *chem* (și *cl'em*). Acest *e* se explică prin forme în cari A era neaccentuat: CLAMATUM > **cl'ămat* > *cl'emāt* > *chemāt* — cas analog cf. la §§ 20 *R*, 28 *R*, 37 *R*.

Fr. — Că o formă normală, ales verbală, poate suferi influența altor forme, cf. și † *traime* < TRAMAM, devenit azi *trame* (B, § 43), sub influența vb. *tramer*.

Sp. — Pentru *gamo*, cf. REW 3668 și PG, § 72 (p. 163).

22

A + M + cons	> <i>i</i>	; <i>a</i>	; <i>an (am)</i>	; <i>a</i>
AMBI, -OS	> † <i>îmbi</i>	, <i>ambi</i>	, † <i>am(s)</i>	, <i>ambos</i>
AMB(U)LO, -ARE	> <i>d. îmblu</i>	, <i>ambiare</i>	, <i>ambler</i>	, † <i>amblar</i>
CAMPUM	> <i>cîmp</i>	, <i>campo</i>	, <i>champ</i>	, <i>campo</i>
PAMPINUM	> _____	, <i>pampino</i>	, <i>pampre</i>	, <i>pâmpano</i>
SA(M)BATAM	> <i>simbătă</i>	, <i>sabato</i>	, <i>samedi</i>	, <i>sábado</i>
STRAMBUM	> <i>strîmb</i>	, <i>strambo</i>	, _____	, _____

R. — Pentru *îmblu*, limba literară cunoaște *úmblu*, al cărui prim *u* se explică prin asimilație cu *u* următor, fiind însă favorizat și de grupul nasalizat *mb̄l* — cf. și § 54 *R.*

*EXCAMBIO > **scîmbiu* > **scî'imb* > **scîimb* > *schimb* (cf. și Dens, II, 16 și 33). Ultimul fonetism credem că a fost determinat de schimbarea accentului; contrar, o formă ca *pîine* ar urma să devină *pină* — cf. § 35 *R.*

Fr. — † *am(s)* apare în compuse vechi ca *amdui*, *amsdous*, *ansdous* etc., pentru cari cf. și § 31 *R.*

Sp. — *pâmpano* < * PAMPANUM (PG, § 26¹), ca și COPHINUM > *COPHANUM (§ 139).

23

A + M + N	> <i>a</i>	; <i>a</i>	; <i>a(m)</i>	; <i>a</i>
SCAMNUM	> <i>d. scamn(u)</i>	, <i>scanno</i>	, † <i>eschame</i>	, <i>escaño</i>

R. — În aromîină, ca și — parțial — în dacoromîină circulă numai *scamn(u)*, în timp ce forma care e curentă în dacoromîină e numai *scaun*, pentru care cf. § 228 *R.*

Pentru *A* păstrat, cf. § 58 *R.*

24

A + L + cons	> <i>a</i>	; <i>a</i>	; <i>au</i>	; <i>a, o</i>
ALBAM	> <i>albă</i>	, <i>alba</i>	, <i>aube</i>	, <i>alba</i>
ALTERUM	> <i>alt</i>	, <i>altro</i>	, <i>autre</i>	, <i>otro</i>
ALTUM	> <i>înalt</i>	, <i>alto</i>	, <i>haut</i>	, [alto]
CAL(I)DUM	> <i>cald</i>	, <i>caldo</i>	, <i>chaud</i>	, <i>caldo</i>
MALVAM	> <i>nalbă</i>	, <i>malva</i>	, <i>mauve</i>	, <i>malva</i>
PALMAM	> <i>palvă</i>	, <i>palma</i>	, <i>paume</i>	, <i>palma</i>
SALTUM	> _____	, <i>salto</i>	, <i>saut</i>	, <i>soto</i>
TALPAM	> _____	, <i>talpa</i>	, <i>taupe</i>	, <i>topo</i>

Fr. — In urma vocalisărei lui L, pentru care cf. § 169, A, combinându-se cu noul sunet, a devenit o (*au*). Cf. și § 32 *Fr.*

Sp. — Acest o apare — alături de a — și în spaniolă, evoluat cam la fel cu cel frances, adică: AL > au > o — cf. și § 120 (AU) —, PG, §§ 9^s, 47^{2c} (p. 115). Deci, caracteristicul cuvînt *jota* († *sota*) e, etimologiceste, același cu *soto* < † *saoto* < † *sauto* < SALTUM. Pentru alte forme și amănunte, cf. R. Menéndez Pidal, *Orígenes del español*, § 21.

25

A + yod	> a	; a	; ai, ain, ie	; a, e
FACERE	> face	, fare	, faire	, hacer
LACUM	> lac	, lago	, † lai	, lago
MAJOR	> —	, maggio	, maire	, —
MAJUM	> maiu	, maggio	, mai	, mayo
PACEM	> pace	, pace	, paix	, paz
RAGERE	> rage	, —	, raire	, —
TRAGERE	> trage	, trarre	, traire	, traer
CASEUM	> caș	, cacio	, —	, queso
PLANTAGINEM	> pătlagină	, piantaggine	, plantain	, llantén
ANELLARIUM	> inelar	, —	, † anelier	, —
CABALLARIUM	> †călariu	, cavallaio	, chevalier	, caballero
CALDARIAM	> căldare	, caldaia	, chaudière	, caldera
RIPARIAM	> —	, —	, rivière	, ribera

Fr. — Această poziție interesează fonetica francesă și spaniolă. Indiferent dacă *yod*-ul e latin sau roman, în francesă avem, de fapt, două rezultate: *ai* și *ie* < -ARIUM, -ARIUM (sufix). Primul rezultat (*ai*) are, și el, o ortografie etimologică, întrucît astăzi acest *ai* e un *ɛ* — cf. *frêle* < FRAGILEM etc. — Pentru actualul *charnier*, în vechea francesă e *carner*, Rol 2954.

Sp. — *Yod*-ul nu a rămas strein foneticei spaniole și, în anumite cazuri, a activat ca și în francesă: CASEUM > CASIU > **caisu* > *queso* (PG, § 9²); de reținut, însă, că c și g în anumite poziții nu au același rol ca în francesă: BRACA > fr. *braie*, sp. *braga*; PLAGA > fr. *plaie*, sp. *llaga*. G din PLANTAGINEM a evoluat ca și G din SEXAGINTA, pentru care cf. PG, § 43.

Notă. REW, pentru CABALLARIUS (1438) dă numai it. *cavallaro*. Pentru: sp. *caballero* cf. PG, § 9²; fr. *chevalier* cf. B, § 39; it. *cavallaio* cf. VLI; r. *călariu* (*azi călare*) cf. CDDE 210, DA, ca și celelalte dicționare (Tiktin, Pușcariu, Candra).

26

A + yod + cons	> a	; a	; ai (e)	; e
FACTUM	> fapt	, fatto	, fait	, hecho
FRAOSINUM	> d. frapsin	, frassino	, frêne	, fresno
LACTEM	> lapte	, latte	, lait	, leche
TRACTUM	> _____	, tratto	, trait	, trecho
VERBACTUM	> _____	, _____	, guéret	, barbecho

Fr. — Vechile forme pentru actualele *frêne* și *guéret* au fost *fraisne* (Rol 2537) și *guarait*, pentru care cf. § 65.

Abateri fonetice — datorite fie perturbărilor, fie influențelor etc. — există în orice limbă: LACRIMAM > † *lairme*, azi *larme*.

Sp. — În această poziție, ca și în francesă, *a*, combinat cu *i* rezultat din *c*, a devenit *e*: TRACTUM > *traïto* > *treïto* > *treïcho* > *trecho* — cf. PG, § 9²; P. Fouché, *Études de philologie hispanique*, 1929, p. 127-128.

27

A + Ci, Li, Cl	} > a	; a	; a	; a
A + lab., nas. + i				
BRACHIUM	> braț	, braccio	, bras	, brazo
BRACHIA	> brațe	, braccia	, † brace	, brazos
GLACIAM	> ghiață	, ghiaccia	, glace	, _____
ALIUM	> aiu	, aglio	, ail	, ajo
GUBERNAC(U)LUM	> _____	, _____	, gouvernail	, _____
RABIAM	> _____	, rabbia	, rage	, rabia
* COMPANIAM	> _____	, † compagna	, † compaigne	, compania
* MONTANEAM	> _____	, montagna	, † muntaigne	, muntaña
* PLANIAM	> _____	, _____	, † plaigne	, † llaña

Fr. — *a* a rămas intact chiar urmat de *N + i* — cu câte o excepție cum ar fi *châtaigne* < CASTANEAM, *Montaigne* etc. În vechea francesă, diftongul *ai* — cf. *altaigne* Rol 3, *cataigne* Rol 1850, *cumpaigne* Rol 1087, *Espaigne* Rol 826, *muntaigne* Rol 2040, subj. pres. *remaigne* Rol 2336 etc. — a început să se pronunțe ca *e (ai)* din *châi-ne* etc. pe la 1100 (An, 69).

28

A + cons	> a	; a	; e	; a
ARARE	> ara	, arare	, † arer	, arar
CANTARE	> cînta	, cantare	, chanter	, cantar
CLARUM	> chiar	, chiaro	, clair < † cler	, _____

CLAVEM	> cheie	, chiave	, clef	, llave
LATUM	> lat	, lato	, lé	, ———
MARE	> mare	, mare	, mer	, mar
PORTARE	> purta	, portare	, porter	, portar
SALEM	> sare	, sale	, sel	, sal
CAPUT	> cap	, capo	, chef	, cabo
CAPRAM	> capră	, capra	, chèvre	, cabra
CASAM	> casă	, casa	, † chiese > chez	, casa
LABRUM	> ———	, labbro	, lèvres	, ———
PATREM	> ———	, padre	, † pedre	, padre

Fr. — Una din cele mai caracteristice transformări vocalice în fonetica franceză e trecerea acestui A la *e* (pentru a cărui calitate cf. DG, § 317), prin fazele *aa* > *ae* > *e* — de amintit că PR, BR, TR, DR nu formează entravă în fonetica franceză. Din preocupări de ortografie etimologică, unele cuvinte presintă *ai* în loc de *e*: ALAM > † *ele*, azi *aile* (ca și † *cler*, *clair*) etc.

Dacă acest Á era precedat de o consoană, fie palatală, fie palatalisată de un *yod*, atunci acest Á a devenit † *ie*, care, cu timpul, s'a redus la *e*, *i* fiind absorbit de consoanele precedente: CAPUT > † *chief* > *chef*, TRACTARE > † *traitier* > *traiter* etc. (cf. B, § 41). Pentru *chien* (§ 13 *Fr.*), cf. B, § 43. — Cu privire la absorbirea vocalei *i* din *ie* de consoane ca *c*, *g* etc. în română, cf. §§ 42, 47.

29

A + cons + cons	> a	; a	; a	; a
ARBOREM	> arbure	, albero	, arbre	, árbol
BARBAM	> barbă	, barba	, barbe	, barba
CARNEM	> carne	, carne	, † char(n) > chair	, carne
MARTIUM	> marț	, marzo	, mars	, marzo
PARTEM	> parte	, parte	, part	, parte
FILIASTRUM	> fiastru	, figliastro	, fillâtre	, hijastro

R. — Nu ne preocupă fonetica morfologică, deci nu vom urmări transformarea lui Á în ă în plurale feminine ca *parte* — *părți*.

Fr. — † *charn*, *char* (Rol 1119, 1265) a devenit *cher* (ortografiat *chair*) între secolele XIV și XVI, atunci când se pronunța *Paris* și *Peris* etc. (B, § 47).

Notă. Această poziție a lui Á — ca și cele următoare identice pentru celelalte vocale — exclude cele precedente și anume §§ 20, 22, 24 etc.

A neaccentuat

30 — A > E:

CANNABIS (κάνναβις) > *CANEPA > r. *cînepă*
 CITHARA (κίθαρα) > CÍTHERA

31

A -	> a, [ă > i]	; a	; a, au	; a
ABSCONDERE	> ascunde	, ascondere	, † escondre	, † asconder
ADMISSARIUM	> armăsar	, —	, —	, —
*ALTIARE	> ar. alțare	, alzare	, hausser	, alzar
ARGENTUM	> argint	, argento	, argent	, —
ARATURAM	> arătură	, aratura	, † areure	, aradura
AMARUM	> amar	, amaro	, amer	, —
ANELLUM	> † inel > inel	, anello	, anneau	, anillo
ANGUSTUM	> îngust	, —	, —	, angosto

R. — A- s'a păstrat chiar urmat de M (cf. și § 21 R): *AMĪNDŌI > *amîndoi* (CDDE, 504; cf. în vechea francesă: *amdui* Rol 1381, *andui* Rol 3862 etc.). Nu putem avea siguranță dacă A + N (+ *cons*) s'a păstrat în † *inel* și *îngust*: nu este exclus ca î- dacoromîn să se datorească generalisărei lui î- de la forme începătoare cu i-. De reținut că acest A- nu trebuie confundat cu A din silabă inițială dar precedat de o consoană (CANTARE).

Iată, acum, cuvinte în cari apare aferesarea lui A- (cf. § 1):
 AGNĒLLUM > *miel*, *AGNELLIOLAM > *mioară*, *AGNĪCIA > *mițe*, AMĪTAM > *mătușe*, ANĪMALIA > *nămaie*, ANNOTĪNUM > *noaten*, APRĪLEM > *prier*, ARANEAM > *rîie*, AVUNCULUM > *unchiu*.

Fr. — e- din † *escondre* se datorește analogiei cu formele începătoare cu e- < es- < ex- (ca și † sp. *asconder* > *esconder*). Tot așa: AUSCULTARE > *ASCULTARE (§ 125) > † *esculter* Rol 455 > *écouter* (cf. † sp. *ascuchar* > *escuchar*).

u din † *uvrir* Rol 2964 (*ouvrir*) se explică din încrucișarea lui APERIRE cu OPERIRE.

Exceptînd pozițiile ce urmează, dacă acest A era urmat de L + *cons* a devenit o (*au*) — cf. și §§ 24, 32 — după secolul al XI-lea (cf. § 169 Fr).

Notă. Pozițiile ce urmează ale acestui A, și anume §§ 32—36, privesc franceza și, parțial, spaniola.

32

A + L + cons	> ă	; a	; au	; a
CALCIATURAM	> încălțătură	, calzatura	, chaussure	, calzadura
CALDARIAM	> căldare	, caldăia	, chaudière	, caldera
SALTARE	> sălta	, saltare	, sauter	, saltar

R. — În corpul cuvîntului, atît în silabă inițială cît și în finală, acest A a devenit în toate pozițiile ă, pentru care cf. § 18 *R* și *nota*. Menționăm că, în limba literară, spre deosebire de A în pozițiile §§ 18, 20, 22 (care a trecut la *i*), ă din A în general s'a păstrat, exceptînd, firește, forme (verbale) ce sînt înrudite cu altele în cari acest A primește accent: *rumînesc* (nu *rumănesc*) după *rumîn*, *cîntare* (nu *căntare*) după *cînt*, *strîmbare* (nu *strămbare*) după *strîmb*.

Fr. — Cf. și § 31 *Fr*: *mauvais* († *malvais* Rol 3600) < *MAL(I)-VATIUM (B, § 173) < MALIFATIUM. — Cf. și § 44.

33

A + yod (+ cons)	> ă	; a	; ai	; e, a
PLACERE	> plăcea	, piacere	, † plaisir	, —
RATIONEM	> —	, ragione	, raison	, razón
SATIONEM	> —	, —	, saison	, sazón
BASIARE	> ar. bășeare	, baciare	, baiser	, besar
MA(N)SIONEM	> —	, —	, maison	, mesón
LACTUCAM	> lăptucă	, lattuga	, laitue	, lechuga
LACSARE	> lăsa	, lasciare	, laisser	, † lexar
MACSILLAM	> măsea	, mascella	, † maissele	, mejilla

Fr. — Spre deosebire de *plaisir* etc., reprezentantul lui JACERE e ortografiat *gésir*.

Sp. — A, urmat de *ty*, ca și de *cy*, se menține: *razón* — ca și Á. În celelalte cazuri a trecut la *e*.

34

A în hiat	> ă	; a	; † a, † e > ©	; a
TABONEM	> tăun	, d. tavanu	, taon	, tábano
PAVONEM	> [păun]	, pavone	, paon	, pavón
MATURUM	> —	, maturo	, † mœur > mûr	, maduro
SATULLUM	> sătul	, satollo	, † saoul > soul	, —
CADERE	> cădea	, cadere	, † chëoir > choir	, caer

R. — TRAJCERE > *trăecere > *treacere* > *trece*. Tot așa: *trăaptă* < *trăiaptă < TRAJECTAM — cf. și § 205 *R*.

Fr. — Cele două rezultate s'ar datora faptului dacă *a* e urmat de *o* sau de *u* (ML, I, § 377). S'ar putea lua în considerare și accentul: dacă *a* a fost accentuat în primele două forme (cf. sp. *tábano*) — ceea ce ar explica și pronunțarea de *pā, tā* (dar și *tō*). — Cf. și 127 *e*.

În vechea francesă, alături de *e* din † *chëoir* apare și *a*: *caeir* Rol 3453, *chair* Rol 2034 etc.

35

C, G + A liber	> <i>ă</i>	; <i>a</i>	; <i>e</i>	; <i>a</i>
CAMĪSIAM	> cămașe	, camiscia	, chemise	, camisa
CANUTUM	> ar. cănut	, canuto	, chenu	, † canudo
CAPISTRUM	> căpăstru	, capestro	, chevêtre	, cabestro
CAPREOLUM	> căprior	, capriuolo	, chevreuil	, —
GALLINAM	> găină	, gallina	, † geline	, gallina

R. — Dialectal (în Transilvania): *cămășe* > *chemășe*. Tot dialectal, dar sporadic: *găină* > *gîină* (bisilab) > *ghină* — cf. 22 *R*.

Fr. — † *geline* < *GALINAM (B, § 89). — Între puținele cuvinte ce mențin pe *a* în loc de *e* e *chaleur* < CALOREM (cf. și † *caiene* Rol 3735 și *chaiene* Rol 2557 < CATENAM) — cf. B, § 89 și Cl, § 28 pentru alte forme.

36

C + A entr.	> <i>ă</i>	; <i>a</i>	; <i>a</i>	; <i>a</i>
CARNARIUM	> ar. cărnar	, carnaio	, charnier	, carnero
CARRARIAM	> cărare	, † carraia	, † charriere	, carrera
CARRICARE	> încărca	, car(i)care	, charger	, cargar
CASTANEAM	> ar. căstîn'e	, castagna	, châtaigne	, castaña

R. — *FRAGMENTARE > ar. *frămintare* > *frimintare* — menționăm și aci că *yod*-ul (C) din această poziție interesează franceza.

37

A + cons (+ cons)	> <i>ă</i>	; <i>a</i>	; <i>a, an</i>	; <i>a</i>
FAMĪLIAM	> † fămeaie	, famiglia	, —	, —
BARBATUM	> bărbat	, barbato	, barbé	, barbado
MALLEOLUM	> —	, magliuolo	, † maillol	, majuelo
RASTĒLLUM	> —	, rastello	, râteau	, rastillo
SARC(U)LARE	> ar. sârcl'earé	, sarchiare	, sarcler	, sachar
LANCEARE	> —	, lanciare	, lancer	, lanzar

R. — Pentru *ă*, cf. și § 32 *R*. Din serii de „accidente“, relevăm: BASĪLĪCAM > *băsearecă* > *beserecă* > *biserică*; MASTĪCHĪNUM > **măstea-*

cen > mesteacen (după pl. meste(a)ceni) > mesteacăn (CDDE 1089) etc.
Tot așa: † fămeie > femeie.

După labială, ă > o în : botez < bătez < BAPTIZO, porumb < părumb < PALUMBUM, ca și fămeie > d. fomeie.

După i, ă > e: FOLIAM > foaiă > foaie; CLAMARE > chiămare > chemare (§ 21 R).

Fr. — Pentru actualul *dommage* exista † *damage* Rol 1717, 1885 etc, pentru care e propus și *DOMNATICUM < *DAMNATICUM (cf. §§ 85 Fr, 100 Fr).

CALAMĚLLUM > † *chalemel* > *chalumel* > *chalumeau*. Acest u apare și în *alumelle* < † *alemelle* < (l)a lamelle. Este aceeași trecere înainte de m ca și în GĚMĚLLUM > † *jumel* > *jumeau* etc.

Sp. — Pentru *sachar*, cf. § 237 Sp.

Ë (și AE) accentuat

38 a — Ë (și Ě ?):

VĚRSO > dr. *vărs*, ar. *versu* (nu *v'ersu*). — Cf. și §§ 46 R, 48 R.

VĚRSUM > r. *viers*.

Lipsa diftongării lui Ě în *ie* și, deci, și a palatalisării lui *v* din prima formă se explică prin faptul că un verb nu-și menține accentul neschimbat la toate formele — cf. și Dens, II, p. 18. Cf. § 98 R etc.

b — Ě (și i?):

Pentru it. *dio* < DĚUM, *io* < *EO < EGO, *mio* < MEUM, † *rio* < REUM, cf. § 126; pentru identice forme spaniole, cf. PG, §§ 10², 11² și P. Fouché, *Études de philologie hispanique*, p. 129-130.

c — E = O :

VESTER > VOSTER sub influența lui NOSTER.

39

E + N	> i > (i)	; ie	; ie	; ie
BENE	> bine	, bene	, bien	, bien
INTENUO	> înțin	, _____	, _____	, _____
TENET	> ține	, tiêne	, tient	, tiene
VENIT	> vine	, viene	, † vient	, viene
TENERUM	> tinăr	, tenero	, tenero	, tierno
VENERIS	> vineri	, venerdi	, vendredi	, viernes
VENETUM	> vinăt	, _____	, _____	, _____

R. — Ultimele trei cuvinte sînt proparoxitone, fapt care va fi contribuit că $\bar{E} + N$ să nu devie *ie* > *i*, ci direct *i* (ca $\bar{E} + N$, § 50) — ceea ce ar explica și nealterarea consoanelor precedente chiar în dialecte: ar. *tinir* (în Transilvania *tinăr*), *vin'iri* și *vinit* (fără *v' = ɣ*, ca în *v'in* < VEN(ɪ)O); v. § 47. În dacoromîna generală, după labială, *i* > *i* cînd în silaba următoare nu e vocală palatală (*e* sau *i*): *vinet* > *vinăt* > *vinăt*, dar la plural: *vineți*, *vinete*.

It. — *bene*, ca formă adverbială atonă în frază — pentru care motiv se și apocopează: *ben'* și *be'* —, nu presintă diftongul *ie* (cf. și ML, I, § 150; D'Ov, § 26).

Nediftongarea din *tenero*, sau *pecora* < PĒCORAM, față de LĒVITUM > *lievito* sau TĒPIDUM > *tiepido* (și *tepido*) e nelămurită. Cf. și GF, § 168.

Fr. — *tendre* < *TEN'RUM (§ 41), iar *vendredi*, ca și it. *venerdì*, nu are pe \bar{E} accentuat.

40

E + NN	> <i>ie</i> , <i>i(e)a</i>	;	;	;
*GENNAM	> <i>geană</i> (CDDE)	,	—	, —

R. — În DR, II, 47 S. Pușcariu încearcă să explice *geană* din GĒNA, pe care o admite și REW, și pentru motivul că „rostirea *GENNA poate nu a existat niciodată“. E, poate, și aci aceeași tendință pe care o vom vedea-o și la § 166 *R.*, ales că și în opera lui filologică sînt date multe forme asteriscate. Cf. și ce menționează în *Studii istroromîne*, II, § 72 (p. 114).

Pentru diftongul *ia* (scris și *ea*), v. § 42 *R.*

41

E + N + cons	> <i>i</i> (> <i>i</i>)	;	<i>e</i>	;	<i>en</i>	;	<i>ie</i>
DENTEM	> <i>dinte</i>	,	<i>dente</i>	,	<i>dent</i>	,	<i>diente</i>
MENTEM	> <i>minte</i>	,	<i>mente</i>	,	† <i>men</i>	,	<i>miente</i>
POLENTAM	> ar. <i>purintă</i>	,	<i>polenta</i>	,	—	,	<i>pulienta</i>
PRENDERE	> <i>prinde</i>	,	<i>prendere</i>	,	<i>prendre</i>	,	<i>prender</i>
*SEMENTIAM	> <i>sămînță</i>	,	<i>semenza</i>	?	<i>semence</i>	,	—
VENTUM	> <i>vînt</i>	,	<i>vento</i>	,	<i>vent</i>	,	<i>viento</i>
CURRĒNDŌ	> <i>curînd</i>	,	—	,	—	,	—

R. — În această poziție, \bar{E} a avut aceeași evoluție ca și \bar{E} (§ 52): a trecut direct la *i* (cf. și § 39 *R.*), fără a putea, deci, altera anumite consoane precedente. Nefiind în silaba următoare un *e* sau *i*, acest *i* trece

la *i* când e precedat de: *rr*, *ʃ*, (*d*)*z*, *ʃ* sau de labiale: *sămînță* (ar. *simință*), *vînt* (ar. *vintu* și *vintu*).

Sp. — În timp ce romîna, italiana și franceza cunosc aceleași rezultate pentru Ë ca și pentru Ē în poziții identice, diftongul *ie* e mai general în spaniolă.

Notă. ar. *purintu,-ă* < *OPULENTUM* (Th. Capidan, în DR, VII, 288 și *Langue et littérature*, I (1941), 288-289).

42

Ë + M	> <i>ie</i> , <i>i(e)a</i>	; <i>ie</i>	; <i>ie</i>	; <i>ie</i>
GEMERE	> <i>geme</i>	, <i>gemere</i>	, † <i>giembre</i>	> <i>geindre</i> , † <i>d. emer</i>
GEMINUM	> <i>geamăn</i>	, _____	, _____	, _____
REM	> _____	, _____	, rien	, _____
*TREMULO	> <i>tremur</i>	, <i>tremolo</i>	, <i>tremble</i>	, <i>tiemblo</i>

R. — *i* din *ie* a fost absorbit de consoanele precedente — cf. și §§ 28 *Fr*, 47 *R*, *Fr*. Același fapt s'a produs și în formele italiene (GF, § 167;; D'Ov, § 24; ML, I, §§ 164, 165).

Pentru diftongul *ia*, v. § 44 *R*.

În aromînă, pentru *tremur* circulă *treambur*, *treamburi*, *treambură* — în aromina mai veche formele apar și fără *b*, iar *ia* apare ca *a*: *tramură*. În al său *Jahresbericht...*, III (1896), 4-5, Weigand, spre a explica diftongul *ea*, pornește de la **treamră*, citînd, pentru sincoparea lui *u*, forma *lingră* < *lingură* din comuna Samarina. În dicționarele lor albanese, G.Meyer și Hristoforide dau și formele *trem* și *trămbur*, iar An. Leotti (*Dizionario albanese-italiano*, 1937), dă și adj. *trămbur*. E clar, deci, că *b* din formele aromîne se datorește influenței albanese, al cărei amestec apare și cu privire la diftongul *ea* > *a*. Aromîna de nord, care a fost și e în viu și direct contact cu albanesa, cunoaște forme cu *a*: (*cu*)*tram(b)ură*, dar nu cunoaște o formă, ca *trafe* pentru *treafe* < *TRAJICIT* (deci cu *ea* > *a*): aromîna de sud cunoaște numai forme cu *ea*: (*cu*)*treambură*, ca și *treafe*. Putem, prin urmare, concluda că *a* din aromîna nordică e, ca și *b*, o influență albanesă, conformă cu inflexiunea vocalică verbală din romînă. Așa fiind, *treambur* trebuie considerat drept rezultat din încrucișarea *trem(b)ur* + *tram(b)ur*. — Pentru *b*, cf. și § 135.

Fr. — *tremble*, ca și *tendre* (§ 39 *Fr*), are pe Ë în entravă.

Sp. — † *d. emer* (PG, § 38³) e, ca și alte forme întilnite, cu accentul deplasat.

43

Ë + M + cons	> <i>i</i>	; <i>e</i>	; <i>em</i>	; <i>ie</i>
SEMPER	> _____	, <i>sempre</i>	, † <i>sempre</i>	, <i>siempre</i>
TEMPUM	> <i> timp</i>	, <i>tempo</i>	, <i>temps</i> < † <i>tens</i>	, <i>tiempo</i>

R. — Ca și $\ddot{E} + N + cons$, și acest \ddot{E} s'a întâlnit cu $\bar{E} + M + cons$ (§ 54). El nu putea da întâi decât *i*, nu *î*, după cum susține Dens, II, 19. Deci: *timp* (> *tîmp*) — cf. și § 52 *R.*

Fr. — † *sempre* apare și ca *sempres* Rol 3598 etc.; † *tens* Rol 3374 etc.

44

$+ L + cons$	> <i>ie, i(e)a</i>	; <i>e</i>	; <i>eau, e</i>	; <i>ie > i</i>
AGNELLUM	> miel	, agnello	, agneau	, —
ANELLUM	> înel	, anello	, anneau	, anillo
PORCELLUM	> purcel	, porcello	, pourceau	, —
PELLEM	> piele	, pelle	, peau < † pel	, piel
SELLAM	> șea	, sella	, selle	, silla

R. — Diftongarea în *ie* e, așa dar, evidentă (*purcel* < **purciel* — cf. § 42 *R* etc.); pentru *inel* în loc de *iniel*, cf. Dens, II, 18, în lipsa unei alte explicații mai satisfăcătoare. În aromână, AGNELLUM și ANELLUM trebuia să dea, normal, *n'el* și *n'el* — urmărim aci numai -NĒLLUM (cf. și § 241 *R*). Avem, însă, *n'el* și *nel*. S'ar putea ca această deosebire să se datorească tendinței sau conștiinței fonetice ca aceste două cuvinte să fie diferențiate spre a nu se confunda. ANELLUM nu poate fi alăturat de (*IN)NĒCO: *inel* rămîne forma de basă față de *ineluș*, în timp ce formele verbale de la (*N)NECO cu E neaccentuat sînt mai numeroase decît cele cu E accentuat. — Cf. și § 181 *R.*

Pentru diftongul *ia* (*ea*), v. § 45 *R.*

Fr. — Ca și A în poziție identică (§§ 24, 32), în francesă a devenit *o* (*eau*), pentru a cărui evoluție cf. Br, p. 158. Dacă, însă, după intravă urmează A, atunci $\ddot{E} > e$: *belle* < BĒLLAM (ca și *terre* etc.) — cf. §§ 55 *Fr.*, 168 *Fr.*

Sp. — În general, *ie* a trecut la *i*. Deci: «CASTĒLLUM > *castiello* > *castillo*» PG, § 10², alături de *piel* — ML, I, § 156. Pentru alte forme cu același fonetism, cf. §§ 213, 215.

45

E + yod	> <i>ie, i(e)a (>a)</i>	; <i>ie > e</i>	; <i>i</i>	; <i>e</i>
CERESIAM	> cireașe	, cilligia	, cerise	, cereza
DECEM	> zece	, dieci	, dix	, diez
LEGERE	> —	, leggere	, lire	, leer
MEDIUM	> miez	, mezzo	, † mi	, † meyo
SEX, SES(E)	> șeașe	, † siei > sei	, six	, seis

R. — În ortografia română nu se face distincție etimologică între diftongii *ia* < Ë și *ea* < Ē, ei avînd aceeași pronunțare. DECEM trebuia să devie *zeace* > *zace* (în aromînă e *dzațe*): pluralul *zeci* a influențat fonetismul dacoromîn. — În legătură cu *zece* și *dzațe*, în aromînă RECENS > **areate* > *arațe*, în timp ce — contrar afirmațiunii lui Dens, II, 19 —, în dacoromînă e *rece*, evoluat ca și *zece*. — Cf. și § 47 *R.*

It. — Lipsa diftongului din *leggere* și *mezzo* s'ar explica prin reduplicarea consoanelor următoare.

Fr. — EGO a pierdut palatala încă în latina vulgară (§ 186 *c*), așa că Ë nu se încadrează în poziția respectivă. De aci și forma *je*. — † *mi* Rol 2635 etc.

Sp. — *diez* nu intră în poziția dată (cf. ce s'a spus despre *c* și *G* intervocalici și la §§ 25 *Sp*, 56 *Sp*. — †, d. *meyo* PG, § 53^s nota.

46

E + yod + cons	> <i>ie, i(e)a</i>	; <i>e</i>	; <i>i, ie</i>	; † <i>ei</i> > <i>e, ie</i>
LECTUM	> —	, <i>letto</i>	, <i>lit</i>	, <i>lecho</i>
PECTUM	> <i>piept</i>	, <i>petto</i>	, † <i>piz</i> > <i>pis</i>	, <i>pecho</i>
PECTINEM	> <i>pieptene</i>	, <i>pettine</i>	, † <i>pigne</i> > <i>peigne</i>	, <i>peine</i>
VECLUM	> <i>vechiu</i>	, <i>vecchio</i>	, <i>vieil</i>	, <i>viejo</i>

R. — Pentru *pieptene*, dialectologia romînă cunoaște și azi forma normală cu *ia*: ar. *cheaptine*. Cît privește *vechiu* în loc de *viechii*, ori că nu se va fi produs diftongarea *ie* din cauza, probabil, a grupului palatalizat *cl'* (cf. ar. *vecl'iu*), ori, dacă s'a produs, acest *i* va fi dispărut înainte ca să înceapă palatalizarea labialelor, întrucît, contrar, cel puțin în aromînă am fi avut *v'ecl'iu*. — Cf. și § 38 *a*.

Fr. — Diftongul *ie* din *vieil* se explică prin aceea că *yod*-ul (*c*) palatalizează pe *L* (B, § 50). — † *piz* Rol 2368 etc.

Sp. — Pentru cele trei rezultate — ultimul (*ie* : *viejo*) arătînd influență dialectală —, cf. PG, § 10^s; ML, I, § 15: *leito* > *lecho*.

47

E + cons	> <i>ie (>ă), i(e)a (>a)</i>	; <i>ie</i>	; <i>ie</i>	; <i>ie</i>
CAECUM	> —	, <i>cieco</i>	, † <i>cieu</i>	, <i>ciego</i>
CAELUM	> <i>cer</i>	, <i>cielo</i>	, <i>ciel</i>	, <i>cielo</i>
FEBREM	> ar. <i>hiavvă</i>	, <i>febbre</i>	, <i>fièvre</i>	, <i>hiebre</i>
FERUM,-AM	> <i>fiară</i>	, <i>fiero,-a</i>	, <i>fier</i>	, —
HERI	> <i>ieri</i>	, <i>ieri</i>	, <i>hier</i>	, <i>ayer</i>
LEPOREM	> <i>iepure</i>	, <i>lepre</i>	, <i>lièvre</i>	, <i>liebre</i>

MELEM	> miere	, miele	, miel	, miel
FETRAM	> piatră	, piatra	, pierre	, piedra
QUAERERE	> cere	, chidere	, †querre>querir	, querer

R. — După cum s'a mai menționat (§§ 28 Fr, 42 R), anumite consoane (c, g, ț, z, ș, r̄) absorb pe i din ie, pentru ea, apoi, unele din ele să transforme pe e în ă: TEXO > *țies > țes > țăs, DEUM > †Zeu > Zău, SED(E)O > șed > d. șăd, REUM > †reu > rău — pentru rău: altă explicație la Dens, II, 18; cf. și Giuglea, în DR, IV, 373. — Deși proparoxiton, LEPOREM s'a diftongat (§ 39); cf. și § 89 It.

Ē se diftonghează în iea > ia (scris și ea) dacă în silaba următoare se află un a, ă (i) sau e: *HAEDAM > iadă.

Azi, în dacoromână, acest diftong ia a devenit e dacă în silaba următoare se află un e: miere, FELEM > fiere, PERET > piere (în aromână: n'earre, heare, cheare) — pl. fiare (FERRUM) continuă †fiarră. — Diftongul ia se reduce și el la a dacă e precedat de ț, z, ș, r: TEXIT > ar. țase, DAEDAM > (d)zadă, SEDAT > d. șadă, REAM > d. řa (ar. arău, arauă). — Cf. și § 48 R.

It. — febbre are pe e în entravă. „Lepre non è spiegato“, D'Ov, § 24; cf. GF, § 168 (pp. 186, 187).

Fr. — GELUM > †giel Rol 2533 > gel (v. mai sus). Cu privire la fazele diftongului ie, cf. și Br, 153: Ē > eē > eē > iē. > ié V. și § 89 Fr.

Sp. — querer și-a schimbat accentul (QUAERO > quiero). Aceeași absorbire a lui i din ie (v. mai sus) apare și în mujer < †mugier < MULIEREM, PG, § 10².

Notă. Diftongarea lui Ē în ie e, deci, cunoscută întregii Romanii: vechimea ei e evidentă. Cu privire la datarea ei, cf. și ML, I, § 173; BL, § 154; B, § 47 etc. Vechimea ei pentru română ne o arată cronologia fonetică raportată, bunăoară, la elementele eterogene (slave).

48

E + cons + cons	> ie (> ă), i(e)a (> a) ; e	; e	; e	; ie
CERVUM	> cerb	, cervo	, cerf	, ciervo
CERRUM	> cer	, cerro	, —	, —
FERRUM	> fier	, ferro	, fer	, hierro
HERBAM	> iarbă	, erba	, herbe	, yerba
MERCOURIS	> miercuri	, mercoledì	, mercredi	, miercoles
EXTERGERE	> șterge	, —	, †esterdre	, estarcir
MERGERE	> merge	, †mergere	, —	, —
PERDERE	> pierde	, perdere	perdre	, perder

SESSUM	> șes	, † sesso	, † ses	, sieso
TERRAM	> țară	, terra	, terre	, tierra
TESTAM	> țeastă	, —	, tête	, —
TERTIUM	> țărț	, terzo	, tiers	, —

R. — Ca rezultate ale lui *ë* în entravă, tot ce s'a relevat la § 47 *R* se aplică și aci; pentru română, ca și pentru spaniolă, aceste două poziții se confundă. TESTUM > **țiest* > *țest* > *țăst* (după care se va fi format *țeastă* (Tiktin), căci TESTA trebuia să devină *țastă*, ca și *țară*). — MERGO > *m(i)erg*, ar. *n'ergu* (dialectalul *mărg*, *mărs* se explică la fel ca și *vărs*, § 38 a), MERGAT > *meargă*, ar. *n'eargă*, MERGIT > *merge*, ar. *n'eardze*.

Cu privire la nașterea diftongului *ia*, de reținut că, dacă din silaba următoare dispare *a*, *ă* (*i*) sau *e*, acest diftong revine la *ie*: *iarbă* — pl. *ierburi*, *iarnă* — pl. *ierni* etc.

Fr. — Pentru *tiers*, cf. B, § 50.

Notă. Caracteristica acestui *ë* pentru fonetica română e următoarea: diftongându-se în *ie*, *i* a alterat în anumite poziții consoanele *b*, *v*, *p*, *f*, *t*, *d*, *s*, *l*, *m*, *n*, prefăcându-le în *g'* (*gh*), *v'*, *k'* (*ch*), *h*, *ț*, (*d*)*z*, *ș*, *l'*, *n'*, *n'*. — Cf. și I închis accentuat.

Ē și Ī accentuați

49 a. — Ī > E:

PISCĒM > PESCEM > r. *pește*, it. *pesce*, fr. *-pois*, sp. *pez*

VĪTIUM > VĒTIUM > it. *vezzo*, sp. † *vezo*

b — ĩ și ī:

CAMĪSIAM	> căm(e)așe	, —	, —	, —
CAMĪSIAM	> —	, camiscia	, chemise	, camisa
FRĪGIDUM	> —	, freddo	, froid	, —
FRĪGIDUM	> —	, —	, —	, fri(d)o
MĪHI > MI	> —	, —	, † mi	, mi
MĪHĪ	> mie	, —	, —	, —
TĪBI > TI	> —	, —	, † ti	, † tive > ti
TĪBĪ	> ție	, —	, —	, —

50

E + N	> i (> î)	; e	; ei, ein	; e
CENAM	> cină	, cena	, —	, cena
PLENAM	> plină	, piena	, pleine	, llena
VENAM	> vină	, vena	, veine	, vena
FENUM	> fîn	, —	, † fein > foin	, heno

RENEM	> rină	, rene	, rein	, rene
PRENUM	> frîn	, freno	, frein	, freno
SINUM	> sin	, seno	, sein	, seno

R. — În dacoromîna, după (*p, b, f, v, m, r* (inițial) *s*, acest *i* trece la *î* dacă, în general, în silaba următoare nu se află un *e* — aromîna nu cunoaște această trecere, exceptînd cazul cu *r* (*frînă* și *fîrnu*): *vină, sin*. Deci: **vîn* (azi *vînez*) < VENO (ar. *avin*), *mîn* < MINO (ar. *min*). Cu privire la *r*: ARENAM > † *ariră, arină*, ar. *arină*, pentru că *R*, nefiind inițial sau în grup inițial, nu a avut pronunțare vibrantă asemănătoare unui *RR*.

În DR, II, 213-214 s'a afirmat că *labială + e + n* > *e*, deci: FENUM > *fin* cu «*i* dezvoltat din *e* nu din *i*». Atari speculațiunii fonetice în jurul unei probleme restrînse în timp și spațiu și pentru care amintim claritatea, concisia și precisia de la Dens, II, 65-68, nu pot răsturna realitatea generală pe care ne-o presintă nu numai dacoromîna, ci și aromîna. Ori, între aromîna și dacoromîna nu există în domeniul fonetic decît o singură deosebire ce datează din epoca de formațiune a întregii limbi romîne nord- și sud-dunărene, anume aceea de la §§ 190, 191, 195.

Fr. — Alături de *ei, ein* apar și cuvinte ce au aceste rezultate evaluate spre *oi*: MINUS > † *meins* > *moins* — cf. B, § 60; Cl, § 50 n, ML, I, § 89.

51

E + NN	> * <i>e, ea (>a)</i>	; <i>e</i>	; † <i>en</i> > <i>a</i>	; <i>e</i>
PINNAM	> <i>pană</i>	, <i>penna</i>	, † <i>penne</i> > <i>panne</i>	, <i>peña</i>

R. — Ca și pentru *A* și *Ė* accentuați în aceeași poziție (§§ 19 *R*, 40 *R*), și acest *Ė* interesează romîna. Diftongul *ea* e condiționat de *a* următor (§ 47 *R*): ar. *peană*; acest diftong, sub influența labialei, a trecut în dacoromîna la *a*: *pană*, al cărui plural e *pene* < *peane* (§ 60 *R*).

52

E + N + cons	> <i>i (> i)</i>	: <i>i, e</i>	; <i>en (em)</i>	; <i>e</i>
CINGULAM	> (chingă)	, <i>cinghia</i>	, <i>sangle</i>	, <i>cincha</i>
LINGUAM	> limbă	, <i>lingua</i>	, <i>langue</i>	, <i>lengua</i>
MONIMENTUM	> mormînt	, —	, —	, —
SINGULUM	> singur	, —	, † <i>sangle</i>	, <i>sendos</i>
STRINGERE	> strînge	, <i>stringere</i>	, <i>êtreindre</i>	, <i>estreñir</i>
VENDERE	> vinde	, <i>vendere</i>	, <i>vendre</i>	, <i>vender</i>

R. — Sub influența aceluiași consoane și în aceleași condiții relevate și la §§ 41 *R*, 50 *R*, *i* trece la *i*: *VENDO* > *vînd*, dar *vinde* (în aromînă avem *i*: *murmintu*, *stringu*, *vîndu*). În dacoromînă, fonetica dialectală și morfologică ne dă și *i* și *î*: *STINGUO* > *stîng* și *stîng*, fără ca acest dublet să presinte consecvență absolută.

It. — Resultatul normal e *i* (D'Ov, § 15); pentru *e*, cf. *ibid*, § 27.

Fr. — Ortografia nu e pentru toate cuvintele etimologică, așa cum e pentru *vendre* etc. — *êtreindre* (cu *ei*), pentru că *g* e urmat de *ε* (B, § 116).

Sp. — La PG, § 11² nu vedem cuvenita precizie. — *estreñir* și *vender* au accentul deplasat.

53

E + M	> <i>e</i> , <i>ea</i> (> <i>a</i>)	; <i>e</i>	; <i>ei</i> , <i>ein</i>	; <i>e</i>
SEMUM,-EM	> —	, scemo	, † seim > seime	, jeme
*FEMINAM	> ar. <i>heamină</i>	, femmina	, femme	, hembra
SEMINO	> seamăn	, semino	, sème	, s(i)embro
SIMILEM	> † semere	, † d. sèmele	, † semble	, —
TIMET	> teme	, teme	, —	, teme

R. — Pentru diftongarea în *ea*, cf. §§ 47 *R*, 55 *R*. — Masculinul *FEMINUM > **feamăn* > *famăn* (§ 60 *R*), ar. *heamin*. — TIM(E)O > *tem*, dar TIMET > *teame* > *teme*.

Fr. — Prin sincoparea lui *i* de după *m*, *femme* și †*semble* ies din poziția dată, iar *sème* e o formă analogisată a vb. *semer*.

54

E + M + cons	> <i>i</i> (> <i>i</i>)	; <i>e</i>	; <i>en</i>	; <i>i</i>
*TEMPULAM	> <i>timplă</i>	, tempia	, † temple	, —
*FRIMBIAM	> <i>frimbie</i>	, —	, frange	, —
LIMPIDUM	> <i>limpede</i>	, —	, —	, limpio
LĪMBUM	> —	, lembo	, —	, —
NĪMBUM	> —	, nembo	, —	, —

R. — *i* din *timplă* are o explicație apropiată de *u* din *umblu* (§ 22 *R*). La fel și IMPL(E)O > **implu* > *împlu* > *umplu*, fără a putea exclude și un amestec de fonetică sintactică: ILLU(M) IMPL(E)O > *lu* **implu* > *lu împlu* > *lu umplu*, mai cu seamă la forme ca IMPLEBAM etc., cu *i*-neaccentuat. — *i* din *frimbie* (*frînghie*, *frimbie*) s'ar putea explica printr'o falsă analogie cu *frîng*, pornind de la forma *frînghie*. — Cf. § 58 *R*.

Fr. — † *temple* Rol 1764, azi *tempe*. — *frange*, alături de *r*.

frîmbie, cere *FRIMBIA < FIMBRIA. Cu privire la ortografi cu *a* (§ 52 *Fr*), cf. B, § 61.

Sp. — Ne lipsește material documentar și informativ. Cf. și P. Fouché, *Études de phil. hisp.*, 139.

55

E + L + cons	> <i>e, ea</i>	; <i>e</i>	; <i>eu, e</i>	; <i>e</i>
CAPILLUS	> _____	, capello	, † chevel > cheveu	, cabello
ILLOS	> _____	, _____	, † els > eus > eux	, ellos
ILLI	> el'i > ei	, † elli > egli	, _____	, _____
ILLA	> ea	, ella	, elle	, ella

R. — Pentru diftongul *ea*, cf. §§ 56—61, 215.

Fr. — *chevel* Rol 2347, *els* Rol 2395, 3053 etc. — Cu privire la rezultatul *e* datorit lui *A* de după entravă, cf. § 44 *Fr*.

56

E + yod	> <i>e (> ä), ea (> a)</i>	; <i>e</i>	; † <i>ei > oi</i>	; <i>i și e</i>
FERIAM	> _____	, [fiera]	, † feire > foire	, _____
SEPIAM	> _____	, seppia	, sèche	, jibia
LEGEM	> lege	, legge	, † lei > loi	, ley
PICEM	> _____	, pece	, † peiz > poix	, pez
PICULAM	> păcură	, pegola	, _____	, _____
THECAM	> teacă	, tega	, † teie > † toie	, _____

R. — Cu privire la *e > ä (păcură)*, cf. PIRUM > ar. *per*, dr. *păr*. — Pentru *ea > a* (în vechea română se pronunța *leage*, azi *lege* § 47 *R*), cf. §§ 60; 61 *R*.

Fr. — *lei* Rol 126, *peiz* Rol 1474. — Cf. § 57.

Sp. — Repetînd ce s'a spus și la § 45 *Sp.* cu privire la *c* și *G* intervocalici, reținem că *Ē* în această poziție presintă «muchas excepciones inexplicadas», P G, § 11².

57

E + yod + cons	> <i>e, ea</i>	; <i>e</i>	; † <i>ei > oi</i>	; <i>e</i>
NIGRUM	> negru	, nero	, † neir > noir	, negro
STRI(N)CTUM	> strîmt	, stre(n)tto	, † estreit > étroit	, strecho
TECTUM	> _____	, tetto	, † teit > toit	, techo
PISCEM	> pește	, pesce	, -pois	, pez
CRESCERE	> crește	, crescere	, † creistre > crottre	, crecer

R. — Pentru *ea*: NIGRAM > *neagră*, sau formele aromîne *peaște*, *creaștere*. — *strîmt* (ar. *strimtu*) nu se poate explica din STRICTUM, care

ar fi dat **strept*, f. **streaptă*; deci, *STRINCTUM (cu N de la STRINGO) privește § 52.

Fr. — *-pois* apare în † *craspois* și † *pourpois*. — Pentru *oi*, cf. § 60 și § 66.

58

E + yod + N	> e, ea	; e	; ein	; e
LIGNUM	> lemn	, legno	, † lein	, leño
SIGNUM	> semn	, segno	, † sein(g)	, seña
PIGNUM	> _____	, pegno	, _____	, † peño
CINGERE	> cinge	, cingere	, ceindre	, ceñir

R. — Primele două forme interesează poziția § 54: *e*, urmat de grupul românesc *mn*, nu a trecut la *i* — ceea ce presintă un paralelism perfect cu Á + MN. — CINGERE se încadrează în poziția § 52.

· Cu privire la *ea*, cf. pluralele vechi române sau actualele aromâne: *leamne*, *seamne*.

Fr. — Actualul *signe*, cu *i*, e refăcut după forma latină.

59

Yod + E	> e, ea	; e	; i	; e
CIPPUM	> cep	, ceppo	, cep	, cepe
CEPAM	> ceapă	, _____	, † cive	, _____
CERAM	> ceară	, cera	, cire	, cera
CICER(EM)	> ar. țeațire	, d. čečere	, † çoire	, chicharo
PLACERE	> plăcea	, piacere	, † plaisir	, _____
PAGENSEM	> _____	, paese	, † país > pays	, _____

R. — Pentru diftongul *ea*, v. § 60.

Fr. — *cep* are pe *i* în entravă, iar CICERE e proparoxiton, cu *i* urmat de *yod*.

Sp. — Pentru *chicharo*: un *i*? Cu privire la *ch*, cf. PG, pp. 94, 100, 109, precum și P. Fouché, *l. c.* (la § 54 *Sp.*), p. 142 și 147.

60

E + cons	> e (>ă), ea (>a)	; e	; † ei > oi	; e
ME(N)SAM	> m(e)asă	, _____	, moise	, mesa
ME(N)SEM	> ar. mes	, mese	, † meis > mois	, mes
PILUM	> per > păr	, pefo	, † peil > poil	, pelo
PIRAM	> p(e)ară	, pera	, poire	, pera
*PREDAM	> pradă	, preda	, proie	, † prea
SERAM	> seară	, sera	, † seir > soir	, _____
TELAM	> teară	, tela	, † teile > toile	, tela
TRES	> trei	, tre	, † treis > trois	, tres

R. — Pentru $e > \check{a}$ după labiale (FETUM > *fet* > *făt*, *IMBIBITO > (i)mbet > *imbăt*, VERUM > *ver* > *văr*, MELUM > *mer* > *măr*), cf. și § 56; $e > \check{a}$ și după *s*: SEBUM > *seu* > *său* (§ 67 *R*). Aromîna nu cunoaște acest fonetism: toate formele cu *e* menționate aci circulă curent în acest dialect.

Ē nu a devenit *ie*, dar s'a diftongat în *ea* în aceleași condiții ca și Ē (§ 47 *R*). După *p*, *f*, *b*, *v*, *m*, *s* și *r̄*, acest *ea* a trecut la *a* în dacoromîna, pe cînd în aromîna, exceptînd poziția cu *r̄*, *ea* s'a păstrat: *pară*, *fată*, *îmbată*, *vară*, *masă*, d. *sară*, HORRESCAT > *urască*. — *a* din *pradă* (chiar dacă pornim de la PRAEDA) e influențat de fonetismul vb. PRAEDARE > *prăda* care, ca și CRĚPARE > *crăpa* (tot de conj. *ii*), au forme ca: (eu) *prăd*, (el) *pradă* (*crăp*, *crapă*). Ē din CREDO, CRESCO etc. s'a păstrat (*cred*, *cresc*) pentrucă aceste verbe, aparținînd conj. a III-a, se conjugă: *cred*, *crede*, *credem* etc. — Cf. și § 61.

It. — FAMĪLIAM > *famiglia*, cu *i* explicabil ca și la § 52, adică datorit lui *Ly* (D'Ov, § 15; cf. și § 17, p. 44). La fel și *miglio*, *tiglio* etc.

Fr. — † *ei*, întîlnit și la §§ 56, 57, și care caracterizează vechea franceză (*aveir* Rol 2748, *creit* Rol 2753, *treis* Rol 3035, *veir* Rol 2754; cf. finalul versurilor 3405-3420, 3451-3462, 3543-3559 etc. tot din Rol), a trecut la *oi*, pentru a cărui evoluție cf. B, § 54. Alături de acest *oi* există și *ai*: THECA > † *toie* > *taie*. Trecerea lui *ei* la *oi* a fost fapt împlinit în secolul al XIII-lea (An, 15).

Sp. — *nieve* cere *NĚVEM în loc de NĪX, NĪVEM.

61

E + cons + cons	> e (> ä), ea (> a)	; e	; e	; e
CAPISTRUM	> căpăstru	, capestro	, chevêtre	, cabestro
CRĪSTAM	> creastă	, cresta	, crête	, cresta
SĪOCUM	> sec	, secco	, sec	, seco
VĪRGAM	> v(e)argă	, verga	, verge	, verga
VĪR(I)DEM	> ve(a)rde	, verde	, vert	, verde

R. — Aceleași observațiuni, ca și la § 60, atît pentru dacoromîna, cît și pentru aromîna, în care *e* și *ea* se păstrează ca altădată în dacoromîna (astăzi, numai în satul Lăpujul-de-sus, jud. Hunedoara).

Notă. Spre deosebire de Ē, Ē (i) are următoarele caracteristice pentru romîna:

1. Nu se diftonghează niciodată în *ie*;
2. Nu alterează nici o consoană ce-l precedează (*b*, *v*, *p*, *f*, *t*, *d*, *s*, *l*, *m*, *n*) — cf. § 48 nota;
3. După *b*, *v*, *p*, *f*, *m*, *s* și *r̄*, $e > \check{a}$, iar *ea > a*.

E (Ē , Ē , Ī) neaccentuat

62 — E > A:

AERAMEN > *ARAMEN > † r. *aramē*, † fr. *arain*, † sp. *arambre*.
 ELEEMÖSYNA (ἐλεημοσύνη) > ALEMÖSĪNA > fr. *aumône* († fr. *almosne*).

63

E + N, M	> e (> ä > i)	; e (> i)	; e	; e
*EXCARMINARE	> scărmana	, —	, —	, escarmenar
FENESTRAM	> fereastră	, finestra	, fenêtre	, † finiestra
HOMĪNI	> oameni	, uomini	, † ome	, hombres
MINUTUM	> ar. minut	, minuto	, menu	, menudo
VENARE	> vĭna	, —	, vener	, —
VENENUM	> venin	, veleno	, † venim	, —
LACRĪMAM	> lacrimă	, lagrima	, † lërme	, lăgrima
REMANERE	> rămĭnea	, rimanere	, † remaĭndre	, † remanir
SEPTIMANAM	> săptămĭnă	, settimana	, semaine	, semana
TIMOREM	> † temoare	, timore	, † temour	, —

R. — În desacord cu unele poziții cu rezultatul *i* date de Dens, II, 23, menționăm că, în toate pozițiile ce urmează, acest E a dat numai *e* și că acest *e* a devenit, apoi, fie *i*, fie *ă* (> *i*). Trecerea la *i* e rară în dacoromână, curentă în aromână.

Sub influența labialelor (*b, v, p, f, m,*) și a lui *s* și *r*, și dacă în silaba următoare nu apărea un *i* sau alt *e*, atunci *e* s'a schimbat în dacoromână în *ă*. Iată cuvinte, ce nu se încadrează toate în poziția de mai sus: *RĒPAUSUM > †, d. *răpaus*, SĒCALEM > *săcară*; *scarmân*; FĒTARE > *făta*, PECORARIUM > *păcurar*, *VĪTULEUM > *vățuiu*, BETRANUM > *bătrîn*. MĪNARE și VENARE nu puteau da decît **menare* (ar. *minare*) și **venare* (ar. *avinare*), ca și †*temoare* sau *lacremă* > *lacrimă*; cele două forme au devenit apoi *mănare* și *vănare*, ca și MINUTUM > **menu(n)t* > *mă-nunt*, întrucît, un *ă* neaccentuat nu poate reproduce decît sau un A sau un E neaccentuați — excepțiile nu pot răsturna acedstă realitate. Formele de azi *mînare* și *vĭnare* au următoarea explicație: MĪNO > *min* > *mĭn*, VENO > **vin* > **vĭn* (§ 50 R); sub influența lui *mĭn* și *vĭn(ez)*, *mănare* și *vănare* au devenit *mînare*, *vĭnare*, așa precum rămănere (REMANERE) > *rămĭnere* sub influența lui *rămĭn* (REMANEO).

Nu vedem o explicație absolut satisfăcătoare pentru forme cu fonetism izolat ca ANĪMALIA > *nămaie* (ar. *nămal'e*), ales pentru săptămĭnă (ar. *siptămĭnă*) — cf. și § 69 R.

It. — Pentru *e* > *i*, care, în dacoromână, apare în graiul moldovenesc, cf. D'Ov, § 55, precum și BL, § 162 b. Dialectal, apare și în spaniolă (PG, § 28²).

Fr. — Pentru † *lerme*, *i* a fost sincopat, — Pentru † *venim* s'a propus și *VENĪMEN.

Sp. — Pentru *i* din † *finiestra*, cf. mai sus (It.) și PG, § 18².

64

E + N, M + cons	> e (> ä > i)	; e	; en (em)	; e
*FRAGMENTARE	> frămînta	, _____	, _____	, _____
CALĒNDARIUM	> cărendar	, _____	, _____	, _____
SĒNTIRE	> simți	, sentire	, sentir	, sentir
TENDIC(U)LAM	> tindeche	, _____	, _____	, _____
TENTARE	> _____	, tentare	, tenter	, tentar
VINDĪCARE	> vindeca	, vindicare	, venger	, vengar

R. — Ca o completare a celor expuse la § 63, precisăm: *FRAGMENTO > *frămînt* > *frămînt* (§ 52 R) — *frămîntare*; SENT(Ī)O > *simt-simțire*; VINDICO > *vindec* — *vindecare*; *tendeche* > *tindeche* sub influența lui *tind* < TENDO; *cărendar* se pronunță și *cărindar*.

65

E + L, R + cons	> e (> ä)	; e	; a	; a, e
SĪLVATICUM	> sălbatic	, selvatico	, sauvage	, salvaje
MERCATUM	> _____	, mercato	, marché	, mercado
MERCEDE	> _____	, mercè	, merci	, merced
VERVACTUM	> _____	, _____	, guéret	, barbecho

Fr. — † *salvage* > *sauvage*. — MONTE-MERCURI > *Monmarcre* > *Monmartre* (Cl, § 15) — Auguste Longnon, *Les noms de lieu de la France*, 1922, n-rele 455 și 1496: MONS MARTIS sau MARTYRUM. Dar *marché* nu concordă cu *merci*, iar *guéret* († *guarait*, B, § 38) ar reproduce *VERACTU, „où le second *v* s'était effacé par dissimulation“, B, § 164.

Sp. — Cf. PG, § 18³, unde se dă și „VĒRBASCU > *verbasco* y *varbasco*“.

66

E + yod	> e (> ä)	; e	; † ei > oi	; e
LIGERE	> _____	, † lecere	, † loisir > loisir	, _____
*MĒSSIONEM	> _____	, _____	, moisson	, _____
LĪGARE	> lega	, legare	, lier	, liar
PLICARE	> pleca	, piegare	, † pleier > plier	, † pregar
SECARE	> seca	, segare	, † seer > sciér	, segar
SECURUM	> _____	, sicuro	, † seür > sür	, seguro

R. — Dialectal, *seca* > *săca*. — †, d. *mortăci(u)nă* < MORTĪCĪNAM, cu *ă* < *ī* influențat de *moartă*? — Cf. §§ 77 a, 117 R.

It. — Pentru *i* din *sicuro*, cf. §§ 63, 69.

Fr. — Ca și la §§ 56, 57, 60, și aci rezultatul e același. Pentru *lier*, *plier*, *scier*, în vechea francesă există *loier*, *ploier*, *soier* — primele forme fiind analogisate. † *ei* apare și în † *neier* > *noyer*. E din SECURU, prin dispariția lui *c*, a rămas în hiat (§ 68).

Sp. — Pentru *c* și *g* ca *yod*, cf. § 56 *Sp.* — *i* din *liar* cere un *i*.

67

E + L + yod } > e ; e ; e ; e
E + yod + L, N }

MELIOREM	> —	, migliore	, meilleur	, mejor
SENIOREM	> —	, signore	, seigneur	, señor
PEC(TI)NARE	> pieptena	, peltinare	, peigner	, peinar
SIGNARE	> semna	, segnare	, † seignier	, <i>d.</i> seňar
VIG(I)LARE	> veghia	, † vegghiare	, veiller	, velar

R. — Dialectal, *semna* se pronunță *sămna*, ca și *sămn* < *semn* < *SIGNUM* (§ 60 *R.*).

It. — Pentru *i* din *migliore* și *signore*, cf. § 66 *It.*

Fr. — Actualul *signer* e refăcut, ca și *signe* (§ 58 *Fr.*).

68

E în hlat	> e	; e	; † e > ⊙	; e (> ⊙)
COGITARE	> eugeta	, † coitare	, † cuidier	, cuidar
VITELLUM	> vițel	, vitello	, † veel > veau	, —
PEDONEM	> —	, pedone	, † peon > pion	, peón
SEDERE	> ședea	, sedere	, † seeir > seoir	, s(e)er
VIDERE	> vedea	, vedere	, † veeir > veoir	, † veer > ver

R. — Ca poziție pentru română, cf. pag. 6 f — În *vițel* < *vețel* e disimilație — la fel s'ar putea explica și it. *vitello*.

Fr. — COGITARE > *COGTARE (v. *CŪG(I)TAT, B, § 75) > *cuidier* (cf. și Cl, § 33). — *veau* < † *veeau*; † *veoir* > *voir* († *veeir* Rol 2746); *seoir* a păstrat pe *e* ortografic, dar se pronunță *soir*. Pentru *pion*, cf. ML, I, § 377; B, § 96 (influența lui *ped*).

Sp. — Hiatul apare în ultimele trei forme, -d- dispărînd (§ 148). Și aci, *peón* presintă abatere.

69

E + cons	> a, e (> ä)	; e, i	; e	; e
AERAMEN	> † arame	, rame	, † arain	, alambre
ERICIUM	> ariciu	, riccio	, —	, erizo

ERUNCARE	> arunca	, d. arroncare	, —	, —
*DEPANARE	> depăna	, dipanare	, † devener	, devanar
DEPILARE	> depăra	, † dipelare	, —	, —
ME(N)SURAM	> măsură	, misura	, mesure	, mesura
SERENUM	> senin	, d. sereneș	, serenein	, sereno
BONITATEM	> bunăătate	, bontă	, bonté	, bondad
SANITATEM	> sănătate	, sanită	, santé	, sanidad

R. — Inițial, a trecut la *a*, ca și în ECCUM- > *ac(est)* etc. AERAMEN > *ARAMEN, cerut și de celelalte forme. E- din EX- nu s'a păstrat: EXCALDARE > *scălda*, *EXCARPIRE > ar. *scărchire*.

În dacoromână, dialectal, circulă și *dăpăna*, *dăpăra* (ar. *dipinare*, *dipirare*), deci, ca și *dărima* < *DERAMARE, *dărăpăna* < *DERAPINARE, *dăsvoca* < *DISVOCARE etc. Pentru trecerea lui *e* la *ă*, trebuie să avem în vedere că atari verbe sînt de conj. III și că, în conjugarea lor, rar apare cîte un *e* sau *i* în silaba imediat următoare lui *e* — ceea ce nu e în forme ca *degera*, *deprinde* etc.

Pentru *măsură*, ar. *misură*, cf. § 63 R.

Nu putem preciza dacă *bunăătate* și *sănătate* (curente și în aromână, în care avem și *uminătate*) vor fi suferit, cu privire la *e* > *ă*, vre-o influență și de la adjectivele *sîna* (ar.) și *bună*, ales că acest *ă* apare în *nămaie* (§ 63 R), ca și în *d: tinăr* > *tînăr*.

MEDULLAM trebuia să dea în aromină *miduūă*; dar circulă *miduūă*: precedat de *m* și favorizat de *ú*, *i* a trecut la *i* — ceea ce nu s'a petrecut și cu *misură*, pluralul lor fiind *misuri* și, rar, *mîduūă*.

Cam nelămurit rămîne și fonetismul lui *ε* (neaccentuat) din formele vb. LEVARE > dr. *luare*, ar. *loare*, ales că LĚVO > dr. *iau*, ar. *l'eau*. Ipoteze ca acele menționate în DR, I, 425–426 nu satisfac. Și, totuși, o imixtiune fonetică a lui LŪO,-ĚRE, cu care LEVARE putea avea și atingeri semantice, pare probabilă.

It. — Pentru *i* (*domani* < † *domane* < DE MANE etc.). cf. D'Ov, §§ 52, 55, sau aci, la §§ 63, 66.

70

E + cons + cons	> <i>e</i> (> <i>ă</i> > <i>i</i>) ; <i>e</i>		; <i>e</i>		; <i>e</i>
CIRCARE	> cerca	, cercare	, † cerchier	, cercar	
MÉRĚNDARE	> merinda	(, merendare	, d. marander	, merendar	
PĪSCOSUM	> pescos	(, pescoso	, († pecheux)	, pescoso	
SĪCCARE	> seca	, seccare	, sécher	, secar	
RESPONDERE	> răspunde	, rispondere	, répondre	, responder	
VĪRTUTEM	> virtute	, † vertu	, vertu	, —	

R. — Pentru *î* din *vîrtute* (< *vărtute* < *vertute*): *ă + r + cons* > *î* «par une habitude de prononciation slave», Dens, II, 22; GrS, I, 206 și 324–326.

Fr. — † *cerchier* (> *chercher*), apare și ca *cercer* Rol 3661.

71

E final	> <i>e</i>	; <i>e</i>	; \odot	; <i>e</i>
LEGIT	> —	, <i>legge</i>	, <i>lit</i>	, <i>lee</i>
PATREM	> —	, <i>padre</i>	, <i>père</i>	, <i>padre</i>
PARTEM	> <i>parte</i>	, <i>parte</i>	, <i>part</i>	, <i>parte</i>
SEPTEM	> <i>șapte</i>	, <i>sette</i>	, † <i>set</i> > <i>sept</i>	, <i>siete</i>
UNDE	> <i>unde</i>	, <i>onde</i>	, † <i>ont</i>	, † <i>ond</i>

R. — Chiar precedat de consoanele acum cunoscute (§ 63 *R*), se păstrează — dese ori și din motive de fonetică morfologică.

Alături de *secere* < *SICILEM* circulă și *seceră*, cu *ă* influențat de formele vb. *secera*. ȘECALEM > *secară* (și în aromână): *-ă* nu poate fi atribuit lui *r*, căci SALEM > *sare* etc.; urmează, deci, să admitem * SECALAM . — NUCEM > **nuce* > *nucă* (analogie).

Fr. — Pentru dispariția acestui *-E* (cf., bunăoară, infinitivele celor patru conjugări), v. DG, § 351.

Sp. — BOVEM > *buey*. „Además BÖVE > *buey*, contra NÖVEM > *nueve*“, PG, § 43²; cf. și § 28². BOVES > **buees* > *bueys*, după care s'a refăcut singularul *buey* (P. Fouché, *Études de phon. hisp.*, 140).

Ī accentuat

72 a — I și Ī:

VĪGINTI	> it. <i>venti</i>	, fr. <i>vingt</i>	, sp. <i>veinte</i>
VĪGINTĪ	> ar. <i>ṯiṯinṯ</i>		

b — Ī = Ī:

SICILEM > r. *secere*

c — Ī > U în Gallia:

-ĪMUS > -UMUS : fr. *dormons* (DORMĪMUS)

73

I + M, N	> <i>i</i>	; <i>i</i>	; <i>in, i</i>	; <i>i</i>
LIMAM	> —	, <i>lime</i>	, <i>lime</i>	, <i>lima</i>
OO(N)SOBRĪNUM	> ar. <i>cusurin</i>	, —	, <i>cousin</i>	, <i>sobrino</i>

ĪNA, <i>pl.</i> ĪNAE	> ar. ine	, —	, —	, —
LINUM	> in	, lino	, lin	, lino
PINUM	> pin	, pino	, pin	, pino
*VECINUM,-AM	> vecin, -ă	, vicino, -a	, voisin, -e	, vecino
VINUM	> vin	, vino	, vin	, vino

R. — Pentru *ine*, cf. Per. Papahagi în *Analele Dobrogei*, IV (1923), 372.

Fr. — Cu privire la influența lui -A asupra unor vocale din silabe precedente, cf. și §§ 44, 55. Nasalisarea lui *in* și, deci, pronunțarea lui ca *ɛ* devine realitate în secolul al XVI-lea (ML, I, § 33; B, 65).

74

Ī + nas + cons	> i	; i	; in	; i
*CINQUE	> cinci	, cinque	, cinq	, cinco

Nu avem vre-o formă în care entrava lui *ī* să fie urmată de A.

75

Ī + yod	> i	; i	; i	; i
DICERE	> zice	, dire	, dire	, decir
MICAM	> mică	, mica	, † mie	, miga
SPICUM	> spic	, spigo	, épi	, espiga
FILIUM	> flu	, figlio	, fils	, hijo

Încă o dovadă de rezistența acestei vocale în limbile romanice, întrucît ea nu a suferit decît o singură schimbare în romînă, și anume *î* (§ 76) și una (*in*) în francesă. Perturbări izolate apar și aci, ca și în însăși latina vulgară (FRIGĪDUS și FRĪGĪDUS). Astfel: SIBĪLO, -ARE > *șier, *șierare, dar avem șuier, șuiera (în aromînă: șuir, șuirare). E posibil ca acest *u* să se datorească încrucișerei formelor SIBILARE + *SUBILARE (cf. REW, 7890), sau să fie o influență a lui *fluier* și *fluiera*.

76

Ī + cons (+ cons)	> i (> i)	; i	; i	; i
FICUM,-AM	> ar. hic,-ă	, fico,-a	, † fie	, higo
FILUM	> fir	, filo	, fil	, hilo
IRE	> i	, ire	, irai (viitor)	, ir
RIPAM	> rîpă	, ripa	, rive	, riba
VENIRE	> veni	, venire	, venir	, venir
VITAM	> vită	, vita	, vie	, vida
VIVUM	> viu	, vivo	, vif	, vivo
MILLE,-IA	> mie	, mille	, mil	, mil
SCRIPTUM	> ar. scriptu	, scritto	, écrit	, escrito

R. — In afară de aceeași alterare a aceluiași consoane pe care le alterează și Ț accentuat (§ 48 nota), *ī* devine *i* sub influența aceluiași consoane cari transformă pe Ț în *ă* (§ 47 *R*): CATINUM > † *cățin*, DICO > d. *zic*, SIC > d. *și*, RIVUM > *riu* sau *HORRIRE > *urî*.

Pentru ar. *scriptu*, cf. GrS, I, 93 — în Epir apare și numele topic Σκρίπτα ('Ηπειρωτικά χρονικά, VIII (1933), 127).

Ī neaccentuat

77 *a* — *ī* și *ĩ*:

TĪTIONEM > it. *tizzone*, fr. *tison*, sp. *tizón*

TĪTIONEM > r. *tăciune* — cf. §§ 66 *R*, 78 *R*.

b — *ĩ* > *e*:

*VECĪNUM > vecin, vicino, voisin, vecino.

78

<i>ī...ĩ</i>	> <i>ă</i>	; <i>i</i>	; <i>e</i>	; <i>e</i>
DIVINUM	> _____	, divino	, devin	, adivino
FINIRE	> _____	, finire	, † fenir > finir	, _____
RADICINAM	> rădăcină	, _____	, racine	, _____

R. — Al doilea *ă* din *rădăcină* se alătură formelor *mortăciune* § 66 *R* și *tăciune* § 77 *a*, toate trei avînd același *ă* și în aromină, unde ne-am fi așteptat la *i*.

Fr. — *racine* < RAD'CINA.

79

<i>l + nas + cons</i>	> _____	; <i>i</i>	; <i>in</i>	; <i>i</i>
CINQUA(G)INTA	> _____	, cinquante	, cinquante	, cincuenta
PRIMU-TEMPU	> _____	, _____	, printemps	, _____

Fr. — Același rezultat ca și la § 74.

80

<i>l + cons (+ cons)</i>	> <i>i</i>	; <i>i</i>	; <i>i</i>	; <i>i</i>
CIV(I)TATEM	> cetate	, città	, cité	, ciudad
HIBERNUM,-AM	> iarnă	, inverno	, hiver	, invierno
LIMOSUM	> imos	, limoso	, † limeux	, limoso
PRIMARIUM	> primar	, primaio	, premier	, primero

R. — CĪ(V)ĪTATEM, > *cietate (nu *ceetate CDDE) > cetate — c absorbind pe i care, aci, era și neaccentuat — cf. §§ 47 R, Fr, 48 (cerb etc).

Fr. — *premier*, cu i > e, «n'est pas encore expliqué», Cl, § 12; cf. și B, § 98. Apare și † *premer* Rol 83 etc.

Sp. — CIV(I)TATEM > † *cibdad* > *ciudad* — v. § 223 Sp.

Notă. În română are aceeași putere de alterare asupra aceluiași consoane ca și ĩ accentuat (§ 76). Această alterare apare, pe cale de propagare, și în forme ca *noștri* < NOSTRĪ, *voștri* < *VOSTRĪ (în aromîna, și : *voștrî*, *noștrî*, alături de *noștri*, *voștri*).

Final, la plurale nearticulate masculine, la articolul plural masculin, la persoana a 2-a singulară și plurală a verbelor etc., acest -i se păstrează sub două aspecte :

1. sau ca vocală întreagă, formind silabă, atunci cînd e precedat de o consoană + l sau r : *negri* < NĪGRI, (*tu*) *intri* < *INTRIS, (*tu*) *sufli* < *SŪFFLIS;

2. sau cu sonoritate înjumătățită, neputînd forma silabă, în toate celelalte cazuri : *ei* < ILLĪ, *lași* < LATĪ, *pomi* < POMĪ, *ani* < ANNĪ, *saci* < SACCĪ, *dormi* < DORMĪS, *marși* < MARTĪS, *strîmbi* < STRAMBĪ; *dai* < DAS, *noi* < NOVĪ, *puși* < ~~PUNĪS~~ < POMĪS etc. — Cf. și § 104 R. De fapt, după t și z, finalul -i nu se ~~scinde~~; deci : *laș*, *braz*.

* * *

Ī accentuat — v. § 49.

Ī neaccentuat — v. § 62.

* * *

Ō accentuat

81 — Ō și E:

GLOMUM > it. *ghiomo*, ar. *gl'iom*

*GLEMUM > r. *ghem* (ar. *gl'em*).

Notă. Forma aromîna *gl'iom* circulă în graiul nordic și e atestată la : Iuliu I. Zanne, *Proverbele Romînilor...*, X, 195 (pentru comuna Fearica din Albania); Ștefan Mihaileanu, *Dicționar macedoromîn*, 220; Per. Papahagi, *Scritori aromîni în secolul al XVIII-lea*, 215 (pentru *Clisura*); Th. Capidan, *Fărșeroșii*, 181.

82

Ō + N	> u	; uo	; o, on	; † uo > ue
BONUM	> bun	, buono	, bon	, bueno
BONAM	> bună	, buona	, bonne	, buena
SONUM	> † surū	, suono	, son	, sueno

R. — Acest *u* e, și el, una din esențialele transformări fonetice în romină, care arată clar că limba romină era încheată atunci când s'a produs primul contact lingvistic cu slava.

Fr. — *o* era în funcție de -A final (§ 73): SONAT > *sonne*. — Cu privire la grafia cu *nn* (ca și cu *mm*), cf. ML, I, § 391.

Sp. — Vechiul diftong, pentru care cf. PG, § 13, comun italienei, a fost cunoscut și francesei (§ 89 *Fr.*). De remarcat un paralelism oarecum perfect între diftongarea lui ō > *ue* și a lui ě > *ie* (accentuați).

83

Ō + N + cons	> u	; o	; on	; ue (> e)
CONCHAM	> ———	, conca	, ———	, cuenca
CONTRA	> cătră	, contra	, contre	, contra
FONTEM	> ———	, fonte	, ———	, fuente
FRONTEM	> frunte	, fronte	, front	, frente
MONTEM	> munte	, monte	, mont	, † muent
PONTEM	> punte	, ponte	, pont	, puente
TONDERE	> tunde	, tondere	, tondre	, tundir

R. — În această poziție, *u* apare în însăși latina vulgară tirzie (sec. IV-V) — cf. Dens, I, 77. — Ca atonă în frasă, CONTRA > cătră și, apoi, către, după între etc.

Sp. — Alături de *contra* a circulat și † *cuentra*, ca și † *frunte* care a devenit *frente*: reducerea diftongului *ue* la *e* e cunoscută spaniolei (SÖRBUM > **suerba* > *serba* etc.), PG, § 13² și P. Fouché, *Études de phon. hisp.*, 134. — *tundir* nu intră în poziția dată, ci în § 100 *Sp.*

84

Ō + M	> o, oa	; uo	; on	; † ue
DOMUM	> ———	, duomo	, ———	,
HOMO	> om	, uomo	, † om > on	, † huembre
COMAM	> coamă	, chioma	, ———	, † coma

R. — Ca și pentru diftongarea lui ě și ě (§§ 47, 53), ō (și ō § 93), în condiții identice, se diftonghează în *oa*: în aromină, de la *om* s'a format femininul *oamă*.

It. — *o* în loc de *uo* din *chioma*, «difficile a spiegare», D'Ov, § 44. Nu-i exclus ca *u* din *uo* să fi fost absorbit de *chi*: **chiuoma* > *chioma* (cf. și GF, §§ 207, 209).

Fr. — Alături de † *om*, cf. și † *ome* Sch, § 299, *hom* Rol 297, pl. *hume* Rol 1441 etc.

Sp. — HOM(I)NEM > *huembre*, azi *hombre*. În † *coma* să fie, oare, continuată „la pronunciación rústica”? Cf. și GF, § 211. V. și † *sor* (§89 *Sp*).

85

Ū + MN; M + cons	> <i>o - oa, u</i>	; <i>o</i>	; <i>o(n)</i>	; <i>ue</i>
DOM(I)NUM	> <i>domn</i>	, † <i>donno</i>	, † <i>dam</i>	, <i>dueño</i>
SOMNUM	> <i>somn</i>	, <i>sonno</i>	, <i>somme</i>	, <i>sueño</i>
SOMNIUM	> _____	, <i>sogno</i>	, <i>songe</i>	, <i>sueño</i>
DOM(I)TUM	> _____	, † <i>donte</i>	, _____	, <i>duendo</i>

R. — Pentru *oa*: *doamnă*. Pentru *u*: COMPARO > *cumpăr*.

Fr. — Cu privire la *a* din † *dam* (care apare și în compusul *Damnedeu* Rol 1062, 2004, 2261, 2449 etc.), cf. ML, I, §§ 133, 369, 617; Cl, § 47; B, § 77. Pentru *a* < *o* neaccentuat, cf. §§ 100 *Fr*, 37 *Fr*.

86

Ū + L + cons	> <i>o, oa</i>	; <i>o</i>	; <i>ou</i>	; <i>ue</i>
COL(A)PHUM	> _____	, <i>colpo</i>	, † <i>colp</i> > <i>coup</i>	, <i>golpe</i>
FOLLEM	> <i>foale</i>	, <i>folle</i>	, † <i>fols</i> > <i>fou</i>	, <i>fuelle</i>
SOL(I)DUM	> _____	, <i>soldo</i>	, † <i>solz</i> > <i>sou</i>	, <i>suelto</i>
VOLVERE	> <i>holba</i>	, <i>volvere</i>	, † <i>voudre</i>	, <i>volver</i>

R. — *holba* presintă schimbare de conjugare, ca și sp. *volver* cu accentul deplasat.

Fr. — † *colp* Rol 3200 etc.; *fols* Rol 3171,... Deci, *o* nu devenise încă *u* (*ou*), *l* nefiind vocalizat.

Sp. — *golpe* < † *colpe* < CŌLPUM (PG, § 4²).

87

Ū + yod	> <i>o, oa</i>	; <i>o</i>	; <i>ui, eui</i>	; <i>o</i>
FOLIAM	> <i>foaie</i>	, <i>foglia</i>	, <i>feuille</i>	, <i>hoja</i>
SOLEAM	> _____	, <i>soglia</i>	, <i>seuil</i>	, _____
BOJAM	> _____	, <i>boia</i>	, † <i>buie</i>	, † <i>boya</i>
HODIE	> _____	, <i>oggi</i>	, <i>hui</i> († <i>oi</i>)	, <i>hoy</i>
PODIUM	> _____	, <i>poggio</i>	, <i>puy</i>	, <i>poyo</i>
CORIUM	> _____	, <i>cuoio</i>	, <i>cuir</i>	, <i>cuero</i>
FOCUM	> <i>foc</i>	, <i>fuoco</i>	, † <i>fuus</i> > <i>feu</i>	, <i>fuego</i>

It. — Exceptînd *cuoio*, al cărui *ö* e în silabă deschisă, ca și *fuoco*, celelalte forme au avut pe același *ö* în entravă din cauza *yod*-ului din silaba următoare, ca în spaniolă (§ 92 *R*).

Fr. — În *feuille* și *seuil*, *eui* se datorește iotacisărei lui *L* (v. și § 88). — *feu* († *fuus* Rol 3586, cu pl. *fous* Rol 3912) se explică prin dispariția lui *c* intervocalic, ca și în alte forme (B §§ 69, 123).

Sp. — *cuero* și *fuego* au aceeași explicație ca și formele italiene; din cauza aceleiași *yod*, celelalte au *o* — dar și *ue* în dialectele leones și aragones (PG, § 13^s).

88

$\ddot{O} + yod + cons$	> <i>o, oa</i>	; <i>o</i>	; <i>ui, oei</i>	; <i>o</i>
COCSAM	> coapsă	, coscia	, cuisse	, ———
*ALOC(S)NAM	> ———	, ———	, aluine	, alosna
COCSUM	> ———	, ———	, ———	, cojo
COCTUM	> copt	, cotto	, cuit	, cocho
NOCTEM	> noapte	, notte	, nuit	, noche
OCTO	> opt	, otto	, † uit > huit	, ocho
OC(U)LUM	> ochiu	, occhio	, † ueil > oeil	, ojo

Fr. — Pentru cele două rezultate, v. § 87. — Pentru accentuarea de azi *ui*, v. § 107.

89

$\ddot{O} + cons$	> <i>o, oa'</i>	; <i>uo</i>	; <i>(o)eu</i>	; <i>ue</i>
BOVEM	> bou	, bue	, † buef > bœuf	, buey
COR	> ———	, cuore	, † cuer > cœur	, † cuer
MOLAM	> moară	, [mola]	, † muele > meule	, muela
NORAM	> noră	, nuora	, † nuere	, nuera
NOVUM	> nou	, nuovo	, † neuf > neuf	, nuevo
OVUM	> ou	, ovo	, † uef > œuf	, huevo
SOLUM	> ———	, suolo	, ———	, suelo
SOROR	> soră	, † suoro	, † suer > sœur	, † sor
POPULUM	> ———	, popolo	, † pueble	, pueblo

R. — Pentru diftongare, v. și § 84; deci, NOVAM, ca și pl. NOVAE, și OVA au dat † *noauă* și *oauă* (curente în aromîină). — Și astăzi circulă *noru-mea*, *soru-ta* (cu *u* final, care a împiedicat ca *o* să se diftongheze. — Cit privește diftongul *uo* în romîină, dialectologia romîină a relevat apariția sporadică și slabă a acestui diftong în fruntea cuvintelor. — *AFFORAS > *afoară* (în aromîină) > *afară*, ca aton în irasă. — Pentru VOLET > *vrea* (v. § 103), în loc de * *voare*.

It. — *bue* în loc de *buoe*, e ceva care «non si comprende bene», D'Ov, § 46; «ó davanti ad e diviene u: BO(V)E > *bue*, DOAE > *due*», GF, § 237; «*bue* < *BŎEM < BOVEM», VLI. — *popolo* (fără diftong), ca proparoxiton (§ 39 *R*), D'Ov, § 44; GF, § 208.

Fr. — Ca și pentru italiană și spaniolă, fazele evolutive ale acestui *ö* au fost, pînă la un punct, comune și francesei — cf. § 82 *Sp*. Iată-le: *ö* > *o* > *oo* > *uo*: BOVE > **buof* > *buf* > *boeuf*, Br, 153. — Evoluția accentuării e: *óo* > *úo* > *úe* > *ué* (Sch, § 58; Br, 153). Cf. și § 107 *Fr*.

Sp. — Pentru *buey*, cf. § 71 *Sp*. — † *eor* se alătură formei † *coma* (§ 84 *Sp*).

90

Ö + cons + cons	> <i>o, oa</i>	; <i>o</i>	; <i>o</i>	; <i>ue</i>
CHORDAM	> coardă	, corda	, corde	, cuerda
CORNUM	> corn	, corno	, cor	, cuerno
COSTAM	> coastă	, costa	, côte	, cuesta
NOSTRUM	> nostru	, nostro	, notre	, nuestro
ORBUM	> orb	, orbo	. † orb	, —
PORTAM	> poartă	, porta	, porte	, puerta

R. — După cum s'a văzut, *ö*, în toate pozițiile, dacă nu se menține intact, e reflectat sau prin *u* sau prin *oa*. Aceleași rezultate le vom vedea și pentru *ō*, tot accentuat.

Ō și Ū accentuați

(v. p. 9 și § 115)

91 *a* — ū > ō :

BOCATA SO < VOCATA SUM, MEp, 63 (p. 102);
«TURMA non TORMA», Appendix Probi, 54 și 145;
TOMOLO SI 131; VOLNUS Diehl 325 și 341.

b — ō = ū :

USTIUM	> uşe	, uscio	, huis	, † uzo
--------	-------	---------	--------	---------

c — ō și ū :

COTEM	> —	, —	, queux	, —
*CUTEM	> cute	, —	, —	, —
CORTEM (EMD 195)	> —	, corte	, court	, corte
CURTEM	> curte	, —	, —	, —
NOMEN	> —	, nome	, nom	, nombre
NUMEN	> nume (CDDE)	, —	, —	, —

POSCAM	> _____	, † posca	, _____	, posca
PUSCAM	> ar. puscă	, _____	, _____	, _____
TORTAM	> _____	, torta	, tourte	, torta
TURTAM	> turtă	, _____	, _____	, _____

Pentru alte forme, cf. §§ 97, 98.

92

$\bar{O} + N (+ \text{cons})$	> <i>u</i>	; <i>o</i>	; <i>o, on</i>	; <i>o</i>
CORONAM	> curună	, corona	, couronne	, corona
DONUM	> _____	, dono	, don	, don
MENTIONEM	> minciună	, _____	, _____	, _____
ORATIONEM	> ar. urăciune	, _____	, _____	, _____
PASTIONEM	> pășune	, pasciona	, paisson	, d. pación
ROSIONEM	> rușine	, _____	, _____	, _____
FUNDUM	> fund	, fondo	, fond(s)	, hondo
*HIRUNDULAM	> ar. arindură	,	,	,

R. — În aromîină *urăciune* e un cuvînt viu și curent și are și variante ca *răciune* și *rucine*; ultima, provenind din *ruciune*, și-a pierdut pe *u* și, poate, sub influența lui *rușine*, care, și el, reproduce pe *rușiune*, cu *u* pierdut întîi în forme în cari accentul era deplasat: *rușunat* (cunoscută aromîinei) etc.

Se știe acum că formele cu \bar{u} , accentuat sau nu, nu privesc fonetica romîină alături de \bar{o} . Pentru că sînt date în respectivele poziții pentru celelalte trei limbi, ne vom ocupa și de ele.

*HIRUNDULA, cu (H)î trecut la *a* (§ 69 *R*), trebuia să dea *arundură*; *i* se explică prin disimilație, susținută și de *r*.

Dacă acest *o* era urmat de *N + E*, *I + voc* (*Ny*), atunci el nu a trecut la *u*, ci s'a păstrat: *PURONIUM > *puroiu* (ar. *pron'îu*) — fonetism care nu se poate explica decît prin iotacisarea lui *n* > *n'* și care s'ar întîlni cu *it.* și *sp.* *o* < $\bar{o} + yod$ (§ 87). — Sufixul *-o(n')iu*, *-oa(n')ie* (*vulpo(n')iu*, *vulpoa(n')e* etc.) nu poate rămînea strein de acest fonetism.

It. — Alături de *corona* circulă și *cruna*, rămas neexplicat. — *i* din *fionda* < FUNDAM, care ar presupune FL-, nu e clar.

Fr. — *o*, deci nenasalisat, se datorește lui A final (§ 82 *Fr*).

93

$\bar{O} + M (+ \text{cons})$	> <i>o, oa</i>	; <i>o</i>	; <i>o, on (om)</i>	; <i>o</i>
NOMEN	> <i>nume</i>	, nome	, nom	, nombre
POMUM, -AM	> pom, poamă	, pomo	, pomme	, † poma
RŪMPERE	> rumpe	, rompere	, rompre	, romper
SUMMAM -UM	> ar. sumă	, sommo	† som	, somo

R. — Pentru *nume*, v. § 91 c.

În aromână, *suma* e un caier special, învîrtit ca un sul, legat și pus pe furcă (cf. *Images d'ethnographie roumaine*, I, 146 b); această *sumă* e făcută din părul de lînă mai lung, mai tare și mai subțire ce se trage cu minile din lînă dintre pieptenuși, din ea urmînd a se face *ustură* care, apoi, e transformată în *urdzătură*, adică „urzeală”. Ca și *SUMMUS MONS*, *AQUA SUMMA*, *HIEMS SUMMA* (F. Gaffiot, *Dictionnaire illustré latin-français*), se va fi zis *LANA SUMMA*, de unde: *sumă* (cf. *DIES SERA* sau *HORA SERA* > *seară* etc). V. și Th. Capidan în DR, III, 1088 și, aci, § 181 R.

Fr. — Pentru *mm* din *pomme* (ca și *nn* în *couronne* etc.), cf. § 82 Fr.

94

$\bar{O} + L + \text{cons}$	> v. p. 9	; o	; ou	; u
*FULGEREM	> fulger	, —	, foudre	, —
MULTUM	> mult	, molto	, moult	, mucho
A(U)SCULTAT	> ascultă	, ascolta	, écoute	, escucha
VULTUREM	> vultur(e)	, —	, † voutre	, † buitre

După vocalisarea lui L (§ 169), în francesă și spaniolă, \bar{o} , combinat cu această vocalisare, trece la același sunet *u* (*ou*).

95

$\bar{O} + \text{yod}$	> o, oa	; o, u	; oi	; u, ue
CRUCEM	> cruce	, croce	, croix	, —
NUCEM	> nucă	, noce	, noix	, nuez
*RUCINAM	> —	, —	, † roisne	, —
VOCEM	> voce	, voce	, voix	, voz
COFEAM	> [coif]	, (s)cuffia	, coiffe	, (es)cofia
DORMITORIUM	> Durmitor	, —	, dortoir	, dormidor
CŪNEUM	> cuiu	, —	, coin	, cuño
JUNGERE	> ajunge	, giungere	, joindre	, (j)uncir
UNGERE	> unge	, ungere	, oindre	, —
LONGE	> —	, lungi	, † luintz > loin	, —
LŪNGE	> —	, —	, —	, † lueñe
PUNCTUM	> —	, punto	, point	, punto
FŪI	> fui	, † fue > fui	, † fui > fus	, fúi > fui

R. — În aromină: *boațe* = *voce*.

It. — Dacă *o* e urmat de *n* + *g* sau de *i*, rămîne ca *u* (GF, § 188), fără ca acest fonetism să fie general (D'OV, § 36). Intrucît, însă, variația dialectală e puternică, evident că acei «turbamenti nell'esito dell'ō» nu vor fi nici puțini, nici neînsemnați; deci, pentru (s)cuffia, cf. GF, § 195.

Fr. — † *luinz* și *loinz* Rol 2429, 1784. — † *fui* (ca și alte forme terminate în *-ui*: † (*i*)*cestui* < ECCE-**ISTŪI* etc.) cere **FŪI*.

Sp. — Ca și în italiană, și în spaniolă apar «muchas excepciones» (PG, 14²) — cf. *nuez* alături de *voz* etc. V. și § 101.

96

$\bar{O} + \text{CL}$	} > <i>o, oa</i>	; <i>o</i>	; <i>ou</i>	; <i>u</i> (și <i>o</i>)
$\bar{O} + \text{lab} + \text{î}$				
CONŪC(U)LAM	> _____	, conocchia	, quenouille	, _____
PANŪC(Ū)LAM	> <i>ar. pănucl'e</i>	, pannocchia	, _____	, panoja
*RANŪC(U)LAM	> _____	, ranocchia	, grenouille	, _____
RUBEUM	> <i>roib</i>	, † robbio	, rouge	, rubio

R. — Metatesarea *î*-ului în *roib* are sprijin în HABEAT > *aibă*; dar *ŭ* > *o* probabil sub influența lui *o* din *roș* < RŌSEUM.

Sp. — V. § 95.

97

$\bar{O} + \text{cons}$	> <i>o, oa</i>	; <i>o</i>	; † <i>ou</i> > (<i>o</i>) <i>eu</i>	; <i>o</i>
ALBOREM	> <i>alboare</i>	, albore	, † aubour	, albor
FREMOREM	> _____	, _____	, † fremour	, _____
GULAM	> <i>gură</i>	, gola	, gueule	, gola
HORAM	> <i>oară</i>	, ora	, heure	, hora
LUPEM	> <i>lup</i>	, lupo	, † leu > loup	, lobo
LUTUM	> <i>lut</i>	, loto	, _____	, lodo
MOREM	> <i>ar. mor</i>	, _____	, moeurs	, _____
MORAM	> <i>mură</i>	, mora	, † moure	, mora
NEPOTEM	> <i>nepot</i>	, nipote	, neveu	, _____
NODUM	> <i>nod</i>	, nodo	, † neu > noeud	, nudo
SOLEM	> <i>soare</i>	, sole	, _____	, sol

R. — *u* din *mură* rămîne nelămurit. — *noră* (< *noru* § 89) re-produce pe NŌRUM (lel. NŪRUS). — Forme verbale ca *cuget* < COGITO etc. (§ 98) au pe *u* analogic după forme în cari accentul nu cădea pe \bar{o} (cf. §§ 100-104). — Pentru *cot* < CŪBITUM, cf. § 108 *R.*

It. — *lupo* e considerat ca fiind un cuvînt ce nu aparține fondu-lui popular (GF, § 195; D'Ov, § 35).

Fr. — † *aubour* e dat de REV și W. — Pentru *loup*, v. părerile B, § 72; Cl, § 143 n și ML, I, § 121.

Sp. — *nudo* e derivat din **NŪDUM* (PG, § 2, p. 6) — ceea ce și-ar găsi reazem în dubletele relevate la § 91.

98

O + cons + cons	> <i>o, oa</i>	; <i>o</i>	; <i>ou < † o</i>	; <i>o</i>
BŪCCAM	> <i>bucă</i>	, <i>bocca</i>	, <i>bouche</i>	, <i>boca</i>
CŪRTUM	> <i>scurt</i>	, (<i>s</i>) <i>corto</i>	, <i>court</i>	, <i>corto</i>
PŪLVEREM	> <i>pulbere</i>	, <i>polvere</i>	, <i>poudre</i>	, <i>pólvora</i>
SŪRDUM	> <i>surd</i>	, <i>sordo</i>	, <i>sourd</i>	, <i>sordó</i>
ŪRSUM	> <i>urs</i>	, <i>orso</i>	, <i>ours</i>	, <i>oso</i>
*MOR(I)NUM	> <i>ar. murnu</i>	, _____	, _____	, _____
ORDINEM	> <i>ar. urdine</i>	, <i>ordine</i>	, † <i>ourne</i>	, <i>órden</i>
TOT(T)UM, -AM	> <i>tot, toată</i>	, <i>tutto</i>	, <i>tout</i>	, <i>todo</i>

R. — *u* din *urdine* și *murnu* (primul), ca și din forme verbale ca *cust* etc., se explică prin forme în cari acest *u* nu era accentuat (§§ 19 *R.*, 38 *a*): (*eu*) *urđin*, ca și *s. urđine*, după *urđinare*; *murnu* după *murnire*, *murnescu*; *cust* < CO(N)STO după *custa(re)*. — *tot*, care, dialectal, în dacoromână circulă și ca *tăt, tătă*, în aromână apare ca *tut, tută* (explicabil prin poziția-i neaccentuată în frază).

It, Fr. — *tutto* și *tout* cer TOTUS, fără ca, totuși, *u* italian să poată fi explicat — cf. GF, § 197; D'Ov, § 40; Gr, § 204. — Până la un punct, acestui *tutto* — care nu știm dacă poate fi considerat ca neaccentuat în frază și, ca atare, pl. *tutti* să se alătore unor forme de la § 103 — poate fi alăturat și *buttero* pentru care VLI dă «*etimo oscuro*» și pe care REW 1231 îl derivă din BOTER (βοτήρ): *o* > *u* (exceptând probabilitatea vre-unei influențe a adj. βοήτης „*qui concerne les boeufs*“).

O (Ō, Ū și Ū) neaccentuat

99 *a* — *o* > *u*:

„FORMICA NON FURMICA“, Appendix Probi, 25;
 (IN HOC) LOCUS, MEp 269 (p. 225), 338 (p. 299); Diehl, 1392; CUMPARAVIT, MEp, 388 (p. 323); MUNUMENTU, SI 26;
 (IN) CIMITERU, MEp 145 (p. 164).

b — *o* > *e*:

RETŪNDUM > *rătund*, *ritondo*, † *reont* > *rond*, *redondo*

c — *ū* *sincopat*:

„OCULUS NON OCLUS; TRIBULA NON TRIBLA“ etc., Appendix Probi 111 și 200. — Cf. §§ 221, 234 etc.

100

O + N, M (+ cons)	> u (▷ î)	; o	; o, on (om)	; o
DONARE	> _____	, donare	, donner	, donar
SONARE	> suna	, sonare	, sonner	, sonar
TONĪTRUM	> tunet	, d. tonitu	, tonnerre	, † tonidro
ROMANUM	> rumîn	, romano	, _____	, _____
ADUNCARE	> adînca	, d. aoncare	, _____	, _____
BON(I)TATEM	> bunătate	, bontă	, bonté	, bondad
FONTANAM	> fîntînă	, fontana	, fontaine	, † hontana
RHONCARE	> _____	, † roncare	, † ronchier	, roncar
*SUMMICELLAM	> simcea	, _____	, _____	, _____

R. — După cum se va vedea, unicul rezultat al acestui *o* în orice poziție e *u*, care, apoi, ori trece la *î*, ori revine la *o* pe cale de analogie, ori dispăre.

Pentru *tunet*, v. p. 10. — *adînca*, *fîntînă*, *simcea* sînt provenite din *adunca*, *funtînă*, *sumcea* — cf. și § 199 *R.*

Fr. — Alături de ce s'a menționat la § 85 *Fr.*, relevăm: *ADDŌM(I)NARE > † *adamer* (și *W*, *TL*), *DOM(I)NIARIUM > † *dongier*, † *danșier* > *danger*.

101

O + yod	> u	; o	; ou, oi	; u
ADVOCATUM	> _____	, avvocato	, avoué	, abogado
JOCARE	> juca	, giocare	, jouer	, jugar
LOCARE	> _____	, allogare	, louer	, _____
FOCARIUM	> † focar(e)	, _____	, † fuier > foyer	, _____
LOCARIUM	> _____	, _____	, † loier > loyer	, alougero
TO(N)SIONEM	> _____	, _____	, † tuisun > toison	, _____

R. — *o* din *focare* e datorit influenței lui *foc*.

Fr. — Între *o* sau *u* și *A*, palatalele *c* și *g* au dispărut; *o* a rămas, apoi, în hiat, trecînd la *ou* (§ 102). Dacă însă acest *o* era urmat de un *yod*, atunci *o* s'a combinat cu *i* dînd *oi*.

Sp. — Ca și pentru *ō + yod* (§ 95), și aci e «una porción de casos difíciles de explicar», *PG*, § 20². *V.* și § 103 *Sp.*

102

O în hiat	> u	; o	; † o > ou, ©	; o
DOTARE	> _____	, dotare	, † doer > douer	, _____
ROTARE	> _____	, rotare	, † roer > rouer	, rodar
VOTARE	> _____	, votare	, vouer	, _____
NODARE	> noda	, (annodare)	, † noer > nouer	, [anudar]
SŪBŪNDARE	> _____	, _____	, sonder	, sondar

R. — *o* din *noda e*, și el, influențat de *nod* — în dialecte e *nudare*.

Fr. — Trecerea lui $\dagger o > ou$ s'a făcut atunci când în silaba următoare era un *e* (§ 124), în timp ce în *sonder* — pentru care e propusă și altă etimologie —, cei doi *oo* s'au contras, ea și în *sombrer* < **soombrer* < *SÜBÜMBRARE.

Sp. — *anudar* < *nudo* (§ 97 *Sp.*).

103

O + cons (+ cons)	> u	; o, u	; ou	; o
LŪPĪNUM	> _____	, lupino	, † louvin	, _____
MŌLĪNUM	> _____	, mulino	, moulin	, molino
*VOLERE	> vrea	, volere	, vouloir	, _____
PLORARE	> _____	, † piorare	, † plourer	, llorar
SŌROR (EMD)	> soru	, suora	, † seror	, † seror
*FORMATICUM	> _____	, _____	, fromage	, _____
FORMĪCAM	> furnică	, formica	, fourmi	, hormiga
POLLICAREM	> ar. pălicar	, _____	, † pochier	, pulgar
TŌRNARE	> turna	, tornare	, tourner	, tornar

R. — *VOLERE > **vureare* > *vreare*, după care s'au refăcut și forinele de la indicativ prezent: *vreau*, *vrei*, *vrea* (v. § 89 *R.*). — Pentru *înghîțire*, cf. § 108 *R.*

It. — Fonetica italiană menționează că, fără consecvență, *o > u* dacă în silaba următoare e *i*; deci: *lupino*, *mulino*.

Fr. — *fromage* e rezultatul unei consacărări ortografice, iar † *seror*, ca și forma spaniolă, presintă disimilația: *o... o > e... o*, ca și sp. *hermoso* < FORMOSUM.

Sp. — Pentru *pulgar*, cf. P. Fouché, *Études de phon. hisp.*, 137-138.

104

O final	> u (> @), a	; o	; e, @	; o
AFFLO	> aflu	, _____	, _____	, hallo
CANTO	> cînt	, canto	, † chant	, canto
CIT(T)O	> _____	, † cello	, _____	, cedo
INTRO	> intru	, entro	, † entre	, entro
PORTO	> port	, porto	, porte	, porto
QUANDO	> cînd	, quando	, quand	, cuando
IMPERATOR	> împărat	, _____	, † emperedre	, emperador
QUATTUOR	> patru	, quattro	, quatre	, cuatro
FRUCTUM	> fruct	, frutto	, fruit	, † frucho
TEMPUM	> timp	, tempo	, temps	, tiempo
VINUM	> vin	, vino	, vin	, vino
QUOD	> că	, _____	, _____	, _____

R. — Trecerea lui o final la u apare și în latina vulgară târzie: CIMITERU, MEp 145 (p. 164); LOCU (tot ablativ), MEp 269 (p. 225).

Ca și -I (§ 80 notă) și -U (§ 112 notă), -u presintă paralelism perfect: *negru, intru, suflu*; dialectal: *pomū, anū, dormu, strĩmbu, optu* (în limba literară -ū și -u au dispărut); *daū, noū, puū* < *PŪLLEUM. -ū, chiar precedat de o singură consoană, și -u circulă curent în aromână, iar în dacoromână se mai mențin în județul Bihor: *omū, corbu*.

În monosilabe, o > ā: NOS > *nā*, vos > *vā* (ca atone în frază).

Fr. — În vechea francesă -e se pronunța, ales când era precedat de un grup de consoane, indiferent dacă reproducea un -A sau o altă vocală. — † *chant* Sch, § 352; CANTET > † *chant* Rol 1517 (v. Cl, § 215); † *entre* Sch, § 352.

Ū accentuat

105 — U și o:

[MURIAM	>	_____	,	_____	,	muire	,	_____] _____
MÓRIAM	>	moare	,	moia	,	_____	,	(sal)muera	
NUPTIAE	>	nuntă	,	_____	,	_____	,	_____	
*NÓPTIAE	>	_____	,	nozze	,	noce	,	_____	

106

U + N, M (+ cons)	> u	; u	; u, un	; u
COMMUNEM	> _____	, comune	, commun	, común
FUNEM	> fune	, fune	, † fun	, _____
LUNAM	> lună	, luna	, lune	, luna
PRUNUM,-AM	> prun,-ă	, pruna	, prune	, pruno,-a
UNUM,-AM	> un, d. ună	, uno, una	, un, une	, uno, una
ALUMEN	> _____	, allume	, alun	, alumbre
BRUMAM	> brumă	, bruma	, brume	, bruma
FUMUM	> fum	, fumo	, † fum	, humo

Fr. — Ca și pentru precedentele vocale în aceleași poziții, și aici cele două rezultate depind de poziția nasalei, și anume dacă în silaba următoare e sau nu un A.

107

O + yod (+ cons)	> u	; u	; u	; u
LUCEM	> _____	, luce	, luis	, luz
* (IL) LUI	> lui	, lui	, lui	, _____
FRUCTUM	> frupt	, frutto	, fruit	, † fructo
RUGAM	> ar. arugă	, ruga	, rue	, arruga
SUGERE	> suge	suggere	, _____	, _____

Fr. — S'a menționat la § 16 că accentul original se păstrează și în franceză. Iată, însă, că diftongul acesta *ui* — care, ca accent, se întâlnește cu *ui* < *ō + yod* (+ *cons*) (§§ 87,88), fără a fi avut și aceeași evoluție fonetică — azi are accentul pe *i*: *ui*. Fazele accentuării sînt următoarele: LŪCEM > † *luis* > *luis*. În felul acesta, azi franceza are toate cuvintele accentuate pe ultima silabă¹. Dar: LŪCTAM > † *luite* > *lutte* etc. — cf. și § 89 *Fr* și § 16.

Din această poziție face parte și rŭi § 95. — Pentru *rue*, cf. § 101 *Fr*.

108

U + cons (+ cons)	> u	; u	, u	; u
BUTĪRUM	> —	, butirro	, † burre > beurre	, —
CORNŪTUM	> cornut	, cornuto	, cornu	, cornudo
CRUDUM	> crud	, crudo	, cru	, cru(d)o
CUPAM	> —	, —	, cuve	, cuba
FURUM	> fur	, furo	, † fur	, <i>d.</i> furo
FUSUM	> fus	, fuso	, † fus	, huso
MULUM	> —	, mulo	, † mul	, mulo
MURUM	> <i>ar.</i> mur	, muro	, mur	, muro
NUBĪLUM	> nor	, nuvolo	, —	, nublo
PULIGEM	> purice	, pulce	, puce	, pulga
VIRTŪTEM	> virtute	, † vertu	, vertu	, —
FUSTEM	> fuște	, fusto	, fût	, † fuste

R. — Pentru acest *ū* în silabă finală, cf. § 112. — Ca și *nor* < *noor* (de unde și *nour*) < *nuor* < *nuăr* < **nuer* < NUBĪLUM, și CŪBĪTUM (§ 97 *R*) a avut aceeași evoluție: **cuet* > **cuăt* > **cuot* > **coot* > *cot*. La fel și *bour* < BŪBALUM.

În aromână e curent s. *mul*, *mulă* — f. *mulă* e atestat și în nord-vestul României (în Someș), cf. DR, III, 843; S. Pușcariu le derivă din MŪLLUM — cf. și Per. Papahagi, în *Revue historique*, II (1925), 192. Nu ar putea fi exclusă nici ipoteza unei expansiuni a it. *mulo* în sud-estul european.

SUBGLŪT(T)IARE (în dicționarul său, Gaffiot dă SUBGLŪTĪRE), cu *ū* sau *û*, în română a dat **sughiutare* > *sughițare*, ca și INGLŪT(T)ĪRE (cl. INGLŪTĪRE) > **înghiutare* > *înghițire*; de la atari forme (cu *u* neaccentuat) au rămas și (*eu*) *înghit*, *sughiț* în loc de **înghiut*, **sughiuț* (INGLUT(I)O, SUBGLUTIO). Aceeași explicație și pentru (IN)CLŪDO > **închiud* > *închid*, după INCLUDEBAM etc.

Fr. — *beurre* reproduce fonetism regional estic.

¹ Pentru accent, v. Gaston Paris, *Étude sur le rôle de l'accent latin dans la langue française*, 1862.

Ū neaccentuat

109 — U și I:

COMMUNICARE	> _____	, _____	, _____	, _____	, comulgar
*COMMÎNICARE	> cumineca	, _____	, _____	, †(a)commengier	, _____

În vechea franceză e menționată și forma *acomûngier* (Sch, § 143²).

JUNĪPERUM	> ar. giuneapine	, _____	, _____	, _____	, _____
JINĪPERUM	> _____	, ginepro	, _____	, †geneivre	, enebro

110

U + N, M (+cons)	> u	; u	; un, u	; u	; u
ADUNARE	> aduna	, adunare	, †ăuner	, _____	, aunar
LŪNAES-DIE	> (luni)	, luni	, †lunsi	, _____	, (lunes)
*IMPRŪM(U)TARE	> împrumuta	, improntare	, emprunter	, _____	, _____

Aceleași rezultate ca la § 106.

111

U + yod (+ cons)	> u	; u	; ui	; u	; u
DUCENTEM	> _____	, _____	, duisant	, _____	, _____
LUCIRE	> luci	, _____	, †luisir	, _____	, lucir
LUCTARE	> lupta	, lottare	, †luitier	, _____	, luchar
*USTIARIUM	> _____	, _____	, huissier	, _____	, _____

Fr. — Pentru *duisant* și *huissier*, cf. B, § 103. — *lutter* († *loiter* Rol 2552), spre deosebire de forma italiană și spaniolă, cere Ū: LŪCTARE; r. *luptá*, ca și *luptá*, se explică și din ũ și din Ū (v. p. 9). — *duché* < *duc*, nu din DŪCATUM (REW 2783).

112

U + cons (+ cons)	> u	; u	; u	; u	; u
DURACINUM	> _____	, duracine	, †duraine	, _____	, durazno
DURARE	> <i>dura</i>	, durare	, durer	, _____	, durar
*FŪGIRE	> fugi	, fuggire	, fuir	, _____	, huir
FUMARE	> fuma	, fumare	, fumer	, _____	, fumar
JUDICARE	> judeca	, giudicare	, juger	, _____	, juzgar
NUDARE	> _____	, nudare	, †nuer	, _____	, desnudar
PURARE	> _____	, purare	, †purer	, _____	, †porar
RUMIGARE	> rumega	, <i>d.</i> rumegar	, †rungier	, _____	, rumiar
RUMINARE	> ar. aruminare	, _____	, †rumer	, _____	, _____
USURAM	> _____	, usura	, usure	, _____	, usura

R. — *dura* < DOLARE. — Nu avem forme cu acest Ū în poziție fi-

nală; însă rezultatul lui nu putea fi decât cel al lui *o* și *u* finali (tot neaccentuați, § 104).

Fr. — *fuir*, ca și formele italiene și spaniole, cere *FUGIRE, cu \bar{u} care exista în perfectul clasic: FUGĪ (cf. și GF, §196, p. 230).

Sp. † *porar* nu poate reproduce \bar{u} .

Notă. În fonetica română, prin *-u* final vom înțelege și *u* rezultat din *u* din silabă finală (firește, neaccentuat): *MURU(M), CORNU(M), CAPISTRU(M), și *u* rezultat din † **o* < *o* final neaccentuat: SONO, TORNO, AMB(Ū)LO. În vechea română formele respective erau: *murū*, *cornū*, *căpăstru*, *sunu*, *tornu*, *îmbļu*. Cu timpul, în dacoromână acest *-u* s'a înjumătățit și, deci, nu a mai putut forma silabă: 1. când era precedat de o consoană; 2. când era precedat de două consoane, exceptînd *cons + l, r* (*acru*, *agru*, *patru*, *codru*, *suflu* etc.). Precedat de un grup de trei consoane, se menține. Astăzi, formele de mai sus sună: *mur* < *murū*, *corn* < *cornū*, *căpăstru*, *sun* < *sunū*, *torn* < *tornu*, *îmbļu*.

Dacă e precedat de o vocală, *-u* se menține ca *-ü* (neputînd forma silabă): *au*, *rău*, *meu*, *viu*, *riu*, *ou*. — Cf. și § 104.

Ū accentuat

113 — Pentru română, acest \bar{u} nu s'a confundat cu \bar{o} (v. p. 9); totuși, din cauza celorlalte trei limbi romanice, el a fost studiat alături de acest \bar{o} (§§ 91-98), deși, pentru română, el s'a identificat cu \bar{u} .

Ū neaccentuat

114 — Aceeași observație se aplică și aci. Această vocală a fost urmărită la §§ 99-104, deși, pentru română, ea s'a identificat cu \bar{u} (tot neaccentuat).

Ÿ accentuat

115

Ÿ > Ū	> <i>u</i>	; <i>o</i>	; §§ 91-98	; §§ 91-98
СЪБИТУМ κόβιτον	> <i>cot</i> , § 108 R	, † <i>gombito</i>	, <i>coude</i>	, <i>codo</i>
СЪР(Р)АМ κόπη	> <i>cupă</i>	, <i>coppa</i>	, <i>coupe</i>	, <i>copa</i>

PUTINAM πυτινή	> putină	, —	, —	, —
STULUM στούλος	> ar, † stur	, —	, —	, —
STUPUM στούπος	> stup	, —	, —	, —
BURSAM βύρσα	> —	, borsa	, bourse	, bolsa
BŪXUM βύξος	> —	, bosso	, † bois; buis	, —
ORUPTAM ορύπτη	> —	, grotta	, † croute	, —
MŪRTAM μύρτος	> —	, —	, † mortę	, murta
STUPPAM στούπη	> stupă	, stoppa	, étoupe	, estopa
TŪMBAM τόμβα	> ar. tumbă	, tomba	, tombe	, tumba
TUNNUM θύννος	> —	, tonno	, —	, —
TURBAM τύρβη	> —	, —	, tourbe	, —
TŪRREM τόρρις	> —	, torre	, tour	, torre
* TURSUM θύρσος	> —	, torso	, † tros	, —

Cuvintele grecești intrate în latina vulgară și cari au avut circulație presintă pe ó trecut la ũ, iar acest ũ a evoluat la fel ca și ũ originar latin (tot accentuat).

Din toate formele romanice date aci, numai sp. *murta* (ML, I, § 17) și *tumba* presintă aceeași abatere: *u* în loc de *o*.

116

Ŷ > { IŪ I, I	> (i)u	; cf. ī și i	; cf. ī și i	; cf. ī și i
CYONUM κύωνος	> —	, cigno	, † cisne > cygne	, —
CYMAM, CIMAM κύμα	> ciumă	, cima	, cime	, cima
CYMBALUM κύμβαλον	> —	, cembalo	, † cimble	, —
GYPSUM γύψος	> —	, gesso	, —	, yeso
GYRUM γύρος	> d. giur > jur	, giro	, —	, giro
SYRMAM σύρμα	> —	, sirima	, —	, —
THYMUM θύμον	> —	, timo	, —	, —

În română e același rezultat ca și la § 115. Pentru celelalte trei limbi, *i* și *ï* s'ar putea explica prin ipoteza că respectivele elemente nu vor fi fost populare și curențe în latina vulgară de la baza acestor limbi, sau că palatalele *c* și *g* vor fi avut influența lor.

Y neaccentuat

117

Y > { $\begin{matrix} \ddot{U} \\ I \end{matrix}$	> u	; o	;	;
BOMBYLAM βομβύλη	> —	, bombola	, —	, —
CÓNCHYLAM κογχύλη	> —	, concola	, —	, concha
CYMATIUM κυμάτιον	> —	, [† cimazio	, cimaise	, cimacio]
CYMINUM κύμινον	> —	, comino	, commin	, comino
CYTISUM κύτισος	> —	, —	, —	, còdeso
MARTYRUM μάρτυρος	> martur	, —	, —	, —
*MYSTACEAM μύσταξ	> mustață	, mostacchio	, —	, —
*PAPYRAM πάπυρος	> papură	,	,	,
*THYMANIAM θυμίαμα	> tămfie	, † tigname	, † timoine	, —

R. — Și aci, romîna e mai consecventă decît franceza și spaniola. — Ultimul cuvînt avînd strînsă legătură cu viața și influența bisericeii grecești, Y a fost reflectat prin $i > i > e$, care, probabil ca și *mortăciune*, *tăciune* și *rădăcină* (§§ 66 R, 77 a, 78 R), a trecut după *t* la *ă*: **temîn'e* > *tămîn'e* > *tămîie*. Această trecere a lui Y > *i* e cerută și de formele italiană și francesă — pentru † *timonie* Rol 2958, Bertoni dă THYM-AMOMU, avînd, probabil, în vedere forme ca *aigremoine*, † *anemoine*, † *antimoine*, † *antoine*, *témoin*, *armoire* etc. față de † *tifaigne* < THEOPHANIA etc.

Fr, Sp. — În latină apare și CŪMINUM, care explică cele trei forme romane. TL dă *comin* și *commin* „cumin”.

AU accentuat

118 a — AU = o:

CODAM > coadă , coda , † co(u)e > queue , † coa

b — AU și U:

CLAUDERE > _____ , _____ , clore , † cat. cloure
CLUDERE > (in)chide , chiudere , _____ , _____

119

ĂU + N,M (+ cons) > _____ ; _____ ; o, on ;

A(V)UNC(U)LUM > unchiu , _____ , oncle , _____

FA(C)UNT > fac , fanno , font , hacen

HA(B)UNT > au , hanno , ont , han

VA(D)UNT > _____ , _____ , vont , _____

CAUMAM > _____ , calma , _____ , _____

SAUMAM > _____ , salma; soma , somme , salma; soma

Această poziție interesează mai mult franceza, în care AU a dat rezultate identice ca și ă și ȃ în poziții cu nasale.

Ultimele două forme prezintă pe AU > al în italiană și spaniolă, ca și *GAUTA (REV 3706 a) > cat. *galta* — cf. și CAUTERIRE > it. *calterire*, pentru care VLI nu dă etimologia, iar pentru it. *calma* dă *CALMA. Cu privire la acest fonetism, cf. ML, I, §§ 282, 290; GF, §§ 225, 227, 231, 273; D'Ov, § 55 (p. 98). În sens invers, cf. § 164 a.

120

ĂU + yod > _____ ; o _____ ; oi, ou _____ ; o

AUCAM > _____ , oca , † oue > oie , _____

* NAUCAM > _____ , _____ , noue , _____

PAUCUM > _____ , poco , † pou, peu , poco

RAUCUM > _____ , roco , † rou , _____

FA(G)UM > fag , d. favo , † fou , † ho

GAUDIAM > _____ , _____ , joie , gozo

NAUSIAM > _____ , _____ , noise , _____

Fr. — AU > oi dacă în silaba următoare se afla un i, ca în ultimele două forme. În toate celelalte, c, ca și g, fiind în poziția menționată și la § 101 Fr (cf. și § 189 Fr), a dispărut, iar diftongul a rămas în hiat, evoluind ca o în pozițiile §§ 101, 102. — Pentru oie și peu, cf. B, § 84.

Sp. — Cronologiceste, în acest o se poate oglindi nu numai AU, ci și A + L + cons > al > au > ou > oo > o (§ 24 Sp).

121

ÁU + cons (+ cons)	> au	; o	; o (> ou)	; o
ALAUDAM	> _____	, † d. loa	, † aloe	, † aloa
LAUDAT	> laudă	, loda	, † loe > loue	, loda
CAUTUM	> _____	, _____	, _____	, coto
*GAUTAM	> _____	, _____	, † jõe > joue	, cat. galta
GRAULUM	> graur	,	, grole	, _____
AL AUSAM	> _____	, _____	, alose	, alosa
GAULEM	> _____	, d. col	, † chol > chou	, col
AURAM	> ar. avră	, ora	, † ore	, _____
AURUM	> aur	, oro	, or	, oro
INAUREM	> _____	, _____	, † anor	, _____
LAURUM	> laur	, alloro	, _____	, loro
TAURUM	> taur	, toro	, † tor	, toro
PAUPERUM	> _____	; povero	, pauvre	, pobre
CAUCUM	> cauc	, _____	, _____	, _____
CAUS(S)AM	> _____	, cosa	, chose	, cosa

R. — Diftongul se menține ca atare. În aromână, *áu* devine *av* dacă îi urmează o consoană sonoră, și *af* dacă îi urmează una surdă (v. și §§ 222, 223) — fonetism ce apare și în limba greacă. — Nu s'ar putea precisa dacă ar. *avră*, de la care avem și derivate, are vre-un raport etimologic cu *αῦρα* „brise“, ales că cuvântul s'a păstrat și în meglenoromână.

Fr. — Din punct de vedere cronologic, forme ca *chou* și *chose* arată clar că ÁU > o după ce ô accentuat s'a diftongat și, deci, după ce c se alterase urmat fiind de A; contrar, acest c nu s'ar fi alterat (cf. §§ 187, 188).

loue, *joue* ca și *aloue(tte)* < † *aloe* au pe o > u (*ou*) din cauza hiatului format cu -e — ceva care ne amintește pe o în hiat > † o > ou (§ 102). Cf. și § 124. — u din *chou* reproduce vocalisarea lui -l dintr'o formă ca † *chols*.

AU neaccentuat

122 a — AU > A:

*AGŪRIUM > _____ , _____ , † eūr > heur , agüero

Cf. și § 125.

b — AU > o: „AURIS NON ORICLA“, Appendix Probi, 83.

COLIŪCULUM > curechiu , colecchio , _____ , _____
 *NOTARE (CDDE) > † nuta , nuotare , † noer , _____

123

AU + yod	>		; u		; oi		;
AUCĒLLUM	> —		, uccello		, oiseau		, —

Pentru *u* din italiană, v. pozițiile următoare.

124

AU în hiat	> <i>au, äu</i>		; o, u		; † o > uo		; o
AUDIRE	> auzi		, udire		, † oir > ouir		, oir
GAUDĒRE	> —		, godere		, † joir > jouir		, —
LAUDARE	> lăuda		, lodare		, † loer > louer		, loar

R. — Hiat e pentru francesă și spaniolă. În română, AU- > *au* (cu *a-* menținut ca la § 31), pe când - AU - > *ău* (> *ă*). V. și § 125.

It. — *o* din *godere* și *lodare* sînt explicate după forme ca *gòdo*, *lòdo*; totuși: *òdo* și *udire*, alături de care menționăm și pe † *odire*.

Fr. — Cf. și § 121 *Fr.*

125

AU + cons (+ cons)	> <i>a, ä</i>		; o		; o		; o
AUGMENTARE	> <i>ar. amintare</i>		, —		, —		, —
A(U)GUSTUM	> <i>agust</i>		, agosto		, † aost > aout		, agosto
AURĒLUM	> <i>alior</i>		, —		, —		, <i>cat. oriol</i>
AURICULAM	> <i>ureche</i>		, orecchio		, oreille		, oreja
*AUSARE	> —		, osare		, oser		, osar
A(U)SOULTARE	> <i>asculta</i>		, ascoltare		, écouter		, † ascuchar
AUT	> <i>au</i>		, o(d)		, † o > ou		, o
PAUPERTATEM	> —		, povertă		, † poverte		, pobredad
PAUSARE	> <i>păsare</i>		, posare		, poser		, posar

R. — Pentru *a, ä*, v. § 124; deci: *ar. amintu* — care are și sensul de „naître“ și pe care nu vedem de ce REW îl derivă și din EMENDARE —, dar *păsare*, pentru care cf. G. Giuglea în DR, II, 638-642. — *ureche*, alături de celelalte forme romanice, are la basă ORICLA (v. § 122 b). — *au* se încadrează în § 121.

It. — Ca și în francesă și spaniolă, *a-* din *agosto* și *ascoltare* reproduce A- < AU-. — *o-* (în loc de *u-*) din *orecchio* (și *orecchia*) «è un caso di turbamento difficile a spiegararsi», GF, § 273; «invece *orecchio* da *lo' recchio*», D'Ov, § 55e.

Fr. — *é-* din *écouter*, alături de *e-* din sp. *escuchar* (și *ascuchar*): cf. § 31 *Fr.*

VOCALE în HIAT

126. — Fie prin contractare (COHORTEM > CORTEM, ca și în r. *cal* < **caal* < CA(B)ALLUM), fie prin schimbarea accentului (lcl. ARIETEM = lv. ARIÉTEM), fie prin absorbire romanică a primului element palatal al hiatului de către consoana precedentă (BRACHIALE > r. *brățară* etc.), fie prin apariție romanică a unui sunet între vocalele ce formează hiatul romanic (*HABUTUM > r. **aut* > *avut*) etc., — se poate afirma că, în general, hiatul latin, chiar cel accentuat pe prima vocală, nu s'a păstrat în limbile romanice (cf. ML I, §§ 376-381; Dens, II, 27-30; GF, § 237; PG, § 30). — V. și §§ 130, 131, 207, 215 R.

SUÔRTEAM	> scoarță	, scorza	, écorce	, escuerzo
RĚAM	> rea	, ria	, —	, —
VĪAM	> —	, via	, voie	, via
MĚUM	> m(i)eu	, mio	, —	, mio
DĚUM	> zeu	, dio	, dieu	, dios
PŪTEUM	> puț	, pozzo	, puits	, pozo
E(G)O	> eu	, io	, † jou > je	, yo
CREARE	> —	, creare	, † crier	, criar
ACIAM	> ață	, accia	, —	, —
APPROPIARE	> apropia	, —	, approcher	, —
DIEM	> zi	, di	, † di (<i>midi</i>)	, dia
CANTIONEM	> —	, canzone	, chanson	, canzon
DOAE, DUA(E)S	> do(a)uă	, due	, † doues	, † duas
CRUMENTUM	> crunt	, —	, —	, —
FUI	> fui	, † fue > fui	, † fui > fus	, † fue > fui
HABUI	> avui	, <i>ebbi</i>	, † ôi > eus	, † hobe > hube
ILLOI	> lui	, lui	, lui	, —

Pentru italiană și spaniolă, formele mai interesante sînt *dio*, *io*, *mio*, † *rio* (*ria*) și *via*, pentru cari cf. D'Ov, § 29 și PG, §§ 10², 11². — Cu privire la HABUI, evoluția apare paralelă, alături de r. *avui* și † fr. *oi*: sp. † *hobe* < **haubi* (PG, § 9⁸), ca și it. nordic: *ove* < **aubi* (D'Ov, p. 149).

R. — Nu s'a păstrat nici un hiat — sau a devenit un diftong sau nu a lăsat nici o urmă. — *ia* din *apropia* e un hiat în limba literară, nu însă și în cea populară, unde avem și *aproche(a)re*. — *zi*, nu *ziuă*, pare a fi forma mai veche. Aceasta ar reieși și din ar. *astîndzi* „astăzi“ (în aromînă circulă numai forma *dzuiă*, nu și **dzi*), ca și din pluralul *zile* (ar. *dzile*). — În *două* hiatul a dispărut prin apariția semi-vocalei *y*, despre care cf. § 207. — Fonetismul lui *crunt* (pe care îl

menționează și G. I. Ascoli în *Archivio glottologico*, XIV (1896), 339 și pe care îl admite și CDDE), cred că nu se explică din **cruint* < CRUENTUM (Dens, II, 28), ci prin forme ca CRUENTARE > **cruentare* > *cruăntare* > *cruntare* — afară de cazul când am admite că am avea a face cu CRU'ENTUM, ca și cu JU'VENCUM > *junc*. Contrar, ne-am fi așteptat ca, după cum *ui'* > *u*, și *ii* din *sciimb* (§ 22 R) să treacă la *scimb*. Nu ar fi exclus, totuși, ca CRUENTUM să fi devenit *CRUNTUM sub influența lui CRUDUS și derivaților săi. — Spre deosebire de it. și sp. † *fue*, † fr. *fui* Rol 3773 cere, alături de r. *fui*, FŪI; *avúi*, cu accentul pe *ú*, uniformizat la toate perfecte, cari din paroxitone au rămas oxitone.

CONSONANTISMUL

B, V

127 *a* — B=V și V=B:

Inscripțiile sînt pline de această realitate fonetică și grafică — B grecesc fiind ca pronunțare un v:

α. «BACULUS NON VACLUS», Appendix Probi, 9; CUUCULO, Sl 168; IUUEO, Sl 168; ALVA, MEp 392;

β. BOLO, Sl 85; BESTRA, Sl 165; BALEAS, Sl 150; BIRGO, MEp 241; BESTITO, MEp 258; BETERANO, MEp 276; BIBUM, MEp 385.

b — V și B:

VĒSSĪCAM	> bășică	, vescica	, vessie	, vejiga
VETERANUM	> bătrîn	, vetrano	, _____	, _____
VOCEM	> { <i>dr.</i> voce <i>ar.</i> boațe	, voce	, voix	, voz

c — Intervocalice:

«PAVOR NON PAOR», App. Probi, 176; «AVUS NON AUS», *ibid.*, 29.

d — B și P:

CANNABUM	> _____	, _____	, chanvre	, cañamo
* CANAPAM	> _____	, canapa	, _____	, _____
* CANEPEM	> cînepă	, _____	, _____	, _____

e — B și F:

BUBALUM	> bour	, _____	, _____	, búbalo
BUFALUM	> _____	, bufalo	, _____	, búfalo
SĪBĪLARE	> șuiera	, _____	, _____	, siblar
SĪFILARE	> _____	, (zufolare)	, siffler	, <i>d.</i> chillar
TABANUM	> tăun	, _____	, taon	, tábano
* TAFANUM	> _____	, tafano	, _____	, _____

f — L + V; R + V > LB, RB:

«ALVEUS NON ALBEUS» App. Probi, 70;

CORVUS și CORBUS, SĒRVUS și SERBUS etc. — cf. Dens, I, p. 103-106.

128

B -	> b	; b	; b	; b
BARBAM	> barbă	, barba	, barbe	, barba
BĒNE	> bine	, bene	, bien	, bien
BĪBERE	> bea	, bere	, boire	, beber
BOARIUM	> boar	, boaro	, † boier	, boyero
BOLĒTUM	> burețe	, boletō	, † boloi	, —
BOVEM	> bou	, bue	, boeuf	, buey
BUBALUM	> bour	, bufalo	, —	, búbalō

R. — Deși pentru B, V, P și F nu dăm poziția cu *Ē'*, *ī* (cf. §§ 149, 159, 167, 181), menționăm, totuși, că, în limba literară, și în această poziție ele rămân intacte, dar în dialecte se palatalizează: *sgher* < *EXBELO (? + *EXVĒRRO), *corghī* < CORBĪ; *v'erne* < VĒRMEM, *v'is* < VISUM; *cheatră* < PĒTRAM, *luchī* < LUPĪ; *he(a)re* < FĒLEM, *hīn* < *FĪLIANUM. Această palatalizare — pentru care cf.: B. P. Hasdeu, *Etymologicum magnum Romaniae*, III, 2228-2242; Dens, I, 307-316; M.-Lübke în DR, II, 1-19; CAR, 308-311; S. Pușcariu, *Études de linguistique roumaine*, 79-86; D. Macrea în DR, IX, 92-160 etc. — poate fi prezentată astfel: 1. nu poate fi datată din epoca de formațiune a limbei romîne; pare a fi posterioară despărțirii dialectului aromîn de dacoromînă; 2. fiziologicește, ea „putea să se întîmple în orice limbă” (Hasdeu, *l. c.*, 2231), așa că nu putem preciza dacă și în ce măsură am avea o influență romînă sud-dunăreană asupra dacoromînei; 3. ea se datorește *i*-ului născut din *Ē'* și *ī* (*i* care a dat naștere unei anumite faze de palatalizare și în greaca populară: $\beta' > \beta\gamma'$, $\delta' > \delta\gamma'$, $\mu' > \mu\nu'$, $\pi' > \pi\chi'$, $\rho' > \rho\gamma'$, $\tau' > \tau\chi'$ și care nu e strein restului domeniului romanic, în special dialectelor acestui domeniu). — Cf. și § 241 *R* și § 242^{b2}.

129

V -	> v	; v, gu	; v, gu	; v, g
VADUM	> vad	, guado	, gué	, vado
VALLEM	> vale	, valle	, val	, valle
VASTARE	> —	, guastare	, gáter	, gastar
VESPEM,-AM	> viespe	, vespa	, guépe	, avispa
VETERANUM	> bătrîn	, d. vetrano	, —	, —
VINUM	> vin	, vino	, vin	, vino
VIOLAM	> vioară	, —	, —	, —
VIRGAM	> vargă	, verga	, verge	, verga
VOCEM	> voce	, voce	, voix	, voz
VOS	> voi	, voi	, vous	, vos
VULPEM	> vulpe	, volpe	, —	, —
VULTUREM	> vultur(e)	, —	, † voutre	, † buitre

R. — De relevat dubletul: dr. *voce* — ar. *boațe* (cf. dr. *bocet*). — Oarecum paralel cu ce apare în celelalte trei limbi, în vechea și actuala dacoromână circulă regional *v* > *h* în câteva cuvinte: *hulpe*, *hultur*, *holbură* < VOLVULAM etc., iar VOLVERE e reprezentat numai prin *holba*.

It. — *voce* și † *boce* (D'Ov, § 67). Pentru *guado*, *guastare*, *golpe* (alături de *volpe*), cf. ML, I, §§ 18, 416; GF, § 377.

Fr. — Explicația acestui *g(u)* e aceeași ca și pentru italiană și spaniolă: sunetul acesta e de proveniență germanică, datînd cam din secolul al v-lea (B, § 163).

130

B intervoc.	> @,...	; v,...	; v, @	; b
ABANTE	> † ainte	, avanti	, avant	, —
BIBO	> beau	, bevo	, † boif	, bevo
CABALLUM	> cal	, cavallo	, cheval	, caballo
FABAM	> ar. fauă	, fava	, fève	, haba
HABERE	> ar. aeare	, avere	, avoir	, haber
HABUNT	> au	, hanno	, ont	, han
*HABUTUM	> avut	, avuto	, † ău > eu	, habido
NĒBULAM	> negură	, nebbia	, † nieble	, niebla
RŪBUM	> rug	, rogo	, —	, —
SABUCUM	> ar. săuc	, d. saugo	, † sêu(r)	, —
SEBUM	> seu	, sego	, † seu > † siu	, sebo
TĪBĪ	> ție	, —	, —	, ti

R. — În genere, dispare fără nici o urmă. — *v* din dr. *avere* (ar. *aeare* sau *aém* < HABEMUS etc.) se explică de la forme în cari, după dispariția lui B, A se afla în hiat cu U: pentru evitarea acestui hiat, s'a născut un *u*. Deci: HABUTUM (sau HABUI etc.) > **aut* > *ayut* > *avut* (menționăm că la Ioan Bianu, *Documente românești*, I (1907), doc. 123 și 126 (p. 110 și 112) apare de patru ori participiul trecut *aut*, dar nu putem preciza dacă în acest *aut* trebuie să vedem o eroare de grafie sau o realitate fonetică din 1625); după acest *avut*, curent și în aromână, *v* a apărut în toate celelalte forme ale verbului. — Ca și *v*, avem un *g* în *negură* < **nețură* < (**nehură*) < **nețură* < NEBULAM. — E posibil ca aceeași evoluție să se fi petrecut și pentru *rug*, al cărui *g* apare și în it. *rogo*. — Pentru ŪBER avem dr. *uger* și ar. *údzîre* (nu **udzîre*); deci, fonetism complicat, întrucît SŪGERE > ar. *súdzîre* (nu **sudzîre*).

It. — Pentru -B + U > *g*, cf. ML, I, § 442; GF, § 443; D'Ov, § 68. Dar nu s'ar putea preciza dacă *rogo* și r. *rug* au la baza lor o formă comună, de vreme ce SEBUM, bunăoară (cf. și § 131), a dat rezultate di-

ferite. Probabil că acest *g* s'a născut independent în cele două limbi. — Pentru rest, -B- s'a indentificat cu -v-.

Fr. — Dacă e urmat de u sau o, acest -B- dispore (cf. și § 102 *Fr.*), pe cînd în celelalte poziții rămîne ca *v*. — † *boif*, v. § 134.

Sp. — *v* din *bevo* represintă mai mult o grafie, ca și *b* din *bivir* < VIVERE (PG, § 43²; v. și p. 94-95). — *han* < HA(BU)NT (PG, § 116²); cf. aci § 132 *Fr.* — *ti* < TĪBĪ.

131

V Intervoc.	> @, ...	; v	; v, @	; v
BOVUM,-EM	> bou	, bue	, bœuf	, buey
* FAVULUM	> fagur	, † flavo	, —	, —
LAVARE	> la	, lavare	, laver	, lavar
LĒVARE	> lua	, levare	, lever	, llevar
NAEVUM, NEUM	> neg	, neo	, —	, —
NIVEM	> nea	, neve	, † neif	, nieve
NÓVEM	> nouă	, nove	, neuf	, nueve
NOVERCAM	> nearcă	, —	, —	, —
NOVUM	> nou	, nuovo	, neuf	, nuevo
PAVOREM	> —	, —	, † paor, † pœur	, pavor
UVAM	> †, ar. auă	, uva	, —	, uva
VIVERE	> † vie	, vivere	, vivre	, vivir

«RIUS non RIUS», App. Probi, 174.

R. — A avut aceeași soartă ca și -B-, iar *fagur* are aceeași explicație ca și *negură*. — Pentru *neg*, v. CDDE.

Dispariția acestui -v- nu este uniformă în rezultatele lui. Pe de o parte avem *nea*, ca și *grea* < GRĒVEM, iar pe de alta, *no(a)uă* nu *noa*, ca și *ŌVAT > o(a)uă, UVAM > auă, în timp ce SEDEBAT > ședea etc. La atari casuri, ar veni să se adauge și forme de la §§ 126, 215. Pentru toate, cf. §§ 207, 215.

It. — Ca și la § 130, alături de *uva* circulă *ugola* < *UVOLAM. Cf. și § 134. — Pentru alte casuri, cf. și ML, I, § 442.

Fr. — Aceleași rezultate ca și la -B-. Pentru -f-, v. § 134.

Sp. — Pentru lipsa lui *v* din *buey*, cf. § 89 *It.*

132

B, V + E, I + voc	> b	; b (b)	; g (z)	; i (y)
ALBEAM	> albie	, d. albio	, auge	, —
CAMBIARE	> șchimba	, cambiare	, changer	, † camear
HABEAT	> aibă	, abbia	, † ai(e)t	, haya

RABIAM	> _____	, rabbia	, rage	, rabia
RŪBEUM	> roib	, † robbio	, rouge	, royo
* LŪMBEAM	> _____	, _____	, longe	, _____
SCABIAM	> sgaihă	, scabbia	, _____	, _____
CAVEAM	> _____	, gabbia	, cage	, gavia
* LEVIARIUM	> _____	, _____	, léger	, _____
* NIVIARE	> _____	, _____	, neiger	, _____
SERVIENTEM	> _____	, _____	, sergent	, _____

R. — *i*-ul născut din *i* sau *i* < *E* + *voc* fiind semiconsoană, *B* și *V* nu erau intervocalice în forme ca *SCABIAM* etc., așa că ele s'au păstrat ca *b*, cu *i*-ul metatesat.

It. — S'au păstrat ca *b*; posttonice, *By* și *vy* se reduplică (*bb*)—cf. și §§ 140 *It.*, 182 *Sp.*

Fr. — Resultatul de *z* § 140 *Fr.*, (scris *g*: *neiger* după care s'a refăcut *neige* din *neif* Rol 3319, sau *j*: *Dijon* < *DIVIONEM*) nu e contrazis de † *ait* (în loc de † *alet* Sch, §§ 340, 406; Cl, § 216), pentru că *B* din *HABEO*, *HABEAM* a căzut chiar în latina vulgară prin întrebuintarea proclitică a unor atari forme (*B*, § 171).

Sp. — După PG, § 53¹, formele ce au alt rezultat decât acel de *i* (*y*) nu sînt populare,

133

Cons + <i>B</i> , <i>V</i>	> <i>b</i>	; <i>b</i> , <i>v</i>	; <i>b</i> , <i>v</i>	; <i>b</i> , <i>v</i>
CARBONARIUM	> cărbunar	, carbonaio	, charbonnier	, carbonero
EXALBIDUM	> sarbăd	, _____	, _____	, _____
ORBUM	> orb	, orbo	, † orp > † orb	, _____
TŪRBARE	> turba	, _____	, _____	, turbar
CERVICEM	> cerbice	, _____	, _____	, _____
CORVUM	> corb	, corvo	, † corp	, cuervo
MALVAM	> nalbă	, malva	, mauve	, malva
PARVULUM	> _____	, pargolo	, _____	, _____
SĒRVARE	> serba	, serbare	, _____	, † servar
SĒRVUM	> șerb	, servo	, serf	, siervo
PALUMBUM	> porumb	, palombo	, _____	, palomo

It. — Perturbările sînt evidente pentru *LV* și *RV*. După *D'Ov*, § 75, *RV* > *rb* în paroxitone și *rg* în proparoxitone. În afară de *pargolo*, pentru care cf. și § 131 *It.*, alături de *volgere* < *VOLVERE* e și † *volvere*, ca și † *servare* alături de *serbare*.

Fr. — † *corp* < *CORBUM* (și † *corf* Sch, § 113), iar † *orp* (*DG*, § 435) > † *orb* sub influența formei feminine. — *serf*, § 134.

Sp. — MB > *mm > m, fără a fi un fonetism general: CAMBAM > † cam(b)a, CAMBIARE > † camear.

134

B, V finale	> Ⓞ	; g, v	; f, Ⓞ	; b, v, Ⓞ
RŪBUM	> rug	, rogo	, _____	, _____
SEBUM	> seu	, sego	, † siu > suif	, sebo
TŪBUM	> _____	, _____	, † tou	, _____
TRABEM	> _____	, trave	, † tre(f)	, trabe
NOVUM, -AM	> nou	, nuovo	, neuf, neuve	, nuevo
OVUM	> ou	, uovo	, œuf	, huevo
RĪ(V)UM	> riu	, † rigo	, † ri(f)	, rio
SŪB	> su	, _____	, _____	, † so

R. — Poziția finală a consoanelor interesează numai franceza: în această limbă, după căderea lui -M, vocalele finale, exceptând A, s'au șters, așa că B și V au rămas într'adevăr finale — pentru română, cf. § 112 notă. — Literarul *sub* e o formă cultă, refăcută după SUB care, ca și pentru spaniolă, e singura formă ce are pe B final. Pentru *rug*, it. *rogo* și *sego*, cf. §§ 130, 131.

It. — † *rigo* < RIVUM, iar *rio* < RIUM de la care derivă și sp. *rio*, pentru care cf. R. Menéndez Pidal, *Orígenes del español*, § 47¹.

Fr. — În toate formele date, cele două labiale sînt precedate de vocale, iar rezultatul lor nu e uniform: în desacord cu ce s'a menționat la § 130 *Fr.*, B dispare din ŪB1 > † o Rol 3105 > ou, İB1 > † i Rol 174 > y, ca și în † *tou* etc. — Pentru -f din † *seu(v)* > † *siu(f)* > *suif*, cf. diferitele nuanțe de interpretare la DG, § 435; An, 41 nota; Cl, § 41; B, § 172.

135

b epentetic	: _____	; _____	; B, § 197	; PG, § 59
CAM(E)RAM	> _____	, camera	, chambre	, cămara
CŪM(Ū)LARE	> _____	, _____	, combler	, d. cumblar
*TRĒM(U)LARE	> tremura	, tremolare	, trembler	, temblar

Această particularitate e o caracteristică a francesei și spaniolei: între consoanele unor anumite grupuri secundare apare acest b (§ 9) — pentru t, d, cf. § 155.

În dacoromână s'a înregistrat forma *trembur* (DR, IX, 407) — cf. § 42 R.

P, F (PH)

136

P-	> p	; p	; p	; p
PALUM	> par	, palo	, pieu < † pel	, palo
PETRAM	> piatră	, pietra	, pierre	, piedra
PINUM	> pin	, pino	, pin	, pino
PORCARIUM	> purcar	, porcaio	, porcher	, porquero
PŪLPAM	> pulpă	, polpa	, † poupe	, —

Pentru română, v. § 128 R.

137

F-	> f	; f	; f	; h
FABAM	> ar. fauă	, fava	, fève	, haba
FAC(U)LAM	> fache	, —	, † faille	, † faja
FĒRRUM	> fier	, ferro	, fer	, hierro
FIGUM	> ar. hic	, fico	, † fi	, higo
FILUM	> fir	, filo	, fil	, hilo
FŌCUM	> foc	, fuoco	, feu	, fuego
FŪRNUM	> ar. furnu	, forno	, four	, hornu

Fr. — FŌRIS > † *fors* Rol 3032 > *hors*, cu *h* nelămurit (DG, § 441; B, § 173; Cl, § 89 și p. 266).

Sp. — Incepînd cu secolul al xv-lea, *h* devenise o realitate, nu însă pentru toate regiunile și pentru toate pozițiile (PG, § 38²): alături de *horno*, iată FŪNDUM > *fondo* și *hondo*. Deci: FŌSSAM > † *fuesa* > *huesa*. Dar acest *h*- nu reproduce numai F, întrucît HŌRTUM > *huerto*, ŌSSUM > *hueso* etc. — Pentru *f* > *h*, cf. R. Menéndez Pidal, *Origenes del español*, pag. 219 și urm. (cu cele două hărți respective).

138

P intervocalic	> p	; p	; v	; b
APERIRE	> ar. apirire	, aprire	, ouvrir	, abrir
CAPISTRUM	> căpăstru	, capestro	, chevêtre	, cabestro
CEPAM	> ceapă	, —	, † cive	, —
RIPAM	> ripă	, ripa	, rive	, riba
CAPUT	> cap	, capo	, chef	, cabo
LUPUM	> lup	, lupo	, † leu > loup	, lobo
OPUS	> † op	, uopo	, † ues	, † huebos
RAPUM,-AM	> —	, rapa	, † reve	, rabo

It. — GRĪPOS (REW) > *gripo*, *grifo*, iar GRYPHUS > *grifo*. Nu ar fi exclus ca aci să fie γριφος și γρυπός.

Fr. — Ca și B și v, -p- > v. — *chef* și † *leu* (§ 97 *Fr*) se încadrează în § 143. — † *ues* (din † *entrues*): cf. REW 4485 a, 4514, 6079; Br, 211: „*entrues* < *ent(e)r obos* (OPUS) ou bien < *inter o(c) epso* (IPSUM)?“

Sp. — Pentru pronunțarea explosiv-sonoră a lui *b*, cf. PG, §§ 35 bis⁴, 40.

139

F intervocalic	> f	; f	; † v > @	; v (b), f
*CÓPHANUM	> _____	, cofano	, _____	, cuévano
RAPHANUM	> _____	, rafano	, † ravene	, rábano
SCRÓFAM	> scroafă	, scrofa	, _____	, _____
GRYPHUM	> _____	, grifo	, _____	, grifo
*EXTÚFARE	> _____	, stufare	, étuver	, _____
*REFUSARE	> _____	, _____	, † rëuser	, rehusar
TRÍFÓL(I)UM	> trifoiu	, trifoglio	, † trefueil	, trébol
TRÍFÓRIUM	> _____	, _____	, † trifoire	, _____
PANIF(I)CARE	> _____	, _____	, † panegier	, † apaniguar

Fr. — Fonetism cam insuficient precizat. În † *trefueil* și † *trifoire*: probabil să fi influențat FOLIUM pentru primul, iar al doilea să fie un împrumut. — F din PANIF(I)CARE nu a rămas intervocalic nici pentru spaniolă. — Pentru *étuver* și † *rëuser* > *ruser* s'au propus și *EXTUPARE și RECUSARE.

Sp. — Pentru vechimea lui *v* (din 665), v. PG, § 42². Cu privire la *COPHANUM (§ 22 *Sp*), de relevat că italiana cunoaște și † *còfino*.

140

P + E, I + voc	> p	; p	; ch	; p, b
APPRÓPIARE	> apropia	, _____	, approcher	, _____
APIUM	> _____	, appio	, ache	, apio
SAPIAM	> _____	, sappia	, sache	, sepa
SEPIAM	> _____	, seppia	, sèche	, jibia

R. — Pentru palatalizarea lui *p*, cf. § 128 *R*.

It. — Ca și B, v în poziție identică (§ 132), și P s'a reduplicat.

Fr. — Tot ca și By, vy cari au devenit *bž > ž (g, j), și acest Py > *pš > š (ch). — Cf. și § 182 *Fr*.

Sp. — Și aci, fonetism neclar.

141

F + E, + voc	> f	; f	; f	; f
COFEUM, -AM	> [coif]	, (s)cuffia	, coiffe	, (es)cofia
GRAPHIUM	> _____	, _____	, greffe	, _____

Pentru această poziție *Fy* cuvintele sînt prea puține și, în același timp, puțin concludente, ales că chiar aceste două nu fac parte din fondul lexical de basă al limbilor romanice.

142

Cons + P, F	> <i>p, f</i>	; <i>p, f</i>	; <i>p, f</i>	; <i>p, f</i>
CARPĪNUM	> carpen	, carpino	, charme	, carpe
*(EX)CARPIRE	> ar. scărchire	, carpire	, † charpir	, carpir
SĒRPE(NTE)M	> șearpe	, serpe(nte)	, serpent	, sierpe
INFANTEM	> _____	, fante	, enfant	, infante
ŌRPHANUM	> ar. oarfăn	, orfano	, † orfene	, huérfano

Fr. — CARP(I)NUM > **charpne* > **charpme* > *charme*.

Sp. — Alături de *sierpe* e și *serpiente*, ca și în italiană.

143

P, F finale	> <i>p.</i>	; <i>p.</i>	; <i>f - v, ②</i>	; <i>b</i>
CAPUT	> cap	, capo	, chef	, cabo
RAPUM, -AM	> _____	, rapa	, † reve	, rabo
SCOPAM	> _____	, scopa	, † escouve	, escoba
GOMPUM	> _____	, _____	, † gon > gond	, _____

R, It, Sp. — Ce s'a menționat la § 134 se aplică și aci pentru P — pentru F nu avem exemple. În spaniolă avem același *b* ca și la § 138.

Fr. — Dacă după P urmează A, atunci rezultă *v*. Dacă P și F sînt precedate de o consoană fără a fi urmate de A, atunci ele dispar, nu se pronunță: † *gon* ca și *champ* < CAMPUM.

T, D

144 — Caracteristica esențială a acestor două dentale e asibilarea lor în *ț* și *z* atunci cînd se aflau urmate de *yod*. Această asibilare devenise fapt împlinit în secolul al IV-lea. Publicațiunile asupra latinei vulgare reproduc următoarele semnalări ale gramaticilor latini Papirius și Servius: «JUSTITIA cum scribitur tertia syllaba sic sonat quasi constat ex tribus litteris: TZ et I»; «MEDIA: -DI- sine sibilo proferenda est, graecum enim nomen est». — Cf. și B, § 147.

T

145 a — T + E, I + voc > t, s (și z):

LAURENTZIO, Diehl 564; VINCENTZA, SI 129 și Diehl 563; ΔEPOSICIO, SI 131;
PASSIINS, SI 130; SAPIENSIE, SI 130; MARSIANESSES, Gr § 277;
ZODORUS, Diehl 547, 548, 549; ZIOFILUS, Dens, I, § 44.

b — -T- > -D- (In Iberia, în sec. al VI-lea):

EXTRICADO, SI 122; FLORIDOS, SI 94; AMADUS, BL, § 171.

D

146 a — D + E, I + voc > z:

z(i)ES, Dens, I, p. 107; ZEBUS, Diehl 543; OZE (< HODIE), Diehl 545 și SI 138;
ZOGENEĆ, Gr § 272; ZIOMEDIS, SI 137; Z(Y)ONYSIUS, Diehl
551, 556. Cf. și AZUTORIBUS, Diehl 555.

b — D + V, F, M > RV, RF, RM:

ADVORSUS, REp, tav. XXXIV și ARVORSUM, Gr § 281; ARFUISSE, REp, p. 179;
ARMISSARIUS, Dens, I, p. 108.

c — D și G:

*DAMUM > fr. *daim* și GAMMUM > sp. *gamo*.

d — -D (final) > -T:

APUT, REp 220, SI 133; AT, SI 110; QUOT, REp 84, SI 133.

e — Pentru D > L: «ADIPES NON ALIPES», App. Probi, 178; cf. și
Gr §§ 281, 289. — V. aci, la 166 It.

147

T-, D-	> t, d	; t, d	; t, d	; t, d
TALEM	> tare	, tale	, tel	, tal
*TARDIVUM	> târziu	, tardivo	, tardif	, tardío
TELAM	> teară	, tela	, toile	, tela
TIMERE	> teme	, temere	, ———	, temer
TORTUM	> tort	, torto	, ———	, tuerto
TURMAM	> turmă	, torma	, ———	, ———
TUSSEM	> tuse	, tosse	, toux	, tos
DARE	> da	, dare	, ———	, dar
DEMANDARE	> ar. dimîndare	, domandare	, demander	, demandar
DÉSERTUM	> deșert	, † diserto	, désert	, desierto

DIGITUM	> deget	, dito	, doigt	, dedo
DOLUM	> dor	, duolo	, deuil	, duelo
DUCCERE	> duce	, † ducere	, duire	, ducir

R. — Pentru T, D + Ę, Ī v. § 149.

148

T, D intervoc.	> t, d	; t, d	; ©, ©	; d, ©
ARATOREM	> arător	, aratore	, † areour	, arador
CATĒNAM	> ar. cătină	, catena	, chaîne	, cadena
MINUTUM	> ar. minut	, minuto	, menu	, menudo
*ÓBLĪTARE	> uita	, —	, oublier	, olvidar
PINETUM	> ar. chinet	, pineta	, † pinoie	, Pinedo
PLETŪRAM	> —	, —	, † pleure	, —
*POTERE	> putea	, potere	, † podeir	, poder
RÓTAM	> roată	, ruota	, roue	, rueda
SĪTEM	> sete	, sete	, † sei > soi(f)	, sed
ULMĒTUM	> ulmet	, olmeto	, ormaie	, olmeda
VĪTAM	> vită	, vita	, † vide > vie	, vida
*EXCADĒRE	> scădea	, scadere	, échoir	, † escaecer
LAUDARE	> lăuda	, lodare	, louer	, loar
MEDŪLLAM	> măduvă	, midolla	, † meolle	, meollo
PEDONEM	> —	, pedone	, † peon > pion	, peón
PEDŪCŪLUM	> păduchiū	, pidocchio	, † peoil > pou	, piojo
VADARE	> —	, guadarē	, guéer	, —
VIDERE	> vedea	, vedere	, voir	, ver

R. — arător (în loc de *arătoare) e o formă analogică.

It. — T protonic circulă și ca d: *podere*. Cît privește D posttonic, există «una grande varietà di alterazioni a seconda delle ragioni», GF, § 435.

Fr. — T a dispărut fără urmă. La fel și D. Cronologic, T a devenit d prin secolul al VI-lea. Acest d < T, ca și d < D, au avut amîndoi o evoluție identică: după vre-o două secole, ei au devenit δ grecesc — sunet care ușor a putut dispărea din limbă, așa cum a dispărut și γ < G (§ 189 Fr). De reținut că acest fonetism de sonorizare nu apare și pentru TT (§ 211) și nici pentru DD: ADŌRARE > † aorer *ADDŌNARE > (s')adonner. — *pouvoir* (pentru † *podeir* > † *poeir*: *POTET > † *poet* Rol 9) se explică prin analogie cu verbe ca *mouvoir* (Sch, § 426; Cl, § 42 e) sau *devoir, avoir* (B, § 166). — Menționăm *vide* Rol 2933 < VITAM. Cf. și DH, § 36.

Sp. — Paralelismul cu franceza nu e complet: T > d, în timp ce D a dispărut. Dar această dispariție nu e absolut generală: *nudo* § 97 Sp; *vado* § 129 — cf. PG, § 41². — Ca cronologie fonetică, cf. § 223.

149

T, D + Ę, I	> <i>t, (d)z,</i>	<i>; t, d,</i>	<i>; §§ 147, 148, 153</i>	<i>; §§ 147, 148, 153</i>
*ADMÖRTIRF	> amörți	, ammortire	, amortir	, amortecer
*ADMUTIRE	> amuți	, ammutire	, † amuir	, ———
*PETIRE	> peți	, †d. pezzire	, ———	, pedir
*PUTIRE	> puți	, putire	, † pui, puer	, † pudir
TERM(IN)EM	> țarm	, termine	, ———	, ———
TERRAM	> țară	, terra	, terre	, tierra
TIBI	> ție	, ———	, ———	, ti
VITELLUM	> vițel	, vitello	, † veel > veau	, ———
MUTI	> muți	, muti	, † mus	, mudos
*ASSURDIRE	> asurzi	, assordire	, assourdire	, asordecer
AUDIRE	> auzi	, udire	, ouir	, oir
DECEM	> zece	, dieci	, dix	, diez
DĪCERE	> zice	, dire	, dire	, decir
CRUDI	> cruzi	, crudi	, crus	, † cruos

R. — Această poziție interesează exclusiv limba română. Alterarea celor două dentale e străveche și generală. După cum s'a relevat și la §§ 47, 76 *R*, dialectal, *ț* și *(d)z* absorb pe *i* neaccentuat final (*muț, crudz*), iar pe *e* și *i* accentuați fi întunecă în *ă* și *î* (*țarm, zău; ție, ziuă*). Sunetul *dz* din care a rezultat actualul *z* e și astăzi curent în aromână și în dacoromîna nord-estică (Moldova, Basarabia și Bucovina), ca și în alte regiuni transilvănene (Maramureș etc.).

Nu există regulă fără excepții — și aceasta cu atât mai mult cu cât ar fi vorba de fonetică morfologică, ales verbală. *URTICAM* > *urzică* (ar. *urdzică*). Aproximarea cu *ORDIRE* (Dens, I, 225) nu e riscată, după cum bună e și sugestia cu *ἀδίκη* „ortie“ (REW 9090), care ar sprijini și o eventuală influență a lui *δάς, δαδός, (δαίς, δαίδος)* asupra lui *TAEDA* > *DAEDA* (§ 5). — *LANDICA* (EMD) e reflectat prin **lindic* > *lindic* (cu *D* nealterat). — Forme ca *DĒDI* > *dediu* (ar. *dedū*), în loc de **zezi*, aparțin foneticei morfologice, în care *D* din *DO, DARE* etc. s'a impus. — În raport cu *s*, cf. § 226 *R*.

Fr. — *-s* (sau *-z*) din forme vechi franceze (*† mus, † enfanz, † granz*), ca și din actuale, nu reproduce vre-o alterare a lui *T* sau *D*, ci contractarea lui *T* sau *D* cu *S*: *MŪT(O)S, INFANT(E)S, GRAND(I)S* sau *GRAND(E)S*.

150

T, D + E, I + voc	> <i>t, (d)z</i>	<i>; z - č, ĝ - z</i>	<i>; s - z, © - g</i>	<i>; z, ©</i>
*EXCURSIARE	> ———	, scoriare	, † escorsier	, escorzar
*INALTIARE	> înălța	, inalzare	, † enhaucier	, alzar
*MĪNUTIARE	> mărunța	, † minuzzare	, † menuisier	, † menuzar

MARTIUM	> marț	, marzo	, mars	, marzo
PALATIUM	> † paraț	, palazzo	, palais	, _____
PLATEAM	> _____	, piazza	, place	, _____
PRÉTIUM	> preț	, prezzo	, † pris > prix	, _____
PŪTEUM	> puț	, pozzo	, puits	, pozo
TERTIUM	> anțarț	, terzo	, tiers	, _____
VITIUM	> (ar. nvețü)	, vezzo	, _____	, † vezo
*APODIARE	> _____	, appoggiare	, appuyer	, apoyar
BAPTIDIARE	> § 158	, † batteggiare	, † baloyer	, _____
FASTIDIARE	> _____	, _____	, _____	, hastiar
INÓDIARE	> _____	, annoiare	, ennuiet	, _____
MÉRIDIARE	> meriza	, meri(ggi)are	, _____	, _____
RADIARE	> _____	, raggiare	, † raier	, rayar
VIRIDIARIUM	> _____	, _____	, verger	, _____
*BARDEAM	> _____	, _____	, barge	, _____
DE HAC RE	> _____	, _____	, gier(es)	, _____
HORDEUM	> orz	, orzo	, orge	, _____
MÉDIUM	> miez	, mezzo	, † mi	, † meyo
MÓDIUM	> _____	, moggio	, † mui > muid	, moyo
RADIUM, -AM	> rază	, raggio	, rai	, rayo
STADIUM	> _____	, staggio	, _____	, _____
ADJUTARE	> ajuta	, aiutare	, aider	, ayudar

R. — Resultatele sînt identice ca la § 149. ADJUTARE se încadrează în § 151 după ADJUTO > *ajut.* — Cf. și § 192.

It. — Fonetism mai complicat, ales în morfologia verbală.

Pentru T: *ACUTIARE > *aguzzare*, *FÖRTIAM > *forza*; *EXQUARTIARE > *squarciare*, *CAPTIARE > *cacciare*; PRETIARE > *pregiare*. Deci: z, ě și ĝ — cf. GF, § 318.

Pentru D: intervocalic, dy > ĝ: HÖDIE > *oggi*; precedat de consoană (R), devine z: VĪR(I)DIA > *sverza* (ML, I, § 510; GF, § 323). Deci: ĝ (gg) și z. Abateri, v. la GF, § 324.

Fr. — Dacă e precedat de o consoană, ty > s (ortografiat s, ss (*chasser*) sau c: *force*); iar dacă e precedat de vocală, rezultatul e z (ortografiat s): * INVITIARE > † *envoisier*.

Dy, precedat de o vocală, dispore, iar dacă e precedat de o consoană, exceptînd N, devine ž (ortografiat j: DE-USQUE > *jusque*, sau g).

Pentru barge Rol 2467, e dată și BARCA. — Pentru gier(es) < DE HAC RE (admisă și de BL, § 321 c) e dată și DE EA RE și EA DE RE. — ADJUTARE > *aidtare > *aider*.

Sp. — ty > z, pe cînd dy, ca și în francesă, dispore și aci de timpuriu: *ASSEDIARE > † *asear*. — Cf. și § 192.

151

T, D + E, I + Ó, Ú	> č, ě > ž	; z-ĝ, ĝ	; s-z, © - g	; z, (©)
*FETIOLUM	> fecior	, _____	, _____	, _____
INCLINATIONEM	> închinăciune	, _____	, _____	, _____
INTELLECTIONEM	> înțelepciune	, _____	, _____	, _____
LİNTEÓLUM	> _____	, lenzuolo	, linceul	, lenzuelo
RATIONEM	> _____	, ragione	, raison	, razón
ROGATIONEM	> rugăciune	, _____	, † rovaizon	, _____
TITIONEM	> tăciune	, tizzone	, tison	, tizón
DEŌ(R)ISUM	> jos	, † gioso > giù	, † jus	, † yuso
DIŪRNUM	> _____	, giorno	, jour	, _____
GLADIÓLUM	> _____	, ghiaggiuolo	, glaļeul	, _____
ODIOSUM	> _____	, uggioso	, _____	, _____

R. — Spre deosebire de § 150, aci avem alte rezultate, cari se identifică cu cele de la § 193 și, parțial, cu cele de la § 205. Ele, ca și *t*, *dz* de la §§ 149, 150, sînt comune și aromînei. — Pentru *jos*, în aromînă e *nghios* în loc de (n)gios. Ca explicație, s'a dat influența nasalei *n* < IN (Th, Capidan, *Meglenoromîni*, I, 128 și CAR, 320). În franceză (și italiană) nasala are, în adevăr, o influență, în sensul că *NDy* > *n̄* (*gn*): *VERECUNDIAM* > *vergogne* (> it. *vergogna*). Dacă *INDEORSUM* a putut deveni *nghios*, atunci cu atît mai mult *MENTIONEM* trebuia să dea **minchîună*, nu *mincîună* (§ 92). O formă ipotetică **INDEORSUM* ce ar putea explica pe *nghios* nu poate fi admisibilă.

It. — «*Ty*, dopo vocale, comparisce come *g*...; dopo consonante, come *z*...», D'Ov, § 72; GF, § 318. Dar, alături de *stagione* < *STATIONEM* e (†) *stazzone*, ca și *tizzone*. Deci, nu e un singur rezultat, așa cum e pentru *Dy* > *ĝ* (*gg*).

Fr, Sp. — Aceleași rezultate ca și la § 150. REW 2567 dă, pentru it. *giù*, † fr. *jus* și sp. *yuso*, forma *JŪSUM* (cf. EMD și Gaffiot, *Dict.*) analogică după *SURSUM*, în timp ce aceeași explicație se dă de altă parte, dar aplicată în domeniu romanic, nu latin, adică: *giù* după *sù* (D'Ov, § 40), *yuso* după *suso* (PG, § 128¹).

152

(Cons +) T, D + cons	> t, d	; t, d	; ©	; ©
PLAT(A)NUM	> paltin	, _____	, plane	, _____
RAD(Ī)CINAM	> rădăcină	, _____	, racine	, _____
PANT(I)CEM	> pintece	, pancia	, panse	, panza
ŪND(É)CIM	> _____	, undici	, onze	, once
MAST(I)CARE	> mesteca	, masticare	, mâcher	, mascar
*PĒND(I)CARE	> _____	, _____	, pencher	, _____

MAND(U)CARE	> mînca	, † manducare	, manger	, —
VIND(I)CARE	> vindeca	, vendicare	, venger	, vengar
VENTREM	> vîntre	, ventre	, ventre	, vientre
VEND(E)RE	> vinde	, vendere	, vendre	, vender

R. — Probabil: PLATANUM > *PALTANUM > *paltän* > *paltin*.

Fr., Sp. — T și D au dispărut asimilîndu-se cu consoana imediat următoare cu care au format grup original sau secundar: ORD(I)NEM > † *ourne* > *orne* (fr.) — *t* și *d* din *ventre*, *vendre* își au explicația în § 155. — Pentru rezultatele ce privesc pe *c*, cf. §§ 194, 195. — Pentru *z* din *onze*, cf. B, § 116; Cl, § 133.

153

Cons + T, D	> <i>t, d</i>	; <i>t, d</i>	; <i>t, d</i>	; <i>t, d</i>
OÛB(I)TUM	> cot	, † gombîto	, coude	, codo
HÔSTEM	> oaste	, † oste	, † ost	, hueste
PORTABE	> purta	, portare	, porter	, portar
RÛPTÛRAM	> ruptură	, rottura	, roture	, rotura
CAL(I)DAM	> caldă	, calda	, chaude	, caldo s
FÛNDAM	> —	, fionda	, † fonde	, honda
SURDAM	> surdă	, sorda	, sourde	, sorda

Fr. — Cu privire la amănunte în legătură cu T care a dat și *t* (*hôte* < HOSP(I)TEM) și *d* (*malade* < MALE-HAB(I)TUM), v. B, § 141.

Sp. — Ca și alte grupuri similare (PG, § 60¹), B'T > † *bd* > † *ud* > *d*: CUB(I)TUM > † *cobdo* > † *coudo* > *codo*.

154

T, D finale	> <i>t, d, ©</i>	; <i>t, d, ©</i>	; ©	; <i>t, d, ©</i>
FACTUM	> fapt	, fatto	, fait	, hecho
FRÛCTUM	> frupt	, frutto	, fruit	, † frucho
MÓRTU(U)M	> mort	, morto	, mort	, muerto
MÛTUM	> mut	, muto	, † mu > muet	, nudo
GRANDEM	> —	, grande	, † grant	, grande
MÛNDUM	> ar. <i>mundă</i>	, mondo	, † mont	, —
NÔDUM	> nod	, nodo	, noeud	, nudo
SÛRDUM	> surd	, sordo	, sourd	, sordo
AUT	> au	, o(d)	, ou	, o
CAPUT	> cap	, capo	, chef	, cabo
AD	> a	, a	, à	, á
QUOD	> că	, —	, —	, —

R., It. — Ca și pentru spaniolă, numai ultimele patru cuvinte prezintă pe T și D finale; celelalte se încadrează în § 134 *R.*, în sensul că

în romîna veche se pronunța: *faptu, mutu, nodu, surdu* (§§ 104 R, 112 notă). În ultimele patru, cele două dentale au dispărut — *d* din *od* e cerut de fonetică sintactică.

Fr. — Exceptînd cazuri speciale ca *brut, but, fait, sept* etc., *t* și *d* nu se pronunță, chiar dacă ortografia le menține. Chiar în silabă finală, dar intervocalic, $t > d$ (§ 148 *Fr*) și apoi a dispărut ca și *d* din *D*: BATTUTUM $> \dagger$ *batud* Rol 2368.

Sp. — Forme ca *hecho* se încadrează în § 230. De reținut ce s'a spus la §§ 148 *Sp*, 153 *Sp*.

155

t, d épentetici	:	—	;	—	;	—
CARC(E)REM	$>$	—	,	carcere	,	chartre , cárcel
*TORC(E)RE	$>$	toarce	,	torcere	,	\dagger tortre , torcer
CRESC(E)RE	$>$	crește	,	crescere	,	\dagger creistre , crecer
NASC(E)RE	$>$	naște	,	nascere	,	\dagger naistre , nacer
PASC(E)RE	$>$	paște	,	pascere	,	\dagger paistre , pacer
COLLIG(E)RE	$>$	culege	,	cogliere	,	\dagger cueldre , coger
MELIOR	$>$	—	,	meglio	,	\dagger mieldre , —
MÓL(E)RE	$>$	—	,	—	,	\dagger moldre , moler
TÓLL(Ē)RE	$>$	—	,	togliere	,	\dagger toldre , toller
SÚRG(Ē)RE	$>$	—	,	sorgere	,	\dagger sordre , —
CO(N)S(UE)RE	$>$	coase	,	cucire	,	\dagger cosdre , coser
LAZ(A)RUM	$>$	—	,	lazzarone	,	\dagger lasdre , lázaro

Fr. — Această epentesă e caracteristică limbei franceze și e curentă în epoca veche: \dagger *mieldre* Rol 3532; VÓLUERAT $> \dagger$ *voldret* (Sch, § 337; v. și § 404); *VENÉRUNT $> \dagger$ *vindrent* etc. — Cf. și § 229.

S, Z

s

156 a — \dagger -s- $>$ -r-:

\dagger HASENA $>$ (H)ARENA. — Un proces invers și parțial ($r > s$) s'a petrecut în limba francesă — cf. § 173 *Fr*.

b — s dispărut în forme ca:

TRA(NS)MĪTTERE $>$ trimete, \dagger tramettere, — , —
PRE(S)BYTERUM — cf. 223 R.

157

S-	> s	; s, sc	; s	; s, † s > j, c
SALEM	> sare	, sale	; sel	, sal
SAPONEM	> săpun	, sapone	, savon	, jabón
SĒBUM	> seu	, sego	, suif	, sebo
SĒPIAM	> ———	, seppia	, sèche	, jibia
SINGULAREM	> <i>stingher</i>	, † cinghiaro	, sangler	, ———
SĪTEM	> sete	, sete	, soif	, sed
SŪMNUM	> somn	, sonno	, somme	, sueño
SUCUM	> suc	, d. sugo	, ———	, jugo

R. — Pentru *stingher* (DR, II, 901; V, 779; VII, 114) s'a propus și *EXTRA-IUNGULARIUS (Densusianu în GrS, IV, 390). — ș din *șoarece* < SORICEM e nelămurit și nu se poate preciza dacă a rezultat din s... ě > ș... ě sau și din construcții ca: *cățușe* (=pisici) și **șoareci* > *cățușe* și *șoareci*.

It. — † *cinghiaro* (și *cinghiale*) e explicat prin influența lui *cinghia* < CINGULAM. Din seria abaterilor mai menționăm: *scemo* < *SĒMO, *scemo* < SĒMUM etc. (cf. GF, § 381; D'Ov, § 67) — fonetism care ne duce și la § 231 It.

Sp. — Ca și în italiană, și în spaniolă e această varietate fonetică: † s (azi j) și s: SAPIAT > **saipat* > *sepa*, SĒMEM > *jeme*, *SERRARE > *cerrar*; cf. și SŌCCUM > *zoco* și *zucco*, (it. *zocco*). Sînt perturbări ce nu au primit explicații satisfăcătoare (ML, I, § 417; PG, § 37²; GF, § 382). — Pentru j < ss + i, cf. § 212.

158

S, Z intervoc.	> s, (d)z	; s - z. z	; s (z), . . .	; s, c
CASAM	> casă	, casa	, † <i>chiese</i> > <i>chez</i>	, casa
MĒ(N)SAM	> masă	, ———	, moise	, mesa
MĒ(N)SŪRAM	> măsură	, misura	, mesure	, mesura
PAUSARE	> (ră)păsa	, posare	, poser	, posar
SPŌ(N)SARE	> ———	, sposare	, épouser	, esposar
BAPTIZARE	> boteza	, § 150	, § 150	, ———
COTTIZARE	> cuteza	, ———	, ———	, ———
PALMIZARE	> ———	, ———	, d. plamuzé	, ———
SŌMNIZARE	> ———	, ———	, d. sauneyar	, ———
APŌZĒMAM	> ———	, bozzima	, ———	, pocima

It. — Fără uniformitate generală, -s- (fie ^ls-, fie s^l) se pronunță și sonor (ca z romînesc): † *misello*, *ucciso* etc. — v. GF, § 384

Fr. — Pentru *chez* s'au mai propus: „abl. CASIS?“, An, 151; loc. CASAE, DH, § 471. — Pentru SOMNIZARE, cf. Mil, 298. — Pentru *s* SONOR, v. § 159.

159

S + Ę, Ī	> ș	; s, sc	; s, s (z)	; s, j
MĪSĚLLUM	> mișel	, † misello	, † mesel	, † mesiello
RĚSĪNAM	> rășină	, —	, —	, resina
SĚLLAM	> șea	, sella	, selle	, silla
SĚRRAM	> ar. șeară	, † serra	, —	, sierra
SĚRVUM	> șerb	, servo	, serf	, siervo
SĚSSUM	> șes	, † sesso	, † ses	, sieso
SEX, SES(E)	> șease	, sei	, six	, seis
URSI	> urși	, orsi	, ours	, osos
SĪBĪ	> șie	, —	, —	, si
SĪMIUM	> —	, scim(m)ia	, singe	, jimia

R. — Cf. și § 226 *R.*

It. — Inițial, a rămas intact sau a devenit *sc* dacă e urmat de *ī* (dar nu în toate cazurile: SIC > *sl*); medial a dat *s* sau *z* (sonor). Cf. și § 157 *It*; ML, I, § 417.

Fr. — Intervocalic, a devenit sonor (ortografiat tot ca *s*): *AŪSARE > *oser*, ca la § 160.

Sp. — Pentru *j* din *jimia*, cf. § 157 *Sp.* și § 231 *Sp.*

160

S + E, I + VOC	> ș	; sc, ĉ, ĝ	; s (z)	; s
*ACCASIONEM	> —	, (ac)cagione	, † achaison	, —
BASIARE	> ar. bășeare	, baciare	, baiser	, besar
CAMISIAM	> cămașe	, camiscia	, chemise	, camisa
CASEARIAM	> ar. cășeare	, caciaia	, † chesiere	, quesera
CASĚUM	> caș	, cacio	, —	, queso
CERĚSIAM	> cireașe	, ciliegia	, cerise	, cereza
MA(N)SIONEM	> —	, —	, maison	, mesón
PRĚ(HEN)SIONEM	> —	, prigione	, prison	, prisión
RŌSEUM	> roș	, d. roșe	, —	, —
ROSIONEM	> rușine	, —	, —	, —

It. — O varietate și mai complicată în fonetismul ei, la care se pot adăuga și alte forme (cf. GF, § 315; D'Ov, § 72), cum ar fi *chiesa* < EC(C)LESIAM etc.

Fr. — Cf. § 159 — spre deosebire de *ssy* (§ 212).

Sp. — Pentru *cereza*, v. ML, I, § 273.

161

S + cons (§§ 226, 227)	> s	; s	; ©	; s
SCAMNUM	> d. scamn	, scanno	, † eschame	, escaño
SPARGERE	> sparge	, spargere	, † espardre	, † esparzer
*SPASIMARE	> †, d. spăima	, spasimare	, pámer	, (es)pasmar
SPĪNUM,-AM	> spin	, spino	, épine	, espina
SPŌLIAM	> _____	, spoglie	, † espoille	, espoja
STABŪLUM	> staul	, stabbio	, étale	, _____
CO(N)STARE	> custa	, costare	, couter	, costar
MŪSCAM	> muscă	, mosca	, mouche	, mosca
PASC(U)AM	> pască	, pasqua	, páque	, pasqua

R. — Pentru SPOLIA, REW dă ar. *spol'ă*, dat și în ML, I, § 515: «σποάλις Dan. 21». Eroare. Fr. Miklosich în *Rumunische Untersuchungen*, I, 2, versetul XXI, dă τσποάλλς, care e DESPOLIAT (cf. și Per. Papahagi, *Scriptori aromîni...*, 146⁷. Ar. actual *spol'e* dat de Mihaileanu în dicționarul său e împrumut italian.

Fr. — În latina imperială de la baza francesei și spaniolei a apărut proteticul E (i) în capul cuvîntului începător cu s + cons (cf. § 15); apoi, acest s a dispărut, ca și s în aceeași poziție din interiorul cuvîntului, prin secolul al XIII-lea. Deci: SCUTUM > † *escut* Rol 1305 > *écu*; *COSTATUM > † *costed* Rol 346 > *côté*. Pentru această dispariție, filologia franceză dă următoarele faze: ASINUM > *asne* > *azne* > *adne* > *âne* (cf. și § 225 *Fr.*).

162

Cons + S	> s	; s	; s (ss)	; s
ARSŪRAM	> arsură	, arsura	, † arsure	, _____
CŪRSUM	> curs	, corso	, cours	, coso
MORSICARE	> murseca	, morsicare	, _____	, _____
ŪRSAM	> ursă	, orsa	, ourse	, osa
FALSARE	> _____	, falsare	, fausser	, _____
MULSURAM	> mulsură	, _____	, _____	, _____

Fr. — Dacă s din FALSARE se pronunță surd (ss), înseamnă că -s- originar intervocalic se sonorizase (§ 158) înainte ca L să se vocalizeze, iar s de după acest L să rămîna intervocalic ca, de ex., s din *épouse* < SPO(N)SAM.

Sp. — În această limbă sînt mai numeroase formele cu -RS- > († ss) > s, pentru care cf. § 175.

163

S final	> ©	; ©	; ©	; s
CRAS	> _____	, _____	, _____	, † cras
MAGIS	> mai	, mai	, † mais	, † maes > más
NOS	> noi	, noi	, nous	, nos
PLUS	> _____	, più	, plus	, _____
PÓS(T)	> poi	, poi	, _____	, pues
PÓSTORAS	> _____	, † poscrai	, _____	, _____
TRES	> trei	, tre	, trois	, tres
FÍLIUS	> fiu	, figlio	, fils	, hijo
MÓRSUS	> _____	, morso	, mors	, _____
OPUS	> † op	, uopo	, † ues	, † huebos
URSUS	> urs	, orso	, ours	, oso

R, It. — A dispărut. Dar, primelor patru forme românești în italiană le corespund *mai, noi, poi*. Nu se poate susține că am avea *-i* < *-s*; *-i* din *noi, voi* e marca pluralului masculin, ca și în r. *trei*; *-i* din *dai* < DAS e marca persoanei a 2-a singularare împrumutată de la conjugarea a IV-a; *-i* din (*a*)*poi* e analogic după *mai* unde el e etimologic. Pentru it. *tre* < **trei*, cf. ML, I, § 553. — *i* din † *spăima* < *SPASMARE e nelămurit.

Fr. — În vechea francesă, acest *-s* se pronunța, cum e și azi în spaniolă. Pentru puținele cuvinte în cari el se aude și astăzi, cf. B, § 160; Cl, 161.

Cf. și S. Pușcariu, *-S final în monosilabe, în Convorbiri literare*, XXXV (1901), 885—893.

Notă. Pentru Iberia și Gallia, marca pluralului a rămas *-s*. În timp ce pentru italiană și română avem SCALAE, PORCI, CARBONI, pentru spaniolă și francesă avem SCALAS, PORCOS, CARBONES (sp. *escalas, puercos, carbones*; fr. *échelles, porcs, charbons*) — cf. și BL, § 213; Gr, § 357. În vechea francesă, *-s* a avut rolul său chiar la singularul substantivelor și adjectivelor: nom. sing. † *murs, † tors, † ênfes* (MURUS, TURRIS, INF(A)NS), după cum acest *-s* apare și la alte cazuri: VENERIS-DIE > fr. † *vendresdi* sp. *viernes* etc. — Și tot așa și în morfologia verbală. — Cu privire la rolul școalei în legătură cu acest *s-*, cf. și DH, § 32.

L

164 a — L > U ? : CALCULUS și CAUCULUS, Gr, § 288; EMD, p. 134. — Cf. § 119 (în sens invers) și § 169 *Fr.*

b — L + E, I + voc > L' ? — În toate limbile romanice de cari ne ocupăm, L în această poziție a devenit l' care, apoi, în unele a dispărut:

FOLIAM > foaie ; foglia , feuille , hoja

Nu putem preciza datarea acestei alterări pentru epoca latinei vulgare târzii, așa cum s'a putut face pentru r și d — cf. și § 235 *Fr.* De menționat că această poziție a lui L ar interesa la fel și alte consoane.

165

L-	> l	; l	; l	; l
LACRIMAM	> lacrimă	, lagrima	, † lerne	, lágrima
LARGUM	> larg	, largo	, † larc > large	, largo
LEGEM	> lege	, legge	, loi	, ley
LĒNTEM	> linte	, lente	, _____	, _____
LĪGNUM	> lemn	, legno	, † lein	, leño
LŪBRĪCARE	> luneca	, _____	, † lovergier	, _____
LŪMEN	> lume	, lume	, _____	, lumbre

R. — Pentru *luneca*, în aromână e *arunicare* rezultată din *alunicare* < *aluricare*, cu l > r probabil sub influența lui *aru(n)care* < ERUNCARE.

Fr. — † *larc* (Sch, § 147).

166

L Intervoc.	> r	; l	; l	; l
BAJULUM	> baier	, baggiolo	, † baile	, _____
CALOREM	> ar. căroare	, calore	, chaleur	, calor
DŌLARE	> dura	, † dolare	, doler	, dolar
DOLŌREM	> † duroare	, dolore	, douleur	, dolor
DŌLUM	> dor	, duolo	, † duel > deuil	, duelo
FELĪCEM	> ferice	, _____	, _____	, _____
FULIGINEM	> ar. furidzine	, fuliggine	, _____	, hollin
* INCALĪRE	> † încări	,	,	,
MŌLAM	> moară	, _____	, meule	, muela
PALUMBUM	> porumb	, palombo	, _____	, palomo
SŌLEM	> soare	, sole	, _____	, sol
TĒLAM	> teară	, tela	, toile	, tela

R. — Ceea ce s'a spus pentru *l + n* (§ 18 *R*) se poate spune la consonantism pentru acest -L- > -r-, întrucît, afară de elementul latino-autohton, nici un alt element pătruns în limba română nu a cunoscut această trecere care e generală și chiar fără excepții originare.

Probabil din dorință — ce, citeodată, devine instinct — după nou-tate (cf. și § 40), iată că, în DR, III, 660-663, S. Pușcariu afirmă că L-...-N- > -l-...-n-, adică, în această poziție, -L- nu se rotacisează; deci: «*OALONEUM > r. *călon'iu*», pe care în DA l-a pus în legătură cu *cal*. Nu putem preciza dacă acest *călon'iu*, care circulă într-o regiune unde apare și *fară* „nation“, are vre-un raport cu alb. *kallónj* pe care l-am relevat în *Etimologii*, 1940, p. 3; dar vom încerca să arătăm că afirmația lui S. Pușcariu nu resistă:

1. Nici latina, nici romina nu sînt streine de poziția -R-...-N-: ARENAM > *arină*, FARINAM > *fūină*, *fān'ină*, *fārină*.

2. Pentru dr. *sănun'e* e dat pluralul *SALONAE, iar ar. *sārin'e* nu poate fi decît plur. SAIINAE, — deci cu -L- în aceeași poziție, și rotacisat chiar urmat fiind de I, ca în *ferice*;

3. În *Convorbiri literare*, XXXIX (1905), 322, ca și în al său dicționar din 1905, însuși S. Pușcariu derivă ar. *surin* din *SOLINUM (cf. și REW 8073), iar la pag. 313 din același volum menționează și toponimicul *Sărună* (pentru care cf. și GrS, I, 92), precisînd: «cu o + n trecut la u + n... și cu l trecut în r».

Ca cronologie fonetică, L (inițial) + I a dispărut în dacoromînă (§ 167), pe cînd medial s'a rotacisat: FULIGINEM > **furigine* (§ 14), — ceea ce înseamnă că rotacisarea lui -L- e mai veche decît palatalizarea lui L în *l'*; contrar, am fi avut **buic*, **feice* în loc de *buric*, *ferice* — Cf. și § 214 R.

It. — Cîteva cuvinte par a presenta pe -L- > -d-; AMYLUM > *amido* („rifatto sui derivati in -ido“, VLI), SĚLĪNUM > *sedano* — deci, ceva invers de ce s'a relevat la § 146 d. În latină: MELICA și MEDICA (EMD, sub MELICAE, 572), CALAMITAS și KADAMITAS, *ibid.* Etc.

Cu privire la rotacisarea lui -L-, acest fonetism e cunoscut dialectelor italiene (cf. ML, I, § 457; Giulio Bertoni, *Italia dialettale*, 1916, § 47).

Sp. — *ll* din *hollin*, o alterare în sensul § 168?

167

L + É, I inițial	> † l' > ⊙	; l	; l	; l
LĚPOREM	> iepure	, lepra	, lièvre	, liebre
LĪMŌSUM	> imos	, limoso	, † limeux	, limoso
LĪNUM	> in	, lino	, lin	, lino

R. — E o alterare și, apoi, dispariție identică cu cea de la § 168. Sunetul *l'* e curent și azi în aromînă: *l'epure*, *l'in*, *l'eau* < LĚVO (dr. *iau*) etc.

Sp. — LĚVO > *lievo*: acest *ly*, după evul mediu, s'a palatalizat și, după *Uevo* (*l'evo*), s'a zis *Ulevar* etc. (PG, § 112 bis³)

168

L + E, l + voc	> † l' > @	; gl	; † l' > y, l	; † l' > y > j
ALIUM	> aiu	, aglio	, ail	, ajo
FILIUM	> fi(i)u	, figlio	, fils	, hijo
MILIUM	> meiu	, miglio	, † mil	, mijo
*TILIUM	> teiu	, tiglio	, † til	, —
BATT(U)ALIAM	> ar. bătal'e	, battăglia	, bataille	, —
FAMILIAM	> femeie	, famiglia	, —	, —
FILIAM	> fi(i)e	, figlia	, fille	, hija
FOLIAM	> foaie	, foglia	, feuille	, hoja
ILIA	> iie	, d. iglia	, † illes	, —
PALEAM	> paie	, paglia	, paille	, paga
*COLEONEM	> —	, coglione	, couillon	, cojon
LIBERTARE	> ierta	, —	, —	, —
MELIOREM	> —	, migliore	, † meillour	, mejor
MULIEREM	> muiere	, † mogliera	, † moillier	, mujer
*TALIARE	> tăia	, tagliare	, tailler	, tajar

R. — Menționăm și aci că, în aromână, exceptînd FOLIA care nu s'a păstrat, toate celelalte cuvinte circulă cu l', ca și în italiană — o fasă pe care a avut-o și dacoromîna.

Fr. — După FVoc, 219, cele două rezultate (l și ille = y) se explică astfel: ^l Ly + u > l (TILIUM > † til); ^l Ly + a > y (TILIAM > teille. Pentru fiecare cas în felul lui, această acțiune sau acest rol al lui -A final l-am mai întilnit pentru francesă și la §§ 44, 55, 73, 82, 92, 106, 143. — Pentru -Ly + vocală accentuată, rezultatul e y (ill). — Cf. și § 182 Fr.

Sp. — În spaniolă, și anume în leonesă, ll (= l') > y într'o epocă foarte veche (PG, § 53⁶) care y astăzi sună velar: j (ca h romînesc din hulpe) — cf. și §§ 214, 235.

169

L + cons	> l	; l	; u	; l, u, o, i
ALBAM	> albă	, alba	, aube	, alba
GALBINUM	> galben	, —	, † jalne > jaune	, —
PULPAM	> pulpă	, polpa	, † poupe	, —
TALPAM	> —	, talpa	, taupe	, topo
FALCEM	> falce	, falce	, faux	, hoz
MULTUM	> mult	, molto	, moult	, † muyt
PULTARIUM	> —	, —	, —	, puchero
PULTEM	> —	, † polta	, † pou	, puches
VULTUREM	> vultur(e)	, —	, † voutre	, † buitre
FALSARE	> —	, falsare	, fausser	, —

MŪLSAM	> mursă	, <i>d. molsa</i>	, mousse	, † molsa
PULSARE	> —	, —	, pousser	, pujar
CULMEN	> culme	, —	, † coume	, cumbre
PULMONEM	> —	, pulmone	, poumon	, —
ULMUM	> ulm	, olmo	, † oume > orme	, olmo
CALCARE	> călca	, calcare	, † chauchier	, calcar
*FALCARIAM	> <i>ar. fâlcare</i>	, —	, —	, —
FALCONEM	> —	, falcone	, faucon	, halcón
MŪLGERE	> mulge	, mungere	, † moudre	, —

R. — *mursă* are fonetism nelămurit. — Ca și în francesă, parțial în spaniolă și în dialecte italiene (G. Bertoni, *Italia dialettale*, 129), și romîna (și anume Țara Oașului din nordul Transilvaniei) cunoaște vocalizarea în *u* al lui *l* (BSF, II (1906), 46).

Fr. — AL și UL, după vocalizarea lui L > *u*, devin *o* (*au*) și *u* (*ou*). — *orme* e considerat că e originar din Dauphiné (BL, § 176). — În vechea francesă *l* e curent: *albe* Rol 667; *jalne* Rol 3427; pl. *colps* Rol 1109; *dulcement* Rol 2026; *escultat* Rol 2105; *halte* Rol 53; *maldite* Rol 1916; pl. *mals* Rol 1117 etc.; cf. și versurile Rol 3334 — 3344. — V. și § 213 *Fr*

Sp. — Dacă nu e urmat de T, atunci L ori se menține (*alba*), ori se vocalizează în *u*, care, apoi, devine *o*: TALPAM > **taupa* > *topo*; dar urmat de T sau S, rezultatul e altul: ULT + *voc.* > *uit* > *uch* (ca la § 230): † *muyt* > *mucho* (e și *muy*, «forme abrégée par proclise», Mil, 274); iar ULT + *cons.* > *uit*: *buitre*; ULS + *voc.* > *uis* > *uj*: *pujar* — cf. PG, §§ 9³, 14², 47² c. — *cumbre* < CULM(I)NEM, prin fa-sele: **culmne* > **culmre* > **culmbre* > *cumbre* (§ 9).

Cons + L → §§ 221, 234-238

170

L final	> <i>r</i>	; <i>l</i>	; <i>l</i>	; <i>l</i>
CAELUM	> cer	, cielo	, ciel	, cielo
FILUM	> fir	, filo	, fil	, hilo
MALUM	> —	, malo	, † mel, mal	, mal
MĒLEM	> miere	, miele	, miel	, miel
SALEM	> sare	, sale	, sel	, sal
SŌLUM	> —	, solo	, seul	, solo

Cuvinte cu -L final — nu în silabă finală, — așa cum s'au dat SUB, AUT, AD, CRAS, nu avem. Neutre ca FEL, MEL etc. și-au schimbat genul, avînd, deci, la acusativ formele FELEM, MELEM.

† fr. *mel* Rol 2006, cu *â* > *e* (§ 28).

R

171 a — RS > SS: «PERSICA non PESSICA», App. Probi, 149.

Pentru vechimea acestui fonetism, datată pentru secolul Iⁱⁱ (cf. BL, § 58 c), pledează și următoarele forme romanice:

DEORSUM	> jos	, † gioso	, † jus	, cat. jos
DORSUM	> dos	, dosso	, dos	, cat. dos
SURSUM	> sus	, su(so)	, † sus	, suso

Pentru spaniolă, cf. și §§ 162, 175.

b — -R (final) sau dispare dacă e cas de disimilație (cf. SOROR), sau se metatesează: PER > r. *pre*, INTER > r. *între*, QUATTUOR > r. *patru* etc.

172

R-	> r	; r	; r	; r
RADĒRE	> rade	, radere	, † rere	, raer
RECE(NTE)M	> rece	, recente	, † roisent	, recién
RĪSUM	> ris	, riso	, ris	, riso
RĪ(Ū)UM	> rīu	, rio	, † ri(f)	, rio
ROGARE	> ruga	, _____	, † rover	, rogar
RUPTAM (VIAM)	> ruptă	, _____	, route	, _____
RŪSSUM	> ar. rus	, rosso	, roux	, † roso

Această consoană e cea mai rezistentă: în toate pozițiile ce vor urma ea s'a menținut, exceptînd pentru italiană § 174.

În vechea dacoromînă, ea și astăzi parțial și dialectal, R- inițial avea pronunțarea vibrantă ce se apropia de RR — ceea ce explică întunecarea lui É > ă (§ 47 R) și í > î (§ 76). Pentru această pronunțare, cf. Dens, II, § 34; I.-A. Candrea, *Psaltirea scheiană*, § 71.

173

R intervoc.	> r	; r	; r	; r
CLARUM	> chiar	, chiaro	, clair	, _____
FLOREM	> floare	, fiore	, fleur	, _____
FURARE	> fura	, furare	, † furer	, _____
FURUM	> fur	, furo	, † fur	, d. furo
MARE	> mare	, mare	, mer	, mar
MŌRĪRE	> muri	, morire	, mourir	, morir
PARARE	> † pára ?	, parare	, parer	, parar
RARUM	> rar	, rado	, † rer	, rado
ROREM	> rouă	, _____	, _____	, _____

R. — † *păra* (N. Drăganu, în DR, III, 698-670). — -R- din ROREM a dispărut prin disimilație, fără a putea precisa dacă această disimilație s'a petrecut în latina vulgară sau dacă avem a face cu o disimilație străromină: **roare* > **roae* > **roaue* > *roaū* > *rouă* (cf. §§ 207, 215 R). — Pentru *făină*, cf. § 8.

It, Sp. — R... R > r... d: *rado* — ceva care ne amintește disimilația D... D > R... D (§ 8). Invers: QUAERERE > *it. chierere* > *chiedere*.

Fr. — Ceva invers de ce e menționat la § 156 a s'a petrecut în francesă prin secolul al XIII-lea: -r- a început a fi pronunțat ca s și z; *chaire* (CATHEDRA) > *chaise*, *amarina* și *amasina* (ThN, 154), *Paris* și *Pazis*, *Marie* și *Mazie* (GF, § 354; DH, § 102; B, § 179); cf. și versurile satirice reproduse de BS, 321 din *Épistres du biau fys de Pazy* («Madame, je vous raime tant!... Les musailles ont des rozeilles...»). Pentru cercetarea și studierea problemei, cf. Oscar Bloch în RLR, III (1927), 92-151. Cf. și DH, § 102.

174

R + E, I + voc	> r	; ©	; r	† r
*ACIARIUM	> _____	, acciaio	, acier	, acero
APIARIUM	> _____	, apiaio	, _____	, _____
AQUARIUM	> _____	, acquaio	, évier	, _____
ARENARIUM	> _____	, renaio	, † areniere	, _____
ARGENTARIUM	> argintar	, argentaio	, argentier	, _____
BELLATORIUM	> _____	, ballatoio	, _____	, _____
BOARIUM	> boar	, boaro	, † boier	, boyero
CALDARIAM	> căldare	, caldaia	, chaudière	, caldera
CASEARIAM	> ar. cășeare	, caciaia	, † chesiere	, quesera
LOREAM	> _____	, loaia	, _____	, _____
PETRARIAM	> _____	, petraia	, † perrière	, pedrera
VARIARE	> _____	, vaiare	, _____	, _____
* VARIOLUM	> _____	, vaiuolo	, _____	, viruela

It. — Poziția interesează numai italiana (v. p. 5 e), menționând că † Ry > ©. Excepțiile apar și aci: *boar(i)o*. Pentru *vaiuolo* (ca și pentru *variare*), cf. GF, § 305.

175

R + cons	> r	; r	; r	; r
ARSURAM	> arsura	, arsura	, † arsura	, _____
SÓRBUM	> sorb	, sorbo	, sorbe	, serba
SÓRTEM	> soarte	, sorte	, sort	, suerte

ŪRSUM	> urs	, orso	, ours	, oso
VĒRSARE	> vărsa	, versare	, verser	, d. besar
VĒRSUS	> —	, ver(so)	, vers	, † vieso

Sp. — Filologia romanică admite că RS > s(s) chiar în latina vulgară (cf. și §§ 171 a, 162 *Sp*). Această asimilație e, însă, parțială și e mai extinsă în spaniolă.

176

Cons + R	> r	; r	; r	; r
BRANCAM	> brîncă	, branca	, branche	, branca
CAPRAM	> capră	, capra	, chèvre	, cabra
FRANGĒRE	> frînge	, frangere	, † fraindre	, d. frañer
GRANUM	> grîu	, grano	, grain	, grano
*GRŪNNIUM	> ar. grun'fû	, grugno	, groin	, —

CRIBRUM a devenit, pentru România orientală, CIBRUM, de la care s'a ajuns la *ciur* (CDDE) — pentru ar. *țir*, cf. 222 *R*.

177

R final	> r	; r	; r	; r
CARUM	> —	, caro	, cher	, caro
CŌR	> —	, cuore	, cœur	, † cuer
FRATREM	> frate	, † frate	, frère	, —
JINIPERUM	> jneapăn	, ginepro	, genièvre	, enebro
PĒR	> p(r)e	, per	, † per > par	, —
QUARE	> —	, —	, car	, —
ŪTREM	> ar. utri	, otre	, —	, odre

R. — Chiar final, se metatesează: INTER > *între*, SUPER > † *supre* > *spre*. — Lui *jneapăn* în aromînă îi corespunde *giuneapine*: e mai probabil ca chiar în latina balcano-carpatină JUNIPERUM să fi devenit *JUNIPENUM, alăturîndu-se formelor CARPINUM, FRAXINUM, decît ca respectiva asimilație consonantică să se fi petrecut, independent, în dacoromînă și aromînă.

Fr. — E cunoscută și dispariția lui -r (final): PASSER > † *passé* — cuvînt dispărut și el pe cale de omonimie cu *passé* < *PASSAT (cf. Edmond Huguet, *Mots disparus ou vieilliss depuis le xvie siècle*, 1935, 2).

M, N

178 a — În corpul cuvîntului, m, urmat de o consoană, devine nasală plină — ceea ce, pentru latina vulgară de la baza limbei romîne, are im-

portanță specială în sensul că *M + cons* are aceeași putere de alterare a unor anumite vocale accentuate precedente pe care o are și *N + cons* (exceptând, firește, MN și MM) — cf. §§ 22, 43, 54, 85 R.

b — ns > s — fonetism general în latina vulgară și comun limbilor romanice:

COSTANTINOS, MEp 160; MESERO, REp 119; MESU, ΜΕΣΟΥΜ etc., MEp, 36, 153; MESIBUS, Sl 7; «TENZA ·NON TESA», App. Probi, 152; «ANSA non ASA», *ibid.*, 76 — cf. și § 183 R.

179

M-, N-	> <i>m, n</i>	; <i>m, n</i>	; <i>m, n</i>	; <i>m, n</i>
MAGIS	> mai	, mai	, † mais	, más
MANCUM	> mînc	, manco	, † manc	, manco
ME(N)SEM	> <i>ar.</i> mes	, mese	, mois	, mes
MISCĒRE	> mește	, mescere	, † meistre	, mecer
MÓLLEM	> moale	, molle	, mou	, muelle
MŪGĪTUM	> muget	, —	, —	, —
MŪTARE	> mula	, mulare	, † muer	, mudar
NASCĒRE	> naște	, nascere	, naitre	, nacer
NASUM	> nas	, naso	, nez	, naso
NĒCARE	> † neca	, <i>annegare</i>	, noyer	, <i>anegar</i>
NIGRUM	> negru	, nero	, noir	, negro
NĪVEM	> nea	, neve	, † neif	, <i>nieve</i>
NŌDARE	> nodă	, <i>d.</i> nudar	, nouer	, —
NŪCETUM	> nucet	, noceto	, —	, <i>nocedo</i>

Pentru romînă, această poziție nu trebuie confundată cu § 181.

180

M, N Intervoc.	> <i>m, n</i>	; <i>m, n</i>	; <i>m, n</i>	; <i>m, n</i>
CLAMARE	> chema	, chiamare	, † clamer	, llamar
FŪMŌSUM	> fumos	, fumoso	, fumeux	, humoso
RUMĪGARE	> rumega	, <i>d.</i> rumegar	, † rungier	, rumiar
RŪMOREM	> —	, rumore	, † remour	, rumor
SPŪMAM	> spună	, spuma	, —	, espuma
TĪMOREM	> † temoare	, timore	, † temour	, —
ANIMAM	> inimă	, anima	, † anme > âme	, alma
CANŪTUM	> cărunt	, canuto	, chenu	, † canudo
LŪNAM	> lună	, luna	, lune	, luna
MANE	> mîne	, mane	, † main	, —
MANĪCAM	> mîneacă	, manica	, manche	, manga
MĪNARE	> mîna	, menare	, mener	, —
VENAM	> vînă	, vena	, veine	, vena
VINUM	> vin	, vino	, vin	, vino

R. — Vechea dacoromînă — astăzi numai dialectul istroromîn și graiul din Țara Moșilor (centrul Transilvaniei) — a cunoscut rotacismul: *-n- > -r-* (*bură, cire, sură* etc.). Acest rotacism apare numai în elementul lexical latin (și în vre-o patru cuvinte eterogene străvechi), numai pentru *-n-* intervocalic, nu și pentru *-NN-*, și numai în dacoromînă și istroromînă, nu și în aromînă și meglenoromînă. Faptul că chiar cele mai vechi elemente slave cu *-n-* pătrunse în dacoromînă nu au cunoscut acest rotacism — deci, *hrană* nu a devenit **hrară* așa cum *lină* (LANAM) > *liră* —, înseamnă că alterarea acestui *-n-* latino-autohton începuse atunci cînd elemente slave cu *-n-* (tot intervocalic) au pătruns în limbă, fără însă a data acest început de alterare prea de timpuriu (cf. Dens, II, 116).

Pentru unele evoluții fonetice se admite, în gena lor, o independență în timp și spațiu (cf. § 128 *R*); pentru altele se admite influență de strat autohton (§ 18 *R*). Dar, de oarece rotacismul e cunoscut și albanesei și întrucît influența veche albanesă e recunoscută, nu ar fi exclus ca acest rotacism, care și în vechea dacoromîna a fost regional, nu general, să aibă la baza lui același germene ce a dat naștere rotacismului din dialectul tosc al albanesei (cf. ce am formulat în *Cercetări în Munții-apuseni*, 1925, p. 33; cf. și S. Pușcariu, *Limba romînă*, 1940, 268). În lumina acestei ipoteze, și vechiul rotacism din Maramureș s'ar explica în sensul visiunii expuse în *Graiul și folklorul Maramureșului*, 1925, p. LXXVII și urm., adică: Maramureșenii ar fi o populație romîneasca (nu aromînească) dintre Dunăre și Balcani (deci, în contact cu cea albanesă), care a emigrat în nord (cf. și GrS, III, 251—252 sau cursul *Aromîni*, 1932, p. 23-26). — visiune pe care o vedem formulată în DR, IV (1927), 66 și *Revista filologică*, I (1927), 256, ca și de G. Murnu în *Balcania*, I (1938), 21.

Dialectal, circulă *irmă* (§§ 18 *R*, 183 *Fr*) și *irimă*. E posibil ca *irmă* < *innă*, ca în atîtea forme dialectale romanice (în Italia: *arma* „anima“ (în Catanzaro), *armali* „animali“ în Sicilia etc — *Archivio per la raccolta e lo studio delle trad. pop. italiane*, XII, 67 și 82), iar *irmă* > *irimă* sub influența formei *inimă*; dar nu e exclus ca în *irimă* să fie rotacism originar. Moșii pronunță încă *irimă* (GrS, II 49).

Pentru *cărunt*, v. § 14. — În *sînger* < SANGUINO nu e rotacism, ci disimilație. — Pentru *fereastră*, CDDE dă **FERESTRA*, care, ca și pentru *URTICA* și *TAEDA* (§ 149 *R*), va fi suferit influența gr. θυρίδιον „petite fenêtre“ (θυρίς, -ίδος).

Fr. — Pentru † *anme* Rol 1885, 2196, 2257 etc., avem a face cu sincoparea relativ tîrzie a lui *e* din † *aneme*; și întrucît A + N nu a dat *ai* (§ 18), forma *âme* (cu *n* înghițit de *m*) e considerată ca fiind semicultă (B, § 196).

181

M, N + Ę, I	> m, n	; m, n	; m, n	; m, n
MEDIUM	> miez	, mezzo	, † mi	, † meyo
MERCURIS	> miercuri	, †, d. mercoledì	, mercredi	, miércoles
MĪLEM	> mire	, —	, —	, —
MILLE	> mie	, mille	, mil	, mil
* DEMICARE	> dumica	, —	, † demier	, † demigar
MĪRARE	> mira	, mirare	, mirer	, mirar
* NĒCEAM	> ar. n'eață	, —	, —	, —
NIDUM	> —	, nido	, nid	, —

R. — Dialectal, M și N se palatalizează, devenind *n'*: *n'ez*, *n'ire*, ar. *asun'ri* < *SONIS < SONAT, *vii* (ar. *v'in'ri*) < VENIS (ca și ANNI > *an'ri* > *ai*) etc. Pentru N + Ę' s'a exprimat îndoială în sensul că N nu s'a palatalizat, recurgându-se la forme, de altfel prea puține, ca acele menționate la § 44 *R.*, și susținându-se că, din cauza lui N, Ę nu s'ar fi diftongat. Pentru ca această îndoială să fie verosimilă, ar trebui să se arate că acest Ę nu s'a diftongat și când era precedat măcar de L, R și M.

Pentru ar. *n'eață* s'a propus acum în urmă și *MĒTEA < MĒTUS (G. Giuglea în *Langue et littérature*, I (1941), 171-178; cf. și Dens, II, 559). Și sub raportul semantic, *n'eață* se explică mai bine din *NĒCEA: FĒBRIS *NĒCEA „friguri de moarte“ s'a redus la *NĒCEA (cf. și § 93 *R.*). Cf. și 242^{b2}.

182

M, N + E, I + voc	> † n' > ©	; m(m), gn	; g, n, gn	; m, ñ
BLASPHEMIUM	> —	, —	, † blastenge	, —
SIMIUM	> —	, scimmia	, singe	, jimia
VINDEMIAM	> —	, vendemmia	, vendange	, vendimia
CALCANEUM	> călcîiu	, calcagno	, † chauchein	, † calcaño
CUNEUM	> cuiu	, —	, coin	, cuño
INGENIUM	> —	, ingegno	, engin	, engeño
SONIUM	> —	, (b)sogno	, soin	, —
SCRINIUM	> —	, scrigno	, écrin	, † escriño
ARANEAM	> rîie	, (a)ragna	, † araigne	, araña
LĪNEAM	> —	, —	, ligne	, liña
VĪNEAM	> vie	, vigna	, vigne	, viña
* DOM(I)NIARIUM	> —	, —	, † dangier	, —
* DOM(I)NIONEM	> —	, —	, donjon	, —

R. — Deși nu avem forme cu fonetism normal — subj. (să) *doarmă* nu se poate oglindi în DORMIAT, nici ar. *av'izmare* în VINDEMIARE —,

totuși, și *My* trebuia, ca și *Ny*, să devie *n'* (păstrat în aromîină ca și *l'*, § 167 *R*) și apoi să dispară în dacoromîină.

Fr. — Ca și pentru *by*, *vy* și *py* (§§ 132, 140), și *i* din *My* a devenit *ž* (ortografiat *g*). Același rezultat și pentru *M'Ny*: *danger* — cf. și § 228.

Ny + *u* (deci, formînd silabă finală), după ce *i* s'a metatesat, s'a redus la sunetul grafic *n* care, de fapt, nu e decît o nasalizare a vocalei precedente, ca și în alte cazuri: *écrin* = *éc̄rē*; dar *Ny* + *A* > *n'* (*gn*): *montagne*, ca și *Ny* + *voc.* fără a fi în silabă finală: † *vignuel* < VINEOLAM. — Cf. și § 168 *Fr.*

Sp. — Aceleași rezultate ca în italiană, cu diferența că în italiană † *My* > *mm* (ca și la § 132).

183

M, N + cons	> <i>m, n</i>	; <i>m, n</i>	; ~	; <i>m, n</i>
AMBULARE	> umbla	, ambiare	, ambler	, † amblar
*EXCAMBIARE	> schimba	, scambiare	, échanger	, —
RŪMPĒRE	> rumpe	, rompere	, rompre	, romper
SAMBATAM	> simbătă	, <i>sabato</i>	, <i>samedi</i>	, <i>sibado</i>
FUNDUM	> fund	, fondo	, fond(s)	, hondo
INCINGERE	> încinge.	, † încingere	, enceindre	, —
ME(N)SEM	> <i>ar. mes</i>	, mese	, mois	, mes
MENTIRE	> minți	, mentire	, mentir	, mentir
TĒNDAM	> tindă	, tenda	, —	, tienda
AN(I)MAN	> inimă	, † alma	, † arme	> âme, alma
MĪN(I)MUM	> —	, menomo	, † merme	, —

R. — În această poziție, *M* are și pentru romîină valoare de nasală plină (§ 178 *a*). — A dispărut din *cu(m)prinde* < COMPREHENDERE, pentru că toate formele acestui verb au accentul după grupul *MPR*. — Pentru *mt*, *nt*, cf. § 232.

Cu privire la *NS* > *s* (178 *b*), aromîina presintă exemple chiar din fonetica morfologiei verbale: APPREHENSUM, -AM > *apres*, -*eamă* (dr. *aprina*, -ă); TENSUM, -AM > *tes*, -*eamă* (dr. *întins*, -ă), alături de *timtu*, -ă < TENTUM, -AM etc. — CÔNSOC(E)RUM > **cunscru* > *cuscu*, și după forme ca **cunscrie* > *cuscrie*).

It. — „† *alma* < ANIMA, attraverso un dissimilato *ALĪMA“, VLI. Cf. mai jos.

Fr. — Astăzi, și *m* și *n* se reduc la o nasalizare a vocalei precedente. — *N'M* > † *nm* (§ 180 *Fr*) > † *rm*: † *arme*, † *merme*: «*Quelques fois n a passé à l et à r*», Br, 69.

Sp. — *alma*: «La n y la l se truecan muchas veces», PG, § 55²; «N'M cambia su n en r o l: *MIN(I)MARE > *mermar*, AN(I)MA > *alma*», *ibid.*, § 59⁵.

184

Cons + M, N	> m, n	; m, n	; m, n	; m, n
ARMAM	> armă	, arnia	, arme	, arma
ARMUM	> arm	, † armo	, † ars	, —
CARMEN	> —	, carne	, charme	,
*(s)PASMARE	> † spăima	, spasimare	, pâmer	, (es)pasmar
ŪLMUM	> ulm	, olmo	, orme	, olmo
ALBURNUM	> —	, —	, † aubor	, —
ASTĒRNĒRE	> așterne	, —	, † esternir	, —
CĒRNĒRE	> cerne	, cernere	, † serdre	, cerner
CORNUM	> corn	, corno	, † corn > cor	, cuerno
DIŪRNUM	> —	, giorno	, † jor(n) > jour	, —
SOMNUM	> somn	, sonno	, somme	, sueño

It. — Pentru MN > nn: *sonno* (ca și pentru francesă și spaniolă), cf. § 228.

Fr. — Disparația lui m și n din forme ca *ver* < VERME(N), *hiver* < HIBERNU(M) († *ver*m, † *hiver*n) se explică prin dispariția lor întîi în forme ca † *ver*(m)s < VERMES, † *hiver*(n)s < HIBERNOS. — cf. Cl, § 147; B, § 200. — † *ars* < ARMOS. — Cf. și § 196.

185

M, N finale	> m, n, ©	; m, n	; ~	; m, n
FUMUM	> fum	, fumo	, † fum	, humo
HOMO	> om	, uomo	, † om > on	, <i>hombre</i>
BAMUM	> —	, ramo	, † raim	, ramo
MANE	> mine	, mane	, † main	, —
MANUM	> mină	, mano	, main	, mano
MĪNUS	> —	, meno	, † meins > moins	, menos
SANUM	> ar. sîn	, sano	, sain	, sano
CARNEM	> carne	, carne	, † char(n)	, carne
GUBĒRNUM	> —	, governo	, † gouver	, —
TŌRNUM	> —	, torno	, † torn > tour	, torno
FLUMEN	> ar. flumin	, fiume	, —	, —
CUM	> cu	, con	, —	, con
TAM	> —	, —	, —	, tan

R. — Nu în silabă finală, ci finale, -m și -n au dispărut — pentru n din ar. *flumin*, cf. GrS, III, 238 și IV, 167: FLUMEN, cu schimbare

de declinare, a devenit în latina vulgară *FLUMINUM. Se știe că -M final de la acusativ cade pentru toate limbile romanice. — CUM a devenit CUN, al cărui -N, din motive de fonetică sintactică, s'a păstrat nu numai în spaniolă și italiană, ci și în română: † *cunusul* (CUN *IPSO), ar. *nîs* < *cu nîs* < **cun is* < CUN *IPSO. Prin urmare, pe cale de proclisă, **cun* s'a contopit cu cuvîntul următor, ceea ce nu s'a petrecut cu NON > *nu*, NON fiind un adverb accentuat în frază.

Fr. — Avem a face cu aceeași nasalisare ca la § 183: REM > *rien*. — Disparația lui *n* din ultimele trei forme se explică la fel ca la § 184. In Rol: *charn* 1265 și *char* 3436.

Sp. — *hombre* < HOM(I)NEM (§ 9), cu m'N evoluat altfel decît MN (§ 228). — *con*: la PG, § 62¹ altă explicație decît cea dată mai sus pentru *r. cu*.

C (CH), G

186 a — C > G: «CALATUS NON GALATUS», App. Probi, 78.

Acest fonetism e cunoscut latinei vulgare, după cum arată și următoarele cuvinte grecești: *καμπή* > CAMBA și GAMBA (EMD; cf. și formele romanice), *κυβερνώ* > GUBERNO, *κωβίος* > GOBIO, *κράβ(β)ατος* > GRABATUS etc.; poate și *καρυόφυλλον* > CARYÓPHYLLUM > *GAROFULU (B, § 89) > *it. garofano* (GF, § 401), † *fr. gerofle*.

El apare și în limbile romanice — ales în italiană —, dar mai mult parțial, ceea ce contribuie să nu se poată preciza dacă el trebuie pus integral în seama latinei vulgare sau dacă, în condițiuni similare, a luat naștere în fiecare limbă separat:

CATTUM	> <i>it.</i>	gatto, <i>sp.</i> gato; <i>fr.</i> chat; <i>r.</i> cătușe
*CAVULAM	> <i>r.</i>	gaură
CONFLARE	> <i>it.</i>	gonfiare; † <i>it.</i> cuffiare
CUBĪTUM	> <i>it.</i>	gom(b)ito; <i>r.</i> cot, <i>fr.</i> coude, <i>sp.</i> codo
CUCŪRBITAM	> <i>fr.</i>	gourde (< † <i>fr.</i> coourde, B, § 124); <i>r.</i> cucurbătă
CROCUM	> † <i>it.</i>	gruogo, <i>cat.</i> groc; [<i>ar.</i> croc < κρόκος?]
CRUPTAM	> <i>it.</i>	grotta; † <i>fr.</i> croute

b — -G- > -v-? :

ÎNTERROGARE > ?* INTER(RO)VARE > *r.* întreba, † *fr.* enterver. Cf. și *fr.* † *rovaïson* (§ 151) și † *rover* (§ 189).

c — -G- *dispărut*: «CALCOSTEGIS NON CALCOSTEIS», App. Probi, 12.

Această dispariție e, pentru latina vulgară ca și pentru limbile romane, sau generală sau parțială.

α. E(G)O, MA(G)IS, MA(G)ISTER, QUADRA(G)ESIMA(E), CORRĪ(G)IA;

β. CO(G)ITARE, DI(G)ITUS, FRI[G]DAM SI 151, TRI[G]ENTA SI 152, *PLA(G)IUS.

d — c, g + e, i se pronunțau velar în latină și în primele două secole ale erei creștine. Cîteva sumare dovezi.

α. PULCER († POLCER, EMD) a fost ortografiat PULCHER pentru că se pronunța PULK'ER, nu PULČER — cf. și MIn, § 123. Dacă ar fi fost vre-o deosebire de pronunțare între BRACHIUM și SŌCIUS, sau între PŪNGERE, STĪNGŪERE și UNG(U)ERE, de sigur că ea s'ar fi reflectat cel puțin în limba romînă, dacă nu și în italiană. Pronunțarea velară ne o arată și forme ca † DECUMA, REp 69 (> DECIMA), afară de cele de proveniență grecească — cf. §§ 115-117. Dacă ar fi fost o pronunțare asibilată, adică *ɛ* sau *ʔ* și *g* sau (*d*)*z*, nici în inscripții nu ar fi apărut grafii ca MIGHI (Diehl 325 și SI 79) pentru MIHI. Cf. și FEIT, Diehl 495 (= FECIT). — Cf. și § 204.

β. Această pronunțare interesează și fonetica romanică, nu numai cea latină. Numai pronunțarea velară poate explica de ce:

1. C(E)REBĒLLUM > *r.* creier; CŌNSOC(E)RUM > *r.* cuscru; CĪNG(U)LA > *CLINGA > *r.* chingă; CICUTA (> † *fr.* ceüe, † *sp.* ciguda) > *CUCUTA > *r.* cucută; SAGĪTTAM > *it.* saetta, etc. (*r.* săgeată); VĪG(Ū)ILARE > *r.* veghiare, † *it.* vegghiare etc.; VĪGINTĪ > *ar.* ʔʕint, *it.* venti, *fr.* vingt, *sp.* veinte (cf. § 191 *nota*).

2. Pronunțarea neasibilată e păstrată și în alte limbi:

CENTUM	>	<i>alb.</i>	k'int, <i>log.</i>	kentu
CEPAM	>	"	k'epe	
CERTARE	>	"	k'ertoń, <i>log.</i>	kertare
SCIRE	>	<i>log.</i>	iskire	
ARGENTUM	>	<i>alb.</i>	erg'ent — etc.	

187

C, G + A inițiale	>	<i>c, g</i>	; <i>c, g</i>	; <i>ch, j (g)</i>	; <i>c, g</i>
CABALLUM	>	cal	, cavallo	, cheval	, caballo
CALCARE	>	călca	, calcare	, † chauchier	, calcar
CANUTUM	>	cărunt	, canuto	, chenu	, † canudo
CARRARIAM	>	cărare	, † carraia	, † charriere	, carrera
CARRUM	>	car	, carro	, char	, carro

GALBĪNUM	> galben	, —	, jaune	, —
GALLETAM	> găleată	, d. galette	, † jaloie	, —
GALLĪNAM	> găină	, gallina	, † geline	, gallina
GALLUM	> —	, gallo	, †, d. jal	, gallo

Fr. — In consonantism, această evoluție fonetică, ale cărei începuturi datează de prin secolul al VIII-lea, e cea mai caracteristică (pentru vocalism, cf. § 28) și a trecut prin fazele: c, g > k', g' > k'y, g'y > t', d' > t'y, d'y > č, ĝ > š, ž (*ch, j*) — cu privire la č și ts (t) în francesă, cf. § 190 *R.* — In Rol, rar apar și forme cu c, g menținute: *canut* 2048, *canue* 2308, *gambes* 1491.

188

C, G + O, U inițiale	> c, g	; c, g	; c, g	; c, g
COAGŪLUM	> <i>chiag</i>	, caglio	, † cail	, cuajo
CŌMAM	> coamă	, chioma	, —	, —
COPĒRĪRE	> coperi	, coprire	, couvrir	, cubrir
CORNUM	> corn	, corno	, cor	, cuerno
COSTAM	> coastă	, costa	, côte	, cuesta
CULMEN	> culme	, —	, † coume	, cumbre
CŪRARE	> cura	, curare	, curer	, curar
GŌBIŌNEM	> —	, —	, goujon	, —
GŪLAM	> gură	, gola	, gueule	, gola
GUSTARE	> gusta	, [gustare]	, goûter	, gostar
GŪSTUM	> gust	, [gusto]	, goût	, gosto

R. — *chiag* < *CLAGUM < C(O)AG(U)LUM.

It. — *chioma* < *CLŌMAM < CŌMULAM. Un atare fonetism e și în alte forme (*chiappa, chiappo* etc.) — Cf. și † *fiavo* § 221 *It.*

189

-C, -G + A, O, U mediale	> c, g	; c și g, g	; č, ©	; g, g
EXSUCARE	> usca	, asciugare	, essayer	, enjugar
FRICARE	> freca	, fregare	, frayer	, fregar
FRICATŪRAM	> frecătură	, fregatura	, † froieure	, fregadura
PLICARE	> pleca	, piegare	, plier	, † pregar
SECARE	> seca	, segare	, † seer > scier	, segar
LACTUCAM	> lăptucă	, lattuga	, laitue	, lechuga
LOCUM	> loc	, luogo	, lieu	, † luego
SPICUM	> spic	, spigo	, épi	, espiga
PĪCŪLAM	> păcură	, pegola	, —	, —
EXTRĪCARE	> strica	, strigare	, —	, —
*IMBRACARE	> îmbrăca	, imbracare	, embrayer	, —
IND(I)CARE	> —	, —	, enger	, —

MANĪCAM	> minecă	, manica	, manche	, manga
MICAM	> mică	, mica	, † mie	, miga
*LUCOREM	> † lucoare	, † lucore	, lueur	, —
SECURUM	> —	, sicuro	, † seür > sùr	, seguro
AGŪSTUM	> agust	, agosto	, août	, agosto
FAGUM	> fag	, <i>d. fo</i>	, † fou	, † ho
FRAGAM	> fragă	, <i>d. fraga</i>	, † fraie	, —
CASTIGARE	> cîștiga	, castigare	, châtier	, castigar
LIGARE	> lega	, legare	, lier	, liar
NAVIGARE	> —	, navigare	, nager	, navegar
NEGARE	> —	, negare	, nier	, negar
PAGANUM	> păgin	, pagano	, payen	, pagano
ROGARE	> ruga	, —	, † rover	, rogar

It. — $-c^t > g$ (GF, § 406; D'Ov, § 64); dar și aci apare fonetism contrar în forme ca *spiga* < SPICAM față de *mica* etc. — *strigare* și † *stricare*.

Fr. — În această poziție, dar tot intervocalice, ele au dispărut pe cale de iotacisare. Ca și $-r- > -d- > \delta$ (§ 148 *Fr.*), și c a suferit în același secol o evoluție paralelă: $c > g (> \gamma)$: acest *g* a evoluat apoi ca și *g* < G. — *enger* și *manche* se încadrează în § 194, avînd pe i sincopat. — După cum s'a mai semnalat și la §§ 101, 120, c și G, urmați de o, u, sau precedați de o, u dar urmați de A, s'au șters: aci ar fi explicația și pentru *it. fo* și *sp. ho*. — † *rover*, Sch § 140. — Pentru *essuyer*, v. B, § 103.

Sp. — Ca și în franceza veche, $c > g$, care, ca și *g* < G, s'a menținut — *liar* e una dintre formele cu *g* dispărut, pentru care cf. și P. Fouché, *Etudes de phil. hisp.*, 146.

190

C, G + E, I inițiale	> ċ, ġ	; ċ, ġ	; c (s), y (ž)	; c, ĩ
CENARE	> cina	, cenare	, † cener	, cenar
CERAM	> ceară	, cera	, cire	, cera
CERVICEM	> cerbice	, —	, —	, —
CERVUM	> cerb	, cervo	, cerf	, ciervo
*CINQUE	> cinci	, cinque	, cinq	, cinco
CIRCINUM	> cearcăn	, cercine	, cerne	, —
CIVITATEM	> celate	, città	, cité	, ciudad
GĒLUM	> ger	, gelo	, gel	, hielo
GĒMITUM	> geamăt	, gemito	, —	, † yemdo
GĒNEREM	> ginere	, genero	, gendre	, yerno
GINGIVAM	> gingie	, gingiva	, gencive	, encia

R. — În această poziție, ca și în cele de la §§ 191, 195, în aro-mîină c și G au devenit ț și dz — v. mai jos *nota*.

Fr. — Paralelismul din română și italiană e cunoscut și francesei, dar parțial: în nord-estul Franței $c > \dot{c}$: *çerf* — cf. mai jos aceeași notă. Nici în sens invers nu s'a produs un paralelism, adică g să devie $dz > z$, corespunzător lui $s < ts$ (\ddot{t}), ortografiat c .

Sp. — $g' > y$: *yelo* (ortografiat *hielo*), pe când $g-$, ' dispăre: GELĂRE $>$ **elar* (azi ortografiat *helar*), PG, § 38³. — Pentru *chícharo* $<$ CICEREM, cf. § 59 *Sp.*

Notă. Unica deosebire fonetică dintre dacoromână și aromână care datează din epoca de formațiune a limbei romine e dr. \dot{c} , \dot{g} , cărui în aromână îi corespunde fonetismul \ddot{t} , dz , de care ne-am ocupat în *Din epoca de formațiune a limbei romine* (GrS, I (1924), 208—218), și pentru care cf. și Th. Capidan, *Meglenoromîni*, I (1925), 73 și 130—132 și *Romîni din Peninsula balcanică* (în *Anuarul Institutului de istorie națională*, II, 98—99)—ce e tipărit în *Buletinul Inst. de filologie română «Al. Philippide»*, IV (1937), 211—220 și VII—VIII, 328—335 e literatură filologică. A admite că \ddot{t} , dz au provenit din \dot{c} , \dot{g} ; că, prin urmare, și în aromână întii s'a pronunțat *çeaçire* și *çer* și apoi *șeașire* și *dzer*, înseamnă ca, trecînd peste alte obiecțiuni ce nu pot fi menționate aci, să admitem aceeași evoluție și pentru fonetismul frances, adică: generalul s a provenit din regionalul \dot{c} și că, întii, în întreaga veche francesă s'a pronunțat *çerf* și, în urmă, *tserf* — ceea ce nu știm dacă a susținut-o cineva, dar știm ca «au VII-e siècle ce dernier changement [*ts*] était sûrement déjà en voie d'accomplissement», Br, 163.

191

C, G + E, I intervocalice	$> \dot{c}, \dot{g}$; \dot{c}, \dot{g} și \odot	; s și \odot, \odot	; $z > c, \odot$
CRUCEM	$>$ cruce	, croce	, croix	, —
PĚRDICEM	$>$ —	, † perdice	, perdrix	, perdiz
PLACERE	$>$ plăcea	, piacere	, plaisir	, —
*VECINUM	$>$ vecin	, vicino	, voisin	, vicino
VOCEM	$>$ voce	, voce	, voix	, voz
ADAUGERE	$>$ adauge	, —	, † aoire	, —
CŌGITARE	$>$ cugeta	, † coitare	, † coidier	, cuidar
COLLĪGERE	$>$ culege	, cogliere	, cueillir	, coger
DĪGITUM	$>$ deget	, dito	, doigt	, dedo
FRIGERE	$>$ frige	, friggere	, frire	, freir
*FŪGĪRE	$>$ fugi	, fuggire	, fuir	, huir
LEGEM	$>$ lege	, legge	, loi	, ley
LEGĒNDAM	$>$ —	, † lienda	, —	, le(y)enda
SAGĪTTAM	$>$ săgeată	, saetta	, † saete	, saeta
*TRAGINARE	$>$ trăgăna	,	, † trainer	, trajinar
GĪGĒRIUM	$>$ —	, —	, gésier	, —

R. — trăgăna în loc de trăgena (ca și legăna etc.; cf. CDDE, 973; DR, III, 397 și 509): *g* (în loc de *ĝ*), care apare și ca *ĝ* la anumite forme (*tu trageni*) e analogic după *g* din *trag*. A ne gândi la *-ANARE, alături de *MASTICHANUS > măsteacă (§ 37 *R*) pe care îl susține S. Pușcariu în DR, III, 397, ar însemna ca și MACHINARE > măcina să intre în discuție, ales că e de origine grecească. Avem (*eu*) *macin* (cu *ĉ*, nu cu *c*), pentru că acest verb nu a avut înrudire cu nici o formă de aceeași origine în care să apără *c*, așa cum a fost (*eu*) *tragen* față de (*eu*) *trag*. Aceeași explicație și pentru *coacen* < COCCINUM (§ 219), care e tot grecesc. — Pentru *cearcăn*, cf. CDDE, 312.

It. — Dispariția lui *g* e admisă pentru proparoxitone (GF, § 426; D'Ov, § 68); deci: CŌGITO, dar FRIGO (de aci și *friggere*).

Fr. — *c* > *s* în corpul cuvîntului; în silabă finală, acest *c* a dispărut din pronunțare (cf. *croix* și *plaisir*). — *g*, pe cale de iotacisare, a dispărut; *gésier* < *GĪCĪRIUM (cu disimilația *g* — *g* > *g* — *c*).

Sp. — Paralelism cu fonetismul frances: † *vezino* > *vecino*. — Ca și la § 190, *g* devine *ĭ* care, urmat de *é* sau *í*, dispăre.

Notă. — În legătură cu ce e semnalat la § 186 *c* și, ales, despre soarta lui -*g*- din numeralele VIGINTI, TRIGINTA etc. VIGINTI — despre care cf. și Fr. D'Ovidio, *I riflessi romanzi di VIGINTI...*, în *Zeitschrift für romanische Philologie*, VIII (1884), 82-105, în special p. 86 — s'a păstrat și în aromână. În care circulă *ġinghiț* și, circumscris, *ġiġinț*. Oricare din aceste doua forme cere VĪGINTI, spre deosebire de ce cer celelalte forme romanice — firește, cu *g* velar și, deci, slăbit ulterior ca un *γ* grecesc, căci, contrar, ar fi dat **γidzinț* sau, apoi, **γindziț*. Forma originală credem că e *ġiġinț*, care se explică bine din VĪGINTI (= VĪJINTI), pentru al cărui *ġ* cf. 205 *R* (*aiępta*): acest *ġ*, care în aromână a devenit *v'* (pronunțat ca un *γ* grecesc), a împiedicat contragerea celor doi *i*. Prin metatesare, *ġiġinț* > *ġinġiț* și *ġinghiț*.

192

C, G + E, I + voc	> ț, (d)z	; ĉ, ĝ	; s (c, ss), ©	; z. ĭ > ©
BRACHIALEM	> brățară	, bracciale	, † braciel	, brazal
BRACHIUM	> braț	, braccio	, bras	, brazo
FACIAM	> față	, faccia	, face	, haz
INCALCIOARE	> încălța	, incalzare	, † enchaucier	, † encalzar
LĪCIA	> ițe	, liccia	, lice	, lizos
*NECEAM	> ar. n/eață	, —	, —	, —
PANARĪCIUM	> —	, panereccio	, panaris	, panarizo
*PORCARICIAM	> purcăreață	, porcarea	, † porcherece	, porqueriza
SAETACIUM	> —	, staccio	, sas	, cedazo
SŌCIUM	> soț	, soccio	, —	, —

SŌLACIUM	> _____	, _____	, † solaz	, _____
VĪNACEUM	> vinaṭ	, vinaccia	, vinasse	, vinaza
VĪVACIUM	> _____	, † (a)vaccio	, † viaz	, _____
EXAGIUM	> _____	, saggio	, essai	, ensayo
Georgium	> Giorz	, _____	, _____	, _____
NAVĪGIUM	> _____	, _____	, † navoi	, navio
RĒFRAGIUM	> _____	, _____	, † refrai	, _____
REMĪGIUM	> _____	, remeggio	, _____	, _____

R. — Acest ζ și $(d)z$, identici și în aromână, se confundă calitativ încă din epoca străveche cu ζ și dz din τy și δy (§ 150), nu însă și cu ζ , dz din aromână proveniți din c , $g + e$, i (§§ 190, 191, 195), și iată de ce (e vorba de aromână): primii ζ , dz transformă pe e , i și ea în \check{a} , \check{i} , a (§§ 47, 76), iar pe $-i$ final îl absorb (§ 80 *R*), pe când după ζ , dz proveniți din c , g , nu se petrec aceste transformări, sunetele e , i , ea și $-i$ rămânând intacte (cf. GrS, VI, 371-372). — Dr. și ar. *aricū* (cu \check{e}) nu e lămurit. Probabil ca acest \check{e} să se datorească lui \check{e} din *aricō(n)ū*, *aricōá(n)ē*, unde el e normal, întrucît se încadrează în § 193.

It. — Ca și alte consoane (§§ 140, 182), în această poziție și post-tonici, c și g se reduplică.

Fr. — s (ortografiat c sau ss) nu se mai pronunță dacă e final: *sas*. — Ca și în poziția precedentă, g a dispărut iotacisîndu-se.

Sp. — Aceleași rezultate ca și pentru τy și δy (§§ 150, 151). — *en-* din *ensayo* reproduce prefixul *in-*.

Notă. — Menționăm dintr'o inscripție forma BRATIUS SI 150, pentru BRACHIUM.

193

C, G + E, I + Ō, Ū	> \check{c} , \check{g} > \check{z}	; \check{c} , \check{g}	; s (c , ℓ), ©	; c , \check{i}
CYMAM	> ciumă	, cima	, cime	, cima
*ARCIŌNEM	> _____	, arcione	, arçon	, arzon
ŪRCEŌLUM	> urcior	, orciuolo	, † orçuel	, _____
GYRUM	> d . giur > jur	, giro	, _____	, giro

R. — Ca și la § 192, și aci avem aceeași identificare a lui \check{c} și \check{g} cu \check{c} , \check{g} de la § 151, iar \check{g} și cu ce e dat la § 205.

It, Fr, Sp. — Pentru formele respective din aceste limbi, CYMAM și GYRUM au devenit CIMAM și GIRUM.

194

Cons + C, G + A, O, U mediale	> c , g	; c , g	; ch , g (\check{z})	; c , g
BARCAM	> _____	, barca	, _____	, barca
*BERB(I)CARIUM	> berbecar	, _____	, berger	, _____

*INGREV(I)CARE	> îngreca	, —	, † engregier	, —
LŪBRICARE	> luneca	, —	, † lovergier	, —
FURCAM	> furcă	, forca	, fourche	, horca
MŪSCAM	> muscă	, mosca	, mouche	, mosca
RANCOREM	> rîncoare	, rancore	, † rancour	, † rancor
LARGAM	> largă	, larga	, large	, larga
VIRGAM	> vargă	, verga	, verge	, verga

Fr. — Pentru c sînt două rezultate: *s* (*ch*) și *z* (*g*) — v. alte forme la § 152. Cuvintele cu *z* ar reproduce un grup consonantic (*cons + c*) secundar format mai tîrziu decît grupul originar sau decît chiar cel secundar care e format mai de timpuriu (B, § 122): iată de ce avem *pencher* și *manger*. Să nu se uite, însă, că fonetica morfologică, de care e legat și accentul, își are rolul ei. — Atît *s* cît și *z* depindeau de -A următor, căci înaintea unui o sau u, și c și g s'au păstrat (§§ 187, 188).

195

Cons + C, G + E, I mediale	> <i>č, ġ</i>	; <i>č, ġ</i>	; c (<i>s</i>), g (<i>z</i>) ⊙	; c, z
CARCEREM	> —	; carcere	, chartre	, cárcel
MONTECĒLLUM	> mun(ti)cel	, mon(ti)cello	, monceau	, montecillo
PORCĒLLUM	> purcel	, porcello	, pourceau	, —
ARGENTUM	> argint	, argento	, argent	, —
EXTĒRGERE	> șterge	, —	, † esterdre	, estarcir
*FŪLGĒREM	> fulger	, folgore	, foudre	, —
PLANGĒRE	> plînge	, piangere	, plaindre	, —
SPARGERE	> sparge	, spargere	, † espardre	, † esparzer
SŪRGERE	> —	, sorgere	, sourdre	, —
*VIRGĒLLAM	> vergea	, vergella	, † vergelle	, —

R, It. — Aceleași rezultate ca la § 190. — *folgore* < FŪLGUREM.

Fr. — Și aci la fel, afară de cazul cînd e de după c sau g se sincopa, pentru ca în locul lui c să apară, între cei doi *r'r*, un *t*, iar în locul lui g un *d*.

Sp. — Se știe că consoanele *c* și *z* urmate de *e* sau *i* au aceeași pronunțare de *θ* grecesc — cf. și § 227.

196

C, G finale	> ⊙, c, g	, ⊙, c, g	; ⊙	; ⊙, c, g
ILLAC	> la	, là	, là	, allá
SIC	> și	, si	, si	, sí
ARCUM	> arc	, arco	, arc	, arco
PORCUM	> porc	, porco	, porc	, puerco

*STANCUM	> stîng	, stanco	, † estanc	, _____
VITRICUM	> vitreg	, _____	, _____	, _____
LÖNGUM	> lung	, lungo	, † lonc > long	, † luengo
VAGUM	> _____	, vago	, † vai	, vago

R. — -c final (cu -G nu avem exemple) nu s'a păstrat nici în celelalte limbi. — În silabă finală, c > g în *vitreg* și în următoarele nesigure etimoane: *stîng* și *aprig* (DA) — fonetism nelămurit.

Fr. — În vechea francesă, -c reproducînd pe c, ca și pe g, din silabă finală, se pronunța. Dispariția lui se explică la fel ca și cea a lui *m* și *n* (§ 184). Astăzi se aude în anumite cuvinte, și, ca și cu alte consoane (cf. *fait* și *faits*, *os* și pl. *os* etc.), și acest -c se pronunță la singular, dar nu și la plural: *porc* și *porcs*. În *avec* (< AP(UN) HÖC sau *AB-HÖQUE) se aude totdeauna. Pentru -c provenit din cc în silabă finală, cf. § 219.

Qu

197 — QU = c, fapt curent în latina vulgară:

«EQUUS NON ECUS, COQUS NON COCUS, COQUI NON COCI», App. Probi, 37, 38 și 40; CINQUAE, Diehl 527, SI 153; CINQUAGINTA, SI 20; RELICIAE, Diehl 526 și SI 157; QEM și QE, Diehl 509 și SI 155. Cf. și QUIESQUIT, SI 171 etc. Era, deci, firesc ca TORQUERE să circule în latina vulgară ca *TORCO, *TORCERE, alături de TORCULUM etc.

198

Qu inițial	> c și p, ç	; qu, ch	; c (qu)	; c, qu
QUADRAGĒSIMA(E)	> păresimi	, quaresima	, carême	, cuaresma
QUADRARE	> _____	, quadrare	, carrer	, cuadrar
QUALEM	> care	, quale	, quel	, cual
QUANDO	> cînd	, quando	, quand	, cuando
QUANTUM	> cit	, quanto	, quant	, cuant
QUATĒRNUM	> _____	, quaderno	, † quaer	, cuaderno
QUATTUOR	> patru.	, quattro	, quatre	, cuatro
*QUODRUM	> codru	, _____	, _____	, _____
QUAERERE	> cere	, chiedere	, † querre	, querer
QUID	> ce	, che	, que, quoi	, que
QU(I)ETUM	> cet	, cheto	, † coi	, quedo
QUINDECIM	> _____	, quindici	, quinze	, quince
QUIRITARE	> _____	, gridare	, crier	, † cridar

R. — Următ de E sau I, acest qu se identifică cu c în aceeași poziție, ceea ce nu se petrece și în celelalte limbi. Același paralelism și cînd era urmat de A sau O, cu singura diferență că, urmat de A, în anumite

cuvinte a trecut la *p*, așa cum în sardă a devenit *b*. Acest fonetism, pentru care cf. și S. Pușcariu, *Locul limbei române între limbile române*, 1920, 11 și 18, a rămas nelămurit.

It, Sp. — Și înaintea lui *a* a păstrat pronunțarea de *cu* (indiferent de ortografie), iar înaintea lui *e* sau *i* a trecut la *ke, ki* (indiferent de ortografie), ca și în francesă.

Fr. — Următ de *a*, el are pronunțarea unui *c* latin chiar dacă e ortografiat *qu*; deci, nu a urmat evoluția lui *c* (§ 187).

199

Qu medial	> <i>c, ċ, t, p</i>	; <i>cq, g, ch, ċ</i>	; <i>v</i> (> \odot), \odot	; <i>g, c, z</i>
AEGUALEM	> —	, uguale	, † ivel	, igual
AQUAM	> apă	, acqua	, † eve > eau	, agua
AQUARIUM	> —	, acquaio	, évier	, —
ĒQUAM	> iapă	, —	, † ive	, yegua
AQUOSUM	> apos	, acquoso	, éveux	, aguoso
*ANQUE	> încă	, anche	, † a inc	, <i>d.</i> anque
CŌQUERE	> coace	, cuocere	, cuire	, cocer
EXTŌRQUERE	> stoarce	, storcere	, † estordre	, estorcer
LAQUEARE	> —	, † lacciare	, lacer	, —
LAQUEUM	> laț	, laccio	, † laz > lacs	, lazo

R. — Exceptînd fonetismul cu *p* (*apă* etc.), pentru rest *qu* = *c*. — *incă* < UNQUAM, cu *u* (aton în frasă) > *i* — cf. § 100 *R.*

It. — *Qu* — > *g*: *uguale*. — \perp *Qu* > *cc* (*cq*): *acqua*. — Ultimele patru cuvinte, ca și respectivele din francesă și spaniolă, arată că ele reproduc COCERE, EXTORCERE, *LACEARE, *LACEUM.

Fr. — Avem *v* (ca la §§ 130, 131, 138), care a dispărut în *eau*. — *-c* din † *a inc* e ca și *-c* din *cinc* (*cinq*) < *CINQUE. — Pentru rest, *v.* mai sus.

Sp. — Resultatul e uniform ca în *it. uguale*. — Pentru *c* și *z*, cf. § 195 *Sp.*

Gu

200 — În limba latină acest sunet se confundă cu *G*: UNGUO și UNGO. În puținele cuvinte în cari apare, el e precedat de *N* — cf. § 186 *d.*

LANGUOREM	> lingoare	, —	, —	, —
LANGUIDUM	> lînced	, —	, —	, —
SANGUINARE	> singera	, sanguinare	, saigner	, sangrar
SANGUINOSUM	> singeros	, sanguinoso	, saigneux	, —
STINGUERE	> stinge	, stingere	, éteindre	, —
ŪNGUERE	> unge	, ungere	, oindre	, —

Aceleași observațiuni ca și pentru *qu*: pentru română, *Gu* + *E*, *I* = *G* + *E*, *I*.

R. — Avem *linced* în loc de *ligned* din cauza disimilației *g... d... > c... d* (în aromână e *lindzit*, cu disimilație inversă). — *sîngera* nu presintă rotacism, ci asimilația *n... r > r... r* (în aromână e *sîndzinare*).

It. — *stingere*, *ungere* cer STINGERE, UNGERE.

H

201 — *H* nu a avut valoare fonetică. A avut un rost grafic. În inscripții: *ABUIT*, Diehl 336; *ERBARIO*, *ib.* 339; *OMO*, *ib.* 350; *ONORIBUS*, *ib.* 351; *IC*, *ib.* 342, 343; *OC*, *ib.* 344; *UIUS*, *ib.* 345, 346; *UNC*, *ib.* 347 etc.

202

<i>HABERE</i>	> <i>ar.</i> aeäre	, avere	, avoir	, haber
<i>HASTAM</i>	> _____	, asta	, † aste	, asta
<i>HORAM</i>	> oară	, ora	, heure	, hora
<i>HORAE</i>	> ori	, _____	, _____	, _____
<i>HORDEUM</i>	> orz	, orzo	, orge	, _____
<i>HORRIRE</i>	> urf	, † abborrire	, † aborrrir	, aburrir
<i>HAEDUM</i>	> ied	, _____	, _____	, _____
<i>HÉRBŌSUM</i>	> ierbos	, erboso	, herbeux	, herboso
<i>HIRCUM</i>	> _____	, <i>cal.</i> irku	, _____	, _____
<i>PREHENDERE</i>	> prinde	, prendere	, prendre	, prender
<i>BRACHIUM</i>	> braț	, braccio	, bras	, brazo
<i>MACHINARE</i>	> măcina	, macinare	, _____	, _____
<i>THECAM</i>	> teacă	, <i>d.</i> tega	, taie	, _____
<i>CHORUM</i>	> <i>ar.</i> cor	, _____	, _____	, _____
* <i>CICHORIAM</i>	> cicoare	, <i>d.</i> cecore	, _____	, _____

În francesă și spaniolă *h* e ortografic. În Rol: *erbe* 2265 etc., *herbe* 2523, 2872 etc.

203

-H- > -G-	> <i>g</i>	; ◎, <i>g</i>	; ◎	; ◎
<i>TRAHĒRE</i>	> trage	, trarre	, traire	, traer
δοχή > <i>DŌGA</i>	> doagă	, dogă	, † do(u)e > douve	, _____

Aceleași -G- apare și în **DESTRUGERE* < *DESTRUERE*.

J

204 — Evoluția fonetică a acestui sunet, în anumite cazuri, se identifică cu cea a lui G (cf. GYRUM și JUGUM etc.): o dovadă, în plus, cu privire la pronunțarea neasibilată a lui G — cf. § 186 d.

În inscripții: CONGIGI, SI 19; CONGIUGI, SI 62; CODIUGI, SI 61. Mai apare și ca z (= z sau ž?): ZUNIOR, Gr, § 272; ZOVIANO, SI 64; (VIBAS IN DOMINO) ZESU, MEp, 44.

205

J -	> (d)z, ġ > ž	; ġ	; j (g)	; ĭ, j
JACERE	> zăcea	, giacere	, gésir	, yacer
(AD)*JECTARE	> aiepta	, gettare	, jeter	, echar
JEJUNARE	> ajuna	, (di)giunare	, jeûner	, ayunar
JUNIPERUM	> jneapăn	, ginepro	, genièvre	, enebro
JOCARE	> juca	, giocare	, jouer	, jugar
JŌCUM	> joc	, giuoco	, jeu	, juego
JOVIS	> joi	, giovedì	, jeudi	, jueves
JUD(IC)EM	> jude	, giudice	, juge	, juez
JUGUM	> jug	, giogo	, joug	, —
JŪNCUM	> —	, giunco	, jonc	, junco
JURARE	> jura	, giurare	, jurer	, jurar
JŪVENEM	> june	, giovane	, jeune	, joven

R. — Singura formă cu J + A > z păstrată în română e JAC(Ē)O > zac, pentru care s'a propus și *DIJACERE (Dens, II, 39). — aiepta se explică numai din *AJECTARE, ca și treaptă (§ 34 R), sau din EJECTARE, iar ajuna din *ADJUNARE. — Pentru jneapăn (celelalte forme romanice cer JENIPERUM), cf. § 177 R. — În toate celelalte forme, J + O, U > ġ > ž (j), fonetism care se întilnește cu ce e dat la §§ 151, 193 pentru Dy și Gy.

It, Fr. — Resultatul e unul singur și același, în sensul că, pentru actualul ž (j, g), în vechea francesă a fost ġ, ca și pentru D și G în anumite poziții.

Sp. — Cele două rezultate — cîndva, identice —, au depins de accent și de natura vocalei următoare lui J (PG, § 38³).

206

J intervocalic	> ĭ	; ġ	; ©	; ĭ
*PLOJAM	> ploaie	, pioggia	, pluie	, lluvia
TRAJECTAM	> treaptă	, trageito	, —	, —
*TRAJECTARE	> —	, tragittare	, —	, —

MAJOR	> _____	, maggio	, maire	, _____
PEJOR	> _____	, peggio	, pire	, _____
BAJULUM	> baier	, baggiolo	, † baile	, _____
MAJUM	> maiu	, maggio	, mai	, mayo
PŪLĒJUM	> _____	, puleggio	, † pouli	, poleo

R. — Acest rezultat vine să confirme fonetismul formei *aiępta* și, poate, chiar pe *DIJACERE de la § 205.

It. — Resultat identic ca și pentru *J-*, cu singura deosebire că, posttonic, *g* se reduplică (§ 192 *It.*).

Fr., Sp. — Dispare pe cale de iotacisare. — *lluvia* < PLUVIAM.

Ū

207 — Acest sunet (o semi-consoană) l-am văzut la §§ 197-200 (*Qu, Gu*) și-l vom vedea și la §§ 215, 229.

Cons (+ cons) + U + voc	> ◎, u	; ◎	; ◎	; ◎
BATT(U)ALIA	> bătaie	, battaglia	, bataille	, _____
FEBR(U)ARIUM	> făurar	, febbraio	, février	, febrero
CO(N)S(U)ERE	> coase	, cucire	, coudre	, coser
CRUENTUM	> crunt	, _____	, _____	, _____
MORTU(U)M	> mort	, morto	, mort	, muerto
JENUARIUM	> _____	, gennaio	, janvier	, enero
VĪDUAM	> văduvă	, vedova	, † ve(d)ve	, viüda

Acest *u* nu forma silabă și nici diftong. În limbile romanice, ori a dispărut (v. formele cu (U), sau: «FEBRUARIUS non FEBRARIUS», App. Probi 208, sau FEBRARIAS, Sl 45; cf. și ML, I § 503), ori s'a consonantisat (cf. în francesă: *cons + u > v*: *janvier*, † *vedve* > *veuve*, *REAESTUARE > *réver* (GrS, V, 375) — pentru sp. *viüda*, cf. PG, § 67²). Totuși, în aromână avem *véduü*, *véduă* — cu *u* plin (fără ca *ă* să formeze silabă), *u* care a împiedicat ca *véduă* să dea **veăduă* (cf. § 60 *R*), după cum PĪCULAM > *pécură* > *păcură* (nu **peacură* > **pacură*) etc. — Pentru CRUENTUM, v. § 126 *R*.

Avem însă și un *u* secundar, născut în urma dispariției lui *B* sau *v* intervocalici din latina vulgară de la baza limbei române, după cum avem un *u* apărut între două vocale diferite pentru înlăturarea hiatului originar — acest *u* e ortografiat și *ü*.

Menționăm de la început că problema acestui *u* se indentifică cu *u* de care va fi vorba la § 215 *R* și de care, deci, nu poate fi separat.

Pentru NIVEM avem *nea* în dacoromână și *neaü* în aromână. Se admite că NIVEM > **née* > **nē* > *nea* — cf. și fazele: «*GREVAM > *grēü* > *grē* > *grée* > *gré* > *grean* pe cari le relevează H. Tiktin în studiul citat la

§ 215. Ar urma de aci că formele aromine *neaă*, *greaă* ar fi analogice, deci ulterioare lui *nea* și *grea*.

Numeralul *doi*, *două* < *doauă* nu poate fi derivat decât din *DOX*, *DOAE*. Nu știm dacă cineva va fi susținut că *două* ar fi o formă analogică și că, deci, la baza ei ar fi un **doă* — paralel cu *nea*. *DOAE* a dat **dōe* > **doāe* > **doāue* > *doāuă* > *dōuă*. Așa dar, în acest numeral nu poate fi contestată străvechimea lui *u*. Se va vedea, însă (§§ 127 a, 130, 131 R), că *b* și *v* intervocalici au început să dispară încă din latină. Ca atare, la un moment dat, *no(v)ev* a devenit **noe*, care, prin aceleași faze ca și **doe*, a trebuit să dea *nouă* (în aromină e *noaă*). Tot așa: *NOVAM* nu a dat **noă* (ca și *grea*), ci **noāă* > *noauă* > *nouă*. La fel și pl. *OVA* > **oā* > **oāă* > *oauă* > *ouă* (cf. și *rouă* § 173 R). Cît privește *UVAM*, nu era nici un motiv fiziologic să se nască un *u*, care, chiar născut, ar fi fost absorbit de *v*.

Și atunci, de ce, pe de o parte, forme cu *ū* străromîn și general (*două*, *nouă*, *ouă*), iar de altă parte forme fără *ū* (*nea*, *grea*, ca și *mea* § 215 etc.)?

Doua ar fi cauzele:

1. natura vocalelor între cari s'a născut acel *ū* prezenta o greutate fiziologică în pronunțarea acelor vocale în hiat: **noāă* ducea firesc spre acel *ū*, pe cînd **neae* nu prezenta greutate de pronunțare; cu privire la forme ca *purtă*, *cădea* etc., e de admis ca *b* intervocalic a dispărut cel puțin în epoca în care a neaccentuat s'a întunecat în *ă*, deci: *PORTABAT* > **purtāa* > *purtă*, *CADEBAT* > **cadēa* > *cădea*;

2. *două*, *nouă* nu aveau, ca numerale, vre-o formă specială de plural (gramatical), iar femininul *nouă* < *NOVAM* avea, ca și azi, un plural identic (tot *nouă* < *NOVAE*), pe cînd *grea*, *rea* etc. și-au format — de sigur, încă din străromînă — un plural analogic după *ele*, *stole*, *șeale* etc. (*NIVES*, *GREVES* sau **GREVAE*, *RAE* nu puteau da decât **neāe*, **greae*, **reae*): plurale ca *reale*, *greae* vor fi contribuit la cristalisarea singularurilor respective.

Un alt reflex al acestui *u* secundar e consonantisarea lui în *v* sau în *g*, întîlnită și la §§ 130, 131: *HABŪI* > **aii* > **aiūi* > *avūi*; *NAEVUM* > **neu* > *nevu* > **nehu* > *nequ* > *neg*.

CONSOANE DUBLE

208 — Pronunțarea consoanelor duble se distingea de cea a celorlalte consoane, dar simple. Dovada se poate face comparînd, în rezultatele lor fonetice, redusul număr de consoane duble cu cele simple respective. Spre deosebire de cele simple, ele apar numai în corpul unui cuvînt și sînt, în general, intervocalice. Cu privire la pronunțarea lor, limba italiană e aceea care se caracterizează mai mult decât toate celelalte.

P P

209 (v. § 138)	: p	; pp	; p (pp)	; p
APPARARE	> apăra	, apparare	, † aparer	, aparar
APPÖNERE	> apune	, apporre	, † apondre	, † aponer
CAPPAM	> _____	, cappa	, chappe	, capa
*CAPPĒLLAM	> _____	, cappella	, chapelle	, capilla
CĪPPUM	> cep	, ceppo	, cep	, ceпо
CLÖPPUM	> șchiop	, _____	, † clop	, _____
CŪPPAM	> cupa	, coppa	, coupe	, copa
DRAPPUM	> _____	, drappo	, drap	, trapo
*EXCAPPARE	> scăpa	, scappare	, échapper	, escapar
PAPPUM,-AM	> ar. papū	, _____	, papa	, _____
PAPPARE	> păpa	, pappare	, † paper	, papar
STŪPPAM	> stupă	, stoppa	, étouffer	, estopa

It. — Nu orice *pp* (sau altă consoană dublă) reproduce respectivul sunet dublu — cf., bunăoară, *doppio* etc.

F F

210 (v. § 139)	: f	; ff	; f	; f
*AFFILARE	> _____	, affilare	, affiler	, afilear
AFFĪRMARE	> _____	, affermare	, † afermer	, † ahirmar
*AFFÖRAS	> afară	, † affuori	, † afors	, afuera
AFFUNDARE	> afunda	, affondare	, † afonder	, afondar
*STŪFFARE	> _____	, _____	, étouffer	, _____

Fr. — *étouffer* e derivat din *STŪPPARE + EXTUFARE în REW.

T T

211 (v. § 148)	: t, ț, ț	; tt, zz	; t (tt), s (ss)	; t, z
ABBATT(u)ERE	> abate	, abbattere	, abattre	, abatir
BŪTTEM	> bute	, botte	, † bout	, bote
*ATTĒNERE	> aținea	, attenere	, † atenir	, atener
BATT(u)ALIAM	> bătaie	, battaglia	, bataille	, _____
CATTUM	> cătușe	, gatto	, chat	, gato
GŪTTAM	> _____	, gotta	, goutte	, goia
SAGĪTTAM	> săgeată	, saetta	, † saete	, saeta
TOTTUM	> tot	, tutto	, tout	, _____
VITTAM	> bată	, vetta	, † vette	, † beta
INGLŪTTĪRE	> înghiți	, inghiottire	, engloutir	, _____
*MATTEAM	> _____	, mazza	, masse	, maza
*MATTEŪCAM	> măciucă	, _____	, massue	, _____

R. — Ca și din τ, tot trei rezultate avem (*t, t̄, t̄*) în poziții identice și din ττ — paralelism ce apare și în italiană.

Fr, Sp. — Cf., pentru *s* și *z*, § 150.

Pentru DD, cf. § 148 Fr.

SS

212 (v. § 158)	: <i>s, ș</i>	; <i>ss, sc</i>	; <i>s (ss)</i>	; <i>s, j</i>
*ASSALTUM	> _____	, assalto	, assaut	, asalto
ASSEM	> _____	, asse	, ais	, _____
GRÖSSUM	> gros	, grosso	, gros	, grueso
LASSUM	> _____	, † lasso	, las	, laso
ÓSS(Ī)FRAGAM	> _____	, _____	, orfraie	, _____
OSSUM	> os	, osso	, os	, hueso
PASSARE	> păsa	, passare	, passer	, pasar
PASSUM	> pas	, passo	, pas	, paso
SĒSSUM	> șes	, † sesso	, † ses	, sieso
SPĪSSUM	> ar. spes	, spesso	, épais	, espeso
*MESSIONEM	> _____	, _____	, moisson	, _____
PASSEREM	> pasăre	, passero	, † passe	, pājaro
VESSĪCAM	> bășică	, vescica	, vessie	, vejiga

R, It. — Pentru *ș* și *sc*, cf. § 159. — *bășică* < *BES(S)ĪCAM.

Fr. — *orfraie* < † *osfraie. Pentru *-s* < SS din silabă finală, cf. § 163.

Sp. — Pentru *j* din *vejiga*, cf. § 159.

LL

213 (v. §§ 166-168)	: <i>l</i>	; <i>ll</i>	; † <i>l (> u)</i>	; <i>ll</i>
ANĒLLUM	> inel	, anello	, anneau	, anillo
CABALLUM	> cal	, cavallo	, cheval	, caballo
CAPĪLLUM	> _____	, capello	, cheveu	, cabello
*CAPPĒLLUM	> _____	, cappello	, chapeau	, capillo
CATĒLLUM	> cățel	, catello	, cheau	, cadillo
CĪRĒBĒLLUM	> creier	, cervello	, cerveau	, _____
CŌLLUM	> _____	, collo	, cou	, cuello
GEMĒLLUM	> _____	, gemello	, jumeau	, _____
MISĒLLUM	> mișel	, † misello	, † mesel	, † mesiello

RASTÉLLUM	> _____	, rastello	, râteau	, rastillo
SATŪLLUM	> sătul	, satollo	, † saoul	, _____
VITÉLLUM	> vițel	, vitello	, † veel > veau	, _____
CALLEM	> cale	, calle	, _____	, calle
PELLEM	> piele	, pelle	, peau < † pel	, piel
VALLEM	> vale	, valle	, val	, valle
MACELLARIUM	> măcelar	, macellaio	, † maiselier	, _____
ILLORUM	> lor	, loro	, † lour > leur	, _____
COLLIGERE	> culege	, cogliere	, † cueldre	, coger

R. — Rotacisarea a rămas necunoscută. — Pentru *creier*, cf. CDDE.

It. — E continuată vechea pronunțare, diferită de cea a lui -L-.

Fr. — Posttonic și să nu fie urmat de A, pentru care v. § 215, s'a vocalizat astfel: -LL- s'a redus la -l- de timpuriu. La plural, se știe că, în general, substantivele, ca și adjectivele, erau terminate în -s (cf. § 163 *nota*). În urma amuțirii și dispariției vocalei dintre l și s, l a format grup cu s, încadrându-se astfel în § 169. Deci: CABALLOS > *chevals* Rol 2765 > *chevaus* (azi: *chevaux*, cu x împrumutat din latină și pentru care cf. și DH, § 634); VALLES > *vals* Rol 2043 > *vaux*; BELLOS > *bels* Rol 1002 > *beaux*; İLLOS > *els* Rol 2395 > *eux*; *al visage* Rol 1978 > *au visage* etc. După aceste plurale în -aux s'au format și singulare în -eau (*pourceau*), rămânând totuși și singulare cu terminațiunea normală -al: *cheval* Rol 1488 (și azi) etc. — cf. și B, § 191.

Sp. — Ca și -NN- (§ 218), LL se palatalizează. — Pentru *piel*, cf. PG, § 63².

214

-LL + İ	} > v > ©	; ll, gl	; l (> u), v > ĭ	; ll, j
-LL + E, I + voc				
*FOLLINAM	> ar. ful'ină	, _____	, _____	, _____
*FOLLIRE	> foi	, _____	, _____	, _____
GALLINAM	> găină	, gallina	, † geline	, gallina
CABALLI	> cai, ar. cal'i	, cavalli	, † chevaux	, caballos
İLLİ	> ei, ar. el'i	, egli	, † il > ils	, ellos
CABALLI + İLLI	> cail	, _____	, _____	, _____
LUPİ + İLLI	> lupii	, _____	, _____	, _____
MONTI + İLLI	> munții	, _____	, _____	, _____
*FOLLİÖLUM	> fuior	, _____	, _____	, _____
*İNFOLLİARE	> înfoia	, _____	, _____	, _____
MALLEUM	> maiu	, maglio	, mail	, majo
MİLLIA	> mie, ar. n'il'e	, mille	, mil	, mil
*MOLLİARE	> muia	, _____	, mouiller	, mojar

R. — În amîndouă pozițiile avem palatalizarea lui LL ca *l'*, care e curent în aromînă și care a dispărut în dacoromînă (cf. și §§ 164 b, 167, 168). — Cronologie fonetică: GALLINAM > găină, pe cînd FELICEM > ferice (§ 166 R).

It. — În prima poziție se menține dublu dar nealterat. — *egli*, pentru † *elli*, se datorește foneticei sintactice care îl încadra în poziția *Ly*: «*elli ama* > *egli ama*», GF, § 331.

În poziția a doua (*Ly*), s'a palatalizat. — *mille*, ca și fr. și sp. *mil*, reproduce MILLE.

Fr. — Prima poziție se identifică cu § 213. — † *geline* reproduce *GALINAM (B, § 89). — *ils* e pentru vechea formă normală de plural *il*, care, în secolul al XIV-lea, a primit marca pluralului *-s*, spre a se deosebi de forma de singular care era tot *il* < *ILLĪ, și care *il* s'a cristalisat și în † *oïl* < HOC *ILLĪ (pentru care cf. An, 153).

În a doua poziție s'a palatalizat devenind *i* — cf. și ML, I, § 517.

Sp. — În prima poziție: *l'*; în a doua (*Ly*), același rezultat ca la § 168.

215

$\frac{1}{2}$ LL + A	> ○	; <i>ll</i>	; <i>ll</i>	; <i>ll</i>
CAPPELLAM	> _____	, cappella	, chapelle	, capilla
ILLAM	> ea	, ella	, elle	, ella
MAXILLAM	> măsea	, mascella	, † maissele	, mejilla
MAXILLAM + ILLAM	> măseaua	, . . .	, . . .	, . . .
NOVELLAM	> nuia	; novella	, nouvelle	, _____
*PILLAM	> piuă	, d. pilla	, _____	, pila
PORCELLAM	> purcea	, porcella	, pourceau	, _____
PUSTĚLLAM	> puștea	, _____	, _____	, postilla
ROTĚLLAM	> (ar. aruteauă)	, rotella	, rouelle	, rodilla
SELLAM	> șea	, sella	, selle	, silla
STELLAM	> stea	, stella	, étoile	, _____
*TURTURELLAM	> turturea	, tortorella	, tourterelle	, tortolilla

R. — Exceptînd pronumele *ea*, toate celelalte cuvinte latine cu $\frac{1}{2}$ LL + A, păstrate în dacoromînă și aromînă, presintă dublet cu privire la terminațiunea lor: în dacoromînă avem *măsea*, *șea*, iar în aromînă *măseauă*, *șeauă*. Pe calea analogisărei, acest *-uă* s'a extins și la forme fără LL: dr. *cura* (CORRIGIA), ar. *curauă*.

Evoluția acestui LL e delicată și a fost supusă unor discuții amănunțite — cf. Ovid Densusianu, *Studii de filologie romînă*, 1898, 43-49 și Dens, II, 17 și 40-41; H. Tiktin, *Der Konsonantismus des Rumänischen*, în

Zeitschrift für romanische Philologie, XXIV (1900), 320-325; J.-A. Candrea, *Les Éléments latins de la langue roumaine*, 1902, 65-73.

Din casurile de cronologie fonetică semnalate cu privire la L și LL s'a văzut că:

1. Inițial, L + ī > l' > ⊙ (§ 167);
2. Intervocalic, -L + ī > r (§ 166);
3. Intervocălic, -LL + ī > l' > ⊙ (§ 214).

Deci, palatalizarea lui LL + ī (și, apoi, dispariția lui) e ulterioară rotacisării lui -L + ī > r.

E de crezut că această rotacisare e tot atât de veche ca și Ā + N > Ń (§ 18 R) și că, prin urmare, A neaccentuat devenise ă în epoca în care -L > r; în alți termeni: ă din *barbă* (BARBAM) și r din *mazăre* (**ma dūle*) sau din *scară* (SCALAM) aparțin aceleiași epoci — în desacord cu ce formulează Dens, II, 17.

Dacă -LL + ī nu s'a putut rotacisa, înseamnă că, atunci când a luat naștere r < -L + ī, acest LL ori se pronunța încă intact, ori va fi primit cel puțin germenele palatalizării. În cazul acesta, și 'LL + A ori se pronunța în aceeași epocă exact ca un LL nealterat, ori va fi început să alunece spre vocalizare sau spre dispariție. Deci, când se pronunța *ferice*, un cuvânt ca STELLA trebuia să aibă cel puțin pe -A final trecut la ă, care ă va fi avut un rol în evoluția precedentului LL. Întrucît nu putem data diftongarea lui ē și ó în *ea* și *oa* (cf. ML, I, § 104), trebuie să admitem că în această epocă avem cel puțin pronunțarea de **stelā* — cu un l diferit de cel din *sulā* < SUB(V)LAM (§ 221 R). Prin dispariția lui l, acest *stelā* nu putea deveni decît **stēā* sau **steāā*, în al cărui hiat format din *ā* și *ā* a putut apărea acel ũ din *steāūā* (formă unică în aromină).

Dar e un cuvînt ce se opune categoric acestui raționament: numele ILLA a dat numai *ea*, chiar și în aromină care nu cunoaște vre-o formă **edūā*. Acest *ea* ar veni să arate că STELLA > **stela* > *stēā* > *steā*, dacă ar fi să admitem că -A nu devenise ă atunci când s'a ajuns la *steā*; deci, ca și: MĒA > *meā*, REA > r(e)i, sau VIDĒ(B)AT > *vedeā* etc. — cf. și U (§ 207 R), cu care e strîns legată această problemă.

Să urmărim pe acest LL în aceeași poziție (LL + A), dar precedat de alte vocale decît ē (i) sau ē (SELLA).

*PĪLLAM > *piuā*, MEDULLAM > ar. *mădūūā* — OLLAM > *oalā* și PULLA le amintim numai. Dacă pentru *steā* admitem fazele de mai sus, atunci se impune să admitem că *PĪLLAM > **pīla* > **pīa* > **pīi*, MEDULLAM > **medūla* > **medūa* > **medūā* — ceea ce nu s'a petrecut, după cum nici U(V)AM nu a dat **ūa*, > **uā* ci *ūa* > *ūā*, ca și *O(V)AT > **ōa* > **ōā* > *ōūā* > *ōūā*. Deci, *PĪLLA a dat **pīā* > *piuā*, iar MEDULLA > **medūā* > *medūūā* > *mădūūā* (în dacoromină: *mădūhā*, *mădūgā* și *mădūvā*).

După cum se vede, dovada contrară lui STELLA > *stea* e tot atât de categorică. Și atunci?

Ori admitem că, pe de o parte *ea* și *stea*, iar pe de altă parte *piuā* și *mădūūā* sînt normale și, în cazul acesta, avem un dublet în evo-

luția fonetică a lui \perp LL + A; ori să reținem următoarea ipotesă, paralelă cu cea dată la § 207 R².

Pluralele (nearticolate ale) acestor patru cuvinte în străromână nu puteau fi decât *eale*, *steale*, **pile*, **medule*. Intre atari singulare și plurale era firesc să fie o interdependență, pentru unele preponderând pluralele, pentru altele singularele. Nu știm de vor fi existat **pile* și **medule*; știm însă că există pluralul *piuă* (și *piue*, *pive*) și, în aromână, rar pluralul *mădăuă* (și *mădüt*). Pentru pluralul ultimelor doua cuvinte s'a impus singularul lor, după cum pluralele *eale steale* vor fi contribuit ca singularele lor să fie fără marca de plural *-le*, deci: *steale* — *stea*, *eale* — *ea*.

Fr. — După cum s'a văzut și la § 213 Fr, LL s'a redus de timpuriu la L — ortografierea cu *ll* e etimologică, astăzi acest *ll* nepronunțându-se ca atare decât în neologisme: *collaboration*, *illusion* etc. Pe de o parte faptul că A final a amuțit mai târziu decât celelalte vocale finale, pe de altă parte considerațiuni de morfologie cu privire la număr și gen au contribuit ca pluralele feminine ca *nuveles* Rol 55 (NOVELLAS) să nu evolueze ca pluralul masculin NOVELLOS.

Sp. — Și aci aceeași palatalizare. — *pila* < PILAM.

R R

216 (v. § 173)	: <i>r</i> (și <i>rr</i>)	; <i>rr</i>	; † <i>rr</i> > <i>r</i>	; <i>rr</i>
ARR(H)AM	> —	, arra	, arrhes	, arras
CORRIGIAM	> <i>curea</i>	, <i>d. coreggia</i>	, courroie	, correa
ERRARE	> —	, errare	, [errer]	, errar
EXCŪRRERE	> <i>scurge</i>	, scorrere	, —	, escorrer
*(AB)HORRIRE	> <i>urî</i>	, abborrire	, † aborrire	, aburrire
VÉRREM	> <i>vier</i>	, verro	, † ver	, —

R. — Pentru \bar{r} (*rr*), (cf. § 172): $\bar{r} + e\acute{a} > ra$ (*curea* > *cura*, ar. *curaă*). Drept deosebire între *r* și \bar{r} , un exemplu: INFLORESCO > *infloresc*, HORRESCO > *urăsc*. — *g* din *scurge* e analogic după forme ca *șterge*.

Sp. — Ca și italiana și vechea francesă — azi se aude *rr* în forme de viitor ca *mourrai* cu *rr* din R'R —, spaniola cunoaște o vibrantă pronunțare, ce nu apare pentru *r*.

M M

217 (v. § 180)	: <i>m</i>	; <i>mm</i>	; <i>m</i> (<i>mm</i>)	; <i>m</i>
FLAMMAM	> <i>flamă</i>	, fiamma	, flamme	, llama
FLAMMARE	> —	, fiammare	, flammer	, —

GEMMAM	> _____	, gemma	, † jamma	, yema
SUMMUM,-AM	> ar. sumă	, sommo	, † soni	, somo
*AMMAGIRE	> amăgi	, _____	, _____	, _____

Are valoare numai pentru italiană.

NN

218 (v. § 180)	: n	; nn	; ~, n (nn)	; ñ
ANNUM	> an	, anno	, an	, año
CANNAM	> _____	, canna	, _____	, caña
*CON(N)OSCERE	> cunoaște	, conoscere	; connaître	, conocer
CUNNUM	> _____	, conno	, con	, coño
GUNNAM	> _____	, gonna	, † gonne	, _____
PANNUM	> ar. pană	, panno	, pan	, paño
PINNAM	> pană	, penna	, panne	, peña

R. — Că nici NN nu era o grafie în latină, ne-o arată faptul că nici un element latin nu a cunoscut rotacismul pentru acest -NN-, așa cum s'a întâmplat cu -N-.

Fr. — Pentru -n final, cf. § 185.

Sp. — Spre deosebire de -N-, palatalizarea lui -NN- în ñ e concludentă. — *conocer* < *CONOSCERE.

CC

219 (v §§ 189, 191)	: c, ĉ	; cc, ċ	; c (cc), ch. s (ss)	; c
*ACCOLLIGERE	> _____	, accogliere	, accueillir	, acoger
ACCRESERE	> _____	, _____	, † acreistre	, † acreeer
*MŪCCŌSUM	> mucos	, _____	, _____	, mocosos
MŪCCUM	> muc	, moccio	, _____	, moco
FLŌCCUM	> floc	, fiocco	, floc	, fl(u)eco
SACCUM	> sac	, sacco	, sac	, saco
SĪCOUM	> sec	, secco	, sec	, seco
FLACCUM	> _____	, fiacco	, † flac, flache	, _____
SŌCCUM	> _____	, zocco	, souche	, zoco, zueco
*BACCĪNUM	> _____	, bacino	, † bacin > bassin	, _____
COCCĪNUM	> coacen	, _____	, _____	, _____
*ACCAPTARE	> _____	, accattare	, acheter	, _____
ASSĪCCARE	> _____	, asseccare	, assécher	, _____
*BACCALAREM	> _____	, baccalaro	, † bacheler	, _____
BUCCAM	> bucă	, bocca	, bouche	, boca

*BUCCATAM	> bucată	, boccata	, bouchée	, bocada
*IMBUCCARE	> imbuca	, imboccare	, emboucher	, embocar
PECCATUM	> păcat	, peccato	, péché	, pecado
VACCAM	> vacă	, vacca	, vache	, vaca

Și aci, exceptînd italiana care are tot o pronunțare dublă, franceza și spaniola ne prezintă rezultate diferite de cele ale lui c în poziții identice — ceea ce, ca și pentru celelalte consoane duble, interesează cronologia fonetică.

Fr. *acheter* și *souche* sînt derivate și din *ACCAPITARE și *ZUCCA.

GRUPURI DE CONSOANE

220 — Vom menționa principalele grupuri, urmînd ca acele ce nu sînt date aci să fie urmărite la respectivele consoane simple din cari sînt formate. Spre deosebire de consoanele duble cari, mai toate, sînt originare sau primare, grupurile de consoane vor fi originare și secundare sau romane — acestea din urmă, formate, de obicei, prin sincoparea vocalelor: DESID(E)RARE (cf. «CALIDA NON CALDA», App. Probi, 53) etc.

PL, BL, FL

221

Inițiale și intervocalice	> <i>pl, bl și ul, fl ; pi, bi, fi</i>	; <i>pl, bl, fl</i>	; $\frac{ll}{bl}$, <i>bl, f</i>
PLAGAM	> —	, piaga	, plaie , llaga
PLANTAM	> —	, pianta	, plante , llanta
PLANTAGINEM	> pătlagină	, piantaggine	, plantain , llantén
PLATEAM	> —	, piazza	, place , —
PLENUM	> plin	, pieno	, plein , lleno
PLICARE	> pleca	, piegare	, plier , † pregar
PLOVERE	> ploaia	, piovere	, pleuvoir , llover
*PLOJOSUM	> ploios	, † piogioso	, — , —
DUPLARE	> —	, doppiare	, doubler , doblar
BLANDUM	> blînd	, —	, † blant , (blando)
*BLASTEMIAM	> —	, bestemmia	, — , —
BLASPHEMIUM	> —	, —	, † blastenge , —
*BLASTEMARE	> blestema	, d. biastimare	, blâmer , lastimar
AMB(U)LARE	> umbla	, ambiare	, ambler , † amblar

FIB(U)LAM	> hiulă	, fibbia	, _____	, _____
NĒB(U)LAM	> negură	, nebbia	, † nieble	, niebla
*OBLITARE	> uita	, _____	, oublier	, olvidar
STAB(Ū)LUM	> staul	, stabbio	, étable	, _____
SŪB(Ū)LAM	> sulă	, subbia	, _____	, _____
FLAMMAM	> flaină	, fiamma	, flamme	, llama
FLŌCCUM	> floc	, fiocco	, floc	, fl(u)eco
FLOREM	> floare	, fiore	, fleur	, _____
FLUMEN	> ar. flumin	, fiume	, † flum	, _____
AFFLARE	> afla	, _____	, _____	, hallar
SUFFLARE	> sufla	, soffiare	, souffler	, sollar

R. — Inițiale, toate trei se mențin. Intervocalice: numai grupul BL (sau B'L) suferă schimbări ce evoluează paralele cu cele ale grupului -BR- (§ 222) — dintre exemplele date mai sus AMBULARE și NEBULA nu intră în cazul urmărit. -BL- > ul: această vocalizare a lui B s'a petrecut după ce L intervocalic devenise r; contrar, ar fi urmat ca SUB(U)LAM să devie *sură, așa precum GULAM > gură. Normal, deci, *OBLITO > *oulitu > *uulitu > ul'it (astăzi: *úit*) — cf. și Dens, II, 124-125 și I.-A. Candrea, *Psaltirea scheiană*, § 74. Dar vechea dacoromână, alături de forme ca *uit* (în meglenoromână e *ul'it* etc.), au circulat și forme ca *ultăre*, *ultātu*, cari s'ar explica astfel: *OBLITARE > *oultare (cu *i* sincopat înainte de palatalizarea lui L în *l'*) > *ultare* — fără a putea admite fase ca *uletare (deci cu *i* > *e). Cu timpul, formele cu *li* > *i* (*uit*) s'au impus și celor ce mențineau pe *l* (*ulta*). Actualul *úit* (cu accentul pe *u* la anumite forme) e analogic după verbe ca *îmbuibă*, *văită*: *uită'm* < *OBLITAMUS (la fel: *îmbuibă'm*, *văită'm*); *uit* după *îmbuib*, *văit* (cf. și *sui*, *suim*). — Pentru *hiulă*, v. V. Bogrea în DR, I, 258. — Pentru ar. *flumin* (§ 185 *R*), mai relevăm că -N s'a menținut în aceleași condiții în cari s'a menținut și în *carpen*, *frapsen* etc.

It. — L din toate cele trei grupuri se palatalizează, devenind apoi *i*. Intervocalice și posttonice, consoanele precedente acestui *i* se reduplică în condiții identice ca și pentru altele (cf. § 192 *It*). — Pentru *FAVULUM avem † *fiavo* (§ 131), care, ca și cazul cu *chioma* (§ 188), pare a reproduce *FLAVUM. — *bestemmia*, D'Ov, § 55².

Fr. — Numai -PL- (intervocalic) > bl. — *t* din † *blastenge* cere *BLASTEMIUM.

Sp. — Varietate de rezultate chiar contradictorii, pentru cari cf. PG, §§ 39², 48 și P. Fouché, *Études de phil. hisp.*, 144-146.

PR, BR, FR

222

inițiale și intervocalice	> <i>pr, br</i> și <i>ur, fr</i> ; <i>pr, br, fr</i>	; $\frac{pr}{vr}, \frac{br}{vr}, fr$; $\frac{pr}{br}, \frac{br}{br}, \frac{fr}{br}$
PRAEDAM	> pradă	, preda	, proie , † prea
PRAEDARE	> prăda	, predare	, † preer , —
PRENDERE	> prinde	, prendere	, prendre , prender
PRUNAM	> prună	, pruna	, prune , pruna
APRILEM	> prior	, aprile	, avril , april
CAPRARIUM	> căprar	, capraio	, chevrier , cabrero
CAPRINAM, -UM	> <i>ar. căprină</i>	, caprina	, † chevrin , cabrina
COOP(ER)IRE	> coperi	, coprire	, couvrir , cubrir
SŪPER	> s(u)pre	, † sor, sopra	, † seure > sur , sobre
BRACAM	> bracă	, brache	, braie , braga
BRANCAM	> brincă	, branca	, branche , branca
BRUMAM	> brumă	, <i>d. bruma</i>	, brume , bruma
CIBRUM	> ciur	, <i>cribio</i>	, <i>crible</i> , <i>cribo</i>
CO(N)SOBRĪNUM	> <i>ar. cusurin</i>	, —	, cousin , sobrino
FABRIRE	> făuri	, —	, — , —
FABRUM	> faur	, fabbro	, fevre , † fabro
FEBRARIUM	> făurar	, febbraio	, février , febrero
FEBREM	> <i>ar. hiavără</i>	, febbre	, fièvre , hiebre
GLABRARE	> ghieura	, —	, — , —
LABRUM	> —	, labbro	, lèvre , —
LA(M)BRŪSCAM	> laurușcă	, lambrusca	, lambruche , labrusca
FABRICARE	> † făreca	, fabbricare	, forger , fraguar
LUBRICARE	> luneca	, —	, † lovergier , —
*FRAGAM	> fraga	, <i>d. fraga</i>	, † fraie , —
FRUCTUM	> frupt	, frutto	, fruit , † frucho
AFRĪCUM	> —	, a(f)rico	, † a(f)rique , åbrego

R. — Ca și la § 221, și aci PR și FR au rămas intacte. — Intervocalic, –BR– > *ur*, iar –BR'– > *ur* > *r*. Dar influența reciprocă între formele apropiate sau aparținând aceleiași familii nu a lipsit: *u* din *făuri* și *făurar* e după *faur*; FEBREM trebuia să dea **fieure* (cf. *ar. heavră*, cu *ur* > *vr*, ca și AURAM > *avră* (§ 121 *R*), AUDD > **audu* > *avdu* etc.; pentru *av* – *af* și *ev* – *ef* din istoromînă, cf. S. Pușcariu, *Studii istoromîne*, II, 334–335); acest **fieure* s'a încrucișat cu **feuros* < *FEBROSUM, pentru ca în dacoromînă să rezulte *fior*; *u* din *lăurușcă* pare a se datori asociației de idei cu *laur*. — Corespunzător lui *ciur*, în aromînă e *țir*: *ț* e normal înaintea unui *i* ce era în hiat cu *u* < B: *CIBRUM > **țiuuru* (Th. Capidan, *Meglenoromînii*, I, 132 și CAR, 299), dar rămîne neexplicată dispariția lui *u*, căci **țiuur* trebuie să dea **țivru*;

deci, *țir* ar cere *CĪRUM. Dr. **ciur* > *cîur* se explică după *CIBRĂRE, *CIBRĂRIUM.

Cei doi *uu* din **luurecare* și **cusuurin* (cu o neaccentuat > *u*) s'au contras ca și în *u'it* (§ 221 *R*): *cusurin*, *luneca*.

It. — † *sor* (D'Ov, § 34) reproduce procliticul SŪPER. — *cribio* < CRIBLUM. — Pentru † BR- > *bbr*, § cf. 221 *It.*

Fr. — Intervocalice: PR > *vr* (*sur* < † *seure* < † *sor* < procliticul SŪPER), BR > *vr*. — *cousin* < *COSĪNŪM (DG; B, § 65). — *forger*, cf. B, § 168. — **lovergier* < *LUBIRCARE.

Sp. — Intervocalic, PR > *br*: *cabrina*. — *fraguar* presintă per-turbări (cf. PG, 18²).

PT, BT

223	: pt - t, ut - t	; tt, čč	; t, s (ss)	; t, d
CAPTARE	> căta	, cattare	, —	, catar
(*AC)CAPTIARE	> acăța	, cacciare	, chasser	, cazar
CAPTĪVUM	> —	, cattivo	, chétif	, cautivo
RUPTAM	> ruptă	, —	, route	, —
RŪPTŪRAM	> ruptură	, rottura	, roture	, rotura
SCRIPTUM	> ar. scriptu	, scritto	, écrit	, escrito
SĒPTEM	> șapte	, sette	, † set > sept	, siete
CUB(I)TUM	> cot	, † gombito	, † coute	, codo
DŪB(I)TARE	> —	, —	, douter	, dudar
PRE(S)B(Ț)TERUM	> preut	, prete	, prêtre	, —
SŪBTĪLEM	> subțire	, sottile	, † sotil	, sutil
SŪBTU	> subt	, sotto	, sous	, † soto

R. — †PT- > *pt*, -PT- > *t* (dacă e în pozițiile §§ 149, 150, acest *t* > *ț*). — Pentru ar. *scriptu*, v. GrS, I, 93.

Ca și †BL- și †BR-, și †BT- > *ut*: PREBT(E)RUM > **preutru* (de unde, în aromână: *preftu*) > *preutu* > *preut* (altfel la CDDE). Pentru *cot*, v. § 108 *R.* — *subțire*: forma normală e *suptire* (ar. *suptire*), care, alături de celelalte trei forme romanice, se explică din *SUPTILEM. — *subt* e savantă: SUBTU > **suut* > **sut* > *su* (*sut tine* > *su tine*); de altfel și *SUPTU (proclitic) > **sut* > *su*.

It. — Se asimilează amîndouă — pentru *čč*, cf. § 150 *It.* — *prete* < *preete* < *prevete* < *PREBITER (ML, I, § 335).

Fr. — P și B au dispărut, iar *t*, rămas final, se încadrează la § 154. — Pentru *ss*, cf. § 150 *Fr.*

Sp. — Aceeași asimilație s'a produs și aci, ea fiind constatată

încă din anul 662 (cf. și Gr, § 313), însă *t* din PT nu a trecut la *d* (§ 148). — *cazar*: § 150. — SEPTIMANAM > **sebdemana* > **sedmana* > *semana*.

Pentru *codo*, v. § 153 *Sp.*, iar pentru *sutil* și † *soto*, v. mai sus.

PS, BS

224	: (* <i>ps</i>) > <i>s</i>	; <i>ss</i>	; <i>s</i> (<i>ss</i>)	; † <i>ss</i> > <i>s</i>
CAPSAM	> _____	, <i>cassa</i>	, <i>châsse</i>	, _____
GYPNUM	> _____	, <i>gesso</i>	, _____	, <i>yeso</i>
IPSE	> † <i>es</i> > <i>i(n)s</i> > <i>îns</i>	, <i>esso</i>	, † <i>es</i>	, † <i>esse</i> > <i>ese</i>

Confuzia între PS și BS e atestată: «CELEBS NON CELEPS», «LABSUS NON LAPSUS», App. Probi, 60, 205; PLEPS, REp 75; OPSIDES, REp 142; APS, SI 166. — La rîndul său, PS > SS: ISSE, SI 162, o asimilare comună limbilor romanice.

Ar. *es* l-am relevat în *Din morfologia limbii române*, 17. Pentru *îns*, cf. CDDE, 869.

TR, DR

225

Inițiale și intervocalice	> <i>tr, dr</i>	; <i>tr (dr), dr</i> ;	<i>tr</i> <i>r(r)</i> , <i>r(r)</i>	; <i>tr, dr</i>
TRAMAM	> <i>tramă</i>	, <i>trama</i>	, † <i>traime</i>	, <i>trama</i>
TRA(N)S	> <i>ar. trf(și)</i>	, † <i>tra-</i>	, <i>très</i>	, <i>tras</i>
*TRĚMŪLARE	> <i>tremura</i>	, <i>tremolare</i>	, <i>trembler</i>	, <i>temblar</i>
TRES	> <i>trei</i>	, <i>tre</i>	, <i>trois</i>	, <i>tres</i>
*ADRĚTRO	> <i>îndărăt</i>	, <i>addietro</i>	, <i>arrière</i>	, <i>arriedro</i>
ARATRUM	> <i>ar. arat(r)u</i>	, <i>arato</i>	, † <i>arere</i>	, † <i>aradro</i>
ATRAMĚNTUM	> _____	, _____	, † <i>arrement</i>	, _____
IMPERATOR	> <i>împărat</i>	, _____	, † <i>emperedre</i>	, _____
LATRARE	> <i>lătra</i>	, <i>latrare</i>	, _____	, <i>ladrar</i>
LATRO(NEM)	> _____	, <i>ladro</i>	, † <i>ler(re), larron</i>	, <i>ladrón</i>
PATREM	> _____	, <i>padre</i>	, † <i>pedre</i>	, <i>padre</i>
PETRAM	> <i>piatră</i>	, <i>pietra</i>	, <i>Pierre</i>	, <i>pedra</i>
PUTRIRE	> _____	, _____	, <i>pourrir</i>	, <i>pudrir</i>
VĪTRUM	> _____	, <i>vetro</i>	, <i>verre</i>	, † <i>vedro</i>
DRACO(NEM)	> <i>drac</i>	, <i>dragone</i>	, _____	, <i>dragón</i>
CATHĚDRAM	> _____	, <i>carrega</i>	, <i>chaire</i>	, <i>cadera</i>
QUADRUM	> _____	, <i>quadro</i>	, † <i>quarre</i>	, <i>cuadro</i>
QUADRAGESIMAE	> <i>păresimi</i>	, <i>quaresima</i>	, <i>carême</i>	, <i>cuaresma</i>

R. — S'au păstrat. Prin disimilație eliminatoire se explică *îndărăt(r)u*, *arat(r)u*, *împărat(r)u* etc. Prin asimilație, comună limbilor romanice, se explică DR > *r* din *QUADRESIMA(E). La fel s'ar explica † *deșira*, care apare alături de † *deșidera* < DESIDERARE, dacă prima formă nu ar fi vre-o eroare de grafie (Dens, II, 129). — Ca etimologie, pentru ar. *triș* menționăm aci numai atât: ca sens, această prepoziție se identifică cu † fr. *tres* din *tresque* Rol 162, 1330, 1429 etc.

It. — A + TR > *dr* (GF, § 357; D'Ov, § 70, fără a se precisa dacă e un Á sau A, spre a se ști ce e cu *latrare*). — *carrega* < CATHE-DRA + QUADRIGA (GF, § 358).

Fr. — Intervocalice, -TR- și -DR- s'au redus la *r* (ortografiat și *rr*) prin secolul al XII-lea, trecînd prin fazele: *dr* > *dr̄* (după ce și *tr* > *dr*) > *r* — v. §§ 148 *Fr.*, 161 *Fr.*

Sp. — Intervocalic, TR > *dr*: † *aradro*, azi *arado*. — Posttonic, DR > *dr*, dar protonic trece la *r(r)*: AD-RIPAM > *arriba*; QUADRAGINTA > *cuarenta*.

ST

226

Inițial și intervocalic	> <i>st</i> , st̄ , <i>ș</i>	; <i>st</i> , <i>sc</i>	; <i>st̄</i> , <i>s</i> (<i>ss</i>)	; <i>st</i> , <i>z</i>
*STANCUM	> <i>sting</i>	, <i>stanco</i>	, † <i>estanc</i>	, —
STARE	> <i>sta</i>	, <i>stare</i>	, † <i>ester</i>	, <i>estar</i>
STELLAM	> <i>stea</i>	, <i>stella</i>	, <i>étoile</i>	, —
CASTANEUM	> <i>ar. căstîn/iū</i>	, <i>castagno</i>	, <i>châtaigne</i>	, <i>castaño</i>
CO(N)STARE	> <i>custa</i>	, <i>costare</i>	, <i>coûter</i>	, <i>costar</i>
TĒSTAM	> <i>țeastă</i>	, —	, † <i>teste</i>	, (<i>testa</i>)
CASTIGARE	> <i>ciștiga</i>	, <i>castigare</i>	, † <i>chastier</i>	, <i>castigar</i>
FORAST(I)CUM	> —	, † <i>forastico</i>	, † <i>forasche</i>	, —
FŪSTEM	> <i>fuște</i>	, <i>fusto</i>	, † <i>fust</i> > <i>fût</i>	, —
MŪSTUM	> <i>must</i>	, <i>mosto</i>	, <i>mout</i>	, <i>mosto</i>
PASTURAM	> —	, <i>pastura</i>	, <i>pâture</i>	, <i>pastura</i>
STĒRCUM	> <i>șterc</i>	, <i>sterco</i>	, —	, <i>d. ístierco</i>
CHRISTIANUM	> <i>creștin</i>	, [<i>cristiano</i>	, <i>chrétien</i>	, <i>cristiano</i>]
PASTIONEM	> <i>pășune</i>	, <i>pasciona</i>	, <i>paisson</i>	, <i>d. pación</i>
USTIAM,-UM	> <i>ușe</i>	, <i>uscio</i>	, <i>huis</i>	, † <i>uzo</i>

R. — Dacă e urmat de *Ē* accentuat sau de *ī*, atunci ST > *șt* (elementul iotacisant e absorbit de *ș*, ceea ce are importanță pentru alterarea lui *s* și *t* în poziții identice, știindu-se acum că *s* nu cunoaște decît o singură alterare: *ș*, pe cînd *t* cunoaște două: *ț* și *ĉ*). — *fuște* are pe *ș*

de la plurarul *fuști*, unde avem a face cu fonetism morfologic. — Pentru *țeastă*, cf. § 48 R.

Dacă e în poziția *sty*, atunci devine *ș* (ca și la § 160). — *creștin* (nu **creșin*) s'ar explica fie prin presupunerea că e un cuvânt mai nou pentru latina vulgară, fie prin faptul că *st* din *Cristos* a exersat o influență, pentru ca *st* să nu treacă la *ș*, ca în **USTIOLUM* > *ușor* etc.

It. — Se menține, afară de poziția *sty* > *ș* (*sc*).

Fr. — Pentru dispariția lui *s*, cf. § 161. — Ca și în italiană și română, *sty* se alterează devenind *s*, ca și *scy* > *ssy*.

Sp. — Și aci, numai *sty* se alterează devenind *z* (*c*). — *testa* nu are fonetism normal (cf. TĚSTUM > *tiesto*).

SC

227	: <i>sc, șt, ș</i>	; <i>sc, sc (ș)</i>	; <i>ch, c, s (ss)</i>	; <i>sc, c (z)</i>
SCABIAM	> <i>sgaihă</i>	, <i>scabbia</i>	, _____	, _____
SCALAM	> <i>scară</i>	, <i>scala</i>	, <i>échelle</i>	, <i>escala</i>
SCALMUM	> _____	, <i>scalamo</i>	, <i>échaume</i>	, <i>escálamo</i>
SCUTUM	> <i>scut</i>	, _____	, <i>écu</i>	, <i>escudo</i>
SCIRE	> <i>ști</i>	, _____	, _____	, _____
DĪSCARRICARE	> <i>descărca</i>	, <i>discaricare</i>	, <i>décharger</i>	, <i>descargar</i>
MŪSCAM	> <i>muscă</i>	, <i>mosca</i>	, <i>mouche</i>	, <i>mosca</i>
PŪSCAM	> <i>ar. puscă</i>	, † <i>posca</i>	, _____	, <i>posca</i>
CRESCERE	> <i>crește</i>	, <i>crescere</i>	, † <i>creistre</i>	, <i>crecer</i>
OSCITARE	> <i>ușta</i>	, _____	, _____	, _____
PASCERE	> <i>paște</i>	, <i>pascere</i>	, <i>paitre</i>	, <i>pacer</i>
FASCIAM	> <i>fașe</i>	, <i>fascia</i>	, <i>faisse</i>	, _____
INFASCIARE	> <i>înfășea</i>	, <i>infasciare</i>	, † <i>enfaissier</i>	, _____

R. — Următ de *a*, *o*, *u*, se menține: *SCORIAM* > *scoare* etc. Următ de *e* sau *i*, trece la *șt*, iar *†scy* devine *ș* (cf. p. 10). — *g* din *sgaihă* se datorește unei asimilări sonore cu *b*.

It. — Următ de *e* sau *i* sau în poziția *scy*, devine *sc* (*ș*), ca și *sty*.

Fr. — În capul cuvântului, *s* dispăre exact ca și din *st*. Aceeași dispariție se produce și în corpul cuvântului, așa că sunetul, bunăoară, *ș* (*ch*) din *mouche* a rezultat din *c* + *a*. Se admite, însă, că *scy* a dat de timpuriu *ssy*, de unde *s*: *poisson* < **PISCIONEM*.

Sp. — Următ de *e* sau *i*, *sc* > *c* (ortografiat și *z* — cf. §§ 226, 195: *FALCEM* > *hoz*).

MN

228	: <i>mn</i>	; <i>nn</i>	; <i>m (mm), g</i>	; <i>ñ</i>
AUTUMNAM	> toamnă	, [autunno	, autonne]	, otoño
DAMNUM	> —	, danno	, † diamme	, daño
DOM(1)NUM	> domn	, † donno	, † dam	, dueño
FEM(1)NAM	> ar. heamin,-ă	, femmina	, femme	, hembra
SCAMNUM	> d. scamn	, scanno	, † eschame	, escaño
SOMNUM	> somn	, sonno	, somme	, sueño
ÓNEM	> —	, † onne	, —	, —
SEM(1)NARE	> semăna	, seminare	, semer	, sembrar
CALŪMNIAM	> —	, —	, † chalonge	, —

R. — Dintre cuvintele cu MN, singurul sigur care presintă numai în dacoromână (nu și în graiul bănățean) un alt fonetism decât *mn* e *scamn*, pe baza căruia s'a formulat părerea că MN precedat de Á a dat *vn* > *un*, și că *mn* din ar. *scamnu* ar fi rezultat tot din *vn* — avându-se ca punct de reazem și evoluția grupului slav *vn* care a dat și *mn*¹.

It. — Pentru † *onne* azi e *ogni* care e explicat prin accentuare sintactică (GF, § 211), sau ca proclitic ori din OMNIA (D'O, §§ 45, 104³). Nu ar fi exclus ca și aci să fi intervenit fonetica sintactică în construcții ca acea menționată pentru † *elli* > *egli* (§ 214 *It.*).

Fr. — Se reduce la *m* (ortografiat și *mm*): LUM(1)NARIAM > *lumière*, ADDOM(1)NARE > † *adamer*, CARM(1)NARE > *charmer*. Dacă, însă, e în poziția *MNy*, atunci rezultatul e ca la § 182.

Sp. — Ca și NN > ñ (§ 218), MN original dar ñ, în timp ce M'N (secundar) are altă evoluție: *hembra* — fonetism ce interesează cronologia fonetică.

NG

229	: <i>mb, nğ</i>	; <i>ng, nğ</i>	; <i>ng, ~</i>	; <i>ng, nz</i>
LINGUAM	> limbă	, lingua	, langue	, lengua
PŪNGERE	> punge	, pungere	, † poindre	, —
FRANGERE	> frînge	, frangere	, freindre	, franzer
(AD)JUNGERE	> ajunge	, (ag)giungere	, (†a)joindre	, uncir > uñir

R. — Singurul cuvînt și aci care presintă caracteristicul fonetism de *mb*, ce apare identic și în sardă (cf. § 198 *R.*), e LINGUA, datorit, de sigur, faptului că U se păstrase și că era urmat de A — ceea ce a contribuit și la fonetismul din celelalte limbi.

¹ Cf. în provensală † *escaun* < SCAMNUM, *savn* < SOMNUM (Joseph Anglade, *Grammaire de l'ancien provençal*, 1921, 52. Cf. și ML, I, § 486.

It — Urmat de E, a devenit, ca și în română, *ng*: *stringere*. — Pentru *pungere* (cu *u*), cf. § 95 *It*.

Fr. — Prin sincoparea lui E, în locul lui G a apărut *d* (cf. § 155). — *gencive* < *GINCIVAM.

Sp. — Ca și *uñir*, și *franzer* > *frañer* (PG, § 47²).

CT

230	: <i>pt</i> , * <i>t</i>	; <i>tt</i>	; (<i>ĩ</i>) <i>t</i>	; <i>ch</i>
COCTUM	> <i>copt</i>	, <i>cotto</i>	, <i>cuit</i>	, <i>cocho</i>
FACTUM	> <i>fapt</i>	, <i>fatto</i>	, <i>fait</i>	, <i>hecho</i>
FRUCTUM	> <i>frupt</i>	, <i>frutto</i>	, <i>fruit</i>	, † <i>frucho</i>
INTELLECTUM	> <i>ințelept</i>	, _____	, _____	, _____
LACTEM	> <i>lapte</i>	, <i>latte</i>	, <i>lait</i>	, <i>leche</i>
LĒCTUM	> _____	, <i>letto</i>	, <i>lit</i>	, <i>lecho</i>
NOCTEM	> <i>noapte</i>	, <i>notte</i>	, <i>nuit</i>	, <i>noche</i>
OCTO	> <i>opt</i>	, <i>otto</i>	, <i>huit</i>	, <i>ocho</i>
TRACTUM.-AM	> <i>ar. traptu,-a</i>	, _____	, † <i>trait</i>	, <i>trecho</i>
VERVACTUM	> _____	, _____	, <i>guéret</i>	, <i>barbecho</i>
COCTORIUM	> <i>cuptor</i>	, _____	, _____	, _____
COCTURAM	> <i>coptură</i>	, <i>cottura</i>	, † <i>cuiture</i>	, <i>cochura</i>
FACTURAM	> <i>faptura</i>	, <i>fattura</i>	, † <i>faiture</i>	, <i>hechura</i>
INTELLECTIONEM	> <i>ințelepciune</i>	, _____	, _____	, _____
LACTUCAM	> <i>lăptuca</i>	, <i>lattuga</i>	, <i>laitue</i>	, <i>lechuga</i>
TRACTARE	> _____	, <i>trattare</i>	, <i>traiter</i>	, <i>trechar</i>
*TRACTIARE	> _____	, <i>tracciare</i>	, <i>tracer</i>	, <i>trazar</i>

R. — Grupul acesta evoluiază paralel cu cs. Posttonic, dacă *pt*, iar protonic trebuia să se reducă la *t*; dar, fapte de influență reciprocă (cf. § 222 *R*) au intervenit pentru ca acest *t* să nu rămână. Exemplu: trebuia să avem, bunăoară, **lătucă*; avem *lăptucă* din cauza influenței formei *lapte*. — Corespunzător ar. *traptu,-ă*, în dacoromână este *tras,-ă* (format după perfect), ca și *ales*, *-easă* care corespunde ar. *aleptu*, *-eptă* < ALLECTUM.

Fazele evolutive sînt următoarele: CT > HT > ft > pt.

Fasa HT e atestată chiar într'o construcție sintactică: IN OH TUMULO (= IN HOC TUMULO) — cf. Ov. Densusianu în BSF, II, 36-41. Din HT se naște *it* — prima fasă ce duce spre rezultatele din francesă și din spaniolă (ML, I, § 462; B, § 135), iar fasa ft e cunoscută aromînei, ca și albanesei: EC(CU)-TALEM > ar. *ahtare* și *aftare*, dr. *atare* (cu *t*).

Dacă CT se încadrează într'unul din §§ 149-151, atunci T dă rezultatele respective: *ințelepciune*.

It. — Post- sau protonic, CT > tt: PICTAM > sic. *pitta* (pentru etimologie, cf. Edoardo Galli în *Archivio per la raccolta e lo studio delle tradizioni popolari italiani*, XV (1942), 2), cu *i* normal (cf. ML, I, § 69). — *tracciare*: § 150 *It.*

Fr. — Din rezultatul *it*, *i*-ul s'a combinat ulterior cu vocala precedentă, rămânând *t* care, final, nu se pronunță (§ 154). — *tracer*: § 150 *Fr.*

Sp. — Fasa *it* a aparținut și spaniolei. Apoi: *it* > *it'i* > *ie* > *é*: FACTUM > FAHUM > **feito* > † *feičo* > *fecho* (*hecho*) — cf. și § 169 *Sp.* — *trazar*: § 150.

CS (X)

231

Intervocalic	> <i>ps, s, ș</i>	; <i>ss, s, sc</i>	; <i>s (s, ss), ©</i>	; † <i>x > j</i>
COXAM	> <i>coapsă</i>	, <i>coscia</i>	, <i>cuisse</i>	, ———
FRAXINUM	> <i>d. frapsin</i>	, <i>frassino</i>	, † <i>fraisne</i>	, <i>fresno</i>
MATAXAM	> ———	, <i>matassa</i>	, † <i>maaisse</i>	, <i>madeja</i>
TOXICUM	> <i>ar, † toapsec</i>	, <i>tossico</i>	, ———	, ———
EXAGIUM	> ———	, <i>saggio</i>	, <i>essai</i>	, <i>ensayo</i>
EXALBARE	> ———	, <i>scialbare</i>	, ———	, ———
EXAMEN	> ———	, <i>sciame</i>	, <i>essaim</i>	, <i>enjambre</i>
*EXAQUARE	> ———	, <i>sciacquare</i>	, <i>essaver</i>	, <i>enjuaguar</i>
*EXAURARE	> ———	, <i>d. sorare</i>	, <i>essorer</i>	, ———
EXHALARE	> ———	, <i>scialare</i>	, ———	, ———
LAXARE	> <i>lăsa</i>	, <i>lasciare</i>	, <i>laisser</i>	, † <i>lexar</i>
MAXILLAM	> <i>măsea</i>	, <i>mascella</i>	, † <i>maissele</i>	, <i>mejilla</i>
EXIRE	> <i>eși</i>	, <i>uscire</i>	, <i>issir</i>	, <i>exir</i>
LIXIVAM	> <i>leșie</i>	, <i>lisci(v)a</i>	, <i>lessive</i>	, <i>lejia</i>

R. — Aci avem dubletul *ps - s* (cf. § 230): \angle CS > *ps*, iar \prime CS > *s*. Deci: *coapsă*, *măsea*. Din LAXAT trebuia să avem **lapsă*, dar formele cu \prime CS \angle (LAXABAM etc.) s'au impus. — *ș* din *eși*, *leșie*, ca și respectivele forme din italiană, francesă și spaniolă, se încadrează în § 159.

În legătură cu acest dublet (*ps - s*), o reacție a încercat să arate asimilarea lui *cs* în *ss* încă din latina vulgară. În GrS, VII, 271–274, Ov. Densusianu a înlăturat această reacție, care nu poate fi menținută chiar dacă recurge la atestări din inscripții ca: VISIT, SI 120; VISIT, REp 119; BISIT, MEp 255 (toate pentru VISIT). — V. și Pierre Naert, *Des mutations CT, CS > pt, ps, GN > mn et MN > un en roumain* în *Acta linguistica*, II (1940–1941), 247–257.

Perfectele în \prime XÎ au păstrat mai bine fonetismul în aromână: TRAXI > ar. *trapșu* († fr. *trais*, Sch § 403), dar multe prezintă *ș*, nu *pș*.

It. — $\overset{!}{CS} - > ss$: *coscia* (ca și *lascio* < * LAXEO) se explică din *COXEA (GF, § 391); — $CS \overset{!}{> s}$ (*sc*) — cf. și § 157 *It.*

Fr. — Urmînd aceeași evoluție ca și pentru CT, rezultatul e paralel, și anume (*i*)s: *SEXANTA > † *soissante* (*soixante*). Dacă CS, prin sincopare de vocală, a fost urmat de o consoană, atunci el a devenit *is* + *cons*, încadrîndu-se în § 161: FRAX(i)NUM > † *fraisne* > *frêne*.

Sp. — Și aici, aceeași evoluție ca și pentru CT. Dacă nu rămîne intervocalic, CS > *s* sau *j* (pentru care cf. §§ 157, 159, 212).

NCT

232	: <i>mt, nt</i>	; <i>nt</i>	; <i>nt</i>	; <i>nt</i>
(AD)JUNCTUM,-AM	> <i>ar. agiumtu</i>	, <i>giunto</i>	, <i>joint</i>	, <i>junto</i>
CINCTUM,-AM	> <i>ar. țintu</i>	, <i>cinto</i>	, <i>ceint</i>	, <i>cinto</i>
PŪNCTUM	> _____	, <i>punto</i>	, <i>point</i>	, <i>punto</i>
SANCTAM	> <i>sîntă</i>	, <i>santa</i>	, <i>sainte</i>	, <i>santa</i>
UNCTUM	> <i>unt</i>	, <i>unto</i>	, † <i>oint</i>	, <i>unto</i>
PŪNCTURAM	> _____	, <i>puntura</i>	, <i>pointure</i>	, <i>puntura</i>
ŪNCTURAM	> <i>untură</i>	, _____	, † <i>ointure</i>	, <i>untura</i>
PUNCTIARE	> _____	, <i>ponzare</i>	, _____	, <i>punzar</i>

R. — Teoretic, NCT trebuia să dea *npt* > *mpt*. Grupul fiind greu de pronunțat, s'a redus la NT: SANTISIMAE, SI 141. Acest NT e reflectat în aromînă prin *nt* și *mt* (mai general): *sîmtu* și *sîntu* (SANCTUM); numai *umtu*, dar *untulemnu*; *ascumtu* < ABSCON(DI)TUM (și *ascumsu* < ABSCONSUM) etc., în timp ce dacoromîna cunoaște mai numai *nt* (cf. *sîmt* < SENT(i)o). — Cf. și ML, I, § 467.

În dacoromînă, pentru *ar. agiumtu*, *țintu* avem *ajuns*, (*în*)*cins*.

It. — *ponzare*: § 150 — Pentru *u* din *punto*, cf. § 95 *It.*

Fr. — *i*-ul secundar (c) s'a metatesat, combinîndu-se cu vocala precedentă.

Sp. — Resultat ca și în italiană.

NCS

233	: <i>mș</i>	; <i>ns</i>	; <i>ns</i>	; <i>ns</i>
ANXIAM	> _____	, <i>ansia</i>	, † <i>ainse</i>	, <i>ansia</i>
*FRANXI	> <i>ar. frîmșu</i>	, <i>fransi</i>	, (<i>ent</i>) <i>reignis</i>	, (<i>fra</i>) <i>ni</i>
LINXI	> <i>ar. limșu</i>	, _____	, _____	, _____
PLANXI	> <i>ar. plîmșu</i>	, <i>piansi</i>	, † <i>plains</i>	, _____
STRINXI	> <i>ar. strîmșu</i>	, <i>strinsi</i>	, (<i>étreignis</i>)	, (<i>estre</i>) <i>ni</i>

Ce s'a spus pentru NCT se aplică și aici.

În dacoromîna modernă, pentru *mș* avem *ns* — romîna veche a cunoscut *ms*: *frîmse* < FRANXÎT.

Fr. *enfrennis, étreignis* și respectivele spaniole prezintă schimbare de accent și conjugare. În vechea francesă sînt: *ceins* < CINXI, *joins* < JUNXI etc. (Sch, §§ 386, 397).

CL (și TL)

234

Inițial și medial	> <i>ch</i>	; <i>ch</i>	; <i>cl</i>	; <i>ll</i>
CLAMARE	> <i>chema</i>	, <i>chiamare</i>	, † <i>clamer</i>	, <i>llamar</i>
CLARUM	> <i>chiar</i>	, <i>chiaro</i>	, <i>clair</i>	, —
*CLAUS(IT)URAM	> <i>ar. Cl'isură</i>	, <i>chiusura</i>	, <i>clôture</i>	, —
CLAVEM	> <i>cheie</i>	, <i>chiave</i>	, <i>clef</i>	, <i>llave</i>
CIRC(Ţ)LUM	> <i>ar. țerc'iu</i>	, <i>cerchio</i>	, <i>cercle</i>	, <i>cercha</i>
INCLINATIONEM	> <i>îchinăciune</i>	, —	, —	, —
SARCO(U)LARE	> <i>ar. sărc'leare</i>	, <i>sarchiare</i>	, <i>sarcler</i>	, <i>sachar</i>

R, It. — Ca și GL (cu compusele lor), CL are aceeași evoluție în romîna și italiană: CL > *cl'* (fasă curentă și azi în aromîna) > *k'* (*ch*) — menționînd că, și aici, varietatea dialectală italiană e cu mult mai înflorită decît ce se poate constata în graiurile dacoromîne (GF, § 339 și urm.; G. Bertoni, *Italia dialettale*, § 51).

Sp. — Ca și PL, FL (§ 221) și CL > *ll*. — *cons* + CL > *ch* (*č*). — *sachar* (fără *r*): PG, § 61².

235

Intervocalic	> <i>ch</i>	; <i>ch</i>	; † <i>ll</i> > <i>i</i>	; <i>j</i>
*APPARIC(U)LUM	> —	, <i>apparecchio</i>	, <i>appareil</i>	, <i>aparejo</i>
GENŢC(U)LUM	> <i>genuchiu</i>	, <i>ginocchio</i>	, † <i>genoil</i>	, † <i>hinojo</i>
GRAC(U)LUM	> —	, <i>gracchio</i>	, <i>graille</i>	, <i>grajo</i>
OC(U)LUM	> <i>ochiu</i>	, <i>occhio</i>	, <i>œil</i>	, <i>ojo</i>
ORICLAM	> <i>ureche</i>	, <i>orecchio</i>	, <i>oreille</i>	, <i>oreja</i>
PANUC(U)LAM	> <i>ar. pănucl'e</i>	, <i>d. pannocchia</i>	, <i>d. panouille</i>	, <i>panoja</i>
*PARIC(U)LAM	> <i>păreche</i>	, <i>parecchi</i>	, <i>pareille</i>	, <i>pareja</i>
SÎT(Ţ)LAM	> —	, <i>secchia</i>	, <i>seille</i>	, —
VĒCLUM	> <i>vechiu</i>	, <i>vecchio</i>	, <i>vieil</i>	, <i>viejo</i>

În această poziție, cu privire la sincoparea vocalei dintre c și l (c'l), ca și pentru t'l > cl, App. Probi dă exemple suficiente (v. n-rele 3, 4, 7, 8, 9, 111; 5, 6, 167).

R, It. — V. § 234.

Fr. — Se crede că această alterare datează din epoca romanei primitive (B, § 133). Cf. și § 164 b, precum și DH, § 58.

Sp. — c iotacisîndu-se, evoluția e aceeași ca pentru *Ly* (§ 168): *hija*, ca și VULPEC(U)LAM > *vulpeja*.

GL

236

Inițial și

Intervocalic	> <i>gh</i>	; <i>gh</i>	; <i>gl</i> , † <i>l</i> > <i>i</i>	; <i>l</i> , <i>j</i>
GLACIAM	> gheață	, ghiaccia	, glace	, —
GLANDARIUM	> ghindar	, ghiandaia	, —	, —
GLANDEM	> ghindă	, ghiande	, gland	, land(r)e
GLANDULAM	> ghindură	, ghiandola	, † glandre	, landre
COAG(U)LUM	> <i>chiag</i>	, caglio	, † cail	, cuajo
VIG(I)LARE	> veghea	, † vegghiare	, veiller	, velar

R, It. — Cf. CL. Aromîna păstrează fasa veche *gl'*: *gl'eață*, *vi-gl'eare* etc. — *chiag* (ar. *cl'eag*) < *CLAGUM.

Fr. — Ca și CL: inițial se menține; intervocalic dă *i*.

Sp. — Inițial devine *l*; intervocalic: *j*. — *velar* (formă populară).

SCL (STL), SGL

237

Intervocalice	> <i>sch</i> , <i>jgh</i>	; <i>sch</i> , —	; † <i>sl</i> > <i>l</i> , —	; <i>ch</i> , —
ASCLAM	> așche	, —	, —	, —
MASO(U)LUM	> mascur	, maschio	, † masle	, macho
*MUSC(U)LUM	> mușchiu	, muschio	, —	, —
PUST(U)LAM	> ar. pușcl'e	, —	, —	, —
PUST(U)LARE	> ar. pușcl'eare	, —	, —	, —
EXCLAMARE	> schema	, d. škamare	, —	, —
(*EX)CLOPPARE	> șchiopa	, —	, † cloper	, —
*DISGLABRARE	> desgheura	, —	, —	, —
*DISGLUT(I)NARE	> dejghina	, —	, —	, —

R, It. — Exceptînd soarta lui *s*, pentru rest avem același paralelism. În romînă, *i*-ul din grupul † *cl'* și † *gl'* a alterat pe *s* în *ș* și *j*. — *mascur* < MASCULUM.

Fr. — c și g din aceste grupuri dispar fără urmă (*MARG(İ)LA > d. *marle* > *marne*), iar s'L se încadrează în § 161.

Sp. — V. § 234 *Sp.*

NCL, NGL

238	: <i>nch, ngh</i>	; <i>nch, ngh</i>	; <i>ncl, ngl</i>	; <i>nch</i>
AVUNC(U)LUM	> unchiu	, —	, oncle	, —
INCLINARE	> închina	, închinare	, encliner	, —
TRUNC(U)LUM	> trunchiu	, —	, —	, troncho
CING(U)LAM	> <i>chingă</i>	, cinghia	, sangle	, cincha
ÎNGLÛTTIRE	> înghiți	, inghiottire	, engloutir	, —
STRANG(U)LARE	> —	, —	, étrangler	, —
UNG(U)LAM	> unghie	, unghia	, ongle	, uña

R. It. — Cf. §§ 234—237. — *chingă* < *CLINGAM. — Pentru italiană, v. mai jos.

Sp. — *uña* pare a fi o evoluție anterioară lui *nch*, dintr'o formă **unya* (cu acel *y* care a devenit *j* ca la § 235); acest *uña* se întâlnește cu it. *ugna* (și *unghia*) etc., pentru care cf. GF, § 346; D'Ov, § 71.

CR, GR

239

Inițiale și intervocalice	> <i>cr, gr</i>	; $\frac{cr}{gr}, \frac{gr}{r}$; $\frac{cr}{r}, \frac{gr}{r}$; $\frac{cr}{gr}, \frac{gr}{(gr)}$
CREDERE	> crede	, credere	, † creidre	, creer
CRĚPARE	> crăpa	, crepare	, crever	, quebrar
CREPATURAM	> crăpătură	, crepatura	, † creveüre	, quebradura
CRĪSTAM	> creastă	, cresta	, crête	, cresta
GRAECUM	> —	, greco	, † grieu	, griego
GRUEM	> gruiie	, gru	, † grue	, grua
*GRÛNNIUM	> <i>ar. grun'iu</i>	, grugno	, groin	, —
ACRUM	> acru	, agro	, (aigre)	, agro
LACRĪMAM	> lacrimă	, lagrima	, † lerne	, lágrima
MAORUM	> macru	, magro	, (maigre)	, magro
SŌC(Ē)RUM	> socru	, suocero	, † suevre	, suegro
AGRUM	> agru	, (d) agro	, † aire	, † ero
NĪGRUM	> negru	, nero	, † neir > noir	, negro
FLAGRARE	> —	, (cf. fiara)	, flairer	, —
PĪGRĪTIAM	> —	, —	, paresse	, pereza

R — *socru* arată, și el, pronunțarea velară a lui *c* + *e* (cf. §§ 186 *d*) în latină; contrar, *e* nu putea fi sincopat și am fi avut **soacer*.

It. — Inițiale se mențin. Intervocalice: CR > *gr*, iar GR > *r*: *nero*, alături de *agro*.

Fr. — Intervocalice: după ce *cr* devine *gr*, acest *gr* (CR, GR) a dat *ir*, al cărui *i* s'a combinat cu vocala precedentă, rămânând astfel numai *r*. — † *suevre*, menționat și în ML, I, § 184, nu l'am identificat.

Sp. — Intervocalice: CR > *gr*, iar GR > *r*: INTEGRUM > *entero*, dar *negro* (cf. și PG, § 48).

GM

240

«PEGMA NON PEUMA». App. Probi, 85.

	: <i>m</i>	; <i>m</i>	; <i>m</i>	, <i>m</i>
*FRAGMENTARE	> frămînta	, —	, —	, —
PİGMENTUM	> —	, † piumento	, † piument	, pimientó
SAGMAM	> —	, soma	, somme	, soma

SAGMA a devenit SAUMA (§ 119), așa că nu avem exemple pentru ' GM-.

În franceză, pentru alte forme alături de *piment* Rol 2969, cf. B, § 134.

Cîteva forme date de ML, I, § 403⁵ nu sînt de reținut, după cum nici PĒGMA (REW) nu e la baza dr. *pielm*, care reproduce ngr. πέλμα.

GN

241	: <i>mn</i>	; <i>gn</i>	; <i>gn</i> , ~	; ñ
AGNUM	> —	, agno	, † aigne	, —
LİGNUM	> lemn	, legno	, † lein	, leño
(TAM)MAGNUM	> —	, <i>d.</i> (ta)magno	, —	, (ta)maño
PİGNUM	> —	, pegno	, —	, † peño
PŪGNUM	> pumn	, pugno	, poing	, puño
SİGNUM	> semn	, segno	, —	, seña
STAGNUM	> —	, stagno	, —	, estaño
AGNĒLLUM	> miel	, agnello	, agneau	, —
PŪGNARE	> —	, <i>d.</i> puñar	, † poignier	, puñar
SİGNARE	> semna	, segnare	, † seignier	, <i>d.</i> señar
INSİGNIAM	> —	, insegna	, enseigne	, enseña

R. — Singura formă ce se impune discuției e AGNĒLLUM, care, prin rezultatul ei, ridică întîi o problemă de cronologie fonetică și anume: A-

s'a aferesat înainte de trecerea lui GN la *mn* sau după? Dacă s'a aferesat după, atunci afirmația lui Meyer-Lübke: «la baza lui *miel* stă mai întâi un *mn'el*, cu o grupă de consoane care cere aproape în mod imperios o simplificare», DR, II, 2, e valabilă; contrar, GN nu mai putea da *mn*, ci trebuia să se reducă la N (GNOSCO > NOSCO), și, în acest caz, prima formă generală nu putea fi decât *n'el*, care, ulterior, prin analogie și reacție după dublete ca *mic* - *n'ic*, a putut deveni *miel* în regiunile nepalatalisante. Prima ipotesă ne-ar duce la concluzia imperioasă că *mn'el*, ca formă străromînă, a putut servi drept germene de palatalizare și că palatalizarea ar fi tot străromînă; a doua ipotesă ar armonisa cu ce s'a formulat la § 128. Alegerea e delicată. Inclîn, totuși, spre a doua ipotesă, întrucît aferesarea lui A- din AGNELLUM și derivatele sale (§ 31 R) e comună dacoromînei și aromînei, e, deci, străromînă — părere contrară la ML, I, § 466 etc. — V. § 242^{b2}.

It, Fr, Sp. — Resultat identic (*n'*), exceptînd pentru francesă cazul cînd acest GN era în silabă finală în care a devenit *in* (cf. și § 182 *Fr*).

*

242 — Terminăm cu cîteva considerațiuni finale, cari privesc domeniul romîn.

a. În raport cu limba romînă, am dat o anumită atenție dialectului aromîn. Întrucît, pentru multe probleme, el formează încă o documentară etapă în evoluția istorică a romînei, pentru care rămîne și un criteriu luminos. Nu am recurs și la meglenoromînă și istroromînă, pentru că aceste două dialecte nu prezintă particularități cari, aparținînd fondului latino-autohton, să le fie proprii lor și cari să nu fie cunoscute aromînei. Ca genesă, meglenoromîna și istroromîna sînt două subdialecte față de cele două dialecte de basă cari sînt dacoromîna și aromîna; dar, din punct de vedere istorico-geografic — ele fiind de mult despărțite de comunitatea romînă, trăind apoi izolat și independent și avînd o evoluție proprie, cu specifice influențe înconjurătoare —, aceste două subdialecte pot fi considerate ca dialecte. — Eliminîndu-le, am redus și mai mult greutatea tehnice și proporțiile acestui manual.

b. Rare ori am cam depășit concentrarea ce am dat-o și acestei lucrări — cf. §§ 18, 42, 63, 166, 207, 215 —, deși multe probleme trebuia să fie expuse mai dezvoltat, fie ca discuție, fie ca informație documentară.

1. Iată, bunăoară, protesa lui *a-* din aromînă (§ 15), pentru care cf. CAr, § 29 (p. 226-227) — și T. Papahagi, *Aromîni...*, 1932, 56-57.

În dacoromînă: *alatră* în *Materialuri folkloristice*, 536, 539, 602, 653; *alătrătoare*, *ibid.*, 849 (cf. și *asudoare*, Al. Viciu, *Colinde din Ardeal*, 122) etc. — Nu-i exclus ca genesa acestui *a-* protetic aromîn să presinte paralelism cu ce apare în francesă: «Un mendiant, auquel vous venez de faire l'aumône, vous dira: „Que le bon Dieu vous *argarde* (vous regarde) comme je vous *argarde*“», Laisnel de la Salle, *Souvenirs du vieux temps: Le Berry, moeurs et coutumes*, 1902, 152; «J'nous sons *argardés*», Hugues Lapaire, *Le Berry vu par un berrichon*, 51; «*Argarde dans ton livre*» (în Nivernais), *Revue des traditions populaires*, III, 343 etc. (amintim că în Haute-Bretagne circulă *ergarde*, *ergardez*, *Revue des trad. pop.*, XI, 634).

2. În legătură cu palatalizarea labialelor (§§ 128, 241), relevăm că, formei aromîne *n'eață* (§§ 181, 192), în dacoromînă îi corespunde *miață*. Ca și Dens, II, 111-112, credem că, parțial — ca și astăzi —, această palatalizare a existat în dacoromînă chiar în secolul al XVI-lea; ca atare, † *miață* a putut circula alături de *n'iață* (sau *n'eață*) și că, în tipărituri, ea e sau însăși forma *miață* < *n'iață* a unei regiuni nepalatalizante sau, mai probabil, literarisarea formei *n'iață*, în sensul eliminării unui fonetism considerat dialectal, deci inferior, ceva de plebe. Un atare cas nu s'a putut petrece, de exemplu, și cu rotacismul, pentrucă, spre deosebire de palatalizare ce se presenta ca dublet, în epoca veche rotacismul era oarecum unitar și general în regiunile rotacisante, iar respectivele tipărituri sau manuscrise nu contraveniau acestui fonetism nici ca autori ai lor, nici ca circulație geografică, nici ca impresie de fonetică socială.

Grelele timpuri de astăzi în cari se pote tipări o atare lucrare, precum și rostul acestui manual, pe care am ținut să-l presint cît mai practic — ceea ce reiese și din amănunțitul *indice*, făcut, și el, fără nici un fel de ajutor sau ajutoare —, m'au determinat să renunț la multe chestiuni adesea cu fond doctrinar și, în schimb, să dau un cît mai bogat și variat material documentar.

*

Incheiem aceste pagini de fonetică menționînd sumar vechea și discutata problemă a elementului autohton de la basa limbei romîne.

Avînd în vedere caracteristicile primelor secole ale erei creștine cu privire la învingerea popoarelor în războaie și dispariția acestora — firește, ca limbă —, nu se poate concluda că aceste popoare au putut

dispărea integral ca elemente etnice, ca oameni, și, evident, cu atât mai mult nu au putut dispărea ca suflet. Singura transformare radicală ce a suferit-o acest element autohton iliro-dac a fost aceea a limbei. Unui arbore, oarecum impunător, cu trunchiul călare pe Dunăre și cu rădăcini puternic înfipte în dreapta și în stînga acestui fluviu, i s'a aplicat cu cel mai mare efect un puternic altoiu, care i-a schimbat integral fructul, adică limba autohtonilor învinși; dar 'acest arbore, în existența lui posterioară altoirei aplicate, cu cele două ramuri inegale — dacoromîna și aromîna — , a continuat să vieze cu același trunchiu, cu aceleași rădăcini, cu aceeași sevă suptă din același pămînt și climat, cu aceeași structură și funcționare. Drept urmare, era absolut natural ca, cel puțin odată cu prăbușirea imperiului cuceritorilor romani, în noua limbă adoptată de cei învinși să răsară sporadic ghiociei de graiu autohton — poate mai puțini în cîmpul fonetic și lexical și mai mulți și mai rezistenți în cel sintactic. Firește, nu vom putea preciza și cu atât mai mult nu vom putea exagera vigoarea și numărul acestor ghiociei, întrucît nu avem urme documentare directe din limba iliro-dacă; deci, nu vom putea susține integral vre-o părere analoagă, bunăoară, cu următoarea: «La langue latine n'a ni remplacé, ni modifié la langue gauloise. Ni la grammaire, ni la syntaxe des peuples de la Gaule n'ont été touchées par la grammaire et la syntaxe des Romains» (Henry Doniol, *Les patois de la Basse Auvergne*, 1877, 9), dar ne-am putea apropia de afirmațiunea «notre syntaxe [française] ne doit rien ou à peu près rien au latin, ni de ses instruments ni de ses tours» (Ferdinand Brunot et Charles Bruneau, *Précis de grammaire historique de la langue française*, 1937, p. XLV). Admiterea existenței, chiar anemiate, a elementului autohton sub Romani și, implicit, a influenței lui, chiar reduse, asupra limbei cuceritoare, corespunde unei realități logice și naturale. Această realitate e cel mai viu argument cu privire la diferențierile fonetice dintre limbile romanice, ca și la caracteristicile proprii fiecăreia din aceste limbi. Prin urmare, evoluția acelorasi sunete latine pentru limbile romanice a fost, în esență, determinată de respectivul element autohton de la baza acestor limbi. Așa fiind, toate popoarele Romaniei sînt romanice sau neolatine ca limbă, dar nu sînt romanice în aceeași măsură și sub raportul etno-psihic.

INDICE

LATIN¹

- abante 20, 130
abbattuere 211
abellana 17
*abellona 17
*ab-hoque 196
*abhorrire 216
*ab-oculo 6
abscondere 31
absconditum 232
absconsum 232
abuit 201
*accapitare 219
*accaptare 219
*accaptiare 223
*accasio 160
*accolligere 219
accrescere 219
acia 126
*aciarium 174
acrus 239
*acutiare 150
ad 154
adaugere 191
*addomnare 100, 228
*addonare 148
ad-*jectare 205
adjunctum,-am 232
- adjungere 229
adjutare 150
adjuto 150
admissarius 31
*admortire 149
*admutire 149
adorare 148
*adretro 225
ad-ripam 225
adunare 110
aduncare 100
ad-vix 12
advocatus 101
advorsus 146
aequalis 199
aeramen 62, 69
*affilare 210
affirmare 210
afflare 221
afflo 104
*afforas 89, 210
affundare 210
africus 222
*agnelliolam 31
agnellus 31, 44, 241
*agnicia 31
agnum 241
- agrum 239
*agurium 122
agustus 189
*ajectare 205
*ajunare 205
ala 28
alacer 17
alauda 121
alausa 121
alba 24, 169
albea 132
albeus 127
albor 97
alburnus 184
*alecris 17
alemösina 62
alipes 146
alium 27, 168
allectus 230
*alocsina 88
alter 24
*altiare 31
altus 24
alumën 106
alva 127
amadus 145
amarus 31
ambi,-os 22

¹ Toate substantivele, adjectivele, articolele, pronumele și numerele cari, în cursul acestei lucrări, au fost date sub forma lor de acuzativ, aci vor fi menționate sub forma lor de nominativ, indicându-se, pentru anumite vocale și în cadrul posibilităților tipografice, calitatea lor din latina clasică. Cifrele trimit la §§e; cele precedate de litera *p* trimit la pagini.

- ambŭlare 183, 221
 ambŭlo 22, 112
 *amŭndoi 31
 amŭta 31
 *ammagire 217
 amyllum 166
 -*anare 191
 ancōn p. 5
 anellariŭs 25
 anellus 31, 44, 213
 angēlus 20
 angustus 31
 anima 18, 180, 183
 animal(ia) 31, 63
 annōtinus 31
 anni 80, 181
 annus 19, 218
 *anque 199
 anxia 233
 apērire 31, 138
 apŭlarŭm 174
 apŭm 140
 apōthēca 1
 apōzēma 158
 apparare 209
 *appariculum 235
 *appodiare 150
 appōnēre 209
 apprēhensus,-a 183
 apprōpiare 126, 140
 aprilis 31, 222
 aps 224
 ap(ud) hoc 196
 aput 146
 aqua 199
 aquariŭs 174, 199
 aquōsus 199
 *aramen 21, 62, 69
 aranĉa 31, 182
 arare 28
 aratōr 148
 aratrum 225
 aratūra 31
 arbōr 29
 *arcion(em) 193
 arcŭs 196
 arēna 50, 166
 arēnariŭs 174
 arfuisse 146
 argentariŭs 174
 argentum 31, 186, 195
 ariēs 126
 ariētem 126
 arma 184
 armissariŭs 146
 armos 184
 armus 184
 arrha 216
 arsūra 162, 175
 arvorsum 146
 asa 178
 ascla 237
 *ascultare 31
 asŭnus 161
 aspectare 5
 *assaltum 212
 *assediare 150
 assiccare 219
 assis 212
 *assurdire 149
 *astectare 5
 asternere 184
 at 146
 atramentum 225
 *attenēre 211
 auca 120
 aucellus 123
 audire 124, 149
 audo 222
 augmentare 125
 augustus 125
 augustus 125
 aura 121, 222
 aurēōlus 125
 auricŭla 125
 aurum 121
 aus 127
 *ausare 125, 159
 auscultare 31, 125
 auscultat 94
 aut 125, 154
 autumnus 228
 avunculus 31, 119, 238
 azutoribus 146
 *baccalarem 219
 *baccinum 219
 baetica 16
 bajŭlus 166, 206
 baleas 127
 baptidiare 150
 baptizare 158
 baptizo 37
 barba 29, 128, 215
 barbatus 37
 barca 194
 *bardeam 150
 basiare 33, 160
 basilica 37
 battutum 154
 battualia 168, 207, 211
 bella 44
 bellatōrius 174
 bellos 213
 bēnš 6, 39, 128
 berbex 5
 *berbicularium 194
 *bessica 212
 bestito 127
 bestra 127
 beterano 127
 betranus 63
 bĭbēre 128
 bĭbo 130
 bibum 127
 birgo 127
 bisit 231
 blandus 221
 blasphemĭum 182, 221
 *blastemare 221
 *blastemiam, -um 221
 boariŭs 128, 174
 bocata 91
 boja 87
 bōletus 128
 bolo 127
 bombylis 117
 bonæ 82
 bonitas 16, 69, 100
 bonus 82
 bōs 71, 89, 128, 131

- boter 98
 bovum 89, 131
 braca 25, 222
 brachia 27
 brachialis 126, 192
 brachium 27, 186, 192, 202
 branca 176, 222
 bratius 192
 bruma 106, 222
 būbalus 108, 127, 128
 bucca 98, 219
 *buceatam 219
 būfalus 127
 bursa 115
 butīrum 108
 buttis 211
 buxum 115

 caballarīus 25
 caballi 214
 caballi + illi 214
 caballos 213
 caballus 126, 130, 187, 213
 cadebat 207
 cadēre 34
 caecus 47
 caelum 9, 47, 170
 calamellus 37
 calamitas 166
 calcanēum 18, 182
 calcare 169, 187
 calciatura 32
 calcosteis 186
 calda 220
 caldaria 25, 32, 174
 caldarium 13
 calendarium 64
 calīdus.-a 24, 152
 caliendrum p. 5
 callis 213
 *calma 119
 *caloneum 166
 calor 35, 166
 calunnia 228
 cambia 133, 186
 cambiare 132, 133
 camēra 135
 camīsia 35, 49
 camisa 49, 160
 campus 22, 143
 *canapam 127
 *canepa 30
 *canepem 127
 canis 18
 canna 218
 cannabis 30
 *cannabum 127
 cannula 19
 cantare 28
 cantet 104
 cantīcum 20
 cantio 126
 canto 104
 canūtus 14, 35, 180, 187
 capillus 55, 213
 capistrum 35, 61, 112, 138
 cappa 209
 *cappellam 209, 215
 *cappelum 213
 capra 28, 176
 caprarius 222
 caprēdulus 35
 caprinus,-a 222
 capsa 224
 captare 223
 *captiare 150
 captivus 223
 caput 28, 138, 143, 154
 carbonarius 133
 carbones 163
 carboni 163
 carcer 155, 195
 carmen 184
 carmīpare 228
 carnarius 36
 carnis 29, 185
 carpīnus 142, 177
 carraria 36, 187
 carricare 36
 carrus p. 9; 187
 carus p. 9; 177
 caryōphyllum 186
 casa 28, 158
 casae 158
 casearia 160, 174
 caseum 25, 160
 casis 158
 *cassanu 3
 castanea 36
 castaneum 226
 castellum 44
 castigare 189, 226
 catēllus 213
 catēna 35, 148
 cathedra 173, 225
 catinum 70
 cattus 186, 211
 caucus 121
 cauculus 164
 caulis 121
 cauma 119
 caus(s)a 121
 cauteire 119
 cautum 121
 cavea 132
 *cavula 186
 celeps 224
 cēna 50
 cēnare 190
 centum 186
 cēpa 59, 138, 186
 cēra 6, 59, 190
 cerasea 17
 cērēbellum 186, 213
 ceresea 17
 ceresia 45, 160
 *ceresius 8
 cernēre 184
 cerrus 48
 certare 186
 cervix 133, 190
 cervus 48, 190
 chorda 90
 chōrus 202
 christianus 226
 *cibrare 222
 *cibrarium 222
 cibrum 8, 176, 222

- cîcăr 59, 190
 *cichorium 202
 cîcūta 186
 cima 116, 193
 cimiteru 104
 cinctus,-a 232
 cîner 9
 cingere 58
 cingula 13, 52, 157,
 186, 238
 cînuae 197
 cinquaginta 79, 197
 *cinque 74, 190, 199
 cinxi 233
 cippus 59, 209
 circare 70
 circînus 190
 circūlus 234
 *cirum 222
 cîthara 30
 cîthera 30
 cît(t)o 104
 civîtas 16, 80 190
 *clagum 13, 188, 236
 clamare 37, 180, 234
 clanatus 21
 clamo 21
 clarus 28, 173, 234
 claudere 118
 *clausitura 234
 clavis 28, 234
 *clinga 13, 186, 238
 *clomam 188
 cloppus 209
 clūdere 118
 cōagūlum 13, 188, 236
 coccînus 191, 219
 cocere 199
 cocî 197
 cocsa 88
 cōcsus 88
 coctorium 230
 coctūra 230
 coctus 88, 230
 cocus 197
 cōda 118
 codiugi 204
 cofea 95, cofeum 141
 cōgîtare 68, 186, 191
 cōgîto 97, 191
 cōhors 126
 cōlaphus 86
 *coleo(nem) 168
 cōlicūlus 122
 colligere 155, 191, 213
 collum 213
 cōlpum 86
 cōma 84, 188
 *commînicare 109
 commūnicare 109
 commūnis 106
 *compania 27
 comparo 85
 comprehendere 183
 cōmūla 188
 concha 83
 conchula 117
 conflare 186
 congigi 204
 congugi 204
 *conoscere 218
 *conoscere 218
 consobrinus 73, 222
 consōcăr 183, 186
 constare 161, 226
 consto 98
 consuere 155, 207
 contra 83
 conucula 96
 cōdperire 222
 coperire 188
 *cophanum 22, 139
 cōphînus 22
 cōquere 199
 cōr 89, 177
 corbi 128
 corbus 127, 133
 cōrîum 87
 cornū 90, 112, 184, 188
 cornūtus 108
 cōrōna 92
 corrigia 186, 215, 216
 cortem 91
 corvus 133
 cōs 91
 *cosînum 222
 costa 90, 188
 Costantinos 178
 *costatum 161
 cottizare 158
 coxa 231
 *coxea 231
 cras 163
 crassus 3
 crăare 126
 crădere 239
 crădo 60
 crăpare 60, 239
 crăpatūra 239
 crescere 57, 155, 227
 cresco 60
 criblum 222
 crîbrum 8, 176
 crîsta 61, 239
 crūcum 186
 crūdî 149
 crūdus 108, 126
 crūentare 126
 crūentus 126, 207
 crupta 115, 186
 crux 95, 191
 cūbîtus 97, 108, 115,
 153, 186, 223
 *cubium 13
 cūcurbîta 186
 *cucuta 186
 culmēn 169, 188
 cum 185
 cūminum 117
 cumparavit 99
 cūmulare 135
 cun 185
 cūnēs 95, 182
 cun *ipso 185
 cūnnus 218
 cūpa 108
 cūppa 115, 209
 cūrare 188
 currendo 41
 cursūs 162
 curtem 91

- curtus 98
 *cutem 91
 cuuiculo 127
 cyenus 116
 cȳma 116, 193
 cȳmatium 117
 cymbalum 116
 cȳmīnum 117
 cȳtīsus 117

 daeda 5, 47, 149
 *damnaticum 37
 damnūm 228
 *damum 21, 146
 dare 147
 das 80, 163
 debīta 16
 dēcēm 45, 149
 dēcīma 186
 dēcūma 186
 dēdī 149
 de ea re 150
 de hac re 150
 dēmandare 147
 de mane 69
 *demicare 181
 dens 41
 dēorsum 151, 171
 *depanare 69
 dēpīlare 69
 dēposicio 145
 *deramare 69
 *derapinare 69
 derbīta 14
 dēsertum 147
 dēsiderare 220, 225
 despoliat 161
 dēus 38, 47, 126
 de - usque 150
 dicere 75, 149
 dico 76
 diēs 126
 diġītus 147, 186, 191
 *dijacere 205, 206
 discarricare 227
 *disglabrare 237
 *disglutinare 237

 *disvocare 69
 diurnus 151, 184
 diuinus 78
 Divionem 132
 do 149
 doae 89, 126, 207
 dōga 203
 dōlare 112, 166
 dōlōr 166
 dōlus 147, 166
 *dominiarium 100, 182
 *dominionem 182
 dōmīnus 85, 228
 dōmītus 85
 *domnaticum 37
 donare 100
 dōnum 84, 92
 dormiat 182
 dormīmus 72
 dormis 80
 dormitōrium 95
 dorsum 171
 dōtare 102
 draco 225
 drappus 209
 dua(e)s 126
 dūbītare 223
 dūcatūs 111
 ducens 111
 dūcere 147
 dūplare 221
 dūracīnus 112
 dūrare 112

 ea de re 150
 ecce—*istūi 95
 ecclēsia 160
 eccum- 69
 eccu-sic 12
 eccu-talis 230
 ecus 197
 ego 38, 45, 126, 186
 ējectare 205
 ēlēēmōsȳna 62
 ēmendare 125
 ēnōdis (e nodus) p. 5
 ēqua 199

 erbario 201
 ērecta 2
 ēricius 69
 errare 216
 ēruncare 69, 165
 exagium 192, 231
 exalbare 231
 exalbīdus 133
 examēn 231
 *exaquare 231
 *exaurare 231
 *exbelo 128
 *excadere 148
 excaldare 69
 *excambiare 183
 *excambio 22
 *excappare 209
 *excarminare 63
 *excarpire 69, 142
 exclamare 237
 *excloppare 237
 excurrere 216
 *excurtiare 150
 exhalare 231
 exīre 3, 231
 *exquartiare 150
 exsucare 189
 extergēre 48, 195
 extorcere 199
 extorquere 199
 *extra-jungularius 157
 extricado 145
 extricare 189
 *extūfare 139, 210
 *extūpare 139
 *exvērro 128

 faba 130, 137
 faber 222
 fabrīcare 222
 fabrīre 222
 facēre 25
 faciēs 192
 factum 26, 154, 230
 factūra 230
 faciūla 14, 137
 faciunt 119

- fagus 120, 189
 *falcaria 169
 falco 169
 falsare 162, 169
 falx 169, 227
 fames 17, 21
 familia 37, 60, 168
 farina 166
 fascia p. 10; 227
 fastidiare 150
 *favulum 131, 221
 febrarias 207
 febrarius 207, 222
 febris 47, 222
 febris *necea 181
 *febrosum 222
 februarius 207
 feit 186
 fel 47, 128
 felix 166, 214
 femina 228
 *feminus,-a 53
 fenestra 63
 fenum 50
 *ferestra 180
 feria 56
 ferrum p. 9; 47, 48, 137
 ferus p. 9; 47
 fetare 63
 *fetiolum 151
 fetus 60
 fibula 221
 ficatum p. 10; 3
 *ficatum p. 10
 ficus 76, 137
 filia 168
 *filianum 128
 filiaster 29
 filius 75, 163, 168
 filum 76, 137, 170
 fimbria 13, 54
 finire 78
 *flaccula 14
 flaccus 219
 flagrare 239
 flamma 217, 221
 flammare 217
 *flavum 221
 floccus 219, 221
 floridos 145
 flos 173, 221
 flumen 185, 221
 *fluminum 185
 focarius 101
 focus 87, 137
 folia 37, 87, 164, 168
 folium 139
 follis 86
 *follina 214
 *folliolum 214
 *follire 214
 fomes 17, 21
 fons 83
 fontana 100
 forasticus 226
 foris 137
 *formaticum 103
 formica 103
 *formosiatum 1
 formosus 103
 *fortiam 150
 fossa 137
 frasinus 26
 fraga 189, 222
 fragilis 25
 *fragmentare 64, 240
 *fragmento 64
 frangere 176, 229
 *franxi 233
 franxit 233
 frater 8, 177
 fraxinus 3, 177, 231
 fremor 97
 frenum 50
 fricare 189
 fricatura 189
 frigere 191
 frigidam 186
 frigidus 49
 frigo 191
 *frimbia 13, 54
 frons 83
 fructus 104, 107, 154,
 222, 230
 fugi 112
 *fugire 112, 191
 fui 95, 107, 126
 *fui 95
 *fulgerem 94, 195
 fulgur 195
 fuligo 14, 166
 fumare 112
 fumosus 180
 fumus 106, 185
 funda 92, 152
 fundus 92, 137, 183
 funis 106
 fur 108, 173
 furari 173
 furca 194
 furmica 99
 furnus 137
 fustis 108, 226
 fusus 108
 galbinus 16, 169, 187
 *galina 35, 214
 galleta 187
 gallina 35, 187, 214
 gallus 187
 gamba 186
 gammus 21, 146
 *garofulu 186
 gaudere 124
 gaudia 120
 *gauta 119
 gelare 190
 gelum 47, 190
 gemellus 37, 213
 gemere 42
 geminus 42
 gemitus 190
 gemma 217
 *genna 40
 genu(u)lum 235
 Georgius 192
 *gicerium 191
 gigerium 191
 *ginciva 229
 gingiva 190
 girus 193

- glabrare 222
 glacia 27, 236
 gladiolus 151
 glandarius 236
 glandula 236
 glans 20, 236
 *glemum 81
 glomus 81
 gnosco 241
 gōbio 186, 188
 gomphus 143
 grabatus 186
 graculus 235
 graecus 239
 grandes 149
 grandinare 5
 grandis 154
 granum 176
 graphium 141
 grassus 3
 graulus 121
 *greva 207
 *grevae 207
 greves 207
 grevis 131
 gripos 138
 grossus 212
 gruis 239
 *grunnium 176, 239
 gryphus 138, 139
 gubernaculum 27
 gūberno 186
 gūbernum 185
 gūla 97, 188, 221
 gunna 218
 gustare 188
 gustus 188
 gutta 211
 gypsum 116, 224
 gyrus 116, 193, 204

 habeat 13, 96, 132
 habemus 130
 habere 130, 202
 habūi 126
 habūi 207
 habunt 119, 130

 *habutum 126, 130
 *haeda 47
 haedum 202
 hamus 21
 harēna 156
 hasena 156
 hasta 202
 hēdēra 2
 herba 48
 herbōsus 202
 hērī 47
 hibernos 184
 hībernus,-a 80, 184
 hircus 202
 *hīrundula 92
 hōc 230
 hoc *illi 214
 hōdiē 87, 146, 150
 homini 63
 homo 84, 185
 hōra 97, 202
 hōrae 202
 hordēum 150, 202
 horrescat 60
 horresco 216
 horrere 76, 202
 hortus 137
 hospes 16, 153
 hostis 153

 ībī 134
 ic 201
 ilīa 168
 ilīa 55, 215
 illac 196
 illī 55
 illi 80
 illi 214
 *illī 214
 illorum 213
 illos 55, 213
 *(il)lui 107
 illui 126
 *imbībito 60
 *imbracare 189
 *imbuccare 219
 impērator 104, 225

 impleo 54
 *imprumutare 110
 -imus 72
 ina 73
 *inaltiare 150
 inauris 121
 incalcire 192
 *incalire 166
 incingere 183
 inclinare 238
 inclinatio 151, 234
 inclūdo 108
 in-deorsum 151
 indicare 189
 indictus 2
 infa(n)s 163, 142
 infantes 149
 in-fasciare 227
 infloresco 216
 *infolliare 214
 in-ganno 19
 ingēnium 182
 inglūt(t)ire 108, 211,
 238
 *ingrevicare 194
 (*in)neco 44
 inodiare 150
 insignia 241
 intēgēr 13
 integrum 13, 239
 intellectio 151, 230
 intellectus 230
 intenuo 39
 inter 171, 177
 interrōgare 186
 *inter(ro)vare 186
 intregum 13
 *intris 80
 intro 104
 *invitiare 150
 ipsē 138, 224,
 ire 76
 iscola 15
 ispirito 15
 ispose 15
 isse 224
 iuueo 127

- jaceo 205
 jacēre 33, 205
 jēcūr 3
 jējūnare 205
 jeniperum 205
 jenuarium 207
 jīniperum 109
 jocari 101, 205
 jōcus 205
 Jōvis 205
 judex 205
 jūdicare 112
 jūgum 204, 205
 juncus 205
 jungere 95
 jūnīpērus 109, 177, 205
 junxi 233
 jurare 205
 justītia 144
 jūsum 151
 juvenecus 126, 205

 kadamitas 166

 labrūm 28, 222
 lac 26, 230
 *laceare 199
 *laceum 199
 lacrima 26, 63, 165, 239
 lacsare 33
 lactūca 33, 189, 230
 lacūs 25
 la(m)brusca 222
 lana 18, 180
 lanceare 37
 landīca 149
 languīdus 200
 languōr 200
 lapsus 224
 laqueare 199
 laqueus 199
 largus,-a 165, 194
 lassus 212
 latī 80
 latrare 225
 latro 225

 latus 28
 laudare 124, 148
 laudat 121
 Laurentzio 145
 laurus 121
 lavare 131
 laxabam 231
 laxare 231
 laxat 231
 *laxo 231
 Lazarus 155
 lectus 46, 230
 legenda 191
 lēgēre 45
 legīt 71
 lens 165
 lēpus 47, 167
 lēvare 69, 131
 *leviarium 132
 levitus 39
 lēvo 69, 167
 lex 56, 165, 191
 libertare 168
 licēre 66
 licia 192
 ligare 66, 189
 lignūm 58, 165, 241
 lima 73
 limbus 54
 limōsus 80, 167
 limpīdus 54
 linea 182
 lingua 52, 229
 lintēōlum 151
 linum 73, 167
 linxi 233
 lixiva 231
 lōcare 101
 lōcarium 101
 locu 104
 lōcus 189
 longē 95
 lōnge 95
 longus 196
 lōrea 174
 *lubircare 222
 lūbricare 165, 194, 222

 lucire 111
 *lucor(em) 189
 lucta 107
 luctari 111
 lūēre 69
 *lumbea 132
 lūmēn 165
 luminaria 228
 lūna 106, 180
 lunae-dies 110
 lupī 128
 lupi-illi 214
 lupinus 103
 lūpus 97, 138
 *lusciniolus 7
 lūtum 97
 lux 107

 niacellarius 213
 machinari 191, 202
 macrum 239
 macsilla 33
 *ma δ u l e 215
 magis 163, 179, 186
 magister 186
 majōr 25, 206
 majus 25, 206
 malifatium 32
 male-habitum 153
 *mal(i)vatum 32
 mallēōlus 37
 mallēus 214
 malum 17
 malus 170
 malva 24, 133
 mancus 179
 mandūcare 152
 manē 9, 18, 180, 185
 manīca 16, 180, 189
 mansio 13, 33, 160
 manūs 18, 185
 mare 28, 173
 *inargila 237
 Marsianesses 145
 Mars 80
 Martium 29, 150
 martyr 117

- masculus 16, 237
 masticare 152
 *mastichanus 191
 nastichinus 37
 mataxa 231
 mattea 211
 *matteucam 211
 matūrus 34
 maxilla 215, 231
 maxilla-illa 215
 mea 215
 mēdia 144
 medica 166
 mēdīdies 8
 mēdium 45, 150, 181
 mēdulla p. 9; 69, 148, 215
 medullaris p. 9
 mēl p. 9; 47, 170
 melica 166
 mēliōr 155
 meliorem 67, 168
 mēlum p. 9; 17, 60
 mens 41
 mensa 60, 158
 mensis 60, 179, 183
 mensūra 69, 158
 mentio 92, 151
 mentiri 183
 mercatūs 65
 merces 65
 Mercuris 8, 48, 181
 merendare 70
 mergere 48
 mergo 48
 mēridiare 150
 mēridies 8
 mesero 178
 mesibus 178
 *messionem 66, 212
 mesu 178
 *metea 181
 mētūs 181
 meus 38, 126
 mica 75, 189
 migi 186
 mihi 49
 mīhi 49
 miles 181
 mīlīum 168
 millē, -ia 76, 181, 214
 millefōlium 11
 millia 214
 mīnare 63, 180
 *minimare 183
 mīnimum 183
 mīno 50, 63
 mīnūs 50, 185
 *minutiare 150
 mīnūtus 14, 63, 148
 mīrari 181
 miscere 179
 misellus 159, 213
 ΜΗΣΠΟΥΜ 178
 mōla 89, 166
 molere 155
 molinum 103
 *molliare 214
 mollis 179
 monimentum 52
 mons 83
 mons Martis 65
 mons martyrum 65
 *montaneam 27
 monte Mercuri 65
 monticellus 195
 monti-illi 214
 mōra 97
 moria 105
 *mor(i)num 98
 morire 173
 morsicare 162
 morsus 163
 morticina 66
 mortuus 154, 207
 mos 97
 *mūccōsus 219
 nuccus 219
 mūgītūs 179
 mulgere 169
 mūliēr 47, 168
 mulsa 169
 mulsūra 162
 multum 94, 169
 mūlus 108
 mundus 154
 munumentu 99
 mūria 105
 murfa 115
 *murum 112
 mūrus 108, 163
 musca 2, 161, 194, 227
 *musculum 237
 mustum 226
 mūtare 179
 muti 149
 mutos 149
 mūtus 154
 *mystaceam 117
 naevus 131, 207
 nascere 155, 179
 nasus 179
 *nauca 120
 nausia 120
 navigare 189
 navigiūm 192
 nēbula 130, 221
 nēcare 179
 nēgare 189
 *nēcea (<nex) 181, 192
 nēpōs 97
 neum 131
 *nēvem 60
 nidus 181
 nigrī 80
 nigrum 57, 179, 239
 nimbus 54
 nives 207
 *niviare 132
 nix 131, 179, 207
 nōdare 102, 179
 nōdus 97, 154
 nōmēn 91, 93
 nōn 185
 *noptiae 105
 nora 89
 norum 89, 97
 nōs 104, 163
 nosco 241
 nōstēr 38

- nostri 80
 nostrum 90
 *notare 122
 nova 89, 207
 novae 89, 207
 novella 215
 novellas 215
 nõvem 71, 131, 207
 nõverca 131
 novi 80
 nõvus, -a 89, 131, 134
 nox 88, 230
 nõbũlum 108
 nõcũtum 179
 nõdare 112
 nõmẽn 91
 nõmẽrus 9
 nuptiæ 105
 nõrũs 97
 nõx 71, 95

 *oblitamus 221
 *oblitare 148, 221
 *oblito 221
 oc 201
 oclus 99
 octo 88, 230
 õcũlus 6, 88, 235
 õdiõsus 151
 oh 230
 olla 215
 *omida 2
 omnia 228
 omnis 228
 omo 201
 onoribus 201
 õpẽra 16
 õpẽrire 31
 opsides 224
 õpũlentus 41
 õpus 138, 163
 õratio 92
 orbis 90, 133
 ordiri 149
 ordo 98, 152
 oriẽla 122, 125, 235
 orphanus 142

 oscĩtare 227
 ossĩfraga 212
 ossum 137, 212
 õva 89, 207
 *ovat 131, 215
 õvum 89, 134
 oze 146

 padũlem 13
 paganus 14, 18, 189
 pagensis 59
 palatium 150
 palea 168
 palma 24
 palmizare 158
 palumbus 37, 133, 166
 palus 136
 palũs, ũdis 13
 *pampanum 22
 pampĩnus 22
 panaricium 192
 panificare 139
 panis 9, 18
 pannus 19, 218
 pantex 20, 152
 panuc(u)la 96, 235
 paor 127
 pappã 209
 pappare 209
 pappus 209
 *papyra 117
 parare 173
 *paricula 5, 235
 pars 29, 71
 parvulus 133
 pascere 155, 227
 pascua 161
 passare 212
 *passat 177
 passẽr 177, 212
 passius 145
 passus 212
 pastio 92, 226
 pastũra 226
 pater 28, 71, 225
 paucus 120
 paupertas 125

 pauperus 121
 pausare 125, 158
 pavo 34
 pavõr 131
 pax 25
 peccatum 219
 pẽcõra 39
 pẽcorarius 63
 pecten 46
 pectĩnare 67
 pẽctus 46
 pẽdo 68, 148
 peduc(u)lus 148
 pẽjor 206
 pellis 44, 213
 *pendicare 152
 pẽr 171, 177
 perdẽre 48
 peret 47
 perdix 14, 191
 per-intro 8
 pescem 49
 pessica 171
 *petire 149
 pẽtra 47, 128, 136, 225
 petraria 174
 peuma 240
 pĩcta 230
 pĩcula 56, 189, 207
 pigmentum 240
 pĩgnus 58, 241
 pĩgrĩtia 239
 pila 215
 *pilla 215
 pĩlus 60
 pinẽtum 148
 pinna 51, 218
 pinus 73, 136
 pĩrum, pĩra 60
 pĩrus 56
 *piscionem 227
 pĩscis 49, 57
 piscõsus 70
 pix 56
 placere 33, 59, 191
 plaga 25, 221
 *plagius 186

- plangere 195
 *planiam 27
 planta 221
 plantago 25, 221
 planxi 233
 platanus 152
 platea 150, 221
 plenus,-a 50, 221
 pleps 224
 plētūra 148
 plicare 66, 189, 221
 *plōja 206
 *plojosum 221
 *ploppus 13
 plorare 103
 plovere 221
 plūs 163
 plūvia 206
 pōdium 87
 polcer 186
 pōlenta 41
 pollicaris 103
 pōma 93
 pomī 80
 pōmus 93
 pōnere 9
 ponis 80
 pons 83
 pōpulus 13, 89
 *porcaricia 192
 porcarius 136
 porcellus,-a 44, 195, 215
 porci 163
 porcos 163
 porcus 196
 porta 90
 portabat 207
 portare 28, 153
 porto 104
 posca 91
 post 163
 postcras 163
 *potere 148
 *potet 148
 praeda 60, 222
 praedari 60, 222
 *prebiter 223
 prebterum 223
 *preda 60
 prehendere 202
 prehensio 160
 prendere 41, 222
 presbytēr 156, 223
 pretiare 150
 prētium 150
 prīmarius 80
 primu-tempu 79
 prūna 106, 222
 prūnus 106
 pugnare 241
 pugnus 241
 pulcer 186
 pulcher 186
 pūlējum 206
 pūlex 108
 pulla 215
 *pulleum 104
 pulmo 169
 pulpa 136, 169
 puls 169
 pulsare 169
 pultarius 169
 pulvis 98
 punctiare 232
 punctum 95, 232
 punctūra 232
 pungere 186, 229
 pūrare 112
 *puronium 92
 pusca 91, 227
 pustella 215
 pustūla 237
 pustulare 237
 pūteus 126, 150
 putfina 115
 *putire 149
 putrire 225
 qe 197
 qem 197
 quadragesima(e) 186,
 198, 225
 quadraginta 225
 quadrare 198
 *quadresimae 225
 quadriga 225
 quadrum 17, 225
 quaerere 47, 173, 198
 quaero 47
 qualis 198
 quam 12
 quando 104, 198
 quantum 198
 quarē 177
 quaternus 198
 quattuor 104, 171, 198
 quid 198
 quiesquit 197
 quiētus 198
 quindecim 198
 quiritare 198
 quod 104, 154
 *quodrum 176, 198
 quot 146
 rabia 27, 132
 radere 172
 radiare 150
 radicina 78, 152
 radius 150
 ragere 25
 ramula 21
 ramus 21, 185
 rancor 194
 *ranucula 96
 rapa 143
 raphanus 139
 rapa, - um 138
 rarus 173
 rastellus 37, 213
 ratio 33, 151
 raucus 120
 rea 47, 126, 215
 reae 207
 *reaesturare 207
 recens 45, 172
 recūsare 139
 refragium 192
 *refusare 139
 reliciae 197
 rēmaneo 63

- rēmanēre 63
 rēmigiūm 192
 rēn 50
 *repausum 63
 res 42, 185
 rēsina 159
 respondēre 70
 retundus 99
 rēus 38, 47
 rhonc(h)are 100
 rīpa 76, 138
 riparia 25
 risus 172
 rius 131
 rivus 76, 134, 172
 rōgare 172, 189
 rōgatio 151
 rōmanus 100
 rōs 173
 roseus 96, 160
 rōsio 92, 160
 rostrum 7
 rōta 148
 rōtare 102
 rōtella 215
 rūbeus 96, 132
 rūbus 130, 134
 *rucina 95
 rūga 107
 rūmigare 13, 112, 180
 rumīnare 112
 rūmōr 180
 rumpēre 93, 183
 rupta 172, 223
 ruptūra 153, 223
 rūssus 172

 sabūcum 130
 sacci 80
 saccus 219
 saecūlum 6
 saetacium 192
 sagitta 186, 191, 211
 sagma 240
 sal 28, 71, 157, 170
 salinae 166
 *salonae 166

 saltare 32
 saltus 24
 sa(m)bata 22, 183
 sana 18
 sanctus, -a 232
 sanguen 20
 sanguinare 5, 200
 sanguino 180
 sanguinōsus 200
 sanitas 69
 santissimae 232
 sanus 185
 sapiam 140
 sapiat 157
 sapiensie 145
 sapo 157
 sarculare 37, 234
 satio 33
 satullus 34, 213
 sauma 119, 240
 scabia 13, 132, 227
 scala 215, 227
 scalae 163
 scalas 163
 scalmus 227
 scamnum 23, 161, 228
 scio p. 10
 scire 186, 227
 scōpa 143
 scōria 227
 scortea 126
 serfnum 182
 scriptus 76, 223
 scrōfa 139
 scūtus 161, 227
 sēbum 60, 130, 134,
 157
 *secala 71
 sēcale 63, 71
 sēcare 66, 189
 sēcūrus 66, 189
 sēdēbat 131
 sēdeo 47
 sēdere 68
 sēlinon 166
 sella 44, 159, 215
 sēmēn 157

 *sementia 41
 sēmīnare 228
 sēmīnator 9
 sēmīno 53
 *semo 157
 semper 43
 sēmus 53, 157
 sēnior 67
 sentio 232
 sentīre 64
 *seperare 16
 sēpia 56, 140, 157
 septem 71, 223
 septimana 63, 223
 sēra 60
 serbus 127
 sērēnus 5, 69
 serpens 142
 serra 159
 *serrare 157
 servare 133
 serviens 132
 servus 133, 159
 ses(e) 45, 159
 sessus 48, 159, 212
 sex 45, 159
 sexaginta 25
 *sexanta 231
 sibī 159
 sibīlare 127
 sibīlo 75
 sic 76, 159, 196
 siccare 70
 siccum 61, 219
 sīcīlis 71, 72
 sīflare 127
 signare 67, 241
 signum 58, 67, 241
 silvaticus 65
 sīmīlis 53
 sīmīus 159, 182
 singularis 157
 singūlus 52
 sīnus 50
 sītis 148, 157
 sītula 235
 so 91

- soccus 157, 219
 söcer 239
 socius 186, 192
 söl 97, 166
 sölacium 192
 sölea 87
 sölidus 86
 *sölinum 166
 sölus 89, 170
 somnium 85
 somnizare 158
 somnus 85, 157, 184, 228
 sönare 100
 sonat 82, 181
 *sonis 181
 sonium 182
 söno 112
 sönus 82 175
 sörbus 83,
 sörex 157
 söror 89, 103
 sors 175
 spargere 161, 195
 *spasimare 161
 *spasmare 163, 184
 spica 189
 spicium 75, 189
 spinus,-a 161
 spissus 212
 spölia 161
 sponsa 162
 sponsare 158
 spüma 180
 squama 21
 stabulum 161, 221
 stadium 150
 stagnum 241
 *stancum 196, 226
 stare 226
 statio 151
 stella 215, 226
 stercus 226
 stingere 200
 stinguere 186, 200
 stinguo 52
 strambi 80
 strambus 22
 strangulare 238
 strictus 57
 stringere 52
 strinxi 233
 *stuffare 210
 stulus 115
 stüppa 115, 209
 *stuppeare 210
 stupus 115
 süb 134
 subglütire 108
 subglut(t)iare 108
 *subilare 75
 subtilis 223
 subtüs 223
 sübula 215, 221
 *subumbrare 102
 subundare 102
 sücus 157
 sufflare 221
 *sufflis 80
 sügere 107, 130
 summus,-a 93, 217
 *sumnicella 100
 süper 177, 222
 super-*cinna 14
 *suptilem 223
 *suptn 223
 surdus,-a 98, 152, 154
 surgere 155, 195
 sursüm 151, 171
 suspirare 8
 sycötum 3
 syrma 116
 tabanus 127
 tabo 34
 taeda 5, 149, 180
 *tafanum 127
 talentum 17
 *taliare 168
 talis 147
 talpa 24, 169
 tam 185
 tam-magnu 241
 tantus 20
 *tardivum 147
 taurus 121
 tectum 57
 tēla p. 9; 60, 147, 166
 *tempula 54
 tempus 43, 104
 tenda 183
 tendicula 64
 tendo 64
 tēnerum 39
 *tēnerunt 16
 tenet 39
 *ten'rum 39
 tensns, - a 183
 tentare 64
 tentus, - a 183
 tēpidus 39
 termen 149
 *termes 14
 tērra p. 9; 48, 149
 tertius 48, 150
 tesa 178
 testa 48, 226
 testum 48, 226
 text 47
 texo 47
 thēca 56, 60, 202
 Theophania 117
 thym-amomn 117
 *thymania 117
 thymum 116
 tibi 49, 130
 tibi 49, 130, 149
 tilia 168
 *tilium 168
 timere 147
 timet 53
 timor 63, 180
 titio 77, 151
 titio 77
 tollere 155
 tomolo 91
 tondere 83
 tönitrus p. 10; 100
 tonsio 101
 *torcere 155, 197
 *torco 197

- torculum 197
 torma 91
 tornare 103
 torno 112
 tornus 185
 torquere 197
 torta 91
 tortum 147
 tōt(t)us, - a 98, 211
 toxicum 231
 trabs 134
 tractare 28, 230
 *tractiare 230
 tractus, - a 26, 230
 tragere 25
 *trahinare 191
 trahere 203
 trajecta 34, 206
 *trajectare 206
 traicere 34
 traicit 42
 trama 21, 225
 trans 225
 transmittere 156
 traxi 231
 *tremulare 135, 225
 *tremulo 42
 tres 60, 163, 225
 tribla 99
 trifolium 139
 triforium 139
 tri[ge]nta 186
 triginta 191
 trunculus 238
 tūbus 134
 tumba 115
 tunnum 115
 turba 115
 turbare 133
 turma 147
 turris 115, 163
 turris Mauri 11
 *tursum 115
 turta 91
 *turturella 215
 tussis 147
 ūber 130
 ūbi 134
 uis 201
 ulmetum 148
 ulmus 169, 184
 ūllulare 8
 umbilicus 1
 *umbulicum 1
 - umus 72
 unc 201
 unetūra 232
 unetum 232
 undē 71
 undecim 152
 ungere 95, 200
 unguere 186, 200
 ungula 238
 unquam 199
 ūnus, - a 106
 urceolus 193
 ursa 162
 ursi 159
 ursus 98, 163, 175
 urtica 149, 180
 *urulare 8
 ūstium, - am 3, 91, 226
 *ustiarium 111
 *ustiolum 226
 ūsūra 112
 ūtēr 177
 ūva 2, 131, 207, 215
 *uvitta 2
 *uvola 131
 vacca 219
 vaclus 127
 vadare 148
 vadum 129
 vadunt 119
 vagabundus 11
 vagus 196
 valles 213
 vallis 129, 213
 vanus 18
 variare 174
 *variolum 174
 vastare 129
 *vecinus, -a 73, 77, 191
 veclus 6, 46, 235
 vēna 50, 180
 vēnari 63
 vendere 52, 152
 venenum 63
 Veneris-die 163
 *venērunt 155
 vēnētus 39
 *venimen 63
 vēnio 39
 venire 76
 venis 181
 venit 39
 vēno(r) 50, 63
 vētēr 152
 ventus 41
 Venus, - eris 39
 *veractu 65
 verbactum 26
 verbascum 65
 vērecundia 151
 vermes 184
 vermis 128, 184
 verrēs 216
 versare 175
 verso 38
 versus 38
 versus 175
 vērus 60
 vervactum 65, 230
 vervex 5
 vespa 129
 vessica 127, 212
 vester 38
 vestimentum 16
 veteranus 16, 127, 129
 vetium 49
 via 126
 videbat 215
 viderē 68, 148
 vīdua 207
 vīgilare 67, 186, 236
 vīginti 72, 186, 191
 vijinti 191
 vinaceum 192
 Vincentza 145

- vīndēmia 182
 vīndēmiare 182
 vīndicare 64, 152
 vīnea 182
 vīneola 182
 vīnum 73, 104, 129, 180
 viola 129
 vīrga 61, 129, 194
 *vīrgella 195
 vīrīdia 150
 vīrīdiarium 150
 vīrīdis 61
 virtūs 70, 108
 visit 231
 vist 231
 visum 128
 vita 76, 148
 vītellus 68, 149, 213
 vītium 49, 150
 vītricus 196
 vītrum 225
 vitta 211
 *vituleum 63
 vīvacius 192
 vīvēre 130, 131
 vīvus 76
 vixit 231
 *volere 103
 volet 89
 volnus 91
 vóluerat 155
 volvēre 86, 129, 133
 volvula 129
 vōs 104, 129
 voster 38
 *vostrī 80
 votare 102
 vox 95, 127, 129, 191
 vulpēcula 235
 vulpis 129
 vultur 94, 129, 169
 zebus 146
 Zesu 204
 zies 146
 Ziofilus 145
 Ziomedis 146
 Zodorus 145
 Zogenes 146
 Zoviano 204
 *zucca 219
 zunior 204
 Zyonysius 146

G R E C

- ἄγγος p. 5
 ἄγκος p. 5
 ἀδικη 149
 αὔρα 121
 βομβύλη 117
 βοτήρ 98
 βοῦτης 98
 βύρσα 115
 γρίφος 138
 γρουπός 138
 γῦρος 116
 γύψος 116
 δαίς, δαίδος 149
 δάς, δαδός 149
 δοχή 203
 ἐλεημοσύνη 62
 ἐν-όδιος p. 5
 ἦπαρ 3
 θυμίαμα 117
 θύμον 116
 θύννος 115
 θυριδιον 180
 θυρίς 180
 θύρσος 115
 κάλαντρον p. 5
 καμπή 186
 κάνναβις 30
 καρυόφυλλον 186
 κιθάρα 30
 κογχύλη 117
 κράβ(ε)χτος 186
 κρόκος 186
 κρύττη 115
 κυβερνώ 186
 κύδιτον 115
 κύκνος 116
 κῶμα 116
 κυμάτιον 117
 κύμβαλον 116
 κύμινον 117
 κύπη 115
 κύρις, ἐλέησον 11
 κύτισος 11
 κωδιός 186
 μάλον 17
 μάρτυρος 117
 μῆλον 17
 μηλόφυλλον 11
 μίδας p. 11
 μύρτος 115
 μύσταξ 117
 πάπυρος 117
 πέλημα 240
 πύξος 115
 πυτήνη 115
 ρόπαλον 2
 στύλος 115
 στύπος 115
 στύπη 115
 συκωτόν 3
 σύρμα 116
 τάλαντον 17
 τόμβα 115
 τύρθη 115
 τὸρβίς 115
 χάλανδρος p. 5

ROMANIC¹

- a r., *it.* 154
 à *fr.* 154
 á *sp.* 154
 abáte r. 211
 abatis *sp.* 211
 abattre *fr.* 211
 abbattere *it.* 211
 abbia *it.* 132
 abborrire *it.* 202, 216
 abi, abíá r. 12
 abogado *sp.* 101
 aborrire † *fr.* 202, 216
 ábrego *sp.* 222
 abril *sp.* 222
 abrir *sp.* 138
 aburrir *sp.* 202, 216
 acăță r. 223
 (ac)cagione *it.* 160
 accattare *it.* 219
 accia *it.* 126
 acciaio *it.* 174
 accogliere *it.* 219
 accueillir *fr.* 219
 acero *sp.* 174
 acést r. 69
 achaison † *fr.* 160
 ache *fr.* 140
 acheter *fr.* 219
 acier *fr.* 174
 acoger *sp.* 219
 (a)commengier † *fr.*
 109
 acomüngier † *fr.* 109
 acqua *it.* 199
 acquaio *it.* 174, 199
 acquoso *it.* 199
 acreeer † *sp.* 219
 acreistre † *fr.* 219
 ácru r. 112, 239
 adamer † *fr.* 100, 228
 adáuge r. 191
 addietro *it.* 225
 adincá r. 100
 adivino *sp.* 78
 adonner *fr.* 148
 aduná r. 110
 adunare *it.* 110
 aeáre *ar.* 130, 202
 aéu *ar.* 130
 afără r. 89, 210
 afermer † *fr.* 210
 affermare *it.* 210
 affilare *it.* 210
 affiler *fr.* 210
 affondare *it.* 210
 affrico *it.* 222
 affuóri † *it.* 210
 afilear *sp.* 210
 aflá r. 221
 áflu r. 104
 afoără *ar.* 89
 afondar *sp.* 210
 afonder † *fr.* 210
 afors † *fr.* 210
 aftáre *ar.* 230
 afuera *sp.* 210
 afundá r. 210
 aggiungere *it.* 229
 agiümtu *ar.* 232
 aglio *it.* 27, 168
 agneau *fr.* 44, 241
 agnello *it.* 44, 241
 agno *it.* 241
 agosto *it., sp.* 125, 189
 agro *it., sp.* 239
 ágru r. 112, 239
 agua *sp.* 199
 agüero *sp.* 122
 aguoso *sp.* 199
 águst r. 125, 189
 aguzzare *it.* 150
 ahirmar † *sp.* 210
 ahtáre *ar.* 230
 aí r. 181
 áybá r. 13, 96, 132
 aider *fr.* 150
 áieptá r. 191, 205, 206
 ai(e)t † *fr.* 132
 aigne † *fr.* 241
 aigre *fr.* 239
 aigremoine † *fr.* 117
 ail *fr.* 27, 168
 aile *fr.* 28
 ainc † *fr.* 199
 ainse † *fr.* 233
 ainte r. 20, 130
 airain *fr.* 21
 aire † *fr.* 239
 ais *fr.* 212
 áü r. 27, 168
 aiutare *it.* 150
 ajo *sp.* 27, 168
 ajoindre † *fr.* 229
 ajuná r. 205
 ajünge r. 95, 229
 ajüns r. 232
 ajút r. 150
 ajutá r. 150
 alambre *sp.* 21, 69
 alátrá r. 242
 alátrátoáre r. 242

¹ Am adoptat ordinea alfabetică folosită și în REW, deși, în anumite privințe, ea este ortografică, nu fonetică. Pentru limba română, bunăoară, în cadrul semnelor fonetice existente, ordinea alfabetică fonetico-ortografică, mai apropiată de realitate, ar fi fost următoarea: a, ä, b, c (= k), c' (= ch) č, d, e, f, g, g', ħ, i, î, j (= ž), k', l, l', m, n, n', o, p, r, ř, s, š, t, ț, u, v, v' (= γ'), x, z.

La toate cuvintele românești din acest indice am notat accentul cu care ele circulă, iar vocalele *i* și *u* au fost notate *ı* și *ü* atunci când — fie singure, fie amîndouă laolaltă — ele nu formează silabă.

- alávdú *ar.* 15
 álbă *r.* 24, 169
 alba *it., sp.* 24, 169
 albe † *fr.* 169
 albero *it.* 29
 álbie *r.* 132
 albio *it.* 132
 alboáre *r.* 97
 albor *sp.* 97
 albore *it.* 97
 alemelle † *fr.* 37
 aléptu, -eáptă *ar.* 230
 alerte *fr.* 2
 alés, -eásă *r.* 230
 aliór *r.* 125
 allá *sp.* 196
 allèrta *it.* 2
 allogare *it.* 101
 alloro *it.* 121
 allume *it.* 106
 alma † *it.* 183
 alma *sp.* 18, 180, 183
 almosne † *fr.* 62
 aloa † *sp.* 121
 aloe † *fr.* 121
 aloguero *sp.* 101
 alosa *sp.* 121
 alose *fr.* 121
 alosna *sp.* 88
 aloue(tte) *fr.* 121
 alt *r.* 24
 alțáre *ar.* 31
 alto *it., sp.* 24
 altro *it.* 24
 aluine *fr.* 88
 alumbre *sp.* 106
 allumelle *fr.* 2, 37
 alun *fr.* 106
 alúnă *r.* 17
 alunicáre *ar.* 165
 aluricáre *ar.* 165
 al visage † *fr.* 213
 alzar *sp.* 31, 150
 alzare *it.* 31
 amăgí *r.* 217
 amár *r.* 31
 amarina *fr.* 173
 amaro *it.* 31
 amasina *fr.* 173
 ambi *it.* 22
 ambiare *it.* 22, 183, 221
 amblar † *sp.* 22, 183
 221
 ambler *fr.* 22, 183, 221
 ambos *sp.* 22
 amdui † *fr.* 22, 31
 âme *fr.* 18, 180, 183
 amer *fr.* 31
 amido *it.* 166
 amîndóy *r.* 31
 amintáre *ar.* 125
 amîntu *ar.* 125
 ammortire *it.* 149
 ammutirè *it.* 149
 amo *it.* 21
 amortecer *sp.* 149
 amortí *r.* 149
 amortir *fr.* 149
 am(s) † *fr.* 22
 amsdous † *fr.* 22
 amuir † *fr.* 149
 amúrá *ar.* 15
 amuți *r.* 149
 an *r., fr.* 19, 218
 anche *it.* 199
 andui † *fr.* 31
 âne *fr.* 161
 anegar *sp.* 179
 anelier † *fr.* 25
 anello *it.* 31, 44, 213
 aneme † *fr.* 180
 anemoine † *fr.* 117
 angán *ar.* 19
 ange *fr.* 20
 angelo *it.* 20
 angosto *sp.* 31
 aní *r.* 80
 anŷ *ar.* 181
 anillo *sp.* 31, 44, 213
 anima *it.* 18, 180
 anjel *sp.* 20
 anme † *fr.* 18, 180
 anneau *fr.* 31, 44, 213
 annegare *it.* 179
 anno *it.* 19, 218
 annodare *it.* 102
 annoiare *it.* 150
 año *sp.* 19, 218
 anor † *fr.* 121
 anque *sp.* 199
 ansdous † *fr.* 22
 ansia *it., sp.* 233
 anspressade *fr.* 7
 anță'rț *r.* 150
 antimoine † *fr.* 117
 antoine † *fr.* 117
 anŷ *r.* 104
 anudar *sp.* 102
 aoire † *fr.* 191
 aoncare *it.* 100
 aorer † *fr.* 148
 aost † *fr.* 125
 août *fr.* 125, 189
 ápă *r.* 199
 apaniguar † *sp.* 130
 apără *r.* 209
 aparar *sp.* 209
 aparejo *sp.* 235
 aparer † *fr.* 209
 apiaio *it.* 174
 apio *sp.* 140
 apirire *ar.* 138
 apóy *r.* 163
 apondre † *fr.* 209
 aponer † *sp.* 209
 após *r.* 199
 apoyar *sp.* 150
 apparare *it.* 209
 apparecchio *it.* 235
 appareil *fr.* 235
 appio *it.* 140
 appoggiare *it.* 150
 apporre *it.* 209
 áprig *r.* 196
 aprile *it.* 222
 approcher *fr.* 126, 140
 appuyer *fr.* 150
 après, -eásă *ar.* 183
 apríns, -ă *r.* 183
 aprire *it.* 138
 aprocheáre *r.* 126

- apropiă *r.* 126, 140
 apune *r.* 209
 ară *r.* 28
 arado *sp.* 225
 arador *sp.* 148
 aradro † *sp.* 225
 aradura *sp.* 31
 aragna *it.* 182
 araigne † *fr.* 182
 arain † *fr.* 62, 69
 arămă *r.* 21
 arambre † *sp.* 62
 arăme † *r.* 62, 69
 araña *sp.* 182
 arar *sp.* 28
 arare *it.* 28
 arato *it.* 225
 arățe *ar.* 45
 arătór *r.* 148
 aratore *it.* 148
 arăt(r)u *ar.* 225
 arătură *r.* 31
 aratura *it.* 31
 arăŭ *ar.* 47
 arăŭă *ar.* 47
 árbol *sp.* 29
 arbre *fr.* 29
 arbure *r.* 29
 arc *r., fr.* 196
 arcione *it.* 193
 arco *it., sp.* 196
 arçon *fr.* 193
 areniere † *fr.* 174
 areour † *fr.* 148
 arer † *fr.* 28
 arère † *fr.* 225
 areure † *fr.* 31
 argarde *fr.* 242
 argardés *fr.* 242
 argent *fr.* 31, 195
 argentaio *it.* 174
 argentier *fr.* 174
 argento *it.* 31, 195
 argint *r.* 31, 195
 argintăr *r.* 174
 aricioă(n')ie *r.* 192
 aricio(n')ŭ *r.* 192
 aricŭ *r.* 69, 192
 arină, *ar., r.* 50, 166
 arîndură *ar.* 92
 ariră † *r.* 50
 arîŭ *ar.* 15
 arm *r.* 184
 armă *r.* 184
 arma *it., sp.* 184
 arma *it.* 180
 armali *it.* 180
 armăsăr *r.* 31
 arme *fr.* 184
 arme † *fr.* 18, 183
 armo † *it.* 184
 armoire *fr.* 117
 arra *it.* 216
 arras *sp.* 216
 arrement † *fr.* 225
 arrhes *fr.* 216
 arriba *sp.* 225
 arriedro *sp.* 225
 arrière *fr.* 225
 arroncure *it.* 69
 arruga *sp.* 107
 ars † *fr.* 184
 arsură *r.* 162, 175
 arsură *it.* 162, 175
 arsuri † *fr.* 162, 175
 arucăre *ar.* 165
 arŭgă *ar.* 107
 aruminăre *ar.* 112
 aruncă *r.* 69
 arunicăre *ar.* 163
 aruteăŭă *ar.* 215
 arzon *sp.* 193
 asalto *sp.* 212
 așche *r.* 237
 asciugare *it.* 189
 ascolta *it.* 94
 ascoltare *it.* 125
 asconder † *sp.* 31
 ascondere *it.* 31
 ascuchar † *sp.* 31, 125
 ascultă *r.* 125
 ascultă *r.* 94
 ascŭmsu *ar.* 232
 ascŭmtu *ar.* 232
 ascunde *r.* 31
 asear † *sp.* 150
 ași, așă *r.* 12
 asordecer *sp.* 149
 assalto *it.* 212
 assaut *fr.* 212
 asse *it.* 212
 asseccare *it.* 219
 assécher *fr.* 219
 assordire *fr.* 219
 assourdire *fr.* 149.
 asta *it., sp.* 202
 aste † *fr.* 202
 așteptăre *r.* 5
 așterne *r.* 184
 astettare *it.* 5
 asudoăre *r.* 242
 asŭn'ŭ *ar.* 181
 asurzi *r.* 149
 așă *r.* 126
 atăre *r.* 230
 atener *sp.* 211
 atener † *fr.* 211
 ațineă *r.* 211
 atŭ(n)t *r.* 20
 attenere *it.* 211
 aŭ *r.* 125, 154
 aŭ *r.* 112, 119, 130
 aŭă *ar., † r.* 131
 aube *fr.* 24, 169
 aubor † *fr.* 184
 aubour † *fr.* 97
 auffle *fr.* 222
 auge *fr.* 132
 aumône *fr.* 62
 aunar *sp.* 110
 auner † *fr.* 110
 aŭr *r.* 121
 aŭrlu *ar.* 15
 aŭt † *r.* 130
 autonome *fr.* 228
 autre *fr.* 24
 autunno *it.* 228
 au visage *fr.* 213
 auzi *r.* 124, 149
 avaccio † *it.* 192
 avant *fr.* 20, 130

- avanti *it.* 20, 130
 ávdu *ar.* 222
 avec *fr.* 196
 aveir † *fr.* 60
 avere *r., it.* 130, 202
 aveugle *fr.* 6
 av'izmare *ar.* 182
 avín *ar.* 50
 avináre *ar.* 63
 avispa *sp.* 129
 avoir *fr.* 130, 148, 202
 avoué *fr.* 101
 ávră *ar.* 121, 222
 avril *fr.* 222
 avű *r.* 126, 207
 avút *r.* 126, 130
 avuto *it.* 130
 avvocato *it.* 101
 ayer *sp.* 47
 ayudar *sp.* 150
 ayunar *sp.* 205
- baccalaro *it.* 219
 bachelor † *fr.* 219
 baciare *it.* 33, 160
 bacin † *fr.* 219
 bacino *it.* 219
 baggiolo *it.* 166, 206
 báier *r.* 166, 206
 baile † *fr.* 166, 206
 baiser *fr.* 33, 160
 ballatoio *it.* 174
 bárbă *r.* 29, 128, 215
 barba *it., sp.* 29, 128
 barbado *sp.* 37
 bărbát *r.* 37
 barbato *it.* 37
 barbe *fr.* 29, 128
 barbé *fr.* 37
 barbecho *sp.* 26, 65, 230
 barca *it., sp.* 194
 barge *fr.* 150
 băşeáre *ar.* 33, 160
 băseárecă *r.* 37
 băşică *r.* 127, 212
 basin *fr.* 1
 bassin *fr.* 219
- bátă *r.* 211
 bătăie *r.* 207, 211
 bataille *fr.* 168, 207,
 211
 bătál'e *ar.* 168
 bătéz *r.* 37
 batoyer † *fr.* 150
 bătrîn *r.* 16, 63, 127,
 129
 battaglia *it.* 168, 207,
 211
 batteggiare † *it.* 150
 batud † *fr.* 154
 beá *r.* 128
 beáu *r.* 130
 beaux *fr.* 213
 beber *sp.* 128
 beige *fr.* 16
 belle *fr.* 44
 bels † *fr.* 213
 bene *it.* 39, 128
 berbecár *r.* 194
 berbéce *r.* 5
 berbice *it.* 5
 bere *it.* 128
 berger *fr.* 194
 besar *sp.* 33, 160
 besar *sp.* 175
 bestemmia *it.* 221
 beta † *sp.* 211
 beurre *fr.* 108
 bevo *it., sp.* 130
 biastimare *it.* 221
 bien *fr., sp.* 39, 128
 bine *r.* 6, 39, 128
 bire *r.* 6
 biserică *r.* 37
 bisogno *it.* 182
 bivar *sp.* 130
 blâmer *fr.* 221
 blando *sp.* 221
 blant † *fr.* 221
 blastenge † *fr.* 182, 221
 blestemá *r.* 221
 blînd *r.* 221
 boár *r.* 128, 174
 boaro *it.* 128, 174
- boáte *ar.* 95, 127, 129
 boca *sp.* 98, 219
 bocada *sp.* 219
 bocca *it.* 98, 219
 boccata *it.* 219
 boce † *it.* 129
 bécet *r.* 129
 bodega *sp.* 1
 boeuf *fr.* 89, 128, 131
 boia *it.* 87
 boier † *fr.* 128, 174
 boif † *fr.* 130
 boire *fr.* 128
 bois † *fr.* 115
 boletto *it.* 128
 boloi † *fr.* 128
 bolsa *sp.* 115
 bombagino *it.* 1
 bombola *it.* 117
 bon *fr.* 82
 bondad *sp.* 69, 100
 bonne *fr.* 82
 bontá *it.* 16, 69, 100
 bonté *fr.* 69, 100
 borsa *it.* 115
 bosso *it.* 115
 bote *sp.* 211
 botéz *r.* 37
 botezá *r.* 158
 botte *it.* 211
 bottega *it.* 1
 boű *r.* 89, 128, 131
 bouche *fr.* 98, 219
 bouchée *fr.* 219
 bóur *r.* 127, 128
 bourse *fr.* 115
 bout † *fr.* 211
 boya † *sp.* 87
 boyero *sp.* 128, 174
 bozzima *it.* 158
 brácă *r.* 222
 braccia *it.* 27
 bracciale *it.* 192
 braccio *it.* 27, 192, 202
 brace † *fr.* 27
 brache *it.* 222
 braciél † *fr.* 192

- braga *sp.* 25, 222
 braie *fr.* 25, 222
 branca *it., sp.* 176, 222
 branche *fr.* 176, 222
 bras *fr.* 27, 192, 202
 braț *r.* 27, 192, 202
 brățără *r.* 126, 192
 brățe *r.* 27
 braz *r.* 80
 brazal *sp.* 192
 brazo *sp.* 27, 192, 202
 brazos *sp.* 27
 brebis *fr.* 5
 brîncă *r.* 176, 222
 brumă *r.* 3, 106, 222
 bruma *it., sp.* 106, 222
 brume *fr.* 106, 222
 brumoroacă *r.* 3
 brut *fr.* 154
 búbalo *sp.* 127, 128
 búcă *r.* 98, 219
 bucătă *r.* 219
 bue *it.* 89, 128, 131
 buef † *fr.* 89
 bueno,-a *sp.* 82
 buey *sp.* 71, 89, 128, 131
 búfalo *it., sp.* 127, 128
 buie † *fr.* 87
 buis *fr.* 115
 buitre † *sp.* 94, 129, 169
 bún,-ă *r.* 69, 82
 bunătate *r.* 16, 69, 100
 buono,-a *it.* 82
 búră *r.* 180
 buréte *r.* 128
 buríc *r.* 1, 166
 burre † *fr.* 108
 but *fr.* 154
 búte *r.* 211
 butirro *it.* 108
 bútterro *it.* 98

 că *r.* 104, 154
 caballero *sp.* 25
 caballo *sp.* 130, 187, 213
 caballos *sp.* 214
 cabello *sp.* 55, 213
 cabestro *sp.* 35, 61, 138
 cabo *sp.* 28, 138, 143, 154
 cabra *sp.* 28, 176
 cabrero *sp.* 222
 cabrina *sp.* 222
 cacciare *it.* 150, 223
 caciaia *it.* 160, 174
 cacio *it.* 25, 160
 cădeá *r.* 34; 207
 cadena *sp.* 148
 cadera *sp.* 225
 cadere *it.* 34
 cadillo *sp.* 213
 caer *sp.* 34
 caeir † *fr.* 34
 cage *fr.* 132
 caglio *it.* 188, 236
 cai *r.* 214
 caiene † *fr.* 35
 cáii *r.* 214
 cail † *fr.* 188, 236
 cal *r.* 126, 130, 187, 213
 căláre *r.* 25
 căláriü † *r.* 25
 călcá *r.* 169, 187
 calcagno *it.* 18, 182
 calcaño † *sp.* 18, 182
 calcar *sp.* 169, 187
 calcare *it.* 169, 187
 călcí'ü *r.* 18, 182
 căld,-ă *r.* 24, 153
 calda *it.* 153
 caldaia *it.* 25, 32, 174
 caldairo † *sp.* 13
 căldáre *r.* 25, 32, 174
 caldera *sp.* 25, 32, 174
 caldo *it., sp.* 24, 153
 cále *r.* 213
 calí *ar.* 214
 calle *it., sp.* 213
 calma *it.* 119
 călón'ü *r.* 166
 calor *sp.* 166
 calore *it.* 166
 calterire *it.* 119
 calzadura *sp.* 32
 calzatura *it.* 32
 ca(m) *r.* 12
 cămára *sp.* 135
 cămáşe *r.* 35, 160
 cam(b)a † *sp.* 133
 cambiare *it.* 132
 camear † *sp.* 132, 133
 cămeáşe *r.* 49
 camera *it.* 135
 căméşe *r.* 35
 camisa *sp.* 35, 49, 160
 camiscia *it.* 35, 49, 160
 campo *it., sp.* 22
 caña *sp.* 218
 cañamo *sp.* 127
 canapa *it.* 127
 cane *it.* 18
 canna *it.* 218
 cantar *sp.* 28
 căntáre *r.* 32
 cantare *it.* 28
 canto *it., sp.* 104
 canudo † *sp.* 35, 180, 187
 canue † *fr.* 187
 cănură *r., ar.* 19
 cănúť *ar.* 14, 35
 canut † *fr.* 187
 canuto *it.* 35, 180, 187
 canzon *sp.* 126
 canzone *it.* 126
 cap *r.* 28, 138, 143, 154
 capa *sp.* 209
 căpă'stru *r.* 35, 61, 112, 138
 capello *it.* 55, 213
 capestro *it.* 35, 61, 138
 capilla *sp.* 209, 215
 capillo *sp.* 213
 capo *it.* 28, 138, 143, 154
 cappa *it.* 209
 cappella *it.* 209, 215

- cappello *it.* 213
 căpră *r.* 28, 176
 capra *it.* 28, 176
 capraio *it.* 222
 căprăr *r.* 222
 căprină *ar.* 222
 caprina *it.* 222
 căprior *r.* 35
 capriuolo *it.* 35
 car *r.* 187-
 car *fr.* 177
 cărăre *r.* 36, 187
 carbonaio *it.* 133
 carbonero *sp.* 133
 carbones *sp.* 163
 cărbunăr *r.* 133
 cărcel *sp.* 155, 195
 carcere *it.* 155, 195
 căre *r.* 198
 carême *fr.* 198, 225
 cărendăr *r.* 64
 cargar *sp.* 36
 caricare *it.* 36
 cărindăr *r.* 64
 carne *it.* 184
 carnaio *it.* 36
 cărnăr *ar.* 36
 carne *r., it., sp.* 29, 185
 carner † *fr.* 25
 carnero *sp.* 36
 caro *it.* 177
 căroăre *ar.* 166
 carpe *sp.* 142
 cărpen *r.* 142, 221
 carpino *it.* 142
 carpir *sp.* 142
 carpire *it.* 142
 carraia † *it.* 36, 187
 carrega *it.* 225
 carrer *fr.* 198
 carrera *sp.* 36, 187
 carro *it., sp.* 187
 cărunt *r.* 14, 180, 187
 caș *r.* 25, 160
 căsă *r.* 28, 158
 casa *it., sp.* 28, 158
 cășeăre *ar.* 160, 174
 cassa *it.* 224
 castagna *it.* 36
 castagno *it.* 226
 castaña *sp.* 36
 castaño *sp.* 226
 castiello *sp.* 44
 castigar *sp.* 189, 226
 castigare *it.* 189, 226
 castillo *sp.* 44
 căști'n'e *ar.* 36
 căști'n'îũ *ar.* 226
 cătă *r.* 223
 catar *sp.* 223
 cățel *r.* 213
 catello *it.* 213
 catena *it.* 148
 căț'n *r.* 76
 cătină *ar.* 148
 că'tră *r.* 83
 că'tre *r.* 83
 cattare *it.* 223
 cattivo *it.* 223
 cătușe *r.* 157, 186, 211
 căuc *r.* 121
 cautivo *sp.* 223
 cavallaio *it.* 25
 cavalli *it.* 214
 cavallo *it.* 130, 187, 213
 cazar *sp.* 223
 ce *r.* 198
 ceapă *r.* 59, 138
 ceără *r.* 6, 59, 190
 ceărcăn *r.* 190, 191
 čečere *it.* 59
 cecore *it.* 202
 cedazo *sp.* 192
 cedo *sp.* 104
 ceindre *fr.* 58
 ceins † *fr.* 233
 ceint *fr.* 232
 cembalo *it.* 116
 cena *it., sp.* 50
 cenar *sp.* 190
 cenare *it.* 190
 cendre *fr.* 9
 cener † *fr.* 190
 ceñir *sp.* 58
 cep *r., fr.* 59, 209
 cepo *sp.* 59, 209
 ceppo *it.* 59, 209
 cer *r.* 47, 170
 cer *r.* 48
 cera *it., sp.* 59, 190
 cerb *r.* 48, 190
 cerbice *r.* 133, 190
 cercă *r.* 70
 cercar *sp.* 70
 cercare *it.* 70
 cerchier † *fr.* 70
 cerchio *it.* 234
 cercine *it.* 190
 cercle *fr.* 234
 cère *r.* 47, 198
 ceréș *r.* 8
 cereza *sp.* 45, 160
 cerf *fr.* 48, 190
 čerf *fr.* 190
 cerise *fr.* 45, 160
 cérũ(ri) *r.* 9
 cérne *r.* 184
 cerne *fr.* 190
 cerner *sp.* 184
 cernere *it.* 184
 cerrar *sp.* 157
 cerro *it.* 48
 cerveau *fr.* 213
 cervello *it.* 213
 cervo *it.* 48, 190
 cet *r.* 198
 cetăte *r.* 80, 190
 cetto † *it.* 104
 ceție † *fr.* 186
 chaiene † *fr.* 35
 chaîne *fr.* 148
 chair *fr.* 29
 chaïr † *fr.* 34
 chaire *fr.* 173, 225
 chaise *fr.* 173
 chalemel † *fr.* 37
 chalem *fr.* 35, 166
 chalonge † *fr.* 228
 chalumeau *fr.* 37
 chalunel *fr.* 37
 chambre *fr.* 135

- champ *fr.* 22, 143
 chandail *fr.* 1
 changer *fr.* 132
 chanson *fr.* 126
 chant † *fr.* 104
 chanter *fr.* 28
 chanvre *fr.* 127
 chapeau *fr.* 213
 chapelle *fr.* 209, 215
 chappe *fr.* 209
 char *fr.* p. 9; 187
 charbonnier *fr.* 133
 charbons *fr.* 163
 charger *fr.* 36
 charme *fr.* 142, 184
 charmer *fr.* 228
 char(n) † *fr.* 29, 185
 charnier *fr.* 25, 36
 charpir † *fr.* 142
 charriere † *fr.* 36, 187
 chartre *fr.* 155, 195
 chasne † *fr.* 3
 châsse *fr.* 224
 chasser *fr.* 150, 223
 chastier † *fr.* 226
 chat *fr.* 186, 211
 châtaigne *fr.* 36, 226
 châtier *fr.* 189
 chauchier † *fr.* 18, 182
 chauchier † *fr.* 169, 187
 chaud, -e *fr.* 24, 153
 chaudière *fr.* 25, 32, 174
 chaussure *fr.* 32
 che *it.* 198
 cheáptine *ar.* 46
 cheáre *ar.* 47
 cheátră *r.* 128
 cheau *fr.* 213
 chef *fr.* 28, 138, 143, 154
 chéie *r.* 28, 234
 chem *r.* 21
 chemá *r.* 180, 234
 chemáre *r.* 37
 chemát *r.* 21
 chemése *r.* 35
 chemise *fr.* 35, 49, 160
 chen † *fr.* 18
 chène *fr.* 3
 chenu *fr.* 35, 180, 187
 chéoir † *fr.* 34
 cher *fr.* p. 9; 177
 cher † *fr.* 29
 chercher *fr.* 70
 chesiere † *fr.* 160, 174
 chesne *fr.* 3
 chétif *fr.* 223
 cheto *it.* 198
 cheval *fr.* 130, 187, 213
 chevalier *fr.* 25
 chevaux † *fr.* 213, 214
 chevaus † *fr.* 213
 chevaux *fr.* 213
 chevel † *fr.* 55
 chevêtre *fr.* 35, 61, 138
 cheveu *fr.* 55, 213
 chèvre *fr.* 28, 176
 chevreuil *fr.* 35
 chevrier *fr.* 222
 chevrin † *fr.* 222
 chez *fr.* 28, 158
 chiag *r.* 13, 188, 236
 chiamare *it.* 180, 234
 chiappa *it.* 188
 chiappo *it.* 188
 chiar *r.* 28, 173, 234
 chiaro *it.* 28, 173, 234
 chiave *it.* 28, 234
 chícharo *sp.* 59, 190
 chiedere *it.* 47, 173, 198
 chief † *fr.* 28
 chien *fr.* 18, 28
 chiens † *fr.* 18
 chiesa *it.* 160
 chiese † *fr.* 28, 158
 chillar *sp.* 127
 chinét *ar.* 148
 chingă *r.* 13, 52, 186, 238
 chioma *it.* 84, 188, 221
 chiudere *it.* 118 }
 chiusura *it.* 234 }
 choir *fr.* 34
 chol † *fr.* 121
 chose *fr.* 121
 chou *fr.* 121
 chrétien *fr.* 226
 cibdad † *sp.* 80
 cicoáre *r.* 202
 cieco *it.* 47
 ciego *sp.* 47
 ciel *fr.* 47, 170
 cielo *it., sp.* 47, 170
 ciervo *sp.* 48, 190
 cieu † *fr.* 47
 Cifru *it.* 11
 cigno *it.* 116
 ciguda † *sp.* 186
 ciliegia *it.* 45, 160
 cima *it., sp.* 116, 193
 cimacio *sp.* 117
 cimate *fr.* 117
 cimazio † *it.* 117
 cime *fr.* 116, 193
 cimble † *fr.* 116
 cimp *r.* 22
 ciná *r.* 190
 cină *r.* 50
 cinc *fr.* 199
 cincha *sp.* 52, 238
 cincî *r.* 74, 190
 cinco *sp.* 74, 190
 cincuenta *sp.* 79
 cind *r.* 104, 198
 cí'ne *r.* 18
 cí'nepă *r.* 30, 127
 cinge *r.* 58
 cingere *it.* 58
 cinghia *it.* 52, 157, 238
 cinghiale *it.* 157
 cinghiaro † *it.* 157
 cinq *fr.* 74, 190
 cinquante *it., fr.* 79
 cinque *it.* 74, 190
 cînt *r.* 32, 104
 cîntă *r.* 28
 cîntăre *r.* 32
 cí'ntec *r.* 20
 cinto *it., sp.* 232
 cire *fr.* 59, 180, 190
 cireáse *r.* 45, 160

- ciréş *r.* 8
 cisne † *fr.* 116
 ciştiga *r.* 189, 226
 cit † *fr.* 16
 cît *r.* 198
 cité *fr.* 16, 80, 190
 città *it.* 80, 190
 ciudad *sp.* 80, 190
 clîmă *r.* 116, 193
 cîur *r.* 8, 176, 222
 cive † *fr.* 59, 138
 clair *fr.* 28, 173, 234
 clamer † *fr.* 180, 234
 cl'eág *ar.* 236
 clef *fr.* 234
 cl'em *ar.* 21
 cler † *fr.* 28
 Cl'isură *ar.* 234
 clop † *fr.* 209
 cloper † *fr.* 237
 clore *fr.* 118
 clôtüre *fr.* 234
 cloure *cat.* 118
 coa † *sp.* 118
 coáce *r.* 199
 coácen *r.* 191, 219
 coadă *r.* 118
 coámă *r.* 84, 188
 coápsă *r.* 88, 231
 coárdă *r.* 90
 coáse *r.* 155, 207
 coástă *r.* 90, 188
 cobdo † *sp.* 153
 cocer *sp.* 199
 cocho *sp.* 88, 230
 cochura *sp.* 230
 coda *it.* 118
 códeso *sp.* 117
 codo *sp.* 115, 153, 186, 223
 códru *r.* 17, 112, 198
 coeur *fr.* 89, 177
 cofano *it.* 139
 còfino † *it.* 139
 coger *sp.* 155, 191, 213
 cogliere *it.* 155, 191, 213
 coglione *it.* 168
 coi † *fr.* 198
 coidier † *fr.* 191
 coif *r.* 95, 141
 coiffe *fr.* 95, 141
 coin *fr.* 95, 182
 çoire † *fr.* 59
 coitare † *it.* 68, 191
 cojo *sp.* 88
 cojon *sp.* 168
 col *it., sp.* 121
 colecchio *it.* 122
 collaboration *fr.* 215
 collo *it.* 213
 colp † *fr.* 86
 colpe † *sp.* 86
 colpo *it.* 86
 colps † *fr.* 169
 coina † *sp.* 84, 89
 comănac *r.* 2
 combler *fr.* 135
 comin *fr.* 117
 comino *it., sp.* 117
 commin *fr.* 117
 comun *fr.* 106
 compagna † *it.* 27
 compaigne † *fr.* 27
 compañã *sp.* 27
 comulgar *sp.* 109
 común *sp.* 106
 comune *it.* 106
 con *it., sp.* 185
 con *fr.* 218
 conca *it.* 83
 concha *sp.* 117
 concola *it.* 117
 conocchia *it.* 96
 connaitre *fr.* 218
 conno *it.* 218
 coño *sp.* 218
 conocer *sp.* 218
 conoscere *it.* 218
 contra *it., sp.* 83
 contre *fr.* 83
 coourde † *fr.* 186
 copa *sp.* 115, 209
 coperi *r.* 188, 222
 coppa *it.* 115, 209
 coprire *it.* 188, 222
 copt *r.* 88, 230
 coptură *r.* 230
 cor *ar.* 202
 cor *fr.* 90, 184, 188
 córb(u) *r.* 104, 133
 corda *it.* 90
 corde *fr.* 90
 coreggia *it.* 216
 corf † *fr.* 133
 corghî *r.* 128
 corn *r.* 90, 184, 188
 corn † *fr.* 184
 corno *it.* 90, 184, 188
 córnũ *r.* 112
 cornu *fr.* 108
 cornudo *sp.* 108
 cornút *r.* 108
 cornuto *it.,* 108
 corona *it., sp.* 92
 corp † *fr.* 133
 correa *sp.* 216
 corso *it.* 162
 corte *it., sp.* 91
 corto *sp.* 98
 corvo *it.* 133
 cosa *it., sp.* 121
 coscia *it.* 88, 231
 cosdre † *fr.* 155
 coser *sp.* 155, 207
 coso *sp.* 162
 costa *it.* 90, 188
 costar *sp.* 161, 226
 costare *it.* 161, 226
 costed † *fr.* 161
 cot *r.* 97, 108, 115, 153, 186, 223
 côte *fr.* 90, 188
 còté *fr.* 161
 coto *sp.* 121
 cotto *it.* 88, 230
 cottura *it.* 230
 cou *fr.* 213
 coude *fr.* 115, 153, 186
 coudo † *sp.* 153
 coudre *fr.* 207
 co(u)e † *fr.* 118

- couillon *fr.* 168
 coume † *fr.* 169, 188
 coup *fr.* 86
 coupe *fr.* 115, 209
 couronne *fr.* 92
 courroie *fr.* 216
 cours *fr.* 162
 court *fr.* 91
 court *fr.* 98
 cousin † *fr.* 73, 222
 coute † *fr.* 223
 coûter *fr.* 161, 226
 couvrir *fr.* 188, 222
 crăpă *r.* 60, 239
 crăpătură *r.* 239
 cras † *sp.* 163
 craspois † *fr.* 57
 creare *it.* 126
 creastă *r.* 61, 239
 crecer *sp.* 57, 155, 227
 cred *r.* 60
 créde *r.* 239
 credere *it.* 239
 creer *sp.* 239
 creidre † *fr.* 239
 créier *r.* 186, 213
 creistre † *fr.* 57, 155, 227
 creit † *fr.* 60
 crepare *it.* 239
 crepatura *it.* 239
 cresc *r.* 60
 crescere *it.* 57, 155, 227
 cresta *it., sp.* 61, 239
 créște *r.* 57, 155, 227
 creștin *r.* 226
 crête *fr.* 61, 239
 crever *fr.* 239
 creveüre † *fr.* 239
 criar *sp.* 126
 cribio *it.* 222
 crible *fr.* 222
 cribo *sp.* 222
 cridar † *sp.* 198
 crier † *fr.* 126
 crier *fr.* 198
 cristiano *it., sp.* 226
 Cristós *r.* 226
 croc *ar.* 186
 croce *it.* 95, 191
 croître *fr.* 57
 croix *fr.* 95, 191
 croute † *fr.* 115, 186
 cru *fr.* 108
 cruce *r.* 95, 191
 crud *r.* 108
 crudi *it.* 149
 crudo *it., sp.* 108
 crudz *r.* 149
 cruna *it.* 92
 crunt *r.* 126, 207
 cruntare *r.* 126
 cruos † *sp.* 149
 crus *fr.* 149
 cruzi *r.* 149
 cu *r.* 185
 cuaderno *sp.* 198
 cuadrar *sp.* 198
 cuadro *sp.* 225
 cuajo *sp.* 188, 236
 cual *sp.* 198
 cuando *sp.* 104, 198
 cuant *sp.* 198
 cuarenta *sp.* 225
 cuaresma *sp.* 198, 225
 cuatro *sp.* 104, 198
 cuba *sp.* 108
 cubrir *sp.* 188, 222
 cucire *it.* 155, 207
 cucurbătă *r.* 186
 cucută *r.* 186
 cuffiare † *it.* 186
 cueillir *fr.* 191
 cueldre † *fr.* 155, 213
 cuello *sp.* 213
 cuenca *sp.* 83
 cuenta † *sp.* 83
 cuer † *fr., † sp.* 89
 cuerda *sp.* 90
 cuerno *sp.* 90, 184, 188
 cuero *sp.* 87
 cuervo *sp.* 133
 cuesta *sp.* 90, 188
 cuévano *sp.* 139
 cúget *r.* 97
 cugetá *r.* 68, 191
 cuib *r.* 13
 cuidar *sp.* 68, 191
 cuider *fr.* 68
 cuidier † *fr.* 68
 cuir *fr.* 87
 cuire *fr.* 199
 cuisse *fr.* 88, 231
 cuit *fr.* 88, 230
 cuiture † *fr.* 230
 cuiú *r.* 95, 182
 culége *r.* 155, 191, 213
 cúlme *r.* 169, 188
 cumblar *sp.* 135
 cumbre *sp.* 169, 188
 cuminecă *r.* 109
 cumpăr *r.* 85
 cunetta *it.* 7
 cunette *fr.* 7
 cunoaște *r.* 218
 cuño *sp.* 95, 182
 cunúsul † *r.* 185
 cuocere *it.* 199
 cuoio *it.* 87
 cuore *it.* 89, 177
 cúpă *r.* 115, 209
 cuprínde *r.* 183
 cuprtór *r.* 230
 curá *r.* 215, 216
 curá *r.* 188
 curar *sp.* 188
 curare *it.* 188
 curăă *ar.* 215, 216
 cureá *r.* 216
 curéchîu *r.* 122
 curer *fr.* 188
 curînd *r.* 41
 curs *r.* 162
 cúrte *r.* 91
 curúnă *r.* 92
 cuscrie *r.* 183
 cúscru *r.* 183, 186
 cust *r.* 98
 custá(re) *r.* 98, 161, 226
 cusurín *ar.* 73, 222
 cúte *r.* 91

cuteză *r.* 158
 cutr(e)âmbură *ar.* 42
 cuve *fr.* 108
 cygne *fr.* 116

da *r.* 147
 dai *r.* 80, 163
 daim *fr.* 21, 146
 dain *fr.* 21
 dam † *fr.* 85, 228
 damage † *fr.* 37
 damme † *fr.* 228
 Damnedeu † *fr.* 85
 danger *fr.* 100, 182
 dangier † 100, 182
 danno *it.* 228
 daño *sp.* 228
 dăpână *r.* 69
 dăpără *r.* 69
 dar *sp.* 147
 dărăpână *r.* 69
 dare *it.* 147
 dărîmă *r.* 69
 dartre *fr.* 14
 dăsvocă *r.* 69
 daŭ *r.* 104
 décharger *fr.* 227
 decir *sp.* 75, 149
 deda *it.* 5
 dédŭ *r.* 149
 dedo *sp.* 147, 191
 dedŭ *ar.* 149
 degeră *r.* 69
 déget *r.* 147, 191
 dejghină *r.* 237
 demandar *sp.* 147
 demander *fr.* 147
 demier † *fr.* 181
 demigar † *sp.* 181
 dent *fr.* 41
 dente *it.* 41
 depână *r.* 69
 depără *r.* 69
 deprinde *r.* 69
 dert(r)e † *fr.* 14
 descărcă *r.* 227
 descargar *sp.* 227

désert *fr.* 147
 deşért *r.* 147
 deşgheură *r.* 237
 deşideră † *r.* 225
 desierto *sp.* 147
 deşiră † *r.* 225
 desnudar *sp.* 112
 dette *fr.* 16
 deuil *fr.* 166
 devanar † *sp.* 69
 devener † *fr.* 69
 devin *fr.* 78
 devoir *fr.* 148
 di *it.* 126
 di † *fr.* 126
 dia *sp.* 126
 dieci *it.* 45, 149
 diente *sp.* 41
 dieu *fr.* 126
 diez *sp.* 45, 149
 digiunare *it.* 205
 Dijon *fr.* 132
 dimîndăre *ar.* 147
 dînte *r.* 41
 dio *it.* 38, 126
 dios *sp.* 126
 dipanare *it.* 69
 dipelare † *it.* 69
 dipinare *ar.* 69
 dipirare *ar.* 69
 dire *it., fr.* 75, 149
 discaricare *it.* 227
 diserto † *it.* 147
 dito *it.* 147, 191
 divino *it.* 78
 dix *fr.* 45, 149
 doăgă *r.* 203
 doamnă *r.* 85
 doărmă *r.* 182
 doăŭă *r.* 126, 207
 doblar *sp.* 221
 doer † *fr.* 102
 dogă *it.* 203
 doŭ *r.* 207
 doigt *fr.* 147, 191
 dolar *sp.* 166
 dolare † *it.* 166

doler *fr.* 166
 dolor *sp.* 166
 dolore *it.* 166
 domandare *it.* 147
 domane † *it.* 69
 domani *it.* 69
 dommage *fr.* 37
 domn *r.* 85, 228
 don *fr., sp.* 92
 donar *sp.* 100
 donare *it.* 100
 dongier † *fr.* 100
 donjon *fr.* 182
 donner *fr.* 100
 donna † *it.* 85, 228
 dono *it.* 92
 donte † *it.* 85
 doppiare *it.* 221
 doppio *it.* 209
 dor *r.* 147, 166
 dormi *r.* 80
 dormidor *sp.* 95
 dormons *fr.* 72
 dormu *r.* 104
 dortoir *fr.* 95
 dos *r., fr., cat.* 171
 dosso *it.* 171
 dotare *it.* 102
 dóŭă *r.* 207
 doubler *fr.* 221
 doue † *fr.* 203
 douer *fr.* 102
 doues † *fr.* 126
 douleur *fr.* 166
 douter *fr.* 223
 douve *fr.* 203
 drac *r.* 225
 dragón *sp.* 225
 dragone *it.* 225
 drap *fr.* 209
 drappo *it.* 209
 duas † *fr.* 126
 duc *fr.* 111
 dŭce *r.* 147
 ducere *it.* 147
 duché *fr.* 111
 ducir *sp.* 147

dudar *sp.* 223
 due *it.* 89, 126
 duendo *sp.* 85
 duel † *fr.* 166
 duelo *sp.* 147, 166
 dueño *sp.* 85, 228
 cuisant *fr.* 111
 dulcement † *fr.* 169
 dunicá *r.* 181
 duolo *it.* 147, 166
 duomo *it.* 84
 durá *r.* 112, 166
 duracine *it.* 112
 duraine † *fr.* 112
 durar *sp.* 112
 durare *it.* 112
 durazno *sp.* 112
 durer *fr.* 112
 Durmitór *r.* 95
 duroáre † *r.* 166
 (d)zadá *ar., r.* 5, 47
 dzáțe *ar.* 45
 dzer *ar.* 190
 dzíle *ar.* 126
 dzúüă *ar.* 126

 eá *r.* 55, 215
 eále *r.* 215
 eau *fr.* 199
 ebbi *it.* 126
 échanger *fr.* 183
 échapper *fr.* 209
 echar *sp.* 205
 échaume *fr.* 227
 échelle(s) 15, 227; 163
 échoir *fr.* 148
 écorce *fr.* 126
 écoute *fr.* 94
 écouter *fr.* 31, 125
 écrin *fr.* 182
 écrit *fr.* 76, 223
 écu *fr.* 161, 227
 egli *it.* 55, 214, 228
 eï *r.* 55, 80, 214
 éle *r.* 207
 ele † *fr.* 28
 el'í *ar.* 55, 214

ella *it., sp.* 55, 215
 elle *fr.* 55, 215
 elli † *it.* 55, 214, 228
 ellos *sp.* 55, 214
 els † *fr.* 55, 213
 embocar *sp.* 219
 emboucher *fr.* 219
 embrayer *fr.* 189
 emer † *sp.* 42
 émouchet *fr.* 2
 emperador *sp.* 104
 emperedre † *fr.* 104,
 225
 emprunter *fr.* 110
 encalzar † *fr.* 192
 enceindre *fr.* 183
 enchaucier † *fr.* 192
 encia *sp.* 190
 encliner *fr.* 238
 endit *fr.* 2
 enebro *sp.* 109, 205
 enero *sp.* 207
 enfaissier † *fr.* 227
 enfant *fr.* 142
 enfanz † *fr.* 149
 énfes † *fr.* 163
 enfreignis *fr.* 233
 engan(n)er † *fr.* 19
 engaño *sp.* 19
 engeño *sp.* 182
 enger *fr.* 189
 engin *fr.* 182
 engloutir *fr.* 211, 238
 engregier † *fr.* 194
 enhaucier † *fr.* 150
 enjambre *sp.* 231
 enjanne(r) † *fr.* 19
 enjuagar *sp.* 231
 enjugar *sp.* 189
 ennuier *fr.* 150
 ensayo *sp.* 192, 231
 enseigne *fr.* 241
 enseña *sp.* 241
 entero *sp.* 239
 enter obos † *fr.* 138
 enterver † *fr.* 186
 entre † *fr.* 104

entro *it., sp.* 104
 entrués † *fr.* 138
 envoisier † *fr.* 150
 épais *fr.* 212
 épée *fr.* 15
 épi *fr.* 75, 189
 épine *fr.* 161
 épouse *fr.* 162
 épouser *fr.* 158
 erba *it.* 48
 erbe † *fr.* 202
 erboso *it.* 202
 ergarde *fr.* 242
 erizo *sp.* 69
 ero † *sp.* 239
 errar *sp.* 216
 errare *it.* 216
 errer *fr.* 216
 es † *ar., † fr.* 224
 escaecer † *sp.* 148
 escala *sp.* 15, 227
 escálamó *sp.* 227
 escalas *sp.* 163
 escama *sp.* 21
 escaño *sp.* 23, 161, 228
 escapar *sp.* 209
 escarmenar *sp.* 63
 escaun † *prov.* 228
 eschame † *fr.* 23, 161,
 228
 escire *it.* 3
 escoba *sp.* 143
 (es)cofia *sp.* 95, 141
 esconder *sp.* 31
 escondre † *fr.* 31
 escorrer *sp.* 216
 escorsier † *fr.* 150
 escorzar *sp.* 150
 escouve † *fr.* 143
 escriño *sp.* 182
 escrito *sp.* 76, 223
 escucha *sp.* 94
 escuchar *sp.* 31, 125
 escudo *sp.* 227
 escuerzo *sp.* 126
 escultat † *fr.* 169
 esculter † *fr.* 31

- escut † *fr.* 161
 ese *sp.* 224
 eși *r.* 231
 espada *sp.* 15
 espandre † *fr.* 161, 195
 esparzer † *sp.* 161, 195
 (es)pasmar *sp.* 161, 184
 espeso *sp.* 212
 espiga *sp.* 75, 189
 espina *sp.* 161
 espoille † *fr.* 161
 espoja *sp.* 161
 esposar *sp.* 158
 espuma *sp.* 180
 essai *fr.* 192, 231
 essaïm *fr.* 231
 essaver *fr.* 231
 esse † *sp.* 224
 esso *it.* 224
 essorer *fr.* 231
 essuyer *fr.* 189
 estanc † *fr.* 196, 226
 estaño *sp.* 241
 estar *sp.* 15, 226
 estarcir *sp.* 48, 195
 ester † *fr.* 15, 226
 esterdre † *fr.* 48, 195
 esternir † *fr.* 184
 estopa *sp.* 115, 209
 estorcer *sp.* 199
 estordre † *fr.* 199
 estreit † *fr.* 57
 estreñi *sp.* 233
 estreñir *sp.* 52
 étable *fr.* 161, 221
 éteindre *fr.* 200
 étoile *fr.* 215, 226
 étouffer *fr.* 210
 étoupe *fr.* 115, 209
 étrangler *fr.* 238
 étreindre *fr.* 52
 étreignis *fr.* 233
 étroit *fr.* 57
 étuver *fr.* 139
 eü *r.* 126
 eu † *fr.* 130
 eu *fr.* 130
 eür † *fr.* 122
 eus *fr.* 55
 eus *fr.* 126
 eux *fr.* 55, 213
 eve † *fr.* 199
 éveux *fr.* 199
 évier *fr.* 174, 199
 exir *sp.* 231
 fa *r.* 4
 fabbricare *it.* 222
 fabbro *it.* 222
 fabro † *sp.* 222
 fac *r.* 119
 faccia *it.* 192
 face *r.* 25
 face (de) rost *r.* 7
 face *fr.* 192
 fáche *r.* 137
 fag *r.* 120, 189
 fágur *r.* 131
 faille † *fr.* 137
 faim *fr.* 21
 fâinã *r.* 8, 166
 faire *fr.* 25
 faisse *fr.* 227
 fait *fr.* 26, 154, 196, 230
 faiture † *fr.* 230
 faja † *sp.* 137
 fâlcãre *ar.* 169
 fâlce *r., it.* 169
 falcone *it.* 169
 falsare *it.* 162, 169
 fãmãn *r.* 53
 fame *it.* 21
 fãmeãie † *r.* 37
 famiglia *it.* 37, 60, 168
 fãninã, fãn'ínã *r.* 8
 fanno *it.* 119
 fante *it.* 142
 fapt *r.* 26, 154, 230
 fãpturã *r.* 230
 fãrã *r.* 166
 fare *it.* 25
 fãrecã † *r.* 222
 fãrirã *r.* 8
 fascia *it.* 227
 fáșe *r.* p. 10; 227
 fãt *r.* 60
 fãtã *r.* 4, 60
 fãțã *r.* 192
 fãtã *r.* 63
 fatto *it.* 26, 154, 230,
 fattura *it.* 230
 fãtã *ar.* 130, 137
 faucon *fr.* 169
 fãur *r.* 222
 fãurãr *r.* 207, 222
 fãurí *r.* 222
 fausser *fr.* 162, 169
 faux *fr.* 169
 fava *it.* 130, 137
 favo *it.* 120
 febbraio *it.* 207, 222
 febbre *it.* 47, 222
 febrero *sp.* 207, 222
 feciór *r.* 151
 fegato *it.* p. 10
 feie † *fr.* p. 10
 fein † *fr.* 50
 feire † *fr.* 56
 feméie *r.* 37, 168
 femme *fr.* 53, 228
 femmina *it.* 53, 228
 fenêtre *fr.* 63
 fenir † *fr.* 78
 fer *fr.* 48, 137
 fereãstrã *r.* 63, 180
 ferice *r.* 166, 214, 215
 ferro *it.* p. 9; 48, 137
 fet *r.* 60
 feu *fr.* 87, 137
 feuille *fr.* 87, 164, 168
 fève *fr.* 130, 137
 fèvre *fr.* 222
 février *fr.* 207, 222
 fi † *fr.* 137
 fiacco *it.* 219
 fiacolla *it.* 14
 fiamma *it.* 217, 221
 fiammare *it.* 217
 fiara *it.* 239
 fiãrã *r.* 47

- fiáre *r.* 47
 fiárră † *r.* 47
 fiástru *r.* 29
 fiavo † *it.* 131, 188, 221
 fibbia *it.* 221
 ficát *r.* p. 10
 fico, - a *it.* 76, 137
 fie *r.* 168
 fie † *fr.* 76
 fier *r.* 47, 48, 137
 tiera *it.* 56
 fiére *r.* 47
 fiero, - a *it.* p. 9; 47
 fièvre *fr.* 47, 222
 figá(o) *it.* p. 10
 figido † *fr.* p. 10
 figlia *it.* 168
 figliastro *it.* 29
 figlio *it.* 75, 163, 168
 fil *fr.* 76, 137, 170
 fillâtre *fr.* 29
 fille *fr.* 168
 filo *it.* 76, 137, 170
 fils *fr.* 75, 163, 168
 fin *r.* 50
 finestra *it.* 63
 finiestra † *sp.* 63
 finir *fr.* 78
 finire *it.* 78
 fintí'nă *r.* 100
 fiocco *it.* 219, 221
 fionda *it.* 92, 153
 fiór *r.* 222
 fiore *it.* 173, 221
 fir *r.* 76, 137, 170
 fi'rnn *ar.* 50
 fiü *r.* 75, 163, 168
 finme *it.* 185, 221
 flac † *fr.* 219
 flácără *r.* 14
 flache *fr.* 219
 flairer *fr.* 239
 flámă *r.* 217, 221
 flamme *fr.* 217, 221
 flammer *fr.* 217
 fleur *fr.* 173, 221
 floáre *r.* 173, 221
 floe *r.*, *fr.* 219, 221
 flueco *sp.* 219, 221
 flúñer *r.* 75
 flum † *fr.* 221
 flúmin *ar.* 185, 221
 fo *it.* 189
 foáie *r.* 37, 87, 164, 168
 toáie *r.* 86
 foáme *r.* 17, 21
 foc *r.* 87, 137
 focár(e) † *r.* 101
 foglia *it.* 87, 164, 168
 foi *r.* 214
 foie *fr.* p. 10
 foin *fr.* 50
 toire *fr.* 56
 folgore *it.* 195
 folle *it.* 86
 fols † *fr.* 86
 foméie *r.* 37
 fonde † *fr.* 153
 fondo *it.* 92, 183; *sp.* 137
 fond(s) *fr.* 92, 183
 font *fr.* 119
 fontaine *fr.* 100
 fontana *it.* 100
 fonte *it.* 83
 forasche † *fr.* 226
 forastico † *it.* 226
 forca *it.* 194
 force *fr.* 150
 forger *fr.* 222
 formica *it.* 103
 forno *it.* 137
 fors † *fr.* 137
 forza *it.* 150
 fou *fr.* 86
 fou † *fr.* 120, 189
 foudre 94, 195
 four *fr.* 137
 fourche *fr.* 194
 fourmi *fr.* 103
 fous † *fr.* 87
 foyer *fr.* 101
 frágă *r.* 189, 222
 fraga *it.* 189, 222
 fraguar *sp.* 222
 fraie † *fr.* 189, 222
 fraindre † *fr.* 176
 fraisne † *fr.* 3, 26, 231
 frămínt, frámínt *r.* 64
 frămíntá *r.* 64, 240
 frañer *sp.* 176, 229
 frange *fr.* 13, 54
 frangere *it.* 176, 229
 frañi *sp.* 233
 fransi *it.* 233
 franzer *sp.* 229
 frápsen *r.* 221
 frápsin *r.* 26, 231
 frassino *it.* 26, 231
 fráte *r.*, † *it.* 8, 177
 frayer *fr.* 189
 frecá *r.* 189
 frecătúrá *r.* 189
 freddo *it.* 49
 fregadura *sp.* 189
 fregar *sp.* 189
 fregare *it.* 189
 fregatura *it.* 189
 frein *fr.* 50
 freindre *fr.* 229
 freir *sp.* 191
 frêle *fr.* 25
 fremour † *fr.* 97
 frêne *fr.* 3, 26, 231
 freno *it.*, *sp.* 50
 frente *sp.* 83
 frère *fr.* 177
 fresne † *fr.* 3
 fresno *sp.* 26, 231
 fri(d)o *sp.* 49
 frige *r.* 191
 friggere *it.* 191
 frímbie, frí'mbie *r.* 54
 frí'mse † *r.* 233
 frí'mşu *ar.* 233
 frín *r.* 50
 frí'nge *r.* 176, 229
 frí'nghie *r.* 13, 54
 frínű *ar.* 50
 frire *fr.* 191

- froieure † *fr.* 189
 fromage *fr.* 103
 front *fr.* 83
 fronte *it.* 83
 frucho † *sp.* 104, 107, 154, 222, 230
 fruente † *sp.* 83
 fruit *fr.* 104, 107, 154, 222, 230
 frúnte *r.* 83
 frupt *r.* 104, 107, 154, 222, 230
 frutto *it.* 104, 107, 154, 222, 230
 fue † *it.*, † *sp.* 95, 126
 fuego *sp.* 87, 137
 fuelle *sp.* 86
 fuente *sp.* 83
 fuesa † *sp.* 137
 fuggire *it.* 112, 191
 fugí *r.* 112, 191
 fűi *r.* 95, 126
 fui *it.*, *sp.* 95, 126
 fui † *fr.* 95, 126
 fui *sp.* 95, 126
 fuier † *fr.* 101
 fuór *r.* 214
 fuir *fr.* 112, 191
 fűlger *r.* 94, 195
 fuliggine *it.* 166
 fűlínă *ar.* 214
 fum *r.*, † *fr.* 106, 185
 fumá *r.* 112
 fumar *sp.* 112
 fumare *it.* 112
 fumer *fr.* 112
 fumeux *fr.* 180
 fumo *it.* 106, 185
 fumós *r.* 180
 fumoso *it.* 180
 fun † *fr.* 106
 fund *r.* 92, 183
 fűne *r.*, *it.* 106
 funingine *r.* 14
 fuoco *it.* 87, 137
 fur *r.*, † *fr.* 108, 173
 furá *r.* 173
 furare *it.* 173
 fűrcă *r.* 194
 furer † *fr.* 173
 furidzine *ar.* 166
 furnică *r.* 103
 fűrnu *ar.* 137
 furo *it.*, *sp.* 108, 173
 fus *r.*, † *fr.* 108
 fus *fr.* 95, 126
 fuso *it.* 108
 fust † *fr.* 226
 fuste † *sp.* 108
 fűşte *r.* 108, 226
 fűştű *r.* 226
 fusto *it.* 108, 226
 fűt *fr.* 108, 226
 fuus † *fr.* 87
 gabbia *it.* 132
 găină *r.* 35, 187, 214
 găleată *r.* 187
 gálben *r.* 169, 187
 gallette *it.* 187
 gallina *it.*, *sp.* 35, 187, 214
 gallo *it.*, *sp.* 187
 galta *cat.* 119, 121
 gambes † *fr.* 187
 gamo *sp.* 21, 146
 garofano *it.* 186
 gaster *sp.* 129
 gáter *fr.* 129
 gato *sp.* 186, 211
 gatto *it.* 186, 211
 gáură *r.* 186
 gavia *sp.* 132
 geámăn *r.* 42
 geámăt *r.* 190
 geánă *r.* 40
 geindre *fr.* 42
 gel *fr.* 47, 190
 geline † *fr.* 35, 187, 214
 gelo *it.* 190
 géme *r.* 42
 gemello *it.* 213
 gemere *it.* 42
 gemito *it.* 190
 gemma *it.* 217
 gencive *fr.* 190, 229
 gendre *fr.* 190
 geneivre † *fr.* 109
 genero *it.* 190
 genièvre *fr.* 177, 205
 gennaio *it.* 207
 genoil † *fr.* 235
 genúchiű *r.* 235
 ger *r.* 190
 gerofle † *fr.* 186
 gésier *fr.* 191
 gésir *fr.* 33, 205
 gesso *it.* 116, 224
 gettare *it.* 205
 ghiaccia *it.* 27, 236
 ghiaggiuolo *it.* 151
 ghiandaia *it.* 236
 ghiande *it.* 20, 236
 ghiandola *it.* 236
 ghiată *r.* 27, 236
 ghem *r.* 81
 ghieură *r.* 222
 ghiuă *r.* 35
 ghindă *r.* 20, 236
 ghiudăr *r.* 236
 ghindură *r.* 236
 ghiomo *it.* 81
 giacere *it.* 205
 giel † *fr.* 47
 giembre † *fr.* 42
 gier(es) *fr.* 150
 gűină *r.* 35
 ginepro *it.* 109, 177, 205
 ginere *r.* 190
 gingie *r.* 190
 gingiva *it.* 190
 ginocchio *it.* 235
 giocare *it.* 101, 205
 giogo *it.* 205
 giorno *it.* 151, 184
 Gűorz *r.* 192
 gioso † *it.* 151, 171
 giovane *it.* 205
 giovedì *it.* 205

- giro *it., sp.* 116, 193
giù *it.* 151
giudicare *it.* 112
giudice *it.* 205
giunco *it.* 205
giuneápine *ar.* 109, 177
giungere *it.* 95
giunto *it.* 232
giuoco *it.* 205
giur *r.* 116, 193
giurare *it.* 205
glace *fr.* 27, 236
glaiëul *fr.* 151
gland *fr.* 20, 236
glandre † *fr.* 236
gl'eáță *ar.* 236
gl'em *ar.* 81
gl'indă *ar.* 20
gl'iom *ar.* 81
godere *it.* 124
gòdo *it.* 124
gola *it., sp.* 97, 188
golpe *it.* 129
golpe *sp.* 86
gombito † *it.* 115, 153, 186, 223
gon † *fr.* 143
gond *fr.* 143
gonfiare *it.* 186
gonna *it.* 218
gonne † *fr.* 218
gostar *sp.* 188
gosto *sp.* 188
gota *sp.* 211
gotta *it.* 211
goujon *fr.* 188
gourde *fr.* 186
gòut *fr.* 188
goûter *fr.* 188
goutte *fr.* 211
gouver † *fr.* 185
gouvernail *fr.* 27
governo *it.* 185
gozo *sp.* 120
gracchio *it.* 235
graille *fr.* 235
grain *fr.* 176
grajo *sp.* 235
grande *it., sp.* 154
grano *it., sp.* 176
grant † *fr.* 154
granz † *fr.* 149
gráur *r.* 121
greá *r.* 131, 207
greále *r.* 207
greáüă *ar.* 207
greco *it.* 239
greffe *fr.* 141
grenouille *fr.* 96
gridare *it.* 198
griego *sp.* 239
grieu † *fr.* 239
grifo *it., sp.* 138, 139
grîndinäre *r.* 5
gripo *it.* 138
grîü *r.* 176
groc *cat.* 186
groin *fr.* 176, 239
grole *fr.* 121
gros *r., fr.* 212
grosso *it.* 212
grotta *it.* 115, 186
grù *it.* 239
grua *sp.* 239
grue † *fr.* 239
grueso *sp.* 212
grugno *it.* 176, 239
grüie *r.* 239
grún'ü *ar.* 176, 239
guadare *it.* 148
guado *it.* 129
guarait † *fr.* 26, 65
guastare *it.* 129
gué *fr.* 129
guéer *fr.* 148
guêpe *fr.* 129
guéret *fr.* 26, 65, 230
gueule *fr.* 97, 188
gúră *r.* 97, 188, 221
gust *r.* 188
gustá *r.* 188
gustare *it.* 188
gusto *it.* 188
γίγιντ *ar.* 72, 186, 191
γίnghit *ar.* 191
γινγίτ *ar.* 191
haba *sp.* 130, 137
haber *sp.* 130, 202
habido *sp.* 130
hacen *sp.* 119
hacer *sp.* 25
hain *fr.* 21
halcón *sp.* 169
hallar *sp.* 221
hallo *sp.* 104
halte † *fr.* 169
hambre *sp.* 21
han *sp.* 119, 130
hanno *it.* 119, 130
haricot vert *fr.* 11
Harry Cower *engl.* 11
hastiar *sp.* 150
hausser *fr.* 31
haut *fr.* 24
haya *sp.* 132
haz *sp.* 192
heámin, -ă *ar.* 53, 228
heáre *ar., r.* 47, 128
hecho *sp.* 26, 154, 230
hechura *sp.* 230
helar *sp.* 190
hembra *sp.* 53, 228
heno *sp.* 50
herbe *fr.* 48, 202
herbeux *fr.* 202
herboso *sp.* 202
hermoso *sp.* 103
heur *fr.* 122
heure *fr.* 97, 202
hiávră *ar.* 47, 222
hiebre *sp.* 47, 222
hic, -ă *ar.* 76, 137
hielo *sp.* 190
hier *fr.* 47
hierro *sp.* 48, 137
higado *sp.* p. 10
higo *sp.* 76, 137
hija *sp.* 168, 235
hijastro *sp.* 29

- hijo *sp.* 75, 163, 168
 hilo *sp.* 76, 137, 170
 hin *r.* 128
 hinojo † *sp.* 235
 hiŭlă *r.* 221
 hiver *fr.* 80, 184
 hivern † *fr.* 184
 hiverns † *fr.* 184
 ho † *sp.* 120, 189
 hobe † *sp.* 126
 hoja *sp.* 87, 164, 168
 holbă *r.* 86, 129
 hólbură *r.* 129
 hollin *sp.* 166
 hom † *fr.* 84
 hombre *sp.* 9, 84, 186
 hombres *sp.* 63
 homne *sp.* 9
 honda *sp.* 153
 hondo *sp.* 92, 137, 183
 hontana † *sp.* 100
 hora *sp.* 97, 202
 horca *sp.* 194
 hormiga *sp.* 103
 horno *sp.* 137
 hors *fr.* 137
 hôte *fr.* 16, 153
 hoy *sp.* 87
 hoz *sp.* 169, 227
 hránă *r.* 180
 hube *sp.* 126
 huebos † *sp.* 138, 163
 huebra *sp.* 16
 huembre † *sp.* 84
 huérfano *sp.* 142
 huerto *sp.* 137
 huesa *sp.* 137
 hueso *sp.* 137, 212
 hueste *sp.* 153
 huevo *sp.* 89, 134
 hui *fr.* 87
 huir *sp.* 112, 191
 huis *fr.* 226
 huissier *fr.* 111
 huit *fr.* 88, 230
 húlpe *r.* 129
 húltur *r.* 129
 hume † *fr.* 84
 humo *sp.* 106, 185
 humoso *sp.* 180
 hurler *fr.* 8
 huso *sp.* 108
 i *r.* 76
 i † *fr.* 134
 iádă *r.* 47
 Iápă *r.* 199
 Iărbă *r.* 48
 Iárnă *r.* 80
 Iău *r.* 69, 167
 (i)cestui † *fr.* 95
 Ied *r.* 202
 Iépure *r.* 47, 167
 Ierbós *r.* 202
 Ieri *r.* 47
 ieri *it.* 47
 ierre † *fr.* 2
 Iertă *r.* 168
 iglia *it.* 168
 igual *sp.* 199
 îie *r.* 168
 il † *fr.* 214
 illes † *fr.* 168
 illusion *fr.* 215
 ils *fr.* 214
 îmbă't *r.* 60
 (î)mbét *r.* 60
 Îmbî † *r.* 22
 Îmblu *r.* 22, 112
 imboccare *it.* 219
 împrăcă *r.* 189
 imbracare *it.* 189
 îmbucă *r.* 219
 îmbúib *r.* 221
 îmbuîbă *r.* 221
 îmbuîbă'm *r.* 221
 imós *r.* 80, 167
 împărát(ru) *r.* 104, 225
 Împlu *r.* 54
 improntare *it.* 110
 împrumutá *r.* 110
 in *r.* 73, 167
 in *r.* 73, 167
 ínált *r.* 24
 ínăltă *r.* 150
 inalzare *it.* 150
 íncă *r.* 199
 încăltă *r.* 192
 încăltătúrá *r.* 32
 incalzare *it.* 192
 încărcă *r.* 36
 încări † *r.* 166
 închid *r.* 108
 închide *r.* 118
 închiná *r.* 238
 închináciúne *r.* 151, 234
 inchinare *it.* 238
 încinge *r.* 183
 incingere † *it.* 183
 încins *r.* 232
 îndără't(ru) *r.* 225
 ine *ar* 73
 inél *r.* 31, 44, 213
 ínél † *r.* 31
 inelár *r.* 25
 inelúș *r.* 44
 í'nemă † *r.* 18
 infante *sp.* 142
 infasciare *it.* 227
 ínfășéá *r.* 227
 ínflorése *r.* 216
 infoiá *r.* 214
 inganno *it.* 19
 ingegno *it.* 182
 ínger *r.* 20
 inghiottire *it.* 211, 238
 ínghít *r.* 108
 ínghítî(re) *r.* 108, 211, 238
 íngí'n(áre) *r.* 19
 íngrecá *r.* 194
 íngúst *r.* 31
 ínimă *r.* 18, 180, 183
 i(n)s, íns *r.* 224
 insegna *it.* 241
 ínțelepciúne *r.* 151, 230
 íntelépt *r.* 230
 ínțin *r.* 39
 íntíns,-ă *r.* 183
 íntre *r.* 83, 171, 177
 íntrebá *r.* 186

- întrég *r.* 13
 intri *r.* 80
 intru *r.* 104
 inverno *it.* 80
 invierno *sp.* 80
 io *it.* 38, 126
 ir *sp.* 76
 irai *fr.* 76
 ire *it.* 76
 irimă *r.* 180
 irku *it.* 202
 irmă *r.* 18, 180
 iskire *log.* 186
 issir *fr.* 231
 istierco *it.* 226
 îte *r.* 192
 ive † *fr.* 199
 ivel † *fr.* 199
- jabón *sp.* 157
 jal † *fr.* 187
 jalne † *fr.* 169
 jaloie † *fr.* 187
 jamme † *fr.* 217
 janvier *fr.* 207
 jaune *fr.* 16, 169, 187
 je *fr.* 45, 126
 jeme *sp.* 53, 157
 jeter *fr.* 205
 jeu *fr.* 205
 jeudi *fr.* 205
 jeune *fr.* 205
 jeûner *fr.* 205
 jibia *sp.* 56, 140, 157
 jimia *sp.* 159, 182
 Jiul *r.* 11
 jneápän *r.* 177, 205
 joe *r.* 205
 joe † *fr.* 121
 joi *r.* 205
 joie *fr.* 120
 joindre *fr.* 95
 joins † *fr.* 233
 joint *fr.* 232
 joîr † *fr.* 124
 jone *fr.* 205
 jor(n) † *fr.* 184
- jos *r., cat.* 151, 171
 jota *sp.* 24
 jou † *fr.* 126
 joue *fr.* 121
 jouer *fr.* 101, 205
 joug *fr.* 205
 jouir *fr.* 124
 jour *fr.* 151, 184
 joven *sp.* 205
 jucă *r.* 101, 205
 jüde *r.* 205
 judecă *r.* 112
 juego *sp.* 205
 jueves *sp.* 205
 juez *sp.* 205
 jug *r.* 205
 jugar *sp.* 101, 205
 juge *fr.* 205
 juger *fr.* 112
 juço *sp.* 157
 jumeau *fr.* 37, 213
 jumel † *fr.* 37
 junc *r.* 126
 (j)uncir *sp.* 95
 junco *sp.* 205
 jüne *r.* 205
 junto *sp.* 232
 jur *r.* 116, 193
 jură *r.* 205
 jurar *sp.* 205
 jurer *fr.* 205
 jus † *fr.* 151, 171
 jusque *fr.* 150
 juzgar *sp.* 112
- kånola *it.* 19
 kentu *log.* 186
 kertare *log.* 186
 Kir-Alexa *r.* 11
- la *r.* 131
 la *r., là it., fr.* 196
 labbro *it.* 28, 222
 labrusca *sp.* 222
 lac *r.* 25
 lacciare † *it.* 199
 laccio *it.* 199
- lacer *fr.* 199
 lăcimă *r.* 63, 165, 239
 lacs *fr.* 199
 lacunetta *it.* 7
 ladrar *sp.* 225
 ladro *it.* 225
 ladrón *sp.* 225
 lago *it., sp.* 25
 lăgrima *it., sp.* 63, 165, 239
 lai † *fr.* 25
 laine *fr.* 18
 lairme † *fr.* 26
 laisser *fr.* 33, 231
 lait *fr.* 26, 230
 laitue *fr.* 33, 189, 230
 Lamartine *fr.* 11
 lambruche *fr.* 222
 lambrusca *it.* 222
 lamelle *fr.* 37
 lampone *it.* 2
 lana *it., sp.* 18
 lancer *fr.* 37
 lanciare *it.* 37
 lancia spezzata *it.* 7
 land(r)e *sp.* 20, 236
 landre *sp.* 236
 langue *fr.* 52, 229
 lanspessade *fr.* 7
 lanzar *sp.* 37
 lape *it.* 2
 lăpte *r.* 26, 230
 lăptucă *r.* 33, 189, 230
 lare † *fr.* 165
 larg, -ă *r.* 165, 194
 larga *it., sp.* 194
 large *fr.* 165, 194
 largo *it., sp.* 165
 larme *fr.* 26
 larron *fr.* 225
 las *fr.* 212
 lăsă *r.* 33, 231
 lasciare *it.* 33, 231
 lascio *it.* 231
 lasdre † *fr.* 155
 laso *sp.* 212
 lasso † *it.* 212

- lastimar *sp.* 221
 lat *r.* 28
 laț *r.* 199
 laț(i) *r.* 80
 lato *it.* 28
 lătră *r.* 225
 latrare *it.* 225
 latte *it.* 26, 230
 lattuga *it.* 33, 189, 230
 lăudă *r.* 124, 148
 lăudă *r.* 121
 lăur *r.* 121, 222
 lăurușcă *r.* 222
 lavar *sp.* 131
 lavare *it.* 131
 laver *fr.* 131
 laz † *fr.* 199
 lăzaro *sp.* 155
 lazo *sp.* 199
 lazzarone *it.* 155
 lé *fr.* 28
 l'eău *ar.* 69, 167
 lecere † *it.* 66
 leche *sp.* 26, 230
 lecho *sp.* 46, 230
 lechuga *sp.* 33, 189, 230
 lee *sp.* 71
 leer *sp.* 45
 legă *r.* 66, 189
 legăna *r.* 191
 legare *it.* 66, 189
 lége *r.* 56, 165, 191
 léger *fr.* 132
 legge *it.* 56, 165, 191
 legge *it.* 71
 leggere *it.* 45
 legno *it.* 58, 165, 241
 lei † *fr.* 56
 lein † *fr.* 58, 165, 241
 loisir † *fr.* 66
 leito *sp.* 46
 lejia *sp.* 231
 lembo *it.* 54
 lemn *r.* 58, 165, 241
 lendit *fr.* 2
 lengua *sp.* 52, 229
 leño *sp.* 58, 165, 241
 lente *it.* 165
 lenzuelo *sp.* 151
 lenzuolo *it.* 151
 lepra *it.* 167
 lepre *it.* 47
 l'épure *ar.* 167
 l'erme † *fr.* 63, 165, 239
 ler(re) † *fr.* 225
 leșie *r.* 231
 lessive *fr.* 231
 letto *it.* 46, 230
 leu † *fr.* 97, 138
 leur *fr.* 213
 levare *it.* 131
 lever *fr.* 131
 lèvre *fr.* 28, 222
 lexar † *sp.* 33, 231
 ley *sp.* 56, 165, 191
 le(y)enda *sp.* 191
 liar *sp.* 66, 189
 liccia *it.* 192
 lice *fr.* 192
 liebre *sp.* 47, 167
 lienda † *it.* 191
 lier *fr.* 66, 189
 lierre *fr.* 2
 lieu *fr.* 189
 lievito *it.* 39
 lievo *sp.* 167
 lièvre *fr.* 47, 167
 ligne *fr.* 182
 lima *sp.* 73
 limbă *r.* 52, 229
 lime *it.*, *fr.* 73
 limeux † *fr.* 80, 167
 limoso *it.*, *sp.* 80, 167
 împede *r.* 54
 limpio *sp.* 54
 limșu *ar.* 233
 lin *fr.* 73, 167
 l'in *ar.* 167
 liña *sp.* 182
 l'ănă *r.* 18, 180
 l'nced *r.* 200
 linceul *fr.* 151
 lindic *r.* 149
 l'ndzit *ar.* 200
 l'nged *r.* 200
 lingoăre *r.* 200
 lingua *it.* 52, 229
 ling(u)ră *ar.* 42
 lino *it.*, *sp.* 73, 167
 linte *r.* 165
 lîră *r.* 180
 lire *fr.* 45
 lisciva *it.* 231
 lit *fr.* 46, 230
 lit *fr.* 71
 lizos *sp.* 192
 llaga *sp.* 25, 221
 llama *sp.* 217, 221
 llamar *sp.* 180, 234
 llaña † *sp.* 27
 llanta *sp.* 221
 llantén *sp.* 25, 221
 llave *sp.* 28, 234
 llena *sp.* 50
 lleno *sp.* 221
 llevar *sp.* 131, 167
 llevo *sp.* 167
 llorar *sp.* 103
 llover *sp.* 221
 lluvia *sp.* 206
 loa † *it.* 121
 loar *sp.* 124, 148
 loăre *ar.* 69
 lobo *sp.* 97, 138
 loc *r.* 189
 loda *it.*, *sp.* 121
 lodare *it.* 124, 148
 lódo *it.* 124
 lodo *sp.* 97
 loe † *fr.* 121
 loer † *fr.* 124
 loi *fr.* 56, 165, 191
 loia *it.* 174
 loier † *fr.* 66, 101
 loin *fr.* 95
 loinz † *fr.* 95
 loisir *fr.* 66
 loiter † *fr.* 111
 lonc † *fr.* 196
 long *fr.* 196
 longe *fr.* 132

- loppio *it.* 2
 lor *r.* 213
 loro *it.* 213
 loro *sp.* 121
 loto *it.* 97
 lottare *it.* 111
 loue *fr.* 121
 louer *fr.* 101
 louer *fr.* 124, 148
 loup *fr.* 97, 138
 lour † *fr.* 213
 lonvin † *fr.* 103
 lovergier † *fr.* 165, 194, 222
 loyer *fr.* 101
 luá *r.* 131
 luáre *r.* 69
 lnce *it.* 107
 luchar *sp.* 111
 luchí *r.* 128
 luci *r.* 111
 Incifero *it.* 11
 lucir *sp.* 111
 Incoáre † *r.* 189
 Incore † *it.* 189
 luego † *sp.* 189
 lneñe † *sp.* 95
 lnengo † *sp.* 196
 lnette *fr.* 2
 luenr *fr.* 189
 lui *r.*, lui *it.*, lui *fr.* 107, 126
 luinz † *fr.* 95
 lúis † *fr.* 107
 luis *fr.* 107
 lnisir † *fr.* 111
 lúite † *fr.* 107
 luitier † *fr.* 111
 lúme *r.*, *it.* 165
 lmière *fr.* 228
 lúnă *r.* 106, 180
 luna *it.*, *sp.* 106, 180
 lune *fr.* 106, 180
 lunecă *r.* 165, 194, 222
 lunedì *it.* 110
 lunes *sp.* 110
 lung *r.* 196
 lungi *it.* 95
 lngo *it.* 196
 luní *r.* 110
 lunsdi † *fr.* 110
 luogo *it.* 189
 lnp *r.* 97, 138
 lúpiř *r.* 214
 lupino *it.* 103
 lupó *it.* 97, 138
 luptá *r.* 111
 lnt *r.* 97
 lutte *fr.* 107
 lutter *fr.* 111
 luz *sp.* 107
 maaisse † *fr.* 231
 măcelár *r.* 213
 macellaio *it.* 213
 mâcher *fr.* 152
 macho *sp.* 237
 mácin *r.* 191
 măciná *r.* 191, 202
 macinare *it.* 202
 măciúcă *r.* 211
 máceru *r.* 239
 madeja *sp.* 231
 mădúgă *r.* 215
 mădúhă *r.* 215
 mădnlár *ar.* p. 9
 madno *sp.* 34
 mădúúă *ar.* p. 9; 215
 mă'duvă *r.* 148, 215
 maes † *sp.* 163
 maggio *it.* 25, 206
 maggio *it.* 25, 206
 maggio *it.* 214
 maglinolo *it.* 37
 magro *it.*, *sp.* 239
 mai *r.*, mai *it.* 163, 179
 mai *fr.* 25, 206
 maigre *fr.* 239
 mail *fr.* 214
 maillol † *fr.* 37
 main *fr.* 18, 185
 main † *fr.* 18, 180, 185
 maínte *r.* 20
 máire *r.* 9
 maire *fr.* 25, 206
 mais † *fr.* 163, 179
 maiselier † *fr.* 213
 maison *fr.* 33, 160
 maisone † *sp.* 13
 maissele † *fr.* 33, 215, 231
 maíř *r.* 25, 206
 maíř *r.* 214
 majó *sp.* 214
 majuelo *sp.* 37
 mal *fr.*, *sp.* 170
 malade *fr.* 153
 maldite † *fr.* 169
 mâle *fr.* 16
 malo *it.* 170
 mals † *fr.* 169
 malva *it.*, *sp.* 24, 133
 malvais † *fr.* 32
 mánáre *r.* 63
 manc † *fr.* 179
 manche *fr.* 16, 180, 189
 manco *it.*, *sp.* 179
 manducare † *it.* 152
 mane *it.* 18, 180, 185
 manga *sp.* 180, 189
 manger *fr.* 152, 194
 manica *it.* 180, 189
 mano *it.*, *sp.* 18, 185
 mánunt *r.* 63
 măr *r.* p. 9; 60
 mar *sp.* 28, 173
 marander *fr.* 70
 marchands d'ail *fr.* 1
 marché *fr.* 65
 máre *r.*, *it.* 28, 173
 máre *r.* 9
 Marie *fr.* 173
 marle *fr.* 237
 marne *fr.* 237
 mars *fr.* 29, 150
 marř *r.* 29, 150
 marří *r.* 80
 mártur *r.* 117
 mărunt *r.* 14
 măruntă *r.* 150

- marzo *it.*, *sp.* 29, 150
 más *sp.* 163, 179
 másă *r.* 60, 158
 mascar *sp.* 152
 mascella *it.* 33, 215,
 231
 maschio *it.* 237
 măscur *r.* 237
 măseă *r.* 33, 215, 231
 măseăuă *ar.* 215
 măseăuă *r.* 215
 masle † *fr.* 237
 masse *fr.* 211
 massue *fr.* 211
 măsteacăn *r.* 191
 masticare *it.* 152
 măsură *r.* 69, 158
 matassa *it.* 231
 maturo *it.* 34
 mătușe *r.* 31
 mauvais *fr.* 32
 mauve *fr.* 24, 133
 mayo *sp.* 25, 206
 maza *sp.* 211
 mazăre *r.* 215
 Mazie *fr.* 173
 mazza *it.* 211
 meă *r.* 215
 mecer *sp.* 179
 meglio *it.* 155
 meilleur *fr.* 67
 meillour † *fr.* 168
 meins † *fr.* 50, 185
 meis † *fr.* 60
 meistre † *fr.* 179
 meïu *r.* 168
 mejilla *sp.* 33, 215, 231
 mejor *sp.* 67, 168
 mel † *fr.* 170
 men † *fr.* 41
 menare *it.* 180
 mener *fr.* 180
 meno *it.* 185
 menomo *it.* 183
 menos *sp.* 185
 mente *it.* 41
 mentir *fr.*, *sp.* 183
 mentire *it.* 183
 menu *fr.* 63, 148
 menudo *sp.* 63, 148
 menuisier † *fr.* 150
 menuzar † *sp.* 150
 meolle † *fr.* 148
 meollo *sp.* 148
 mer *ar.* 60
 mer *fr.* 28, 173
 mercado *sp.* 65
 mercato *it.* 65
 mercè *it.* 65
 merced *sp.* 65
 merci *fr.* 65
 mercoledì *it.* 8, 48
 mercore † *it.* 181
 mercoledì *fr.* 48, 181
 merendar *sp.* 70
 merendare *it.* 70
 mērgē *r.* 48
 mergere † *it.* 48
 meri(ggi)are *it.* 150
 meriggio *it.* 8
 merindá *r.* 70
 meriz *r.* 8
 merizá *r.* 150
 mermar *sp.* 183
 merme † *fr.* 183
 mes *ar.*, *sp.* 60, 179,
 183
 mesa *sp.* 60, 158
 mescere *it.* 179
 mese *it.* 60, 179, 183
 mesel † *fr.* 159, 213
 mesiello † *sp.* 159, 213
 mesón *sp.* 33, 160
 mēște *r.* 179
 mesteacăn *r.* 37
 mesteácen *r.* 37
 mestecá *r.* 152
 misura *sp.* 69, 158
 mesure *fr.* 69, 158
 meïu *r.* 112
 meule *fr.* 89, 166
 mēur † *fr.* 34
 meyo † *sp.* 45, 150, 181
 mezzo *it.* 45, 150, 181
 mi † *fr.* 45, 150, 181
 mi † *fr.*, *sp.* 49
 miătă *r.* 242
 mic *r.* 241
 mică *r.* 75, 189
 mica *it.* 75, 189
 midi *fr.* 126
 midolla *it.* 148
 mîdúuă *ar.* 69
 mie *r.* 76, 181, 214
 mie *r.* 49
 mie † *fr.* 75, 189
 miel *r.* 31, 44, 241
 miel *fr.*, *sp.* 47, 170
 miel dre † *fr.* 155
 miele *it.* 47, 170
 mente *sp.* 41
 miércoles *sp.* 8, 48, 181
 miércuri *r.* 48, 181
 mière *r.* p. 9; 47, 170
 m(i)erg *r.* 48
 m(i)eũ *r.* 126
 mîez *r.* 45, 150, 181
 miga *sp.* 75, 189
 miglio *it.* 60, 168
 migliore *it.* 67, 168
 mîine *r.* 9
 mijo *sp.* 168
 mil † *fr.* 168
 mil *fr.*, *sp.* 76, 181,
 214
 mille *it.* 76, 181, 214
 min *ar.* 50, 63
 mîn *r.* 50, 63
 mî'nă *r.* 18, 185
 mî'nă *r.* 180
 minăre *ar.* 63
 mî'năre *r.* 63
 mînc *r.* 179
 mîncă *r.* 152
 minciună *r.* 92, 151
 mî'ne *r.* 18, 180, 185
 mî'necă *r.* 180, 189
 mînte *r.* 41
 mîntî *r.* 183
 minút *ar.* 14, 63, 148
 minuto *it.* 63, 148

- minuzzare † *it.* 150
 mio *it., sp.* 38, 126
 mioară *r.* 31
 mirá *r.* 181
 mirar *sp.* 181
 mirare *it.* 181
 mire *r.* 181
 mirer *fr.* 181
 mişél *r.* 159, 213
 misello † *it.* 158, 159, 213
 misură *ar.* 69
 misura *it.* 69, 158
 mişe *r.* 31
 mn'el *r.* 241
 moále *r.* 179
 moară *r.* 89, 166
 moäre *r.* 105
 moccio *it.* 219
 moco *sp.* 219
 mocosu *sp.* 219
 moeurs *fr.* 97
 moggio *it.* 150
 mogliera † *it.* 168
 moia *it.* 105
 moillier † *fr.* 168
 moins *fr.* 50, 185
 mois *fr.* 60, 179, 183
 moise *fr.* 60, 158
 moisson *fr.* 66, 212
 mojar *sp.* 214
 mola *it.* 89
 moldre † *fr.* 155
 moler *sp.* 155
 molino *sp.* 103
 molle *it.* 179
 molsa *it., † sp.* 169
 molto *it.* 94, 169
 monceau *fr.* 195
 mondo *it.* 154
 Monmarcere *fr.* 65
 mont *fr.* 83
 mont † *fr.* 154
 montagna *it.* 27
 montagne *fr.* 182
 montaña *sp.* 27
 monte *it.* 83
 montecillo *sp.* 195
 mon(ti)cello *it.* 195
 Montmartre *fr.* 65
 mor *ar.* 97
 mora *it., sp.* 97
 morir *sp.* 173
 morire *it.* 173
 mormínt *r.* 52
 mors *fr.* 163
 morsicare *it.* 162
 morso *it.* 163
 mort *r., fr.* 154, 207
 mortăci(ú)nă *r.* 66
 mortăciúne *r.* 78, 117
 morte † *fr.* 115
 morto *it.* 154, 207
 mosca *it., sp.* 161, 194, 227
 moschet † *fr.* 2
 mostacchio *it.* 117
 mosto *it., sp.* 226
 mota *it.* 148
 mou *fr.* 179
 mouche *fr.* 161, 194, 227
 moudre † *fr.* 169
 mouiller *fr.* 214
 moulin *fr.* 103
 moult *fr.* 94, 169
 moure † *fr.* 97
 mourir *fr.* 173
 mourrai *fr.* 216
 mousse *fr.* 169
 mout *fr.* 226
 mouvoir *fr.* 148
 moyo *sp.* 150
 mu † *fr.* 154
 muc *r.* 219
 mucho *sp.* 94, 169
 mucós *r.* 219
 mudar *sp.* 179
 mudo *sp.* 154
 mudos *sp.* 149
 muela *sp.* 89, 166
 muele † *fr.* 89
 muelle *sp.* 179
 muent † *sp.* 83
 muer † *fr.* 179
 muerto *sp.* 154, 207
 muet *fr.* 154
 muget *r.* 179
 muşier † *sp.* 47
 mui † *fr.* 150
 muía *r.* 214
 muid *fr.* 150
 muière *r.* 168
 muire *fr.* 105
 mujer *sp.* 47, 168
 mul *ar., † fr.* 108
 mülă *ar.* 108
 mülge *r.* 169
 mulino *it.* 103
 mulo *it., sp.* 108
 mulsură *r.* 162
 mult *r.* 94, 169
 mündă *ar.* 154
 mungere *it.* 169
 muntaigne † *fr.* 27
 munte *r.* 83
 mun(ti)cél *r.* 195
 múnţii *r.* 214
 mur *ar., fr.* 108
 mâr *fr.* 34
 mură *r.* 97
 murí *r.* 173
 murmíntu *ar.* 52
 murnéseu *ar.* 98
 murníre *ar.* 98
 múrnu *ar.* 98
 muro *it., sp.* 108
 murs † *fr.* 163
 mürsä *r.* 169
 mursecá *r.* 162
 murta *sp.* 115
 múru *r.* 112
 mus † *fr.* 149
 múscă *r.* 161, 194, 227
 muschio *it.* 237
 muşchiŭ *r.* 237
 muşeát *ar.* 1
 must *r.* 226
 mustáţă *r.* 117
 mut(u) *r.* 154
 muţ(ŭ) *r.* 149

- mutá *r.* 179
 mutare *it.* 179
 muti *it.* 149
 muto *it.* 154
 muyt *sp.* 169
 muyt † *sp.* 169

 nă *r.* 104
 nacer *sp.* 155, 179
 nager *fr.* 189
 naistre † *fr.* 155
 naitre *fr.* 179
 nălbă *r.* 24, 133
 nămăie *r.* 31, 63, 69
 nămăle *ar.* 63
 nas *r.* 179
 nascere *it.* 155, 179
 naso *it., sp.* 179
 năște *r.* 155, 179
 navegar *sp.* 189
 navigare *it.* 189
 navío *sp.* 192
 navoi † *fr.* 192
 neá *r.* 131, 179, 207
 neárcă *r.* 131
 n'eaře *ar.* 47
 n'eață *ar., r.* 181, 192, 242
 neáũă *ar.* 207
 nebbia *it.* 130, 221
 necá † *r.* 179
 necedo *sp.* 179
 neg *r.* 131, 207
 negar *sp.* 189
 negare *it.* 189
 négri *r.* 80
 negro *sp.* 57, 179, 239
 négru *r.* 57, 104, 179, 239
 négură *r.* 130, 221
 neier † *fr.* 66
 neif † *fr.* 131, 132, 179
 neige *fr.* 132
 neiger *fr.* 132
 neir † *fr.* 57, 239
 nel *ar.* 44
 n'el *ar., r.* 44, 241

 nembo *it.* 54
 neo *it.* 131
 nepót *r.* 97
 n'érgu *ar.* 48
 nero *it.* 57, 179, 239
 neu † *fr.* 97
 neuf *fr.* 131
 neuf *fr.* 89, 131, 134
 neuve *fr.* 134
 neve *it.* 131, 179
 neveu *fr.* 97
 nez *fr.* 179
 n'ez *r.* 181
 nghĩos *ar.* 151
 n'íáță *r.* 242
 n'ie *r.* 241
 nid *fr.* 181
 nido *it.* 181
 niebla *sp.* 130, 221
 nieble † *fr.* 130, 221
 nier *fr.* 189
 nieve *sp.* 60, 131, 179
 n'il'e *ar.* 214
 nipote *it.* 97
 n'íre *r.* 181
 nís *ar.* 185
 noápte *r.* 88, 230
 noáten *r.* 31
 noáũă *ar., † r.* 89, 207
 noáũă *ar.* 207
 noce *it.* 95
 noce *fr.* 105
 noceto *it.* 179
 noche *sp.* 88, 230
 nód(u) *r.* 97, 154
 nodá *r.* 102, 179
 nodo *it.* 97, 154
 noer † *fr.* 102
 noer † *fr.* 122
 nœud *fr.* 97, 154
 noi *r., noi it.* 80, 163
 noir *fr.* 57, 179, 239
 noise *fr.* 120
 noix *fr.* 95
 nom *fr.* 91, 93
 nombre *fr.* 9
 nombre *sp.* 91, 93

 nome *it.* 91, 93
 nor *r.* 108
 nóră *r.* 89, 97
 nóru- *r.* 89
 nos *sp.* 163
 nosștri *r.* 80
 nóștri *ar.* 80
 nostro *it.* 90
 nóstru *r.* 90
 notre *fr.* 90
 notte *it.* 88, 230
 ncũ *r.* 89, 104, 131, 134
 nóũă *r.* 131, 207
 nóũă *r.* 207
 noue *fr.* 120
 nouer *fr.* 102, 179
 nour *r.* 108
 nous *fr.* 163
 nouvelle *fr.* 215
 nove *it.* 131
 novella *it.* 215
 noyer *fr.* 66, 179
 nozze *it.* 105
 nu *r.* 185
 nublo *sp.* 108
 núcă *r.* 71, 95
 nucét *r.* 179
 nudar *it.* 179
 nudáre *r.* 102
 nudare *it.* 112
 nudo *sp.* 77, 102, 148, 154
 neuf † *fr.* 89
 nuer † *fr.* 112
 nuera *sp.* 89
 nuere † *fr.* 89
 nuestro *sp.* 90
 nueve *sp.* 71, 131
 nuevo *sp.* 89, 131, 134
 nuez *sp.* 95
 nuíá *r.* 215
 nuit *fr.* 88, 230
 núme *r.* 91, 93
 núntă *r.* 105
 nuór *r.* 108
 nuora *it.* 89
 nuotare *it.* 122

- nuovo *it.* 89, 131, 134
 nută † *r.* 122
 nuveles † *fr.* 215
 nuvolo *it.* 108
 nvețü *ar.* 150

 o † *fr., sp.* 125, 154
 o † *fr.* 134
 oală *r.* 215
 oamnă *ar.* 84
 oămenî *r.* 63
 -oă(n')ie *r.* 92
 oără *r.* 97, 202
 oărfân *ar.* 142
 oăste *r.* 153
 oăñă † *r., ar.* 89, 207
 oăñă (*a*)*r.* 131, 215
 oca *it.* 120
 occhio *it.* 6, 88, 235
 ochiü *r.* 88, 235
 ocho *sp.* 88, 230
 o(d) *it.* 125, 154
 odire † *it.* 124
 òdo *it.* 124
 oeuf *fr.* 89, 134
 oeil *fr.* 6, 88, 235
 oeuvre *fr.* 16
 oggi *it.* 87, 150
 ogni *it.* 228
 oi † *fr.* 87
 ôi † *fr.* 126
 oie *fr.* 120
 oïl † *fr.* 214
 oindre *fr.* 95, 200
 oint † *fr.* 232
 ointure † *fr.* 232
 oïr † *fr., sp.* 124, 149
 oiseau *fr.* 123
 ojo *sp.* 6, 88, 235
 olmeda *sp.* 148
 olmeto *it.* 148
 olmo *it., sp.* 169, 184
 olvidar *sp.* 148, 221
 om *r., † fr.* 84, 185
 ome † *fr.* 63, 84
 omidă *r.* 2
 omü *r.* 104

 on *fr.* 84, 185
 once *sp.* 152
 oncle *fr.* 119, 238
 ond † *sp.* 71
 onde *it.* 71
 ongle *fr.* 238
 -ô(n')iü *r.* 92
 onne † *it.* 228
 ont *fr.* 119, 130
 ont † *fr.* 71
 onze *fr.* 152
 op † *r.* 138, 163
 opera *it.* 16
 ópt(u) *r.* 88, 104, 230
 or *fr.* 121
 ora *it.* 121
 ora *it.* 97, 202
 orb *r., † fr.* 90, 133
 orbo *it.* 90, 133
 orciuolo *it.* 193
 orquel † *fr.* 193
 órden *sp.* 98
 ordine *it.* 98
 ore † *fr.* 121
 orecchia *it.* 125
 orecchio *it.* 125, 235
 oreille *fr.* 125, 235
 oreja *sp.* 125, 235
 orfano *it.* 142
 orfene † *fr.* 142
 orfraie *fr.* 212
 orge *fr.* 150, 202
 orî *r.* 202
 oriol *cat.* 125
 ormaie *fr.* 148
 orme *fr.* 169, 184
 orne *fr.* 152
 oro *it., sp.* 121
 orp † *fr.* 133
 orsa *it.* 162
 orsi *it.* 159
 orso *it.* 98, 163, 175
 orz *r.* 150, 202
 orzo *it.,* 150, 202
 os *r., fr.* 196, 212
 osa *sp.* 162
 osar *sp.* 125

 osare *it.* 125
 oser *fr.* 125, 159
 oso *sp.* 98, 163, 175
 osos *sp.* 159
 osso *it.* 212
 ost † *fr.* 153
 oste † *it.* 153
 otoño *sp.* 228
 otre *it.* 177
 otro *sp.* 24
 otto *it.* 88, 230
 oŭ *r.* 89, 112, 134
 ou *fr.* 125, 154
 où *fr.* 134
 oŭă *r.* 207
 oŭă *r.* 215
 oublier *fr.* 148, 221
 oue † *fr.* 120
 ouïr *fr.* 124, 149
 oume † *fr.* 169
 ourne † *fr.* 98, 152
 ours *fr.* 98, 159, 163,
 175
 ourse *fr.* 162
 ouvrir *fr.* 31, 138
 ove *it.* 126

 păcăt *r.* 219
 păce *r., it.* 25
 pacer *sp.* 155, 227
 pacion *sp.* 92, 226
 pă'cură *r.* 56, 189, 207
 păcurăr *r.* 63
 padre *it., sp.* 28, 71,
 225
 pădúchü *r.* 148
 padule *it.* 13
 pădúre *r.* 13
 paese *it.* 59
 pagano *it., sp.* 18, 189
 păgî'n *r.* 18, 189
 paglia *it.* 168
 păie *r.* 168
 păien *fr.* 18
 paille *fr.* 168
 pain *fr.* 18
 país † *fr.* 59

- paisson *fr.* 92, 226
 paistre † 155
 paître *fr.* 227
 paix *fr.* 25
 paja *sp.* 168
 pájaro *sp.* 212
 palais *fr.* 150
 palazzo *it.* 150
 pálicár *ar.* 103
 pálmă *r.* 24
 palma *it., sp.* 24
 palo *it., sp.* 136
 palombo *it.* 133, 166
 palomo *sp.* 133, 166
 páltin *r.* 152
 pámer *fr.* 161, 184
 pámpano *sp.* 22
 pampino *it.* 22
 pampre *fr.* 22
 pan *fr.* 19, 218
 pan *sp.* 18
 pánă *ar.* 19, 218
 pánă *r.* 51, 218
 panaris *fr.* 192
 panarizo *sp.* 192
 pancia *it.* 20, 152
 pane *it.* 18
 panegier *fr.* † 139
 panereccio *it.* 192
 panne *fr.* 51, 218
 panno *it.* 19, 218
 pannocchia *it.* 96, 235
 paño *sp.* 19, 218
 panoja *sp.* 96, 235
 panouille *fr.* 235
 panse *fr.* 20, 152
 pánucle *ar.* 96, 235
 panza *sp.* 20, 152
 paon *fr.* 34
 paor † *fr.* 131
 papa *fr.* 209
 pápă *r.* 209
 papar *sp.* 209
 paper † *fr.* 209
 pappare *it.* 209
 papū *ar.* 209
 pápură *r.* 117
 pâque *fr.* 161
 par *r.* 136
 par *fr.* 177
 pār *r.* 60
 pār *r.* 56
 pără *r.* 60
 pără *r.* 173
 parar *sp.* 173
 parare *it.* 173
 părăţ *r.* 150
 părăche *r.* 5, 235
 parecchi *it.* 235
 pareille *fr.* 235
 pareja *sp.* 235
 parer *fr.* 173
 părăsimi *r.* 198, 225
 paresse *fr.* 239
 pargolo *it.* 133
 Paris *fr.* 29, 173
 part *fr.* 29, 71
 parte *r., it., sp.* 29, 71
 părămb *r.* 37
 pas *r., fr.* 212
 pásă *r.* 212
 pasar *sp.* 212
 pásăre *r.* 212
 pásăre *r.* 125
 páscă *r.* 161
 pascere *it.* 155, 227
 pasciona *it.* 92, 226
 paso *sp.* 212
 pasqua *it., sp.* 161
 passare *it.* 212
 passe † *fr.* 177
 passe † *fr.* 177, 212
 passer *fr.* 212
 passero *it.* 212
 passo *it.* 212
 păşte *r.* 155, 227
 pastura *it., sp.* 226
 păşune *r.* 92, 226
 pătlăgină *r.* 25, 221
 pătru *r.* 104, 112, 171,
 198
 păture *fr.* 226
 paul † *sp.* 13
 paume *fr.* 24
 păun *r.* 34
 pauvre *fr.* 121
 pavón *sp.* 34
 pavone *it.* 34
 pavor *sp.* 131
 payen *fr.* 189
 pays *fr.* 59
 paz *sp.* 25
 Pazis *fr.* 173
 peană *ar.* 51
 peaste *ar.* 57
 peau *fr.* 44, 213
 pecado *sp.* 219
 peccato *it.* 219
 pece *it.* 56
 péché *fr.* 219
 pecheux † *fr.* 70
 pecho *sp.* 46
 pecora *it.* 39
 pécură *r.* 207
 pedir *sp.* 149
 pedone *it.* 68, 148
 pedre † *fr.* 28, 225
 pedrera *sp.* 174
 pœur † *fr.* 131
 peggio *it.* 206
 pegola *it.* 56, 189
 pegno *it.* 58, 241
 peigne *fr.* 46
 peigner *fr.* 67
 peil † *fr.* 60
 peinar *sp.* 67
 peine *sp.* 46
 peiz † *fr.* 56
 pel † *fr.* 136
 pel † *fr.* 44, 213
 pelle *it.* 44, 213
 pelo *it., sp.* 60
 peña *sp.* 51, 218
 pencher *fr.* 152, 194
 penna *it.* 51, 218
 penne † *fr.* 51
 peño † *sp.* 58, 241
 péntru *r.* 8
 peoil † *fr.* 148
 peon † *fr., sp.* 68, 148
 per *ar.* 60

- per *ar.* 56
 per *it.*, † *fr.* 177
 pera *it.*, *sp.* 60
 perder *sp.* 48
 perdere *it.* 48
 perdice † *it.* 191
 perdiz *sp.* 191
 perdre *fr.* 48
 perdrix *fr.* 14, 191
 père *fr.* 71
 pereza *sp.* 239
 Peris *fr.* 29
 perrière † *fr.* 174
 pesce *it.* 49, 57
 pescós *r.* 70
 pescoso *it.*, *sp.* 70
 péste *r.* 49, 57
 peşî *r.* 149
 petraia *it.* 174
 pettinare *it.* 67
 pettine *it.* 46
 petto *it.* 46
 peu *fr.* 120
 pez *sp.* 49, 57
 pez *sp.* 56
 pezzire *it.* 149
 piacere *it.* 33, 59, 191
 piaga *it.* 221
 piangere *it.* 195
 piansi *it.* 233
 pianta *it.* 221
 piantaggine *it.* 25, 221
 piátră *r.* 47, 136, 225
 piazza *it.* 150, 221
 pidocchio *it.* 148
 piedra *sp.* 47, 136, 225
 piegare *it.* 66, 189, 221
 piel *sp.* 44, 213
 piéle *r.* 44, 213
 pielm *r.* 240
 pieno,-a *it.* 50, 221
 piept *r.* 46
 pieptená *r.* 67
 piéptene *r.* 46
 piérde *r.* 48
 piére *r.* 47
 pierre *fr.* 47, 136, 225
 pietra *it.* 47, 136, 225
 pieu *fr.* 136
 pigne † *fr.* 46
 piñe *r.* 9, 22
 pila *sp.* 215
 pillá *it.* 215
 piment † *fr.* 240
 pimiento *sp.* 240
 pin *r.*, *fr.* 73, 136
 piñe *r.* 18
 Pinedo *sp.* 148
 pineta *it.* 148
 pingi'n *ar.* 14
 pino, *it.*, *sp.* 73, 136
 pinoie † *fr.* 148
 piñtece *r.* 20, 152
 pioggia *it.* 206
 pioggioso † *it.* 221
 piojo *sp.* 148
 pion *fr.* 68, 148
 pioppo *it.* 13
 piorare † *it.* 103
 piovere *it.* 221
 pire *fr.* 206
 pis *fr.* 46
 pitta *it.* 230
 più *it.* 163
 piűă *r.* 215
 piűe *r.* 215
 piument † *fr.* 240
 piumento † *it.* 240
 píve *r.* 215
 piz † *fr.* 46
 place *fr.* 150, 221
 plăceá *r.* 33, 59, 191
 plaie *fr.* 25, 221
 plaigne † *fr.* 27
 plaindre *fr.* 195
 plains † *fr.* 233
 plaisir *fr.* 33, 59, 191
 plaműzé *fr.* 158
 plane *fr.* 152
 plantain *fr.* 25, 221
 plante *fr.* 221
 plecá *r.* 66, 189, 221
 pleier † *fr.* 66
 plein, -e *fr.* 50, 221
 pleure † *fr.* 148
 pleuvoir *fr.* 221
 plier *fr.* 66, 189, 221
 plí'mşu *ar.* 233
 plin, -ă *r.* 50, 221
 plí'nge *r.* 195
 ploáie *r.* 206
 ploier † *fr.* 66
 ploiós *r.* 221
 plop *r.* 13
 ploűá *r.* 221
 plourer † *fr.* 103
 pluie *fr.* 206
 plus *fr.* 163
 poámă *r.* 93
 poártă *r.* 90
 pobre *sp.* 121
 pobredad *sp.* 125
 pochier † *fr.* 103
 pocima *sp.* 158
 poco *it.*, *sp.* 120
 podeir † *fr.* 148
 pođeir † *fr.* 148
 poder *sp.* 148
 podere *it.* 148
 poeir † *fr.* 148
 poet † *fr.* 148
 poggio *it.* 87
 poi *r.*, poi *it.* 163
 poignier † *fr.* 241
 poil *fr.* 60
 poindre † *fr.* 229
 poing *fr.* 241
 point *fr.* 95, 232
 peinture *fr.* 232
 poire *fr.* 60
 - pois *fr.* 49, 57
 poisson *fr.* 227
 poix *fr.* 56
 polenta *it.* 41
 poleo *sp.* 206
 polmoné *it.* 169
 polpa *it.* 136, 169
 polta † *it.* 169
 polvere *it.* 98
 pólvora *sp.* 98
 pom(ű) *r.* 93, 104

- poma † *sp.* 93
 pomí *r.* 80
 pomme *fr.* 93
 pomo *it.* 93
 pondre *fr.* 9.
 pont *fr.* 83
 ponte *it.* 83
 ponzare *it.* 232
 popolo *it.* 89
 porar † *sp.* 112
 porc *r., fr.* 196
 porcarea *it.* 192
 porcello, - a *it.* 44, 195,
 215
 porcher *fr.* 136
 porcherece † *fr.* 192
 porco *it.* 196
 porcs *fr.* 163, 196
 porqueriza *sp.* 192
 porquero *sp.* 136
 port *r.* 104
 porta *it.* 90
 portar *sp.* 28, 153
 portare *it.* 28, 153
 porte *fr.* 90
 porte *fr.* 104
 porter *fr.* 28, 153
 porto *it., sp.* 104
 porúmb *r.* 37, 133, 166
 posar *sp.* 125, 158
 posare *it.* 125, 158
 posca † *it., sp.* 91, 227
 poscrai † *it.* 163
 poser *fr.* 125, 158
 postilla *sp.* 215
 potere *it.* 148
 pou † *fr.* 120
 pou † *fr.* 148
 pou † *fr.* 169
 poudre *fr.* 98
 pouli † *fr.* 206
 poumon *fr.* 169
 poupe † *fr.* 136, 169
 pourceau *fr.* 44, 195,
 213, 215
 pourpois † *fr.* 57
 pourrir *fr.* 225
 pousser *fr.* 169
 pouvoir *fr.* 148
 povero *it.* 121
 povertá *it.* 125
 poverté † *fr.* 125
 poyo *sp.* 87
 pozo *sp.* 126, 150
 pozzo *it.* 126, 150
 práďá *r.* 60, 222
 práďá *r.* 60, 222
 pre *r.* 171, 177
 prea † *sp.* 60, 222
 preda *it.,* 60, 222
 predare *it.* 222
 preer † *fr.* 222
 préřtu *ar.* 223
 pregar † *sp.* 66, 189,
 221
 pregiare *it.* 150
 přemer † *fr.* 80
 premier *fr.* 80
 prender *sp.* 41, 202, 222
 prendere *it.* 41, 202, 222
 prendre *fr.* 41, 202, 222
 přénřu † *r.* 8
 preř *r.* 150
 prete *it.* 223
 přetre *fr.* 223
 přeut(u) *r.* 223
 prezzo *it.* 150
 přier *r.* 31, 222
 prigione *it.* 160
 primaio *it.* 80
 primár *r.* 80
 primero *sp.* 80
 prínde *r.* 41, 202, 222
 printemps *fr.* 79
 pris † *fr.* 150
 prisión *sp.* 160
 prison *fr.* 160
 prix *fr.* 150
 proie *fr.* 60, 222
 promoroáďá *r.* 3
 pron'řu *ar.* 92
 prun, - á *r.* 106, 222
 pruna *it., sp.* 106, 222
 prune *fr.* 106, 222
 pruno *sp.* 106
 puce *fr.* 108
 puchero *sp.* 169
 puches *sp.* 169
 pudir † *sp.* 149
 pudrir *sp.* 225
 pueble † *fr.* 89
 pueblo *sp.* 89
 puente *sp.* 83
 puer *fr.* 149
 puercos(s) *sp.* 196, 163
 puerta *sp.* 90
 pues *sp.* 163
 pugno *it.* 241
 puí *r.* 80
 puir † *fr.* 149
 puits *fr.* 126, 150
 puřu *r.* 104
 pujar *sp.* 169
 púlberé *r.* 98
 pulce *it.* 108
 puleggio *it.* 206
 pulga *sp.* 108
 pulgar *sp.* 103
 pulienta *sp.* 41
 púlpá *r.* 136, 169
 pumn *r.* 241
 puñar *it., sp.* 241
 púnge *r.* 229
 pungere *it.* 229
 pun'ř *r.* 80
 puño *sp.* 241
 púnte *r.* 83
 punto *it., sp.* 95, 232
 puntura *it., sp.* 232
 purare *it.* 112
 purcaio *it.* 136
 pureár *r.* 136
 părcăreață *r.* 192
 pureá *r.* 215
 pureél *r.* 44, 195
 purer † *fr.* 112
 púrice *r.* 108
 puríntu, -á *ar.* 41
 puróřu *r.* 92
 purtá *r.* 28, 153, 207
 púscá *ar.* 91, 227

- puşcl'e *ar.* 237
 puşcl'eáre *ar.* 237
 puşteá *r.* 215
 puţ *r.* 126, 150
 puteá *r.* 148
 puţi *r.* 149
 pútină *r.* 115
 putire *it.* 149
 puy *fr.* 87

 quaderno *it.* 198
 quadrare *it.* 198
 quadro *it.* 225
 quaer † *fr.* 198
 quale *it.* 198
 quand *fr.* 104, 198
 quando *it.* 104, 198
 quant *fr.* 198
 quanto *it.* 198
 quaresima *it.* 198, 225
 quarre † *fr.* 225
 quatre *fr.* 104, 198
 quattro *it.* 104, 198
 que *fr., sp.* 198
 quebradura *sp.* 239
 quebrar *sp.* 239
 quedo *sp.* 198
 quel *fr.* 198
 quenouille *fr.* 96
 querer *sp.* 47, 198
 quérir *fr.* 47
 querre † *fr.* 47, 198
 quesera *sp.* 160, 174
 queso *sp.* 25, 160
 queue *fr.* 118
 queux *fr.* 91
 quiero *sp.* 47
 quinze *sp.* 198
 quindici *it.* 198
 quinze *fr.* 198
 quoi *fr.* 198

 ra *r.* 47
 rábano *sp.* 139
 rabbia *it.* 27, 132
 rabia *sp.* 27, 132
 rabo *sp.* 138, 143

 racine *fr.* 78, 152
 răclúne *ar.* 92
 rădăcină *r.* 78, 117, 152
 ráde *r.* 172
 radere *it.* 172
 rado *it., sp.* 173
 raer *sp.* 172
 rafano *it.* 139
 rage *r.* 25
 rage *fr.* 27, 132
 raggiare *it.* 150
 raggio *it.* 150
 ragione *it.* 33, 151
 rai *fr.* 150
 raier † *fr.* 150
 raim † *fr.* 185
 rain *fr.* 21
 raire *fr.* 25
 raison *fr.* 33, 151
 rămănere *r.* 63
 rame *it.* 21, 69
 rămî'n(eá) *r.* 63
 rámo *it., sp.* 21, 185
 rámură *r.* 21
 rancor † *sp.* 194
 rancore *it.* 194
 rancour † *fr.* 194
 ranocchia *it.* 96
 rapa *it.* 138, 143
 răpásá *r.* 158
 răpăus *r.* 63
 rar *r.* 173
 răspúnde *r.* 70
 răşină *r.* 159
 rastello *it.* 37, 213
 rastillo *sp.* 37, 213
 râteau *fr.* 37, 213
 rătúnd *r.* 99
 răū *r.* 47, 112
 ravene † *fr.* 139
 rayar *sp.* 150
 rayo *sp.* 150
 ráză *r.* 150
 razón *sp.* 33, 151
 reá *r.* 126, 215
 reále *r.* 207
 réce *r.* 45, 172

 recente *it.* 172
 recién *sp.* 172
 redondo *sp.* 99
 refrai † *fr.* 192
 rehusar *sp.* 139
 rein *fr.* 50
 remaindre † *fr.* 63
 remanir † *sp.* 63
 remeggio *it.* 192
 remour † *fr.* 180
 renaió *it.* 174
 rene *it., sp.* 50
 reont † 99
 répondre *fr.* 70
 rer † *fr.* 173
 rere † *fr.* 172
 resina *sp.* 159
 responder *sp.* 70
 reu † *r.* 47
 reuser † *fr.* 139
 reve † *fr.* 138, 143
 rêver *fr.* 207
 ria *it.* 126
 riba *sp.* 76, 138
 ribera *sp.* 25
 riccio *it.* 69
 rien *fr.* 42, 185
 ri(f) † *fr.* 134, 172
 rigo † *it.* 134
 ri'fe *r.* 31, 182
 rimanere *it.* 63
 ríncoáre *r.* 194
 rio † *it.,* 38, 126
 rio *it., sp.* 134, 172
 ri'nă *r.* 50
 ripa *it.* 76, 138
 ri'pă *r.* 76, 138
 ris *fr.* 172
 rîs *r.* 172
 riso *it., sp.* 172
 rispondere *it.* 70
 ritondo *it.* 99
 riū *r.* 76, 112, 134, 172
 rive *fr.* 76, 138
 rivièrre *fr.* 25
 roată *r.* 148
 robbio † 96, 132

- roco *it.* 120
 roer † *fr.* 102
 rodar *sp.* 102
 rodilla *sp.* 215
 rogar *sp.* 172, 189,
 rogo *it.* 130, 134
 roib *r.* 96, 132
 roisent † *fr.* 172
 roisne † *fr.* 95
 romano *it.* 100
 romper *sp.* 93, 183
 rompere *it.* 93, 183
 rompre *fr.* 93, 183
 roncar *sp.* 100
 roucare † *it.* 100
 ronchier † *fr.* 100
 rond *fr.* 99
 roş *r.* 96, 160
 roşę *it.* 160
 roso † *sp.* 172
 rosso *it.* 172
 rotare *it.* 102
 rotella *it.* 215
 rotura *sp.* 153, 223
 roture *fr.* 153, 223
 rottura *it.* 153, 223
 rou † *fr.* 120
 róuă *r.* 173, 207
 roue *fr.* 148
 rouelle *fr.* 215
 rouer *fr.* 102
 rouge *fr.* 96, 132
 route *fr.* 172, 223
 roux *fr.* 172
 rovaion † *fr.* 151, 186
 rover † *fr.* 172, 186, 189
 royo *sp.* 132
 rubio *sp.* 96
 ruciúne *ar.* 92
 rue *fr.* 107
 rueda *sp.* 148
 rug *r.* 130, 134
 rugá *r.* 172, 189
 ruęa *it.* 107
 rugăciúne *r.* 151
 rugumá *r.* 13
 rugumare *it.* 13
 rumegá *r.* 112, 180
 rumegar *it.* 112, 180
 rumer † *fr.* 112
 rumănesc *r.* 32
 rumiar *sp.* 112, 180
 rumí'n *r.* 32, 100
 rumínesc *r.* 32
 rumor *sp.* 180
 rumore *it.* 180
 rúmpe *r.* 93, 183
 rungier † *fr.* 112, 180
 rúptă *r.* 172, 223
 ruptură *r.* 153, 223
 rus *ar.* 172
 ruser *fr.* 139
 ruşine *r.* 92, 160
 ruşunát *ar.* 92
 sábado *sp.* 22, 183
 sabato *it.* 22, 183
 sac *r., fr.* 219
 săcă *r.* 66
 săcărá *r.* 63
 sacco *it.* 219
 sachar *sp.* 37, 234
 sache *fr.* 140
 sací *r.* 80
 saco *sp.* 219
 şád *r.* 47
 şádă *r.* 47
 saeta *sp.* 191, 211
 saete † *fr.* 191, 211
 saetta *it.* 186, 191, 211
 săgeată *r.* 186, 191, 211
 saggio *it.* 192, 231
 saigner *fr.* 200
 saigneux *fr.* 200
 sain, -e *fr.* 18, 185
 sainte *fr.* 232
 saison *fr.* 33
 sal *sp.* 28, 157, 170
 sălbatic *r.* 65
 sale *it.* 28, 157, 170
 salma *it., sp.* 119
 salmuera *sp.* 105
 săltá *r.* 32
 saltar *sp.* 32
 saltare *it.* 32
 salto *it.* 24
 salvage † *fr.* 65
 salvaje *sp.* 65
 samedi *fr.* 22, 183
 sămí'nță *r.* 41
 sămn *r.* 67
 sămná *r.* 67
 sana *it., sp.* 18
 sănătate *r.* 69
 sang *fr.* 20
 sangle *fr.* 52, 238
 sangle † *fr.* 52
 sangler *fr.* 157
 sangrar *sp.* 200
 sangre *sp.* 20
 sangue *it.* 20
 sanguinare *it.* 200
 sanguinoso *it.* 200
 sanidad *sp.* 69
 sanită *it.* 69
 sano *it., sp.* 185
 santa *it., sp.* 232
 santé *fr.* 69
 sănún'e *r.* 166
 saoul † *fr.* 34, 213
 sapone *it.* 157
 sappia *it.* 140
 săptămí'nă *r.* 63
 săpún *r.* 157
 sáră *r.* 60
 sárbád *r.* 133
 sarchiare *it.* 37, 234
 sărecl'éare *ar.* 37, 234
 sareler *fr.* 37, 234
 sáre *r.* 28, 71, 157, 170
 sárín'e *ar.* 166
 Sărínă *ar.* 166
 sas *fr.* 192
 satollo *it.* 34, 213
 sătúl *r.* 34, 213
 săú *r.* 60
 săuo *ar.* 130
 saugo *it.* 130
 saum *prov.* 228
 sauneyar *fr.* 158
 saut *fr.* 24

sauter *fr.* 32
 sauto † *sp.* 24
 sauvage *fr.* 65
 savon *fr.* 157
 sazón *sp.* 33
 scabbia *it.* 132, 227
 scădea *r.* 148
 scadere *it.* 148
 scala *it.* 227
 scaldă *r.* 69
 scalmo *it.* 227
 scămă *r.* 21
 scambiare *it.* 183
 scamn(u) *ar.*, *r.* 23,
 161, 228
 scanno *it.* 23, 161, 228
 scăpă *r.* 209
 scappare *it.* 209
 scără *r.* 215, 227
 scărchire *ar.* 69, 142
 scărmană *r.* 63
 scăun *r.* 23, 228
 scemo *it.* 53, 157
 scemo *it.* 157
 schemă *r.* 237
 schimb *r.* 22
 schimbă *r.* 132, 183
 șchiop *r.* 209
 șchiopă *r.* 237
 scialare † *it.* 231
 scialbare *it.* 231
 sciacquare *it.* 231
 sciame *it.* 231
 scier *fr.* 66, 189
 scimmia *it.* 159, 182
 scifmb *r.* 126
 scoăre *r.* 227
 scoărță *r.* 126
 școpa *it.* 143
 scorciare *it.* 150
 scorrere *it.* 216
 scorto *it.* 98
 scorza *it.* 126
 scrigno *it.* 182
 Σχιπτα *ar.* 76
 scriptu *ar.* 76, 223
 scritto *it.* 76, 223

scroăfă *r.* 139
 scrofa *it.* 139
 scuffia *it.* 95, 141
 scurge *r.* 216
 scurt *r.* 98, 227
 șea *r.* 44, 159, 215
 șeale *r.* 207
 seămăn *r.* 53
 șeapte *r.* 71, 223
 seără *r.* 60
 șeără *ar.* 159
 șearpe *r.* 142
 șease *r.* 45, 159
 șeăă *ar.* 215
 sebo *sp.* 130, 134, 157
 sec *r.*, *fr.* 61, 219
 secă *r.* 66, 189
 secă *r.* 70
 secar *sp.* 70
 secără *r.* 71
 seccare *it.* 70
 seccia *it.* 235
 secco *it.* 61, 219
 seceră *r.* 71
 séceră *r.* 71
 sécere *r.* 71, 72
 sèche *fr.* 56, 140, 157
 sécher *fr.* 70
 seco *sp.* 61, 219
 secolo *it.* 6
 sed *sp.* 148, 157
 șed *r.* 47
 sedano *it.* 166
 ședeă *r.* 68
 ședeă *r.* 131
 sedere *it.* 68
 sedmana † *sp.* 223
 seir † *fr.* 68
 seer † *fr.* 66, 189
 s(er) *sp.* 68
 segar *sp.* 66, 189
 segare *it.* 66, 189
 segnare *it.* 67, 241
 segno *it.* 58, 241
 sego *it.* 130, 134, 157
 seguro *sp.* 66, 189
 sei *it.* 45, 159

sei † *fr.* 148
 seigneur *fr.* 67
 seignier † *fr.* 67, 241
 seille *fr.* 235
 seim † *fr.* 53
 seime *fr.* 53
 sein *fr.* 50
 sein(g) † *fr.* 58
 seir † *fr.* 60
 seis *sp.* 45, 159
 sel *fr.* 28, 157, 170
 sella *it.* 44, 159, 215
 selle *fr.* 44, 159, 215
 selvatico *it.* 65
 semaine *fr.* 63
 semana *sp.* 63, 223
 semănă *r.* 228
 semble † *fr.* 53
 sembrador *sp.* 9
 sembrar *sp.* 228
 sème *fr.* 53
 sêmele † *it.* 53
 semence *fr.* 41
 semer *fr.* 228
 sémere † *r.* 53
 semenza *it.* 41
 seminare *it.* 228
 semino *it.* 53
 semn *r.* 58, 67, 241
 semná *r.* 67, 241
 sempre *it.*, † *fr.* 43
 semrador *sp.* 9
 seña *sp.* 58, 241
 señar *sp.* 67, 241
 sendos *sp.* 52
 senin *r.* 69
 seno *it.*, *sp.* 50
 señor *sp.* 67
 sentir *fr.*, *sp.* 64
 sentire *it.* 64
 seoir *fr.* 68
 sepa *sp.* 140, 157
 seppia *it.* 56, 140, 157
 sept *fr.* 71, 154, 223
 sera *it.* 60
 șerb *r.* 133, 159
 serbá *r.* 133

- serba *sp.* 83, 175
 serbare *it.* 133
 serdre † *fr.* 184
 serein *fr.* 69
 sereneț *it.* 69
 sereno *sp.* 69
 serf *fr.* 133, 159
 sergent *fr.* 132
 serin *r.* 5
 seror † *fr.*, † *sp.* 103
 serpent *fr.* 142
 serpe(nte) *it.* 142
 serra † *it.* 159
 servar † *sp.* 133
 servare † *it.* 133
 servo *it.* 133, 159
 ses † *fr.* 48, 159, 212
 șes *r.* 48, 159, 212
 sesso † *it.* 48, 159, 212
 set † *fr.* 71, 223
 sete *r.*, *it.* 148, 157
 sette *it.* 71, 223
 settimana *it.* 63
 seŭ *r.* 60, 130, 134, 157
 seu † *fr.* 130
 seuil *fr.* 87
 seul *fr.* 170
 seu(r) † *fr.* 130
 seür † *fr.* 66, 189
 seure † *fr.* 222
 seu(v) † *fr.* 134
 sevrer *fr.* 16
 sgáibă *r.* 13, 132, 227
 sgher *r.* 128
 sì *it.* 159, 196
 si *fr.*, *sp.* 196
 si *sp.* 159
 și *r.* 196, și *r.* 76
 siblar *sp.* 127
 sicuro *it.* 66, 189
 șie *r.* 159
 siècle *fr.* 6
 siei † *it.* 45
 s(i)embro *sp.* 53
 siempre *sp.* 43
 sierpe *sp.* 142
 sierra *sp.* 159
 siervo *sp.* 133, 159
 sieso *sp.* 48, 159, 212
 siete *sp.* 71, 223
 siffler *fr.* 127
 siglo *sp.* 6
 signe *fr.* 58, 67
 signer *fr.* 67
 signore *it.* 67
 silla *sp.* 44, 159, 215
 s'imbătă *r.* 22, 183
 sîmceá *r.* 100
 simință *ar.* 41
 simt *r.* 232
 simți *r.* 64
 s'îmtu *ar.* 232
 sin *ar.*, sin *r.* 50
 sin,-ă *r.* 18, 69, 185
 sîndzinăre *ar.* 200
 singe *fr.* 159, 182
 si'nge *r.* 20
 sîngenăre *r.* 5
 si'nger *r.* 180
 sîngerá *r.* 200
 sîngerós *r.* 200
 sîngur *r.* 52
 sîntu,-ă *r.*, *ar.* 232
 sîptămî'nă *ar.* 63
 sirima *it.* 116
 siu † *fr.* 130, 134
 six *fr.* 45, 159
 škamare *it.* 237
 so † *sp.* 134
 soáre *r.* 97, 166
 șoárece *r.* 157
 soárte *r.* 175
 sobre *sp.* 222
 sobrino *sp.* 73, 222
 soccio *it.* 192
 sóceru *r.* 239
 soeur *fr.* 89
 soffiare *it.* 221
 soglia *it.* 87
 soĝno *it.* 85
 soier † *fr.* 66
 soif *fr.* 148, 157
 soin *fr.* 182
 soir *fr.* 60
 soissante † *fr.* 231
 soixante *fr.* 231
 sol *sp.* 97, 166
 solaz † *fr.* 192
 soldo *it.* 86
 sole *it.* 97, 166
 sollar *sp.* 221
 solo *it.*, *sp.* 170
 solz † *fr.* 86
 som † *fr.* 93, 217
 soma *it.*, *sp.* 119, 240
 sombrer *fr.* 102
 somame *fr.* 119, 240
 somme *fr.* 85, 157, 184, 228
 sommo *it.* 93, 217
 somn *r.* 85, 157, 184, 228
 sono *sp.* 93, 217
 son *fr.* 82
 sonar *sp.* 100
 sonare *it.* 100
 sondar *sp.* 102
 sonder *fr.* 102
 songe *fr.* 85
 sonne *fr.* 82
 sonner *fr.* 100
 sonno *it.* 85, 157, 184, 228
 sopra *it.* 222
 sor † *it.*, † *fr.* 222
 sor † *sp.* 89
 sórá *r.* 89
 sorare *it.* 231
 sorb *r.* 175
 sorbe *fr.* 175
 sorbo *it.* 175
 sordo,-a *it.*, *sp.* 98, 153, 154
 sordre † *fr.* 155
 sorgere *it.* 155, 195
 sort *fr.* 175
 sorte *it.* 175
 sóru- *r.* 89, 103
 soț *r.* 192
 sota † *sp.* 24
 sotil † *fr.* 223

- soto *sp.* 24
 soto † *sp.* 223
 sottile *it.* 223
 sottó *it.* 223
 sou *fr.* 86
 souche *fr.* 219
 souffler *fr.* 221
 souî *fr.* 34
 sourd, - e *fr.* 98, 153, 154
 sourdre *fr.* 195
 sous *fr.* 223
 spăimă † *r.* 161, 163, 184
 spârge *r.* 161, 195
 spargere *it.* 161, 195
 spasimare *it.* 161, 184
 spes *ar.* 212
 spesso *it.* 212
 spic *r.* 75, 189
 spiga *it.* 189
 spigo *it.* 75, 189
 spin *r.* 161
 spino *it.* 161
 σποάιτε *ar.* 161
 spoglie *it.* 161
 spol'e *ar.* 161
 sposare *it.* 158
 spre *r.* 177
 sprinceană *r.* 14
 spümă *r.* 180
 spuma *it.* 180
 squama *it.* 21
 squarciare *it.* 150
 sta *r.* 226
 stabbio *it.* 161, 221
 staccio *it.* 192
 staggio *it.* 150
 stagione *it.* 151
 stagno *it.* 241
 stanco *it.* 196, 226
 stare *it.* 226
 stăul *r.* 161, 221
 stazzone *it.* 151
 steă *r.* 215, 226
 steale *r.* 215
 steăuă *ar.* 215
 stéle *r.* 207
 stella *it.* 215, 226
 șterc *r.* 226
 sterco *it.* 226
 ștérge *r.* 48, 195, 216
 ști *r.* 227
 sting, stîng *r.* 52
 stîng, 196, 226
 stînge *r.* 200
 stingere *it.* 200
 stinghér *r.* 157
 știu *r.* p. 10
 stoărce *r.* 199
 stoppa *it.* 115, 209
 storcere *it.* 199
 strămbăre *r.* 32
 strambo *it.* 22
 strecho *sp.* 57
 stre(n)tto *it.* 57
 strică *r.* 189
 stricare † *it.* 189
 strigare *it.* 189
 strîmb(u) *r.* 22, 32, 104
 strîmbăre *r.* 32
 strîmbî *r.* 80
 strimșu *ar.* 233
 strîmt *r.* 57
 strimtu *ar.* 57
 strînge *r.* 52
 stringere *it.* 52, 229
 stringu *ar.* 52
 strinsi *it.* 233
 stufare *it.* 139
 stup *r.* 115
 stúpă *r.* 115, 209
 stur † *r., ar.* 115,
 sù *it.* 151
 su(b) *r.* 134, 223
 subbia *it.* 221
 subt *r.* 223
 subțire *r.* 223
 suc *r.* 157
 súdzire *ar.* 130
 suegro *sp.* 239
 sueldo *sp.* 86
 suelo *sp.* 89
 sueno *sp.* 82
 sueño *sp.* 85, 157, 184, 228
 sueño *sp.* 85
 suer † *fr.* 89
 suerte *sp.* 175
 suevre † *fr.* 239
 suflă *r.* 221
 súfli *r.* 80
 súflu *r.* 104, 112
 süge *r.* 107
 suggere *it.* 107
 sughiț *r.* 108
 sughițare *r.* 108
 sugo *it.* 157
 suî *r.* 221
 șuier *r.* 75
 șuieră *r.* 127
 suif *fr.* 134, 157
 suim *r.* 221
 șuir *ar.* 75
 sũir *r.* 215, 221
 sũmă *ar.* 93, 217
 sună *r.* 100
 sũn(u) *r.* 112
 suocero *it.* 239
 suolo *it.* 89
 suono *it.* 82
 suora *it.* 103
 suoro † *it.* 89
 s(ù)pre † *r.* 177, 222
 supțire *r.* 223
 sũr *fr.* 66, 189
 sur *fr.* 222
 surd(u), -ă *r.* 98, 153, 154
 surin *ar.* 166
 surũ † *r.* 82, 180
 sus *r., fr.* 171
 su(so) *it.* 171
 suso *sp.* 151, 171
 supirare *r.* 8
 sutil *sp.* 223
 sverza *it.* 150
 tábano *sp.* 34, 127
 tăciune *r.* 77, 117, 151
 tafano *it.* 127
 tagliare *it.* 168

- tăia *r.* 168
 taie *fr.* 60, 202
 tailler *fr.* 168
 tajar *sp.* 168
 tal *sp.* 147
 tale *it.* 147
 talpa *it.* 24, 169
 tamagno *it.* 241
 tamaño *sp.* 241
 tami'ie *r.* 117
 tan *sp.* 185
 tant *fr.* 20
 tanto *it., sp.* 20
 taon *fr.* 34, 127
 țără *r.* p. 9; 48, 149
 tardif *fr.* 147
 tardío *sp.* 147
 tardivo *it.* 147
 tare *r.* 147
 țarm *r.* 149
 țărț *r.* 48
 țăș *r.* 47
 țase *ar.* 47
 țast *r.* 48
 tăt, -ă *r.* 98
 tăún *r.* 34, 127
 taupe *fr.* 24, 169
 táur *r.* 121
 tavanu *it.* 34
 teacă *r.* 56, 202
 teáră *r.* p. 9; 60, 147, 166
 țeástă *r.* 48, 226
 țeățire *ar.* 59, 190
 techo *sp.* 57
 tega *it.* 56, 202
 teie † *fr.* 56
 teile † *fr.* 60
 teille *fr.* 168
 teit † *fr.* 57
 teiū *r.* 168
 tel *fr.* 147
 tela *it. sp.,* 60, 147, 166
 temblar *sp.* 135, 225
 téme *r., it., sp.,* 53
 téme *r.* 147
 temer *sp.* 147
 temere *it.* 147
 temoáre † *r.* 63, 180
 témoin *fr.* 117
 temour † *fr.* 63, 180
 temps *fr.* 54
 tempia *it.* 54
 temple † *fr.* 54
 tempo *it.* 43, 104
 temps *fr.* 43, 104
 tenda *it.* 183
 tendre *fr.* 39, 42
 tenero *it.* 39
 tens † *fr.* 43
 tentar *sp.* 64
 tentare *it.* 64
 tenter *fr.* 64
 tepido *it.* 39
 țérel'iu *ar.* 234
 termine *it.* 149
 terra *it.* 48, 149
 terre *fr.* 44, 48, 149
 tertre † *fr.* 14
 terzo *it.* 48, 150
 tes, teásă *ar.* 183
 țes *r.* 47
 testa *sp.* 226
 teste † *fr.* 226
 tête *fr.* 48
 tetto *it.* 57
 ti † *fr., sp.* 49, 130, 149
 ție *r.* 49, 130, 149
 tienda *sp.* 183
 tiemblo *sp.* 42
 tiempo *sp.* 43, 104
 tiene *it., sp.* 39
 tient *fr.* 39
 tiepido *it.* 39
 tierno *sp.* 39
 tierra *sp.* 48, 149
 tiers *fr.* 48, 150
 tiesto *sp.* 226
 tifaigue † *fr.* 117
 tiglio *it.* 60, 168
 tigname † *it.* 117
 ții'ie *r.* 149
 til † *fr.* 168
 timo *it.* 116
 timoine † *fr.* 117
 timonie † *fr.* 117
 timore *it.* 63, 180
 timp, timp *r.* 43, 104
 tîmplă *r.* 54
 timtu, -ă *ar.* 183
 țimtu, -ă *ar.* 232
 tinăr, tî'năr *r.* 39, 69
 tind *r.* 64
 tindă *r.* 183
 tindéche *r.* 64
 ține *r.* 39
 tinir *ar.* 39
 tirrent *fr.* 16
 țir *ar.* 176, 222
 țirziū *r.* 147
 tison *fr.* 77, 151
 τσποάλλε *ar.* 161
 tive † *sp.* 49
 tizón *sp.* 77, 151
 tizzone *it.* 77, 151
 toámă *r.* 228
 toápsec *ar., † r.* 231
 toárce *r.* 155
 todo *sp.* 98
 togliere *it.* 155
 toie † *fr.* 56, 60
 toile *fr.* 60, 147, 166
 toison *fr.* 101
 toit *fr.* 57
 toldre † *fr.* 155
 toller *sp.* 155
 tomba *it.* 115
 tombe *fr.* 115
 tondere *it.* 83
 tondre *fr.* 83
 tonidro † *sp.* p. 10; 100
 tonítu *it.* 100
 tonnerre *fr.* p. 10; 100
 tonno *it.* 115
 topo *sp.* 24, 169
 tor † *fr.* 121
 torcer *sp.* 155
 torcere *it.* 155
 torna *it.* 147
 Tormor *sp.* 11
 torn † *fr.* 185
 tornar *sp.* 103

tornare *it.* 103
 torno *it., sp.* 185
 tór(n) *r.* 112
 toro *it., sp.* 121
 toropálă *r.* 2
 torre *it., sp.* 115
 tors † *fr.* 163
 torso *it.* 115
 tort *r.* 147
 torta *it., sp.* 91
 torto *it.* 147
 tortolilla *sp.* 215
 tortorella *it.* 215
 tortre † *fr.* 155
 tos *sp.* 147
 tosse *it.* 147
 tossico *it.* 231
 tot, -oátă *r.* 98, 211
 tou † *fr.* 134
 tour *fr.* 115, 185
 tourbe *fr.* 115
 tourner *fr.* 103
 tourte *fr.* 91
 tourterelle *fr.* 215
 tout *fr.* 98, 211
 toux *fr.* 147
 tra- † *it.* 225
 trabe *sp.* 134
 tracciare *it.* 230
 tracer *fr.* 230
 traer *sp.* 25, 203
 trag *r.* 191
 trăgână *r.* 191
 tráge *r.* 25, 203
 trágeni *r.* 191
 tragetto *it.* 206
 tragittare *it.* 206
 traime † *fr.* 21, 225
 traîner † *fr.* 191
 traire *fr.* 25, 203
 trais † *fr.* 231
 trait † *fr.* 230
 trait *fr.* 26
 traier *fr.* 28, 230
 traitier † *fr.* 28
 trajinar *pr.* 191
 trámă *r.* 225

trama *it., sp.* 225
 trame *fr.* 21
 tramer *fr.* 21
 tramettere † *it.* 156
 trámură *ar.* 42
 trapo *sp.* 209
 trápşu *ar.* 231
 tráptu, -ă *ar.* 230
 trarre *it.* 25, 203
 tras, -ă *r.* 230
 tras *sp.* 225
 trattare *it.* 230
 tratto *it.* 26
 trave *it.* 134
 trazar *sp.* 230
 tre *it.* 60, 163, 225
 treámbur *ar.* 42
 treáptă *r.* 34, 205, 206,
 treáşte *ar.* 42
 trébol *sp.* 139
 tréce *r.* 34
 trechar *sp.* 230
 trecho *sp.* 26, 230
 tre(f) † *fr.* 134
 trefueil † *fr.* 139
 trei *r.* 60, 163, 225
 treis † *fr.* 60
 tremble *fr.* 42
 trembler *fr.* 135, 225
 trémbur *r.* 135
 tremmer *sp.* 11
 tremolare *it.* 135, 225
 tromolo *it.* 42
 Tremor *sp.* 11
 trémur *r.* 42
 tremurá *r.* 135, 225
 tres † *fr.*, très *fr.* 225
 tres *sp.* 60, 163, 225
 tresque † *fr.* 225
 trifoglio *it.* 139
 trifoire † *fr.* 139
 trifóiu *r.* 139
 triméte *r.* 156
 trí(ş) *ar.* 225
 trois *fr.* 60, 163, 225
 troncho *sp.* 238
 tros † *fr.* 115

trunchiú *r.* 238
 tuerto *sp.* 147
 tuisun † *fr.* 101
 tumba *sp.* 115
 túmbă *ar.* 115
 túnde *r.* 83
 tundir *sp.* 83
 túnet *r.* p. 10; 100
 turbá *r.* 133
 turbar *sp.* 133
 túrmă *r.* 147
 turná *r.* 103
 túrtă *r.* 91
 turtureá *r.* 215
 túse *r.* 147
 tut, -ă *ar.* 98
 tutto *it.* 98, 211

úă *r.* 215
 uccello *it.* 123
 ucciso *it.* 158
 udire *it.* 124, 149
 údzire *ar.* 130
 uel † *fr.* 89
 neil † *fr.* 88
 ues † *fr.* 138, 163
 uette *fr.* 2
 nggioso *it.* 151
 ugná *it.* 238
 ugola *il.* 131
 uguale *it.* 199
 út *r.* 221
 uit † *fr.* 88
 uítá *r.* 148, 221
 uítă'm *r.* 221
 ul'it † *r.*, *mgl.* 221, 222
 ulm *r.* 169, 184
 ulmét *r.* 148
 ultáre † *r.* 221
 uklátu † *r.* 221
 umblá *r.* 183, 221
 úmblu *r.* 22, 54
 uminátate *ar.* 69
 úmplu *r.* 54
 úmtu *ar.* 232
 un *fr.* 106
 ún, -ă *r.* 106

- una *it.*, *sp.* 106
 uña *sp.* 238
 unchiū *r.* 31, 119, 238
 uncir *sp.* 229
 unde *r.* 71
 undici *it.* 152
 une *fr.* 106
 únge *r.* 95, 200
 ungere *it.* 95, 200
 únghe *r.* 238
 unghia *it.* 238
 un'idă *ar.* 2
 uñir *sp.* 229
 uno *it.*, *sp.* 106
 unt *r.* 232
 unto *it.*, *sp.* 232
 untulémnu *ar.* 232
 untura *sp.* 232
 untură *r.* 232
 uomini *it.* 63
 uomo *it.* 84, 185
 uopo *it.* 138, 163
 uovo *it.* 89, 134
 urăciúne *r.* 92
 ură'sc *r.* 216
 urască *r.* 60
 urciór *r.* 193
 urdinăre *ar.* 98
 úrdine *ar.* 98
 urdzătúrá *ar.* 93
 urdzi'că *ar.* 149
 uréche *r.* 125, 235
 uréiche *r.* 9
 uri' *r.* 76, 202, 216
 urlăre *r.*, *it.* 8
 úrs, -ă *r.* 98, 162, 163,
 175
 urși *r.* 159
 urzică *r.* 149
 uscă *r.* 189
 uscio *it.* 3, 91, 226
 uscire *it.* 3, 231
 úše *r.* 91, 226
 usignuolo *it.* 7
 uşór *r.* 226
 uştá *r.* 227
 ustură *ar.* 93
 usura *it.*, *sp.* 112
 usure *fr.* 112
 útri *ar.* 177
 uva *it.*, *sp.* 131
 uvrir † *fr.* 31
 uzo † *sp.* 226
 vă *r.* 104
 vacă *r.* 219
 vaca *sp.* 219
 vacca *it.* 219
 vache *fr.* 219
 vad *r.* 129
 vado *sp.* 129, 148
 vă'duvă *r.* 207
 vagamondo *it.* 11
 vago *it.*, *sp.* 196
 va(1) *ar.* 12
 vai † *fr.* 196
 vaiare *it.* 174
 vain *fr.* 18
 váit *r.* 221
 văitá, văitá'm *r.* 221
 vaiuolo *it.* 174
 val *fr.* 129, 213
 vále *r.* 129, 213
 valle *it.*, *sp.* 129, 213
 vals † *fr.* 213
 vânăre *r.* 63
 vano *it.*, *sp.* 18
 văr *r.* 60
 vără *r.* 60
 varbasco *sp.* 65
 vârgă *r.* 61, 129, 194
 vârs *r.* 38
 vârsá *r.* 175
 vătúľu *r.* 63
 vaux *fr.* 213
 veau *fr.* 68, 149, 213
 vecchio *it.* 46, 235
 vechiū *r.* 46, 235
 vecin, -ă *r.* 73, 77, 191
 vicino *sp.* 73, 77, 191
 vécl'iu *ar.* 46
 vedeá *r.* 68, 148
 vedeá *r.* 215
 vedere *it.* 68, 148
 vedova *it.* 207
 † vedro *sp.* 225
 veduū, -ă *ar.* 207
 ve(d)ve † *fr.* 207
 veeau † *fr.* 68
 veeir † *fr.* 68
 veel † *fr.* 68, 149, 213
 veer † *sp.* 68
 vegghiare † *it.* 67, 186,
 236
 veghiá *r.* 67, 186, 236
 veiller *fr.* 67, 236
 veine *fr.* 50, 180
 veinte *sp.* 72, 186
 veir † *fr.* 60
 vejiga *sp.* 127, 212
 velar *sp.* 67, 236
 veleno *it.* 63
 vena *it.*, *sp.* 50, 180
 vendange *fr.* 182
 vendemmia *it.* 182
 vender *sp.* 52, 152
 vendere *it.* 52, 152
 vendicare *it.* 64, 152
 vendimia *sp.* 182
 vendre *fr.* 52, 152
 vener *fr.* 63
 venerdì *it.* 39
 vendredi *fr.* 39
 vendresdi † *fr.* 163
 vengar *sp.* 64, 152
 venger *fr.* 64, 152
 veni *r.* 76
 venim † *fr.* 63
 venin *r.* 63
 venir *fr.*, *sp.* 76
 venire *it.* 76
 vent *fr.* 41
 venti *it.* 72, 186
 vento *it.* 41
 ventre *it.*, *fr.* 152
 veoir † *fr.* 68
 ver *ar.* 60
 ver *fr.* 184
 ver † *fr.* 216
 ver *sp.* 68, 148
 verbasco *sp.* 65

- vé*rde *r., it., sp.* 61
verga *it., sp.* 61, 129, 194
verge *fr.* 61, 129, 194
vergeá *r.* 195
vergella *it.* 195
vergelle † *fr.* 195
verger *fr.* 150
vergogna *it.* 151
vergogne *fr.* 151
verin † *fr.* 184
v'érme *r.* 128
verms † *fr.* 184
verre *fr.* 225
verro *it.* 216
vers *fr.* 175
versare *it.* 175
verser *fr.* 175
ver(so) *it.* 175
vérsu *ar.* 38
vert *fr.* 61
vertù *it.* 70, 108
vertu *fr.* 70, 108
vescica *it.* 127, 212
vešmí'nt *r.* 16
vespa *it.* 129
vessie *fr.* 127, 212
vestimento *it.* 16
veţél *r.* 68
vetrano *it.* 16, 127, 129
vetro *it.* 225
vetta *it.* 211
vette † *fr.* 211
veuve *fr.* 207
vezino † *sp.* 191
vezo † *sp.* 49, 150
vezzo *it.* 49, 150
via *it., sp.* 126
viaz † *fr.* 192
vicino, -a *it.* 73, 77, 191
vida *sp.* 76, 148
vide † *fr.* 148
vie *r.* 182
vie † *r.* 131
vie *fr.* 76, 148
vieil *fr.* 46, 235
viejo *sp.* 46, 235
viene *it., sp.* 39
viént † *fr.* 39
viento *sp.* 41
vientre *sp.* 152
vîér *r.* 216
viernes *sp.* 39, 163
viers *r.* 38
viéspe *r.* 129
vieso † *sp.* 175
vif *fr.* 76
vigl'éare *ar.* 236
vigna *it.* 182
vigne *fr.* 182
vignuel † *fr.* 182
viî *r.* 181
vîmtu *ar.* 41
vin r., fr. 73, 104, 129, 180
v'in *ar.* 39
viná *ar.* 50
vi'nă *r.* 50, 180
viná *r.* 63
viña *sp.* 182
vinaccia *it.* 192
vináre *r.* 63
vinasse *fr.* 192
vi'năt *r.* 39
vináţ *r.* 192
vinaza *sp.* 192
vînd *r.* 52
vinde *r.* 52, 152
vindecá *r.* 64, 152
vîndrent † *fr.* 155
vîndu *ar.* 52
vine *r.* 39
vîneri *r.* 39
vînet *r.* 39
vi'n(éz) *r.* 50, 63
vingt *fr.* 72, 186
v'in'î *ar.* 181
vin'iri *ar.* 39
vînit *ar.* 39
vino *it., sp.* 73, 104, 129, 180
vînt *r.* 41
vîntre *r.* 152
vîntu *ar.* 41
vioară *r.* 129
virtúte *r.* 70, 108
viruela *sp.* 174
v'is *r.* 128
vita *it.* 76, 148
vitá *r.* 76, 148
viţél *r.* 68, 149, 213
vitello *it.* 68, 149, 213
vítreg *r.* 196
viû *r.* 76, 112
viúda *sp.* 207
viúl *r.* 11
vivere *it.* 131
vivir *sp.* 131
vivo *it., sp.* 76
vivre *fr.* 131
voce *r., it.* 95, 127, 129, 191
voi *r., voi* *it.* 129
voie *fr.* 126
voir *fr.* 68, 148
voisin, -e *fr.* 73, 77, 191
voix *fr.* 95, 127, 129, 191
voldret † *fr.* 155
volere *it.* 103
volgere *it.* 133
volpe *it.* 129
volver *sp.* 86
volvere *it.* 86
vont *fr.* 119
vos *sp.* 129
vóştri *r.* 80
vóştri *ar.* 80
votare *it.* 102
voudre † *fr.* 86
vouer *fr.* 102
vouloir *fr.* 103
vous *fr.* 129
voutre † *fr.* 94, 129, 169
voz *sp.* 95, 127, 129, 191
vrea(re) *r.* 89, 103
vúlpe *r.* 129
volpeja *sp.* 235
vulpó(n')iû, -oá(n')ie *r.* 92
vúltur(e) *r.* 94, 129, 169

y *fr.* 134
 yacer *sp.* 205
 yegua *sp.* 199
 yelo *sp.* 190
 yema *sp.* 217
 yemdo † *sp.* 190
 yerba *sp.* 48
 yerno *sp.* 190
 yeso *sp.* 116, 224

yo *sp.* 126
 yuso † *sp.* 151
 zac *r.* 205
 zăceá *r.* 205
 Zăű, zăű *r.* 47, 149
 zéce *r.* 45, 149
 zecí *r.* 45
 Zeű, zeű *r.* 47, 126
 zi *r.* 126

zic *r.* 76
 zice *r.* 75, 149
 zile *r.* 126
 ziiă *r.* 126
 ziiă *r.* 149
 zocco *it.* 157, 219
 zoco *sp.* 157, 219
 zueco *sp.* 157, 219
 zufolare *it.* 127

A L B A N E S

srg'ent 186
 kallónj 166
 k'eps 186

k'ertoń 186
 k'int 186
 tră'mbem 42

tră'mbur 42
 tremp 42

ABREVIĂȚIUNI

- alb = albanes
- An = Joseph Anglade, *Grammaire élémentaire de l'ancien français*³; Paris, 1926.
- ar = aromîn (= macedoromîn)
- B = Édouard Bourciez, *Précis historique de phonétique française*⁸; Paris, 1937.
- Bl = Oscar Bloch, *Dictionnaire étymologique de la langue française*, avec la collaboration de W. von Wartburg, 1932.
- BL = Édouard Bourciez, *Éléments de linguistique romane*³; Paris, 1930.
- Br = Ferdinand Brunot, *Histoire de la langue française — des origines à 1900*, tome I³; Paris, 1924.
- BS = Michel Bréal, *Essai de sémantique*⁷, 1924.
- BSF = *Buletinul Societății filologice*; București, I (1905) - II (1906).
- CAR = Th. Capidan, *Aromînii -- Dialectul aromîn*; București, 1932.
- cat = catalan
- CDDE = I.-A. Candrea și Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbei romîne — elementele latine —*; București, 1907-1914 (A - PUTEA).
- Cl = L. Clédet, *Manuel de phonétique et de morphologie historique du français*²; Paris, 1931.
- d = dialectal
- DA = Academia romînă: *Dicționarul limbei romîne*; București, 1913....
- DD = Albert Dauzat, *Dictionnaire étymologique de la langue française*; Paris, 1938.
- Dens = Ovide Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*; Bucarest, I (1901), II (1914-1938).
- DG = Ad. Hatzfeld, Ar. Darmesteter, An. Thomas, *Dictionnaire général de la langue française*; Paris — pentru a cărui întregă introducere de 300 pagini («oeuvre personnelle de Darmesteter», ThN, 14), cf. Arsène Darmesteter, *Cours de grammaire historique de la langue française*, Paris, 1925-1927, patru volume publicate «par les soins de M. Léopold Sudre».

- DH = Albert Dauzat, *Histoire de la langue française*; Paris, 1930.
- Diehl = Dr. Ernst Diehl, *Vulgärlateinische Inschriften*; Bonn, 1910.
- D'Ov = F. D'Ovidio e W. Meyer-Lübke, *Grammatica storica della lingua e dei dialetti italiani*³; Milano, 1932.
- dr = dacoromîn.
- DR = *Dacoromania*, buletinul «Museului limbei romîne»; Cluj; I(1921) - X (1941).
- EMD = A. Ernout et A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, histoire des mots; Paris, 1939.
- entr = entravé
- fr }
Fr } = frances
- FVoc = Pierre Fouché, *Vocalisme latin et préroman*, în *Revue des langues romanes*, LXIII (1926).
- G = Ernst Gamillscheg, *Etymologisches Wörterbuch der französischen Sprache*; Heidelberg, 1928.
- GF = P. E. Guarnerio, *Fonologia romanza*; Milano, 1918.
- GM = Egidio Gora, *Morfologia italiana*; Milano, 1895.
- God = Frédéric Godefroy, *Dictionnaire de l'ancienne langue française et de tous ses dialectes du IXe au XVe siècle*.
- gr = grecesc
- Gr = C. H. Grandgent, *Introduzione allo studio del latino volgare* (traduzione dall' inglese di N. Maccarrone, con prefazione di E. G. Parodi); Milano, 1914.
- GrS = *Grai și suflet*, revista «Institutului de filologie și folklor», publicată de Ovid Densusianu; București, I (1923) - VII (1937).
- it }
It } = italian
- l = latin
- log = logudores
- MEp = O. Marucchi, *Epigrafia christiana*; Milano, 1910.
- mgl = meglenoromîn
- Mil = Georges Millardet, *Linguistique et dialectologie romanes*, 1923.
- MIIn = F. George Mohl, *Introduction à la chronologie du latin vulgaire*; Paris, 1899.
- ML = W. Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes* (trad.), I (1890).
- Nyr = Kr. Nyrop, *Grammaire historique de la langue française*, I (1899).

- PG = R. Menendez Pidal, *Manual de gramática histórica española*^b; Madrid, 1934.
- prov = provensal
- r }
R } = romîn
- REp = Serafino Ricci, *Epigrafia latina*; Milano, 1898.
- REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*³; Heidelberg, 1935.
- RLR = *Revue des langues romanes*.
- Rol = *La Chanson de Roland* (ediția Giulio Bertoni; Firenze, 1935 — consultată paralel cu ediția a 39-a a lui Joseph Bédier din 1924, prevăzută cu un glosar complet, apărut în volumul de comentarii).
- s = substantiv.
- Sch = Dr. Eduard Schwan, *Grammatik des Altfranzösischen*. — Sechste Auflage. Neu bearbeitet von dr. Dietrich Behrens; Leipzig, 1903.
- sic = sicilian.
- Sl = Dr. Friedrich Sloty, *Vulgärlateinisches Übungsbuch*; Bonn, 1918.
- sp }
Sp } = spaniol
- ThN = Antoine Thomas, *Nouveaux essais de philologie française*; Paris, 1905.
- TL = Tobler-Lommatzsch, *Altfranzösischen Wörterbuch*; Berlin, 1925-1940-...
- v = vezi
- vb = verb
- VLI. = Reale Academia d'Italia: *Vocabolario della lingua italiana*; Milano, I (1941): A-C — Pentru italiană, am recurs des la Nicola Zingarelli, *Vocabolario della lingua italiana*.
- W = Walther v. Wartburg, *Französisches etymologisches Wörterbuch*, 1928.
- ⊙ = sunet(e) dispărut(e).
- ~ = sunet dispărut nasalizînd vocala precedentă.
- ‡, † = sunet sau cuvînt vechiu.

C U P R I N S U L

	Pag.
Lămuriri	3
Precisări introductive	8
«Accidente» fonetice	11
V O C A L I S M U L	17
A <i>accentuat</i>	17
A <i>neaccentuat</i>	24
Ě (<i>și</i> AE) <i>deschis accentuat</i>	27
E <i>închis și I deschis accentuați</i>	33
E (Ě, Ę, Ī) <i>neaccentuat</i>	39
I <i>închis accentuat</i>	43
I <i>închis neaccentuat</i>	45
O <i>deschis accentuat</i>	46
O <i>închis și U deschis accentuați</i>	50
O (Ō, Ő, U) <i>neaccentuat</i>	54
U <i>închis accentuat</i>	57
U <i>închis neaccentuat</i>	59
U <i>deschis accentuat și neaccentuat</i>	60
Y <i>accentuat</i>	60
Y <i>neaccentuat</i>	62
AU <i>accentuat</i>	63
AU <i>neaccentuat</i>	64
<i>Vocale în hiat</i>	66
C O N S O N A N T I S M U L	68
B, V	68
P, F (PH)	74
T, D	76
S, Z	83
L	87
R	92
M, N	94
C (CH), G	100
Qu	108
Gu	109
H	110
J	111
U	112

	<u>Pag.</u>
<i>Consoane duble</i>	113
PP	114
FF	114
TT	114
SS	115
LL	115
RR	119
MM	119
NN	120
CC	120
<i>Grupuri de consoane</i>	121
PL, BL, FL	121
PR, BR, FR	123
PT, BT	124
PS, BS	125
TR, DR	125
ST	126
SC	127
MN	128
NG	128
CT	129
CS (x)	130
NCT	131
NCS	131
CL (și TL)	132
GL	133
SCL (STL), SGL	133
NCL, NGL	134
CR, GR	134
GM	135
GN	135
(Incheiere)	136
Indice	139
<i>Latin</i>	139
<i>Grec</i>	153
<i>Romanic</i>	154
<i>Albanes</i>	189
Abreviațiuni	190

Ed. I, 2050 ex., VIII, 1943

- PG = R. Menendez Pidal, *Manual de gramática histórica española*⁵; Madrid, 1934.
- prov = provensal
- r }
R } = romîn
- REp = Serafino Ricci, *Epigrafia latina*; Milano, 1898.
- REW = W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*⁸; Heidelberg, 1935.
- RLR = *Revue des langues romanes*.
- Rol = *La Chanson de Roland* (ediția Giulio Bertoni; Firenze, 1935 — consultată paralel cu ediția a 39-a a lui Joseph Bédier din 1924, prevăzută cu un glosar complet, apărut în volumul de comentarii).
- s = substantiv.
- Sch = Dr. Eduard Schwan, *Grammatik des Altfranzösischen*. — Sechste Auflage. Neu bearbeitet von dr. Dietrich Behrens; Leipzig, 1903.
- sic = sicilian.
- Sl = Dr. Friedrich Sloty, *Vulgärlateinisches Übungsbuch*; Bonn, 1918.
- sp }
Sp } = spaniol
- ThN = Antoine Thomas, *Nouveaux essais de philologie française*; Paris, 1905.
- TL = Tobler-Lommatzsch, *Altfranzösischen Wörterbuch*; Berlin, 1925-1940-...
- v = vezi
- vb = verb
- VLI = Reale Academia d'Italia: *Vocabolario della lingua italiana*; Milano, I (1941): A-C — Pentru italiană, am recurs des la Nicola Zingarelli, *Vocabolario della lingua italiana*.
- W = Walther v. Wartburg, *Französisches etymologisches Wörterbuch*, 1928.
- ⊙ = sunet(e) dispărut(e).
- ~ = sunet dispărut nasalizînd vocala precedentă.
- †, † = sunet sau cuvînt vechiu.

